

ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ЛОИҲАИ РУШДИ ТАҲСИЛОТИ ОЛӢ
ДОНИШГОҲИ ТЕХНОЛОГИИ ТОҶИКИСТОН

WORLD BANK GROUP

ТАҲСИЛОТИ ДУХТАРОН ВА
РАҚОБАТПАЗИРИИ ОНҲО
ДАР БОЗОРИ МЕХНАТ

Маводҳои конференсияи илмӣ – амалии ҷумҳуриявӣ
«Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат»

Материалы научно – практической конференции
«Образование девушек и их конкурентоспособность на рынке труда»

Materials of scientific and practical conference
«Education of girls and their competitiveness in the labor market»

ДУШАНБЕ - 2021

**“ТАҲСИЛОТИ ДУХТАРОН ВА
РАҚОБАТПАЗИРИИ ОНҲО ДАР БОЗОРИ
МЕҲНАТ”**

*Маводи конференсияи ҷумхуриявии илмӣ-амалӣ
(27-феврали соли 2021)*

**«ОБРАЗОВАНИЕ ДЕВУШЕК И ИХ
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ НА РЫНКЕ
ТРУДА»**

*Материалы республиканской научно-практической конференции
(27-февраля 2021 года)*

Душанбе – 2021

ҲАЙАТИ ТАДОРУКОТ

Амонзода И.Т. – н.и.т., дотсент, ректори Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, раиси кумитаи тадорукот;
Ғафоров А.А. – д.и.т., профессор, муовини ректор оид ба илм ва татбиқот;
Тошматов М.Н. – н.и.и., и.в. профессор, муовини ректор оид ба таълим ва сифати таҳсилоти ДТТ;
Юсупов М.Ч. – н.и.ф.-м., дотсент, муовини ректор оид ба инноватсия ва технологияҳои таълимии ДТТ;
Бобоев Х.Б. – д.и.т., профессор, муовини ректор оид ба масоили иҷтимоӣ ва равоҷи хориҷии ДТТ;
Юсупова З.Р. – н.и.ф., дотсент, муовини ректор оид ба тарбия;
Негматова Г.Д. – н.и.ф.-м., дотсент, сардори идораи таълими ДТТ;
Ҳакимов Ғ.Қ. – н.и.т., и.в. профессор, декани факултети муҳандисӣ–технологӣ;
Иброҳимов Х.И. – д.и.т., и.в. профессор, декани факултети технология ва дизайн;
Зарифбеков М. Ш. – н.и.ф.-м., дотсент, декани факултети технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ;
Сатторов А.А. – н.и.и., дотсент, декани факултети иқтисодиёт ва молия;
Имомоназаров М.А. – н.и.и., дотсент, декани факултети менеҷмент ва маркетинги байналмилалӣ;
Озодбекова Н. Б.– н.и.ф.-м., дотсент, декани факултети телекоммуникатсия ва таълимоти касбӣ;
Насриддинов М.Ш.- н.и.и., дотсент, декани факултети таҳсилоти фосилавӣ ва ғойбона;
Яминзода З.А. – н.и.т., декани факултети муштараки Донишгоҳи давлатии Полотски Чумхурии Беларус ва Донишгоҳи технологии Тоҷикистон;
Ҳасанов А.Р. - н.и.и., дотсент, мудири шӯбаи омодакунии кадрҳои илмӣ ва илмӣ - педагогӣ;
Рабиева Т.М. – н.и.и., дотсент, мудири шӯбаи магистратура.

ОРГКОМИТЕТ

Амонзода И.Т. – к.т.н., доцент, ректор Технологического университета Таджикистана, председатель оргкомитета;
Ғафоров А.А. – д.т.н., профессор, проректор по науке и внедрению;
Тошматов М.Н. – к.э.н., и.о. профессора, проректор по учебной работе и управлению качеством образования;
Юсупов М.Ч. – к.ф.-м.н., доцент, проректор по инновации и образовательным технологиям;
Бобоев Х.Б. – д.и.н., профессор, проректор по международным связям и социальным вопросам;
Юсупова З.Р. – к.ф.н., доцент, проректор по воспитательной работе;
Негматова Г.Д. – к.ф.-м.н., доцент, начальник учебного управления;
Ҳакимов Ғ.Қ. – к.т.н., доцент, декан инженерно-технологического факультета;
Иброҳимов Х.И. – д.т.н., профессор, декан факультета технологии и дизайна;
Зарифбеков М. Ш. - к.физ.-мат.н., доцент, декан факультета информационных и коммуникационных технологий;
Сатторов А.А. – к.э.н., доцент, декан факультета экономики и финансов;
Имомоназаров М.А. – к.э.н., доцент, декан факультета менеджмента и международного маркетинга;
Озодбекова Н. Б. – к.физ.-мат.н., доцент, декан факультета телекоммуникации и профессионального образования;
Насриддинов М.Ш.- к.э.н., доцент, декан дистанционного и заочного факультета;
Яминзода З.А. – к.т.н., декан совместного факультета Государственного университета Полоцка Республики Беларуси и Технологического университета Таджикистана;
Ҳасанов А.Р. - к.э.н., доцент, зав. отделом подготовки научных и научно – педагогических кадров;
Рабиева Т.М. – к.э.н., доцент, начальник отдела магистратуры.

Муҳаррири матни забони русӣ: **Самадова З.С.** – н.и.ф., дотсент;

Муҳаррири матни забони тоҷикӣ: **Бобоева Т.Р.** – н.и.ф. дотсент;

Ороиши компютерӣ ва тарроҳӣ: **Қодирзода Ш.А.** – мутахассис - таҳлилгари шӯбаи илм.

Ответственность за содержание и достоверность сведений, предоставляемых для опубликования, несут авторы. Редакция не несёт ответственности за содержание предоставленного материала. Мнение авторов публикаций может не совпадать с точкой зрения редакторов.

Масъулияти муҳтаво ва эътимоднокии иттилооте, ки ба нашр пешниҳод шудаанд, ба дӯши муаллифон вогузор карда мешавад. Ҳайати тахририя ба мазмуни маводи пешниҳодишуда ҷавобгӯ нест. Андешаи муаллифони мақолаҳо метавонанд ба нуқтаи назари ҳайати тахририя мувофиқ наояд.

© Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, 2021.

Баланд бардоштани нақш ва мақоми зан дар ҷомеаи имрӯзи мо яке аз ҳафадҳои стратегии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, дар асоси дастури супоришҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон амалӣ гардонидани шуда истодааст. Дар доираи гранти Рушди таҳсилоти олии аз тарафи Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон диққати махсус додан ба таҳсили духтарон дар таълимгоҳҳои олии ҳиссагузори ба сиёсати иҷтимоии дастгирии занону духтарон ба ҳисоб меравад.

Конференсияи мазкур ҷамъбасти лоиҳаи «Таҳсили духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат» дар доираи рушди таҳсилоти олии Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар доираи гранти бонки умумичаҳонӣ дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон амалӣ шуда истодааст, ба ҳисоб меравад. Лоиҳаи мазкур моҳи октябри соли 2019 оғоз гардида, 31 марти соли 2021 ба охир мерасад. Мақсади асосии лоиҳа коркарди механизми ҳавасмандгардонии духтарон барои таҳсил дар таълимгоҳҳои олии, баланд бардоштани маҳорати касбии донишҷӯдухтарон ва шомилшавии онҳо ба бозори меҳнат мебошад.

Дар муддати амалисозии лоиҳаи «Таҳсили духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат» мувофиқи нақша якчанд чорабиниҳои муҳим ба анҷом расонидани шуданд.

Дар моҳҳои феврал ва марти соли 2020 як гурӯҳи кормандон ва омӯзгорон, яъне занҳои донишгоҳ ба шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии сафар карда, як қатор вохӯриҳо бо духтарон - хатмуқандағони мактабҳои миёнаи таҳсилоти умумӣ ба анҷом расониданд. Дар ин вохӯриҳо масъалаҳои дурусти интихоб ба ихтисосҳои тезникию технологӣ ва шароити таҳсилу зист дар донишгоҳ ба духтарон фаҳмонидани шуданд.

Бо мақсади баланд бардоштани шароити иҷтимоии донишҷӯдухтарон дар ҳобгоҳи ДТТ дар доираи амалисозии лоиҳа як қатор таҷҳизотҳо харидорӣ карда шуда, шароити хӯрокпазӣ, шустушӯи либос барои духтарон беҳтар карда шуда, барои баланд бардоштани маҳорати хӯрокпазӣ онҳо дар ҳобгоҳ як маркази таълимӣ – тренингии “Кадбону”-и бо асбобҳои ҳозиразамони хӯрокпазӣ чиҳозонида шуда, ташкил гардид.

Бо мақсади баланд бардоштани касбияти донишҷӯдухтарон як қатор мизҳои мудаввар, семинарҳо бо иштироки занҳои муваффақ, намоёндағони корфармоён ташкил карда шуд, 9 курсҳои омӯзишӣ, аз ҷумла технологияҳои иттилоотӣ, забонҳои русӣ, англисӣ ва чинӣ, асосҳои рӯзгордорӣ барои 135 нафар донишҷӯдухтарон ташкил карда шуданд.

Инчунин, дар донишгоҳ як маркази таълимӣ – тренингии “Технолог” ташкил карда шуд, ки дар он 8 ноутбук, 1 адад принтер ва як адад телевизор калон гузошта шуданд. Фаъолияти ин марказ имконият медиҳад, ки донишҷӯдухтарон аз шабакаи Интернет истифода бурда, бо техника ва технологияҳои нав маводҳои видеоиро тамошо кунанд ва аз навгонҳои илму техника бархурдор бошанд.

Баргузориҳои конференсияи мазкур ва муҳокимарониҳо оид ба таҳсилоти духтарон ва роҳҳои баланд бардоштани рақобатпазӣ онҳо дар бозори меҳнат имконият медиҳад, ки роҳҳои баланд бардоштани ҳавасмандии духтарон ба таҳсил дар таълимгоҳҳои олии муайян карда шуда, барои боз ҳам баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа ҳиссаи арзанда гузошта шавад.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Повышение роли женщин в обществе и достижение гендерного равенства является одним из приоритетных направлений социальной политики Правительства Республики Таджикистана. В свете указаний и поручений Основоположника мира и согласия, Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона о повышении роли женщин в обществе Правительство Республики Таджикистан приняло ряд постановлений, направленных на значимость женщин в обществе и создания условий для их деятельности. Проект Министерства образования и науки Республики Таджикистан, финансируемой Всемирным банком, направлен на улучшение условий для девушек в высших учебных заведениях при их подготовке с учетом требований рынка труда.

Настоящая конференция является завершающим этапом реализации проекта “Образование девушек и их конкурентоспособность на рынке труда”, который реализуется в Технологическом университете Таджикистан в рамках проектов Министерство образования и науки Республики Таджикистан и Проекта развития Высшего образования. Данный проект начал реализовываться в октябре 2019 года и завершится 31 марта 2021 года. Основной целью данного проекта является разработка механизма поднятия мотивации девушек для учебы в высших учебных заведениях и их подготовка к требованиям рынка труда.

В ходе реализации данного проекта Технологический университет Таджикистана провел ряд мероприятий на основе утвержденного плана реализации проекта.

В феврале и марте 2020 года сотрудницы и преподаватели из числа женщин университета выезжали в ряд городов и районов республики и провели серии встреч с выпускниками средних общеобразовательных школ, в ходе которой были проведены беседы по правильному выбору будущей профессии девушек, их мотивации в выборе профессии по техническим и технологическим специальностям. Также были проинформированы об условиях учебы в Технологическом университете Таджикистана и условиях проживания в общежитие.

В целях улучшения условий быта девушек в общежитие, в рамках реализации проекта приобретена современная кухонная техника и выделено места для приготовления пищи девушек были оснащены соответствующей техникой. Для повышения кулинарного мастерства девушек, проживающих в общежитии, создан учебно – тренинговый центр “Кадбону” и оснащен соответствующим кухонным инвентарём.

В целях повышения профессионального роста девушек проведены ряд дебатов, круглых столов и семинаров с участием успешных женщин и работодателями. Организованы 9 обучающих курсов по информационным технологиям, русскому, английскому и китайскому языкам, основам домоводства, в котором участвовали 135 девушек и после окончания курсов получили соответствующие сертификаты.

В рамках реализации проекта в университете создан учебный центр “Технолог”, который оснащен крупноэкранным телевизором, 8 ноутбуками и подключен к сети Интернет. Центр в дальнейшем позволяет девушкам использовать Интернет для ознакомления с новейшими достижениями в области техники и технологии и повысить свой профессиональный уровень знаний.

Проведение данной конференции и полученные результаты позволяют улучшить механизм привлечения девушек к получению высшего образования и повысить роли женщин в обществе.

МУНДАРИЧА - СОДЕРЖАНИЕ

БАХШИ 1. РОҶҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ҶАЛБИ ДУХТАРОН БА ИХТИСОСҶОИ ТЕХНИКИЮ ТЕХНОЛОҶИ

СЕКЦИЯ 1. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ ПРИВЛЕЧЕНИЯ ДЕВУШЕК К ТЕХНИЧЕСКИМ И ТЕХНОЛОГИЧЕСКИМ СПЕЦИАЛЬНОСТЯМ

1. *Абдуллаева М., Халикова М.М.* НАҚШИ КУРСИ «РЎЗҶОРДОРЎ» (ДОМОВОДСТВО) ДАР ОМОДАСОЗИИ ДУХТАРОН БА ҶАЁТИ МУСТАҚИЛ 10
2. *Назаров Ш.А., Каримов М.Н.* АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОК ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ТАДЖИКИСТАНА (ТУТ) В РАМКАХ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОЕКТОВ 11
3. *Норов Ф.Ф.* ИНКИШОФИ ҚОБИЛИЯТҶОИ ЭҶОДИИ ДОНИШҶЎДУХТАРОН ДАР РАВАНДИ ТАЪЛИМИ ФАНИИ РАСМКАШЎ БО ИСТИФОДАИ МЕТОДҶОИ ТАЪЛИМИИ ИНТЕРАКТИВЎ 16
4. *Сабоҳат Х.* БАЛАНД БАРДОШТАНИ САҶМИ БОНУВОН ДАР СОҶАИ СОХТМОН 19
5. *Хатамова С. М.* БИНОКОР КАСБИ ПУРШАРАФ АСТ 20

БАХШИ 2. МАВҶЕИ ЗАН ДАР ҶОМЕА

СЕКЦИЯ 2. РОЛЬ ЖЕНЩИН В ОБЩЕСТВЕ

6. *Абдуназарова О.А., Ергешева Н.А.* НАҚШИ ЗАН ДАР ҶОМЕАИ МУОСИР 23
7. *Абдузухурова З.Б.* МАВҶЕИ ЗАН ДАР ҶОМЕА 27
8. *Абдусаматова Х.Г.* РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЖЕНЩИН В ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И РАЗВИТИИ НАУКИ 31
9. *Бобоев Г.Г.* РОЛЬ ЖЕНЩИН НА РЫНКЕ ТРУДА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ 40
10. *Ғафорова Ҷ.Ғ.* НАҚШ ВА МАҚОМИ ЗАНОН ДАР РУШДИ НЕҚУАҶВОЛИИ ҶОМЕА 44
11. *Джуроев Р.З.* СТУДЕНЧЕСКАЯ ДЕВИАЦИЯ: ПРИЧИНЫ, ДЕТЕРМИНИРУЮЩИЕ ФАКТОРЫ И СПОСОБЫ ЕЁ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ 47
12. *Зикрихудоева П.Ф., Занҷирова М.З., Насриддинов Т.Н.* МАВҶЕИ ЗАН ДАР ҶОМЕА 55
13. *Иброгимов И.И., Мамадхўҷаева М.Н.* НАҚШИ ЗАНИ ТОҶИК ДАР ҶОМЕА 57
14. *Исуфов Ф.В.* НАҚШИ ЗАН - МОДАР ДАР МАЪРИФАТНОКШАВИИ ҶОМЕА 59
15. *Имомназари Х.* ОИЛАИ СОЛИМ - МУҶИБИ ҶОМЕАИ СОЛИМ 63
16. *Исомиддин Ш.* НАҚШИ ЗАН ДАР БУНЁДИ ТАМАДДУНИ БАШАР (НАЗАРИ ИҶМОЛЎ) 68
17. *Қуватова М.М.* ЗАНОНИ ТОҶИК НИГИНИ ПУРҶИЛОИ ТОҶИ ЗАРРИНИ МИЛЛАТ МЕБОШАНД 73
18. *Қаюмова Ҳ.И., Юсупов Ҷ.Т., Олимбойзода П.* РОҶҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ҶАЛБИ ДУХТАРОН БА ИХТИСОСҶОИ ТЕХНИКИЮ ТЕХНОЛОҶИ 76
19. *Меҳрангез Ю.* ЗАНОН - ИФТИХОРИ ДАВЛАТУ МИЛЛАТ 80
20. *Нозим Н.* ЗАН ДАР МАҚОМИ ЯДРО ВА ҶАСТАИ ЗИНДАҶИ (НИГАРИШИ ИҶМОЛИИ ФАЛСАФЎ) 84

21.	<i>Пакаева З.Х.</i> МАҚОМУ МАНЗАЛАТИ ЗАНИ ТОҶИК ДАР ҚОМЕАИ МУОСИР	89
22.	<i>Раҳимова Х.М., Сатторова Ф.</i> РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ	92
23.	<i>Хушматов А.Т., Икромов Д.Н.</i> РОҶҶОИ БАЛАНД БАРОШТАНИ ҚОЙГОҶИ ҚАВОНДУХТАРОН ДАР ҚОМЕАИ ШАҲРВАНДӢ	94
24.	<i>Чураева Х., Ибрагимова С.В.</i> НАҚШИ ЗАН ДАР ТАҲЛИЛИ ҚОМЕАИ СОЛИМ	97
25.	<i>Шаҳло Н., Қайчиева М.Н.</i> РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ	100
26.	<i>Шеравганзода З.Ш., Давлатова Р.О.</i> МАҚОМУ МАНЗАЛАТИ ЗАНИ ТОҶИК ДАР ҚОМЕАИ МУОСИР	103
27.	<i>Файёзова М., Нурматова С.Н.</i> МАҚОМИ ЗАН ДАР ҚОМЕА	106
28.	<i>Ҳакимова Н.К.</i> ЗАН - ПЕШБАРАНДАИ ҚОМЕА	109
29.	<i>Қайчиева М.</i> НАҚШИ ЗАНОН ДАР ҚОМЕА	113
30.	<i>Ясакиева С.А.</i> НАҚШИ ЗАН ДАР РУШДИ ТИҶОРАТИ НАЗДИ САРҲАДИИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ДАР МИСОЛИ ВИЛОЯТИ МУХТОРИ ҚУҶИСТОНИ БАДАҲШОН	118

БАҲШИ 3. МАСЪАЛАҶОИ ИҚТИМОИЮ ИҚТИСОДИИ ТАҲСИЛИ ДУХТАРОН ДАР ТАЪЛИМГОҶҶОИ ОЛӢ

СЕКЦИЈА 3. СОЦИАЛЬНО – ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ОБУЧЕНИЯ ДЕВУШЕК В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

31.	<i>Азимов А.Дж., Баротов М.М.</i> ПРИВЛЕЧЕНИЕ ДЕВУШЕК К ИНФОРМАЦИОННО-ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМУ АУТСОРСИНГУ В ОФФШОРНОМ БИЗНЕСЕ	118
32.	<i>Ганиев Х., Кодирзода Ш.А.</i> ЖЕНЩИНЫ В СОЦИАЛЬНО -ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА И ИХ РОЛЬ НА ПУТИ К НЕЗАВИСИМОСТИ	122
33.	<i>Кабирова Л.</i> САҲМИ ЗАНОН ДАР РУШДИ НИЗОМИ БОНКИИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	126
34.	<i>Мамадаезова А.А.</i> КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МОЛОДЫХ ЖЕНЩИН НА РЫНКЕ ТРУДА ГБАО	129
35.	<i>Сафарова М.Б.</i> ЖЕНСКИЙ ОБЛИК ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ - СОВРЕМЕННЫЙ ЭТАП РАЗВИТИЯ МИГРАЦИОННОГО ПРОЦЕССА	133
36.	<i>Тураева А.Р.</i> ЗАНИ СОҶИБКОР	138
37.	<i>Хусаинова М.К.</i> ХУСУСИЯТҶОИ БАКОРТАЪМИНКУНӢ, БАСТАН ВА ҚАТЪ КАРДАНИ ШАРТНОМАИ МЕҲНАТӢ БО ЗАНОН	140
38.	<i>Хусаинова Ш.М.</i> САРЧАШМАҶОИ ТАҶЗИМИ ХУҚУҚИИ МЕҲНАТИ ЗАНОН АЗ РӢИИ ҚОНУҶГУЗОРИИ ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	147
39.	<i>Қайчиева М., Салимова Ф.</i> ТАҶСИЛОТИ ДУХТАРОН ВА РАҚОБАТПАЗИРИИ ОНҶО ДАР БОЗОРИ МЕҲНАТ	150
40.	<i>Шоҳсанамӣ Р.</i> МАВҚЕИ ЗАНОН ДАР ТАТБИҚИ СИЁСАТИ ИҚТИМОИИ ДАВЛАТ	156
41.	<i>Шарипов Р., Назарова С.</i> ПРОБЛЕМАҶОИ ШУҶЛ ДАР ҚУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН	160

**БАХШИ 4. НАҚШИ ТАҲСИЛИ ДУХТАРОН АЗ РҶӢИ КВОТАИ
ПРЕЗИДЕНТӢ ДАР ТАӢЁР НАМУДАНИ МУТАХАССИСОН ДАР
МАҲАЛҲО**

**СЕКЦИЯ 4. РОЛЬ ОБУЧЕНИЯ ДЕВУШЕК ПО ПРЕЗИДЕНТСКОЙ
КВОТЕ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ СПЕЦИАЛИСТОВ В РЕГИОНАХ**

42. *Иброҳимзода О.Ю., Валиев А.* САРВАРИИ ЗАНОН ДАР ХОҶАГИҲОИ ДЕҲҚОНӢ ВА НАҚШИ ОНҲО ДАР ТАӢМИНИ АМНИЯТИ ОЗУҚАВОРӢ 165
43. *Силталиева Ш.А.* РОҲҲОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ҶАЛБИ ДУХТАРОНДАР БОЗОРИ МЕҲНАТИ ВМКБ 168
44. *Солиев З.М., Бобоев С.Ш.* ОБРАЗОВАНИЕ КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ПОВЫШЕНИЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ И ИНДИВИДУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕВУШЕК 171
45. *Тоирзода С.Т.* КВОТАИ ПРЕЗИДЕНТӢ – ОМИЛИ АСОСИИ ҶАЛБИ ДУХТАРОНИ ДЕҲОТ БА ТАҲСИЛОТИ ОЛӢ 174

БАХШИ 5. БАРОБАРИИ ГЕНДЕРӢ

СЕКЦИЯ 5. ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО

46. *Гафуров С.Х.* ГЕНДЕРНЫЕ КВОТЫ КАК МЕХАНИЗМ УВЕЛИЧЕНИЯ ЖЕНСКОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА В ОРГАНАХ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ 179
47. *Зарипова Г.С.* НАҚШИ САНАДҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ – ҲУҚУҚӢ ОИД БА ҲИФЗИ МЕҲНАТИ ЗАНОН 180
48. *Муродова Г.Р., Раҷабова З.А.* ОМИЛҲОИ РУШДИ НОБАРОБАРИҲОИ ГЕНДЕРӢ ВА РОҲҲОИ ҲУҚУҚИИ БАРТАРАФ НАМУДАНИ ОНҲО ДАР СИЁСАТИ ИҶТИМОИИ ТОҶИКИСТОН 186
49. *Низомова Ш.Ю.* БАРҲЕ АЗ МАСЪАЛАҲОИ БАРОБАРҲУҚУҚИИ ЗАНОНУ МАРДОН 191
50. *Назарзода Р.С.* ТАФОВУТИ НАТИҶАҲОИ ИМТИҲОНИ УМУМӢ ВОБАСТА АЗ МАНСУБИЯТИ ҶИНСИИ ДОВТАЛАБОН 193
51. *Сайдуллаева Г.Р.* СОЦИАЛЬНЫЙ ФАКТОР ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В ТАДЖИКСКОМ ОБЩЕСТВЕ 197
52. *Солиев З.М., Салимов Ф.Дж.* ГЕНДЕРНЫЙ ВОПРОС В ОБРАЗОВАНИИ: КАК ПОДНЯТЬ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ У ДЕВУШЕК? 206
53. *Ҷӯраева С.С., Ҳомидова М.К.* МАВҚЕИ ЗАНОН АЗ НИГОҲИ ҚОНУН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН 209

**БАХШИ 1. РОҲҲОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ
ЧАЛБИ ДУХТАРОН БА ИХТИСОСҲОИ
ТЕХНИКИЮ ТЕХНОЛОҒӢ**

**СЕКЦИЯ 1. ПУТИ ПОВЫШЕНИЯ
ПРИВЛЕЧЕНИЯ ДЕВУШЕК К ТЕХНИЧЕСКИМ И
ТЕХНОЛОГИЧЕСКИМ СПЕЦИАЛЬНОСТЯМ**

**НАҚШИ КУРСИ «РЎЗГОРДОРӢ» (ДОМОВОДСТВО) ДАР ОМОДАСОЗИИ
ДУХТАРОН БА ҲАӢТИ МУСТАҚИЛ**

**Абдуллаева Мақсудахон, Халикова Мавзуна Масруровна
Донишгоҳи технологии Тоҷикистон**

Бо мақсади баланд бардоштани маърифати оиладорӣ, омодаسازیи ҷавондухтарон ба ҳаёти мустақил, баланд бардоштани донишу малакаи касбомӯзӣ, рақобатпазир будан дар бозори меҳнат, хидояти духтарони ҷавон ба рӯзгордорӣ, ба хотири арҷгузорӣ ба расму оинҳои миллӣ, мероси ниёгон ва анъанаҳои миллии мардуми тоҷик ва аз эълон гардидани соли 2019-2021 «Соли рушди сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, бо дастгирии барномаи «Таҳсили духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат» («Образование девушек и их конкурентоспособность на рынке труда») таъсис ёфтааст.

Маҳфили илмӣ «Рӯзгордорӣ» дар асосӣ «Низомнома» ва инчунин нақшаи кории тасдиқшуда амал мекунад.

Ҳадафи асосӣ аз ташкил ва фаъолияти курси «Рӯзгордорӣ» он буд, ки донишҷӯдухтарон дар оиладорӣ, одобу муошират, тарзи пӯшидани либос, маданияти баланд доштан дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, оростани дастархони идона ва тӯёна, тайёр намудани хӯришу таомҳои миллӣ бо истифодабарии маҳсулоти маҳаллӣ, тайёр намудани кулчақандҳо, омӯхтани технологияи нави муосир, коркарди маҳсулоти ғайрианъанавӣ фаъол бошанд ва ҳамчун мутахассис дар бозори меҳнат рақобатпазир бошанд.

Маҳфил аз рӯйи нақша ҳафтае 2 маротиба гузаронида мешавад. Дар он духтарон таомҳои миллӣ, хӯришҳо омода менамоянд ва оид ба технологияи тайёр намудани таом бахсу мунозира намуда, бо истифода аз маҳсулоти маҳаллӣ маҳсулоти нави ғайрианъанавӣ пешниҳод намоянд.

Маҳфил дар фаъолияти худ ҳадафҳои зеринро пайгирӣ менамояд:

- духтаронро ба нозуқиҳои оиладорӣ шинос намудан;
- тарзи либоспӯшӣ, муошират ва одобу маърифат байни калонсолон;
- аз нав эҳё намудани ҳунариҳои мардумӣ.

Духтарон дар маҳфил ба ғайр аз тайёр намудани хӯришу кулчақандҳо, инчунин тарзи оростани дастархони идона ва тӯёна, қабул кардани меҳмон, тарзи пӯшидани сарулибоси миллӣ ва ғайраро меомӯзанд.

Яке аз вазифаҳои асосии ташкилҳои маҳфил шавқманд кардани духтарон ба касби интихобкардаи онҳо мебошад, инчунин дар бозори меҳнат рақобатпазир будани онҳо ба нақша гирифта шудааст.

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ СТУДЕНТОК ТЕХНОЛОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ТАДЖИКИСТАНА (ТУТ) В РАМКАХ ИМПЛЕМЕНТАЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ ПРОЕКТОВ

Назаров Ш.А., Каримов М.Н.
Технологический университет Таджикистана
Коллеҷи техника ба номи М.Осимӣ

Одним из характерных признаков современного мира является ускорение процессов интеграции и транснационального партнёрства, что, в свою очередь, требует от международного сообщества, дифференцированного и по возможности взаимосогласованного развития экономической, социальной и научно-образовательных областей. Именно поэтому Министерство образования и науки Республики Таджикистан придаёт огромное значение развитию сотрудничества со странами и международными организациями по вопросу претворения в национальную систему высшего образования передовых методик и научных достижений. Особое место в данном направлении занимает тесное сотрудничество Минобрнауки республики с программой Европейского Союза в области высшего образования, направленное на содействие повышения качества

образования, развитие международного сотрудничества, академической мобильности и культурных связей студентов и докторантов PhD [1].

Для любого современного вуза важен такой пункт, как сотрудничество с иными вузами – как зарубежными, так и отечественными. Этот пункт является показателем его имиджа, популярности и привлекательности для абитуриентов, а также является закономерным следствием процессов интернационализации и глобализации, затрагивающих все сферы деятельности человека, в том числе и высшее образование. Интеграция вузов является ключевой тенденцией современного высшего образования [2].

В настоящее время успешная работа любого высшего профессионального учебного заведения невозможна без постоянного совершенствования его деятельности, направленной в первую очередь на повышение качества образовательных, научных, информационных и других услуг. Иными словами, важнейшим показателем, определяющим конкурентоспособность национальной экономики, была и остается подготовка высококвалифицированных кадров, в частности качество высшего профессионального образования.

Академическая мобильность - один из самых эффективных способов развития образовательных возможностей на индивидуальном уровне. Студенты и профессорско-преподавательский состав, принимая участие в программах мобильности, открывают путь к более качественным образовательным и исследовательским курсам и программам. Они возвращаются домой не только с новыми знаниями, но и с бесценным опытом. Формирование качественных трудовых ресурсов, способных позитивно влиять на экономику, напрямую зависит от поощрения и поддержки международной академической мобильности в системе высшего образования.

Термин «мобильность» восходит к латинскому *mobilis*-подвижность, способность к быстрому изменению состояния, положения [3].

Под международной академической мобильностью в самом широком смысле слова понимается перемещение человека, имеющего отношение к образованию (абитуриента, студента, преподавателя, исследователя, академического администратора) за рубеж для получения образования, преподавания, проведения исследований, повышения уровня квалификации. Академическая мобильность по умолчанию подразумевает, что после достижения поставленной цели, завершения срока обучения или стажировки, её участник возвращается в свою страну [4].

• **Преимущества для студентов:** культурный обмен, улучшение знаний иностранных языков, повышение академического профиля.

• **Преимущества для университетов:** международная наглядность учреждения, возможности совместных проектов, сотрудничество с зарубежными университетами, совершенствование стандартов образования.

Анализ образовательного пространства Центральной Азии показывает, что этот регион также переходит на кредитную систему обучения. Страны региона – Казахстан, Кыргызстан, Узбекистан и Таджикистан - являются первыми по переходу на новые образовательные технологии. Присоединение Республики Таджикистан к Болонскому процессу, по нашему мнению, будет способствовать расширению связей с дальним и ближним зарубежьем в области высшего образования [5]. По данному вопросу были проведены исследования подготовки специалистов посредством международной академической мобильности следующими авторами [4, 6, 7, 8, 9, 10].

Технологический университет Таджикистана (ТУТ) и Таджикский государственный университет коммерции (ТГУК) в соответствии с приказом № 698 от 22.09.2004 г. Министерства образования Республики Таджикистан определены в качестве пилотных вузов по внедрению кредитной технологии обучения в образовательной системе республики [11].

В 2005-2006 учебном году была начата работа по реализации образовательных программ по кредитной системе обучения в ТУТе и сегодня достигнуты практические результаты, как по обязательным, так и по факультативным и рекомендательным требованиям Болонского процесса, таким как:

- ❖ трёхуровневая система высшего образования;
- ❖ академическая мобильность студентов и преподавателей;
- ❖ контроль качества высшего образования;
- ❖ активная вовлечённость студентов в формирование образовательных программ, организацию учебного процесса, социальную работу;
- ❖ вовлечение стейкхолдеров в процесс разработки образовательных программ;
- ❖ образование в течение всей жизни, дистанционное и электронное обучение.

При выборе системы образования наблюдается усиливающее влияние Европейской системы зачетного перевода (ECTS). На наш взгляд, одним из определяющих факторов, по которому страны СНГ переходят на Европейскую систему зачетного перевода (ECTS), является интеграция в Европейское образовательное пространство, которое предопределяет выполнение одного из предназначений введения кредитной технологии обучения – это обеспечение мобильности бакалавров, магистров и докторантов PhD.

Технологический университет Таджикистана является одним из ведущих вузов Республики Таджикистан в реализации проектов ЕС TEMPUS, Erasmus Mundus, ERASMUS + (CBHE, KA1), а также проектов GIZ, ITC, WTIT, WBG. С 2010 года по настоящее время в университете реализованы и реализуются более 16 проектов.

Международное сотрудничество в ТУТ осуществляется на основе более 106 подписанных договоров за 5 лет деятельности с зарубежными университетами, исследовательскими центрами и другими научными организациями 27 стран Европы, Восточной Азии, Юго-Восточной Азии, Южной Кореи, Китая, стран СНГ. География академической мобильности преподавателей и студентов охватывает Италию, Испанию, Индию, Китай, Корею, Украину, Польшу, Российскую Федерацию, Федеративную Республику Германия, Республику Беларусь, Казахстан, Кыргызстан, Португалию, Индонезию, Узбекистан, Словакию и другие страны.

Следует отметить, что в настоящее время Технологический университет Таджикистана реализует 9 международных образовательных проектов с университетами-партнёрами из Российской Федерации, Южной Кореи, Швейцарии, Норвегии, Польши, Болгарии, Румынии, Португалии, Испании, Словакии, Германии, Казахстана, Кыргызстана и Узбекистана.

В свою очередь развитие академической мобильности для вуза считается способствующим фактором, ведущим к будущему сотрудничеству с другими зарубежными вузами. Стимулируя студентов к академической мобильности, вузы вступают в контакт со своими партнёрами по осуществлению академического обмена в рамках определённых нормативно-регулирующих документов и правил. Таким образом, интеграция вузов является ключевой тенденцией современного высшего образования. Необходимо подчеркнуть тот факт, что в этом направлении усилиями Правительства Германии посредством

международной организации «Сотрудничество Таджикистан - Германия» GIZ для Таджикистана было выделено несколько грантов. В рамках Программы «Профессиональное образование в Центральной Азии» именно в ТУТе было реализовано несколько из этих проектов. Участие в проектах по академическому обмену дало серьёзный импульс для расширения внешних связей ТУТ с Центрально - Азиатскими вузами и Германией. В этот период, благодаря академическому обмену студентов и преподавателей, появились новые возможности по налаживанию контактов с Казахскими, Киргизскими и Узбекскими вузами, чтобы в результате ТУТ занимал весомую позицию в партнёрстве по реализации академической мобильности в рамках программ GIZ. На данный момент по программе GIZ, с целью осуществления академической мобильности, наш университет планировал и согласовал с вузами-партнёрами межинституциональные соглашения о сотрудничестве со следующими высшими учебными заведениями:

1. Казахский национальный аграрный университет, Казахстан.
2. Алматинский технологический университет, Казахстан.
3. Карагандинский государственный технический университет, Казахстан.
4. Киргизский государственный технический университет им. И. Раззакова, Киргизстан.
5. Киргизский национальный аграрный университет, Киргизстан.
6. Ошский технологический университет, Киргизстан.
7. Бухарский технологический университет, Узбекистан.
8. Ташкентский аграрный университет, Узбекистан.

С целью повышения квалификации, проведения исследований и академической мобильности посредством международных образовательных проектов GIZ, ТАМПУС, Еразмус Мундус и Еразмус+, ТУТ с каждым годом наращивал участие профессорско-преподавательского состава и студенток в данный процесс (см. рис.) [12].

Следует отметить, что процесс вовлечения студентов, особенно студенток Технологического университета Таджикистана в международное образовательное пространство, непосредственно сказывался на их карьерный рост и трудоустройство выпускников не только в отечественных предприятиях и компаниях, а также в международных организациях и компаниях, расквартированных в Республике Таджикистан и зарубежом.

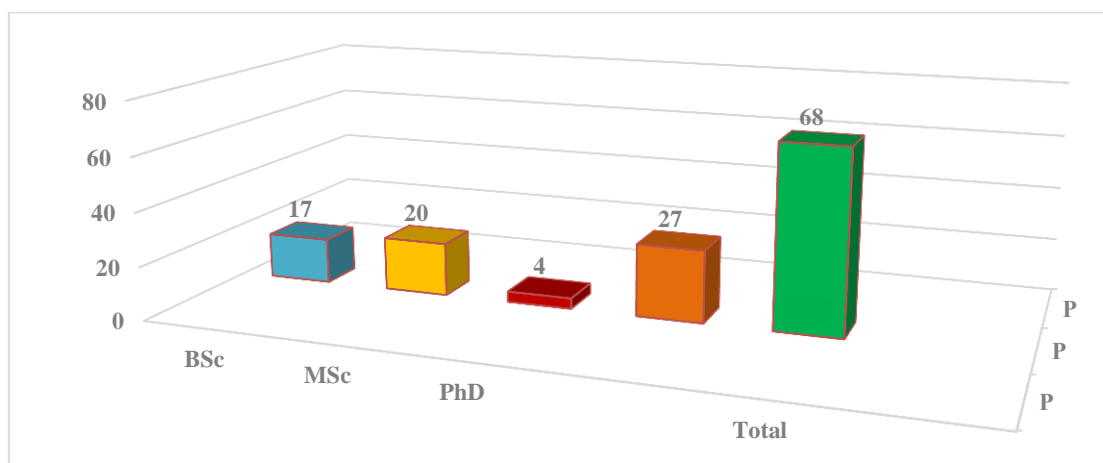

Рис. Динамика вовлечения студенток, магистрантов и докторантов Технологического университета Таджикистана в международные образовательные проекты GIZ, TEMPUS, Erasmus-Mundus Action 1,2,3, Erasmus+ KA1 и международные стипендиальные программы ITEC, Latvian Scholarships program, ADBS scholar ship program и др. за 2012-2020 гг.

Действующая в ТУТе система управления ориентирована на соблюдение принципов коллегиальности и прозрачности. Прозрачность процессов формирования плана развития образовательных программ подтверждается участием в нём всего коллектива ТУТ, стейкхолдеров и последние годы - вовлечение экспертов из вузов партнёров.

Заклучение. Из вышеизложенного анализа деятельности международной академической мобильности ТУТ следует отметить, что непрерывная интеграция образования, науки и производства с использованием опыта вузов Евросоюза, Российской Федерации, а также создание благоприятных условий для академической мобильности обучающихся и преподавателей в Центрально - Азиатском регионе и на международном уровне, в целях устойчивого обеспечения подготовки специалистов высокой квалификации является одним из ключевых пунктов стратегии развития Технологического университета Таджикистана.

Литература:

1. <https://msu.tj/ru/erasmusplus>
2. Неретина Е.А. Сетевое взаимодействие – основа динамичного развития вузов [Текст] / Е.А. Неретина // Высшее образование в России. – 2013. – № 4. - С. 128-133.
3. Мобильность // Энциклопедия социологии [Электронный ресурс]. – 2015. - Режим доступа: <http://enc-dic.com/enc-sociology/Mobilhost-1265.html>. – Дата доступа: 05.09.2016.
4. Терешкович П. Обзор практик современной международной академической мобильности / Павел Терешкович. [Электронный ресурс]. Общественный Болонский комитет. – Режим доступа: <http://bolognaby.org/?page-id=7> – Дата доступа : 23.06.2016.
5. Катаев А.Х., Шоев Н.Н. Кредитная технология обучения: проблемы и перспективы Душанбе. Ирфон , 2007. - 312 с.
6. Сангинова Д.Н. Теоретические основы и тенденции развития кредитной системы обучения в республике Таджикистан: автореф. дисс. на соискание уч. степени кан. пед.наук: 13.00.01. - Душанбе, 2015.- 21с.
7. Шакирова А.А. Академическая мобильность студентов как инструмент сетевого взаимодействия вузов // Современные проблемы науки и образования.
8. Зновенко Л.В. Категория академической мобильности студентов в современных педагогических исследованиях России / Л.В. Зиновенко // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – 2007. – №11 (32). – С. 288-292.
9. Кипина О.А. Профессиональная мобильность педагога / О.А. Кипина // Педагогическое образование и наука. – 2009. – № 1. – С. 81-84.
10. Дмитриева Н.К. Академическая мобильность как личностное качество субъектов образовательного процесса / Н.К. Дмитриева // Непрерывное образование: XXI век [Электронный ресурс]. – 2016.
11. <https://maorif.tj/>
12. https://tut.tj/?page_id=2975&lang=ru

**ИНКИШОФИ ҚОБИЛИЯТҲОИ ЭҶОДИИ ДОНИШЧӮДУХТАРОН ДАР
РАВАНДИ ТАЪЛИМИ ФАҶНИ РАСМКАШӢ БО ИСТИФОДАИ МЕТОДҲОИ
ТАЪЛИМИИ ИНТЕРАКТИВӢ**

Норов Ф.Ф.

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Хушбахтона, имрӯзҳо дар даврони пешрафти илму техника ва технологияҳои ахборӣ дар кишвар занон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятиву сиёсӣ ва маънавиву иқтисодӣ фаъолияти созандаву назаррас доранд. Зеро занҳо дар баробари тарбияи фарзанд, боз баҳри пешрафти ҳама гуна самтҳои ҷомеаи муосир фаъолияти пурсамар бурда истодаанд. Ҳамин аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми навбатӣ нисбат ба фаъолияти занону бонувон чунин иброз дошанд: “Занону духтарон дар ҷомеаи имрӯзаӣ мо нақши фаъол дошта, дар аксари соҳаҳо, баҳусус, дар бахшҳои иҷтимоӣ бештар қору фаъолият менамоянд”.

Масъалаи қобилиятҳои эҷодии инсонӣ ҳамеша дар ҳама давраи замон муҳим арзёбӣ гардида, ба он тавачҷуҳи зиёд зоҳир мегардид. Дар замони муосир бо ҳамбастагӣ дар пешрафти илму техника, ҳаёт торафт бештар гуногун ва мураккабтар мегардад. Ин ҳолат, дар навбати худ, аз инсон на амалҳои муқаррарӣ, одатӣ, балки ҳаракатпазирӣ, фасеҳии тафаккур, самтгирии зуд, ба шароити нав мутобиқшавӣ ва муносибати эҷодиро ба ҳалли масъалаҳои хурду калон талаб мекунад. Агар чунин хусусиятро ба назар гирем, ки ҳиссаи меҳнати фикрӣ тақрибан дар ҳама касбҳо доимо меафзояд ва қисми афзоиандаи фаъолияти иҷрошаванда ба мошинҳо мегузарад, маълум мешавад, ки қобилиятҳои эҷодии шахс, бояд ҳамчун як ҷузъи муҳимтарини ақл эътироф карда шавад ва вазифаи рушди он яке аз вазифаҳои муҳимтарин дар тарбияи инсонии муосир ба ҳисоб меравад. Зеро ҳама арзишҳои фарҳангии ҷамъияти инсоният натиҷаи фаъолияти эҷодии инсон ба ҳисоб меравад. То кучо ҷомеаи инсонӣ дар оянда метавонад бо иқтидори эҷодии насли нав инкишоф ёбад, яке аз масъалаҳои муҳими замони муосир ба ҳисоб меравад.

Инкишофи қобилиятҳои эҷодии донишчӯдухтарон тавассути воситаи санъати тасвирӣ раванDEST, ки самтҳои гуногуни фаъолиятро муттаҳид мекунад ва дар унсурҳои зерини бо ҳам алоқаманд зоҳир мешавад:

- дарки эҷодии ҷаҳон;
- ифодаи дарки инфиродии ҷаҳон тавассути воситаҳои санъат;
- малақаҳои қорӣ дар техника ва технологияҳои гуногуни аёнӣ;
- ҳаёлот, тафаккури эҷодӣ.

Бо таҳлили нуқтаҳои назари гуногун оид ба масъалаҳои қобилияти эҷодӣ, ҷузъҳои зарурӣ муайян карда шудаанд, ки онҳо тасаввуроти эҷодӣ ва сифатҳои тафаккури эҷодӣ мебошанд. Инчунин, муаммоҳои муҳлати оптималии оғози рушди қобилияти эҷодӣ баррасӣ карда шуда, муайян гардиданд, ки дар овони ҷавонӣ барои рушди эҷодқорӣ имкониятҳои хуб фароҳам меоранд [1].

Барои рушди қобилиятҳои эҷодии донишҷӯдухтарон, ки аз рӯйи ихтисоси 1901010504 - Дизайни маҳсулоти бофандагӣ таҳсил менамоянд, дар раванди таълими фанни расмкашӣ, мо чунин усулҳои зерини таълимиро таҳқиқ намудем:

- усули кашфиёт;
- усули фаъолияти инфиродӣ ва коллективӣ;
- усули озодӣ дар системаи маҳдудиятҳо;
- усули муколама;
- усули муқоиса;
- семинарҳои эҷодӣ.

Инчунин, яке аз воситаҳои самараноки нигоҳ доштани таваҷҷуҳ ва ҳавасмандӣ ба машғулиятҳои расмкашӣ ин ташкил намудани намоишҳо ва озмунҳои корҳои эҷодии донишҷӯдухтарони гурӯҳи мазкур ва истифодаи компютер дар дарсҳои расмкашӣ мебошад.

Истифодаи усулҳои расмкашии ғайримукаррарӣ таваҷҷуҳи донишҷӯёнро ба расмкашӣ меафзояд, мушоҳидакориро инкишоф медиҳад, дидани дурустро таълим медиҳад, тафаккур, тасаввурот ва қобилиятҳои эҷодии онҳоро инкишоф медиҳад [3].

Имрӯзо бисёр навигарҳои методологӣ бо истифодаи усулҳои интерактивии таълим алоқаманданд. Вожаи интерактив (аз забони англисӣ Interact – ҳамкорӣ кардан) маънои қобилияти мутақобила ё дар ҳолати муколама буданро дорад. Аз ин рӯ, омӯзиши интерактивӣ ин омӯзиши муколамавӣ мебошад [2]. Муколама инчунин, бо усулҳои анъанавии таълим имконпазир аст, аммо танҳо ҳамчун ҳамкориҳои "муаллим-донишҷӯ" ё "муаллим-гурӯҳи донишҷӯён (шунавандагон)" амалӣ мегардад. Дар таълими интерактивӣ, илова бар ин, муколама ҳамчун ҳамкориҳои "донишҷӯ- донишҷӯ" (кор дар чуфтҳо), "донишҷӯ-гурӯҳи донишҷӯён" (кор дар гурӯҳҳо), "донишҷӯ-аудитория" ё "гурӯҳи донишҷӯён-аудитория" (муаррифии кор дар гурӯҳҳо) ва ғайра истифода мешаванд [4].

Дар раванди таҷрибаи пешқадами педагогии муассисаи таълимӣ, мо дар ҳамкорӣ бо донишҷӯён мундариҷаи дарсҳои расмкаширо таҳия намуда, кӯшиш кардем, ки бо истифодаи усулҳои таълими интерактивӣ ва методҳое, ки ба рушди бомуваффақияти қобилиятҳои эҷодии онҳо мусоидат мекунанд, диққати бештар диҳем. Барои рушди қобилиятҳои эҷодии донишҷӯдухтарони гурӯҳҳои мазкур дар дарсҳои расмкашӣ, мо чунин усулҳои зеринро истифода кардем:

• **Усули озодӣ дар системаи маҳдудиятҳо.** Дар гурӯҳи мазкур аз фанни расмкашӣ дарс дар мавзӯи "Натюрморт аз ҷисмҳои хандасӣ" баргузор гардид.

Донишҷӯён вазифадор буданд, ки қонунҳои асосии тасвириро дар жанри "Натюрморт" риоя кунанд ва озодона композитсияи таркибии худро эҷод намоянд.

• **Усули муқоиса.** Дар раванди таълим дар гурӯҳи мазкур ҳангоми омӯختани мавзӯи "Тасвири ашё дар ҳолатҳои гуногун", ки мувофиқи барномаи таълимӣ татбиқ карда шуд буд, мақсади асосии дарс дар ифодаи имкониятҳои гуногунҷабҳаи ҳалли як масъала бо истифодаи вариантҳои гуногун, яъне аз тасаввуроти фазоӣ нишон додани ашё дар ҳолатҳои гуногун ба ҳисоб мерафт. Дар назди духтарони гурӯҳи мазкур вазифагузошта шуд, ки тасвири ашёи маиширо бо усули муқоисавӣ таҳия кунанд. Ин усул имкон медиҳад, ки тафаккури эҷодии донишҷӯдухтарон фаъол карда шавад.

Ҷорӣ намудани технологияҳои интерактивӣ, яке аз омилҳои шиддатёбии раванди таълим мебошад, зеро таълими интерактивӣ ба инсон имкон медиҳад, ки қобилиятҳои

асосӣ дар эҷодиёт раванқ ёбанд ва фаъолияти таълимӣ самаранок гузаранд. Ин ҳолат, дар навбати худ фаҳмиши амиқи маводи таълимиро кафолат медиҳад, ки ҳамкориҳои инфиродии педагогиро таъмин менамояд ва робитаи доимии дучонибаро дар раванди таълим амалӣ мегардонад [1].

Тибқи гуфтаи В.В.Гузеев, технологияҳои интерактивӣ як намуди мубодилаи иттилоотӣ байни донишҷӯ ва муҳити иттилоотии атроф мебошанд [2].

Технологияҳои интерактивии таълим дар васоити таълимии муосири донишгоҳ бо чунин методҳои таълимӣ гузаронида мешавад: технологияҳои муҳокимаи таълимӣ, ҳамлаи зеҳнӣ, фаъолияти лоиҳавӣ, бозиҳои дидактикӣ ва ғайраҳо ба ҳисоб мераванд.

Вазифаи асосии омӯзгор дар технологияи интерактивӣ мусоидат (дастгирӣ, сабуқӣ) - роҳнамоӣ ва кумак дар раванди мубодилаи иттилоот мебошад: муайян кардани гуногунии нуқтаҳои назар; омезиши назария ва амалия; ба таҷрибаи шахсии донишҷӯён муроҷиат кардан; ғанигардони таҷрибаи иштирокчиёни муколама; мусоидат ба идрок, азхудкунӣ, ҳамдигарфаҳмӣ. Агар омӯзгор дар таълими анъанавӣ нақши "полоишгар"-ро иҷро мекард, яъне иттилооти таълимиро тавассути худ мегузаронид, дар таълими интерактивӣ ӯ нақши ёварро ба худ касб мекунад, ки чараёнҳои ба ҳамдигар нигаронидашударо фаъол менамояд. Ҳамзамон, донишҷӯён иштирокчиёни комилҳуқуқи мубодилаи иттилоотӣ мегарданд, ки таҷрибаи онҳо на камтар аз таҷрибаи омӯзгор муҳим аст. Дар ин ҳолат, вазифаи омӯзгор ба донишҷӯ дониши оmodаро пешниҳод кардан нест, балки ӯро ба ҷустуҷӯи мустақилона сафарбар кардан мебошад.

Шарти муҳими рушди ҳаёлотӣ эҷодии донишҷӯдухтарон ин истифодаи мавод ва усулҳои гуногуни коркарди маводи бадеӣ ва тағйир додани намудҳои фаъолияти визуалӣ мебошад. Тавассути ин донишҷӯдухтарон қобилият ва малакаҳои маърифатиро инкишоф медиҳанд; ангезиши шавқу ҳавас ба дастовардҳо ташаккул меёбад; малакаҳои муошират, ошкоро ва дӯстона муносибат кардан, ҳисси эҷодкорӣ ривож меёбад. Ҳамин тавр, донишҷӯдухтарон дар гурӯҳ кор карданро меомӯзанд ва ҳамзамон мустақилият дар тафаккур, истодагарӣ дар иҷрои супоришҳо, қобилияти таваккал кардан, қобилияти баён кардани ғояҳои асли, ихтирооти мазмуни бадеӣ дар фаъолият ба вуҷуд меояд.

Хусусияти асосии технологияҳои интерактивӣ дар он аст, ки онҳо ба ҳамкориҳои мустақими донишҷӯён бо муҳити таълим асос меёбанд. Истифодаи технологияҳои интерактивӣ имкон медиҳад, ки муколамаи доимии байни донишҷӯён ва муҳити омӯзишӣ манфиатнок ба роҳ монда шавад [4].

Хулоса, истифодаи муназзами технологияҳои интерактивӣ дар дарсҳои расмкашӣ барои донишҷӯдухтарон, ки аз рӯйи ихтисоси 1901010504 - Дизайни маҳсулоти бофандагӣ таҳсил менамоянд, инкишофи тасаввуроти фазоӣ, ҳисси баланди дарки рангнокӣ ва дигар сифатҳои дарки воситаҳои бадеӣ, ки дар омодагии касбӣ заруранд, ташаккул дода, дар ниҳояти кор барои таҳияи нақш, ангора ё амсилаи ашё басо муҳим арзёбӣ мегарданд.

Адабиёт:

1. Бордовская Н.В., Бродская Н.В., Дандарова И.М. и др. Современные образовательные технологии: учеб. пособие / Под ред. Н. В. Бордовской. – 2-е изд., стер. – М.: КноРус, 2011. – 432 с.

2. Гузеев В.В. Основы образовательной технологии: дидактический инструментарий. – М.: Сентябрь, 2006. – 192 с.

3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: учеб. пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.

4. Суворова Н. Интерактивное обучение: новые подходы // Учитель. – 2000. – №1. – С. 25-27.

БАЛАНД БАРДОШТАНИ САҲМИ БОНУВОН ДАР СОҲАИ СОХТМОН

Сабоҳат Хатамова

Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон

ба номи академик М.С. Осимӣ дар ш. Хучанд

Аз қадим одамон меҳнатро байни зану мард тақсим мекарданд, мардон бо корҳои нисбатан вазнин ва занҳо бо корҳои сабуктар машғул мешуданд. Вобаста ба ин касбҳо низ то ба дараҷае ба касбҳои «мардона» ва «занона» тақсим мешуданд. Аммо имрӯзҳо чунин тақсимои вучуд надорад. Занон бо баробари мардон дар тамоми соҳаҳо фаъолият мекоранд. Соҳаи сохтмон низ аввалҳо ҳамчун касби мардон эътироф мешуд ва машғул шудани занҳоро дар ин соҳа манъ мекарданд. Аммо имрӯз ягон кас ҳатто дар ҳайрат намоиш, агар гӯяд, ки занон дар соҳаи сохтмон фаъолият мекоранд. Занон дар соҳаи сохтмон дар баъзе ҳолатҳо бо зиракию боқлики худ ҳатто аз мардон хубтар кор мекунанд.

Албатта, дар зери мафҳуми сохтмончизан тасаввур кардани бонӯи хиштзан ва ё бетонрез ғайриимкон аст. Зеро дар ҷомеаи мо чинси латифро эҳтиром ва эҳтиёт мекунанд, барои он ки онҳо тавлидкундаи насли одам ба ҳисоб мераванд ва корҳои вазнин ба ин хусусияти онҳо зарари манфӣ мерасонад. Занҳо асосан бо корҳои лоиҳақашӣ, банақшагирӣ, ҳисоби харчи бино ва дигарҳо машғул мешаванд. Чунин намуди тақсимои аҳамияти калон дорад, зеро аз рӯйи маълумот лоиҳаи биноҳое, ки аз тарафи занҳо кашада мешавад, нисбат ба лоиҳаи мардон зеботар ва эҳтимолияти аз тендерҳо гузаштани он ба 0,3 маротиба меафзояд. Бар замми ин ҳисоби харчи бино, ки аз тарафи занҳо ҳисоб шудааст, нисбат ба ҳисоби мардон ба 2.7% бехато иҷро мешавад. Ҳамаи ин нишондиҳандаҳо аз зиракии бонӯвон боз як бори дигар далолат медиҳад.

Чи хеле ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҳар як Паёми худ таъкид мекунанд, «...бояд бонӯвонро бисёртар ба омӯзиши фанҳои дақиқ ҷалб намоем ва сатҳи сифати маърифатии онҳоро зиёд намоем, дар ҳар як соҳа, махсусан дар соҳаҳои бо фанҳои техникӣ алоқаманд, сафи бонӯвонро зиёд намоем. Зеро маҳз аз занони доною зирак ҳам Ватани азизамон обод мешавад ва ҳам насли бомаърифат ба воя мерасад».

Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон дар асоси сиёсати хирадмандонаи Пешвои миллат ва бо сарвари директори донишкада Саидӣ Дилафрӯз Раббизода ҷалби ҳар чӣ бештари духтаронро ба ихтисосҳои техникӣ мақсад намудааст ва барои хубу аъло дониш гирифтани духтарон тамоми шароитро фароҳам овардааст.

Дар солҳои охир таваҷҷуҳи бонӯвон ба соҳаи сохтмон боз ҳам зиёдтар шуда, дохилшавии духтарон ба ихтисоси сохтмон бисёр мушоҳида мешавад.

Агар ба маълумоти оморӣ назар андозем, мебинем, ки дохилшавии духтарон ба ихтисосҳои ба сохтмон алоқаманд нисбат ба нишондиҳандаи соли 2015 ба 7.4% афзудааст.

Дар соҳаи меъморӣ ин нишондиҳанда ба 5,6% ва дар соҳаи сохтмон бошад, ин рақам ба 4,8% баробар аст.

Гулдухтарон ва устодони ихтисоси сохтмони ДПДТ ба номи М.С.Осимӣ

Аммо ҳамаи ин нишондиҳандаҳо барои мо кам аст. Бояд сафи духтаронро дар соҳаи сохтмон боз ҳам зиёдтар кунем. Зеро маҳз бо меҳнати бонувону занони доно биноҳои зебову замонавӣ бунёд мешавад ва ба ҳусни Ватани азизамон боз ҳам ҳусн бахшида онро обод мегардонанд.

БИНОКОР КАСБИ ПУРШАРАФ АСТ

Хатамова Сабоҳат Мирзоазамовна
Донишқадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон
ба номи академик М.С. Осимӣ дар ш. Хучанд

Сохтмон - соҳаест, ки дар тамоми давраҳои мавҷудияти инсоният нақши муҳимро бозидааст ва то ҳоло яке аз соҳаҳои муҳимми истехсолот ба ҳисоб меравад. Сохтмон тараққиёти минбаъдаи иқтисодӣ ва маданияи мамлакатро ба дараҷае муайян менамояд. Ягон соҳа бе мавҷудияти сохтмон вучуд дошта наметавонад. Миқёсу суръати сохтмон дар кишвари мо торафт меафзояд. Ҳар сол барои сохтмони манзил, биноҳои иншоотҳои ҷамъиятию истехсолӣ торафт зиёдтар маблағ ҷудо карда мешавад. Имрӯзҳо ин соҳа бо саъю талошҳои мутахассисони соҳа ба дастовардҳои назаррас ноил шудааст.

Аввалҳо сохтмон ҳамчун касб барои мардон эътироф мешуд ва машғул шудани занонро бо корҳои ба сохтмон алоқаманд то ба дараҷае манъ мекарданд. Аммо дар давраи ҳозира занон низ дар баробари мардон дар ин соҳа қору фаъолият мебаранд ва ба пешравиҳо низ ноил шудаанд.

Донишкадаи политехникии Донишгоҳи техникии Тоҷикистон дар асоси дастуру супоришҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти мамлакат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо сарвари директори донишкада Саидӣ Дилафрӯз Раббизода тамоми шарту шароитро барои хубу беҳтар кардани сатҳу сифати дониш ва бе ягон мушкилӣ таълим гирифтани духтаронро дар қатори писарон таъмин намудааст.

Хурсандиовар он аст, ки сол аз сол тавачҷуҳи духтарон ба соҳаҳои техникӣ, махсусан ба ихтисоси сохтмон зиёд шуда, дохилшавии духтарон ба факултети сохтмон ва нақлиёт торафт зиёд шуда истодааст. Агар дар соли 2016 миқдори духтарони факултети сохтмон 2 нафарро ташкил дода бошад, дар соли 2020 ин нишондиҳанда ба даҳ баробар афзуда, миқдори духтарон дар факултет ба 20 нафар расидааст. Ҳоло ин духтарон дар қатори писарон тамоми нозуқиҳои ихтисоси худро аз омӯзгорони ботаҷрибаи факултет омӯхта истодаанд.

**Донишҷӯёни факултети сохтмон ва нақлиёти ДПДТТ ба номи
М.С. Осимӣ хангоми иштирок дар чорабинӣ**

Дар шароити ҳозираи тараққиёти техникаи сохтмон бе тақмили доимии ихтисос, бе дониستاني технологияи пешқадам ва ташкили кор бинокори хуб шудан имконнопазир аст. Ҳар як коргар бояд дар қори амалии худ усулҳои пешқадами истеҳсолотро эҷодкорона ҷорӣ намояд, тараққӣ ва тақмил диҳад, роҳҳои кам намудани арзиши сохтмон ва баландбардории ҳосилнокии меҳнатро ҷустуҷӯ кунад.

Дар асоси тақмили доимии маҳорати касбӣ, ташкили илмӣ меҳнат, истифодаи эҷодии имкониятҳои фаровони техникаи муосир, ҳаматарафа баландбардории ҳосилнокии меҳнат вазифаи асосии сохтмони ҷумҳуриявӣ мебошад.

Бовари дорем, ки дар оянда сафи духтарони факултети сохтмон ва нақлиёт боз ҳам зиёдтар шуда, бонувони мо бо доногию зиракии худ ба пешрафти Ватани азизамон ҳиссаи худро мегузоранд ва бо биноҳои бунёдкардаи худ кишварамонро ба ҷаҳониён шинос мекунанд.

БАХШИ 2. МАВҚЕИ ЗАН ДАР ҶОМЕА

СЕКЦИЯ 2. РОЛЬ ЖЕНЩИН В ОБЩЕСТВЕ

НАҚШИ ЗАН ДАР ҶОМЕАИ МУОСИР

**Абдуназарова Ойсулув Ашурматовна,
Ергешева Нилуфар Адашевна**

Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон

Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро иффату зебой, фурӯтаниву маърифатнокӣ хоси зан буда, ба зиндагии мард ва аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад. Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад. Барои ҳамин ҳам ба хотири устувории оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд.

Пеш аз он ки фарзандон ба ҳаёти мустақилона гусел карда шаванд, онҳо бояд аз нозукиҳои оиладорӣ, одоб, муошират, муносибат, хуллас аз маҷмӯи талаботи моддию маънавӣ огоҳӣ дошта бошанд. Аз ҷумла, ба тарбияи духтарон ба ин мақсад аҳамияти зарурӣ дода шуда, ханӯз аз хурдӣ ба онҳо тарзи муносибат, муошират омӯзонда мешавад.

Дар баробари ин дар сарчашмаҳои таърихӣ зикр гардидааст, ки дар лаҳзаҳои ҳассос занони тоҷик дар қатори мардон мардонагиву шуҷоат ва қаҳрамонӣ нишон додаанд. Намунаи ин қаҳрамониҳоро дар фаъолияти малика Томирис, қаҳрамониҳои Рухшона, чил духтари покдомани хатлонӣ, ҷонбозиҳои Гурдофарид ва ватандӯсти Ойгул Муҳаммадҷонова ва дигарон дида метавонем.

Дар ҷаҳони муосир рушди илму техника ва технологияи муосир ба дараҷаи баланди тараққиёт расида бошад ҳам, вале паҳлуҳои ҳаёти маънавӣ ва риояи ҳуқуқҳои инсонӣ, баҳусус ҳуқуқи зан аз нигоҳи имрӯза қаноатманд нест, агарчи қисми зиёди аҳолии ҷаҳонро занҳо ташкил медиҳанд. Занон дар соҳаи азбарнамоии илму техника, касбу ҳунари замонавӣ ҳамқадам буда, на танҳо такрористеҳсолномоии насли инсонӣ, тарбия ва ба камол расонидани фарзанд, инчунин дар пешрафти соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ саҳми арзанда доранд.

Ин аст, ки дар ҳама даври замон афкори иҷтимоӣ сиёсӣ ва динию дунявӣ ба масъалаи нақши зан дар ҳаёти ҷомеа тавачҷуҳи хоса зоҳир менамоянд.

Дар шароити соҳибистиклолии кишвар, рушди давлати ҳуқуқбунёду дунявӣ масъалаҳои мақому мавқеи занон мазмуни нав касб намуд. Дар ҷараёни ислоҳот, ташаккули сохтори нави ҷомеа ва навгониҳои мафкуравӣ (идеологӣ) дар ҷамъият мақоми занон дар ҳаёти сиёсӣ хеле боло рафт. Бӯҳрони мафкуравии баъди пошхӯрии Иттиҳоди Шӯравӣ бавучудодама дар ҷомеа қувваҳои ба вучуд овард, ки онҳо падидаҳои номатлуби миллатгароӣ, фундаментализми исломӣ, экстремизми динӣ ва дигар равияҳои ифротгароиро тарғиб менамуданд. Ҳолати мазкур тақозо мекард, ки мақом ва аҳамияти омилҳои мафкуравӣ баланд бардошта шавад ва дар ин замина ба муайян намудани мавқеи занон дар ҳаёти сиёсӣ тавачҷуҳи аввалиндараҷа зоҳир карда шавад. Таҳлили ин масъала имрӯз хеле бамаврид аст, зеро вазъияти иҷтимоӣву сиёсии мамлакат муттаҳидшавии қувваҳои солими миллат, синфҳо, гурӯҳҳои гуногуни иҷтимоӣ ҷомеаро тақозо мекунад. Тавачҷуҳ ба масъалаи баррасии сиёсати давлатии боло бардоштани мақоми занон дар ҷомеа аз он бармеояд, ки:

1. Тоҷикистон ба марҳалаи нави тараққиёт – марҳалаи демократикунонӣ, ташаккули муносибатҳои нави иҷтимоиву сиёсӣ бо давлатҳои соҳибхитӣ ва таҳаввулоти сифатан нави ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятии мамлакат ворид шуд. Ҳаллу фасли ин масъала танҳо дар натиҷаи ғайригардидани омили инсонӣ, алалхусус болоравии мақоми занон дар ҷомеа амалӣ хоҳад гашт.

2. Тағйироти кулӣ дар ҳаёти сиёсии ҷомеа тағйирёбии мафкура, афкор ва шуури сиёсиро тақозо мекунад ва бидуни тағйири психология ва тафаккур мо наметавонем ба ғайригардидани сиёсии занон ноил гардему ҷомеаи мутамаддини демократӣ барпо намоем. Дар марҳалаи аввали соҳибхитирии кишварамон, ки мамлакат ҷанги бемаънии шаҳравандӣ, бӯҳрони сиёсиву иқтисодиро аз сар мегузаронид, истифодабарии нерӯи иҷтимоиву сиёсии занон дар самти инкишофи демократия ва эҷоди ҷомеаи шаҳравандӣ ғайриимкон буд. Баъди ба эътидол омадани вазъи сиёсиву иҷтимоии мамлакат таваҷҷуҳ ба муайян намудани самтҳои сиёсати давлатӣ баҳри таъмини баробарҳуқуқии занону мардон, ҷалби васеи занон ба ҳаёти сиёсии кишвар, таъмини иштироки занон дар ҳамаи соҳаҳои ғайрииқтисодӣ зиёд гашт. Таъмини иштироки занон дар корҳои ободонӣ, бехбудӣ ва гул-гулшукуфии Тоҷикистон самти афзалиятноки сиёсати давлат гардид (1. сах. 156).

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ҳамчунин давлат ва Ҳукумати Тоҷикистон дар доираи сиёсати иҷтимоии кишвар бо назардошти мақому мартабаи шоистаи бонувон вобаста ба масъалаҳои таҳкими кадрӣ манзалан ва таъмини риояи ҳуқуқи озодиҳои конституционии занон аз оғози даврони истиқлолият то имрӯз санадҳои дардхӯреро қабул ва татбиқ карда истодаанд (2. сах. 8-9).

Давлату Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҷомеаи имрӯзаи мо ба азму ирода ва талоши ватанхоҳонаи модари тоҷик эҳтиром гузоштааст, чунки зан мушкilotи саҳту сангини зиндагиро сарбаландона таҳаммул намуда, наслеро тарбия карда ба воя мерасонад, ки он созандаи асили имрӯзу фардои мо мебошад. Маърифати зан ба фарзандонаш таъсири амиқ расонда, агар модар китобхон, боиффат, бомаърифат ва донишманд бошад, фарзандон низ майл ба донишу маърифат карда, хислатҳои неки модарашонро дар худ парвариш медиҳанд ва ба модарашон пайравӣ мекунанд.

Мавзӯи ҳифзи ҳуқуқи инсон, ки ҳуқуқи занҳо низ ҷузъи дахлнопазири он маҳсуб мешавад, хислати муҳим пайдо намуда, ҳуқуқи он шакл, васила ва афзори зоҳирсозандаи инсонро инъикос менамояд.

Қариб дар тамоми санадҳои қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари ҳуқуқ ва озодиҳои инсон инчунин боб, бахш, модда ва муқаррароти алоҳида дарҷ гардидаанд, ки дар онҳо ҳуқуқ ва озодиҳои зан инъикос меёбанд.

Дар кишвари мо барои таҳсил намудани занҳо шароити зарурӣ фароҳам оварда шудааст. Имрӯз зани тоҷик озод буда, олим, духтур, муҳандис, муаллим, мураббӣ ва ғайра мебошанд. Зани тоҷик кӯшиш менамояд, ки насли наврас дар руҳияи сулҳ, дӯстию садоқатмандӣ, хушахлоқӣ, соҳибмаърифатӣ донишмандӣ тарбия гирад.

Зикри нуктае аз суҳбати Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки дар ҳамоиши иттиҳодияҳои занон садо дода буданд, хеле бамаврид хоҳад буд: **“Занон дар ҷомеаи имрӯзаи мо нақш ва мавқеи басо муҳим доранд. Кадом мушкilotи дорой моҳияти иҷтимоию сиёсиро нагиред, ҳаллу фасли онҳоро бе иштироки ғайрииқтисодӣ занон, бе назардошти фикру андешаи онҳо тасаввур кардан душвор аст. Дар масъалаҳои халғи сиёҳ, оптӣ ва ваҳдату якдигарфаҳмӣ, таъмини**

покизагии маънавию ахлоқии ҷомеа ва ғайра занони Тоҷикистон нақши созанда ва ибратбахш доштаанд, дар лаҳзаҳои сӯзони муқовимат занони тоҷик чӣ гуна бе тарсу ҳарос байни тарафҳои даргир даромада, бо панду насиҳат ва суҳанони пурмехру самимӣ оташи ҷаҳлу ғазбро хомӯш мекарданд” (3, саҳ.12).

Илова бар ин, узвияти кишвар дар як қатор аҳдномаву конвенсияҳо, аз ҷумла Конвенсия “Дар бораи рафъи ҳар гуна шаклҳои таъби нисбат ба занон”; “Дар бораи ҳифзи модарӣ”; “Дар бораи ҳифзи ҳуқуқҳои занони шавҳардор”; Паймони байналмилалӣ “Дар бораи ҳуқуқҳои шаҳрвандӣ ва сиёсии занон” ва дигар санадҳои байналмилалӣ мухталиф, ки риояи пурраи меъёрҳои он дар ҷомеаи мо мушоҳида мешаванд, аз аҳамияти хоса ва манзалати олиӣ ҳуқуқи занон дар ҷумҳурӣ шаҳодат медиҳанд.

Тавре дида мешавад, давлату ҳукумат нисбат ба занон як силсила ғамҳориву имтиёзхоро муқаррар намудаанд, ки ин хеле хуб ва қобили қабул аст ва аз нуқтаи назари ҳуқуқӣ дар ҷумҳурии мо нисбат ба занон ягон маҳдудияте вучуд надорад. Инчунин ҷойи тазаккур ва таъкид аст, ки тайи ду-се соли охир тавачҷуҳи давлату ҳукумат нисбат ба занон назаррас мебошад. Занони шоиставу масъулиятшинос ба корҳои роҳбарикунанда, мақомоти олий ва масъул бештар ҷалб шуда истодаанд.

Бояд таъкид сохт, ки занони қобилу уҳдабаро ва боғайрату хирадманди зиёде дорем, ки бо ақлу заковат ва масъулиятшиносии хеш аз уҳдаи ҳаллу фасли корҳои муҳимми роҳбарикунанда мебароянд ва ҷалб намудани онҳо боиси иззату эҳтироми зан-модар ва ба инобат гирифтани амалӣ намудани қонунҳои байналҳалқӣ оид ба ҳуқуқи зан: Эълумияи ҳуқуқи башар (10 декабри соли 1948), Аҳднома “Дар бораи барҳам додани ҳама гуна шаклҳои таъбизи наҷодии занон” (18 декабри соли 1979), барномаи амали конфронси 4 байналмилалӣ занон (Пекин, сентябри соли 1995) ва ғайра гардида, ҳамзамон далели тавачҷуҳ ва боло бурдани мақому манзалат ва нақши зан дар ҷомеаи демократӣ мебошад (3, саҳ. 20).

Қисми зиёди қормандони соҳаҳои маорифу тандурустиро занон ташкил медиҳанд. Ҳоло теъдоди умумии кадрҳои роҳбарикунанда дар мамлакат зиёда аз 15 ҳазор нафарро ташкил мекунад, вале аз ин нишондиҳанда танҳо 5 ҳазор нафар ба занҳо рост меояд, ки ин ҳанӯз ҳам кофӣ нест. Зимнан, дар солҳои нахустини истиқлолият занон дар сафи кадрҳои роҳбарикунанда тамоман кам ва ҳатто ангуштшумор буданд.

Дар соҳаи маориф бошад, 52 ҳазор нафари омӯзгорон аз ҳисоби занон фаъолият мекунанд. Боиси хушнудист, ки имрӯз дар ҷодаи илм беш аз 1000 нафар занони донишманд ва бомаърифати тоҷик пурмахсул заҳмат мекашанд. Бояд гуфт, ки дар доираи барномаҳои давлатӣ масъалаҳои ҷалб кардани занон ба идораи корҳои давлатӣ, фароҳам овардани ҷойҳои нави корӣ барои онҳо, андешидани тадбирҳо доир ба бехтар кардани саломатии модару кӯдак ва масоили дигар тадриҷан ҳаллу фасл шуда истодааст.

Зимнан, бонувон дар фароҳам овардани заминаҳои мусоид чихати ташаккули фарҳангӣ, маънавию сиёсӣ ва маърифати ҳуқуқии фарзандон, тарбияи фарзандон дар руҳияи ватандӯстӣ ва адои хизмати содиқона ва дар назди Ватан-Модар, таблиғи гояҳои ватандӯстӣ, худшиносии миллӣ, фарҳангдӯстӣ бештар маъмул гардидаанд.

Имрӯз ба зан чун қувваи мустақил дар соҳаи идоракунӣ, сиёсат ва ҳаёти ҷамъиятӣ баҳо медиҳанд ва ин бесабаб нест. Аввалан, занон умимияти иҷтимоӣ-сотсиуми занонро ташкил медиҳанд, ки мавқеи махсуси худро дар ҷомеа ишғол менамояд.

Муҳимтарин омили дар арсаи сиёсат муваффақ шудани бонувон ин аст, ки фаъолияти касбӣ ва ҳаёти оилавӣ монеи ҳам намешаванд. Аз ҷониби дигар, духтархоро мебояд, ки қабл аз интихоби касб ё барпо намудани оила бо таҳлилу худбаҳодиҳии воқеӣ роҳи ояндашонро интихоб кунанд. Танҳо бонувон кори тарбияро дар оила каме дуруст ба роҳ монанд, бешубҳа, мисли аҷдодамон бонувони часури миллатро тарбия ва ба воя расонида метавонем.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми хеш ба Маҷлиси Олии ҶТ роҷеъ ба паҳлуҳои гуногуни ҳаёти сиёсиву иҷтимоии занону духтарон изҳори ақида менамоянд, бо мақсади таҳкими минбаъдаи сиёсати давлатии занон ва масъулин супоришҳои махсус медиҳад.

Ҳадафи ғамхориҳои Президенти кишвар, пеш аз ҳама, фароҳам овардани шароити мусоид ва имконоти муосир ҷиҳати худташаққулӣ, ҳудамалигардонӣ, тарбия ва маърифатнокии комили занону духтарон дар рӯҳияи худшиносии миллӣ ва ватандӯстӣ, беҳдошти вазъи иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, таъминоти ҳуқуқӣ ва ташаққули тарзи ҳаёти солими занон мебошад.

Мусаллам аст, ки зан ва модари тоҷик дар тамоми давраҳои халқи тоҷик барои пойдеории нангу номуси миллӣ, рушди фарҳанг, ҳастии забон ғамхорона ва содиқона хизмат кардаанд.

Бовару эътимоди мо бар он аст, ки нақшу мақоми зан-модар минбаъд низ дар ташаққули ҷомеа, пешрафту шуқуфоии Ватани азизу маҳбубамон, дар тарбияи инсонии солиму комил боз ҳам муассир ва бориз мегардад.

Адабиёт:

1. Юсупова З. Ш. “Таҷрибаи таърихии сиёсати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа”. – Душанбе, 2010. - С. 156.
2. Саидмурод Фаттоҳзода. Бонувон дар сиёсат. – Душанбе, 2016. - С. 8-12.
3. Меҳринисо Бобекова. Нақши зан дар раванди демократӣ. – Душанбе, 1998. - С. 5-8.
4. Гулрухсор. Занони сабзбаҳор. Роман. - Душанбе: Ирфон, 1990. -312 с.
5. Гули З. Фочиа умр. - Душанбе: Мушфиқӣ, 2009. - 213 с.
6. Гафарова М. Женщины горной республики. - Душанбе: Дониш, 1986. -С. 119.
7. Таджикистан на пути к гендерному равенству. – Душанбе, 2004. - С. 27.
8. Мамадазимов, А., Куватова, А. Регулирование деятельности политических партий и участие женщин в политической жизни в Таджикистане: монография /А. Мамадазимов, А. Куватова. – Душанбе: ООО «Мир полиграфии», 2011.-С 62.
9. Национальный доклад о реализации в Республике Таджикистан международного пакта о гражданских и политических правах // -СССР/С/ТЖК/2004/1.- 11 April - 2005.
10. Набиева, Р.А. Роль женщин в обществе: монография / Р.А. Набиева. - Душанбе: ТГНУ,1999 -С. 120

МАВҚЕИ ЗАН ДАР ЧОМЕА

**Абдузӯхӯрова З.Б.
ДИС ДТТ дар ш. Хучанд**

Агар дар бобати бузургии зан ва мақому манзалати он дар чомеа борҳо ва солҳо ҳам сухан гӯем, боз ҳам басанда нест. Зеро зан олихаест, ки дар садафи ӯ киматтарин марворидҳои башар таҳияву такмил ёфтаанд. Бузургтаринҳо аз урафову уламо, пешвоҳо ва шахсиятҳои, ки ҷаҳон дар нерӯмандӣ ва тавоноиашон қоим гардидааст, аз зан ба дунё омадаанду дар домани ӯ парвариш ёфтаанд. Чуноне ки дар урфият мегӯянд, Офаридгор нақҳат аз гул, нӯш аз анғубин, гармӣ аз офтоб, тароват аз борон, шукӯҳ аз осмон, қаҳр аз абру борандагӣ, вафодорӣ аз кӯҳ, равшанӣ аз субҳ, зебой аз баҳору хушилхонӣ аз андалебро қатра-қатра ҷамъ овардаву занро офаридааст, то ҷаҳонро равшану инсониятро хушбахт гардонад.

Аммо, агар ба таърихи гузаштаи халқиятҳои башар нигарем, маълум мегардад, ки на дар ҳама давра иззату эҳтироми зан ба дараҷаи аъло пазируфта мешудааст ва мақому манзалати он низ на он қадар устувор ва барболо будааст.

Дар бисёр мавридҳо занро ҳамчун воситаи хушҳоли ва хушгузаронӣ медонистанд. Масалан, дар Миср зан бо хоҳиши ҳудаш шавҳар қарда наметавонистааст ва гузашта аз ин онро ҳамчун мол харидуфурӯш мекарданд ё ҳамчун мол ҳадя менамуданд.

Дар ҳолатҳои ки агар зан дар хиёнати шавҳараш мутғаҳам дониста мешуд, шавҳараш ҳуқуқ дошт, ки ӯро ба қатл расонад. Дар урфу одатҳои мардуми араб то ислом бошад, зан умуман ҳуқуқ ба мерос надошт, дар ҳолати вафоти шавҳараш ӯро ҳамчун мол ба соҳиби нав месупориданд.

Таваллуди зан дар оила мусибати басо бузург ба ҳисоб мерафт ва он ҳамчун нишонаи шармандагии хонавода эътироф мешуд. Аз ин рӯ, тифли навздро, ки зан таваллуд шудааст, зинда дар гӯр мекарданд.

Дар Ҳиндустони қадим бошад, зан пас аз вафоти шавҳараш ҳуқуқи зистан надошт ва рӯзи марги шавҳараш ӯро зинда ба зинда бо ҷасади ҳамсараш месӯзонданд. Мувофиқи қонунҳои Ману (қонунҳои Ҳинди қадим) зан дар тамоми умр аз падар ё аз шавҳар вобаста буд.

Ба ақидаи мардуми Ҳиндустони қадим зан маҳлуқи хело бад буда, ҳатто марг, оташи дӯзах, заҳр ва морони заҳрдор аз ӯ беҳтар мебошанд. Зан сарчашма ва маншаи асосии гуноҳ маҳсуб меёфт. Яҳудиён занро лаънатшуда меҳисобиданд, зеро онҳо чунин мепиндоштанд, ки маҳз зан боиси аз биҳишт ронда шудани ҳазрати Одам гардидааст.

Диндорони масеҳӣ чунин мепиндоштанд, ки ҷинси зан нопок аст ва аз ӯ дурӣ мечустанд. Аз ин рӯ, мардони диндор дар маъбадҳо савганд ёд намуда, то охири умр мучаррад мемонданд. Дар баъзе аз кишварҳои дигар дар ҳолатҳои аз ҷониби зан сар задани хиёнат нисбати шавҳараш ё руҳ додани муносибати зан бо марди бегона боиси ба ҷазои саҳти сангсор қардан гирифта шудани зан мегардид.

Аз таърихи гузаштаи мардуми мо низ ҳолатҳои пайдо намудан мумкин аст, ки мутобиқи он мақоми зан дар чомеа хеле паст буда, ҳуқуқҳои зан мунтазам поймол мегардиданд, занҳо пойбанди хурофот ва урфу одатҳои иртиҷой буданд.

Аммо ба ҳамаи ин нигоҳ нақарда, занҳо он ҳама азобу уқубат ва машаққатҳои зиёдро паси сар намуда, насли хешро то имрӯз ба дунё овардаву таълиму тарбият менамоянд.

Пас аз ташкил шудани ҳокимияти шӯравӣ ба зан ва мавқеи он дар ҷомеа тавачҷуҳи хосса зоҳир карда шуд. Ҳуқуқи зан расман эътироф ва дар Конститутсияи Иттиҳоди Шӯравӣ, ки соли 1936 қабул шуда буд, расман мустақкам карда шуд. Тибқи Конститутсияи мазкур ҳуқуқи зан бо ҳуқуқи мард баробар эълон шуд.

Мақоми зан низ дар ҷомеа мавқеъ пайдо намуд. Ин ҳуқуқҳо ба занҳо имконият медоданд, ки минбаъд дар қатори мардҳо таҳсил намуда, соҳибмаълумот гарданд, ба касбу кор ва ё шӯғли муайян машғул шаванд, дар ҳалли масъалаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсии давлату ҷамъият фаъолона иштирок намуда, соҳиби ҳуқуқу озодиҳои дахлнопазир бошанд, дар вазифаҳои масъулиятноки давлативу ҷамъиятӣ қору фаъолият намуда, ба халқу ватани худ хизмат намоянд.

Тайи солҳои бесару сомонӣ дар Тоҷикистон ҳукми урфу одатҳои хурофотпарастона дубора авҷ гирифта, безътиной нисбати зан якбора боло рафт. Мавқеи зан дар ҷомеа рӯз аз рӯз маҳдудтар мегардид. Паси ин пардаҳои ҷаҳолат афроде пайдо гардиданд, ки бо ақидаҳои қухнаи хурофотпарастонаи худ, ки бояд зан пурра мутеи мард бошад, пайдо гардида, ба таълим ва тадриси қонунии занон-духтарон монеъ мешуданд.

Аз назари чунин ҷоҳилон, зан ҳуқуқ надошт, ки маълумот гирад. Хондан ба зан ҳеч лозим нест, зеро вазифаи зан таваллуд кардани кӯдак аст. Аз ин рӯ, духтарон ва ҳатто духтарони ноболиғро маҷбуран ба шавҳар медоданд.

Хушбахтона, бо талошу кӯшишҳои пайвастаи Сарвари давлат, шахсони дигари расмӣ ва мақомоти дахлдори давлатӣ пеши роҳи ин гумроҳчию хурофотпарастихо пурра гирифта шуда бошад ҳам, аммо таъсири манфии он то кунун самараи талхбори худро рӯйи бор оварда истодааст, ки менамояд, ки мардҳо мо дар баъзе ҳодисаҳои нанговари вақтҳои охир мушоҳида менамоем (ба қавле, ки агар духтаратро ба ман надихӣ, дуои бад мекунам ва ғ.). Пас аз хотима ёфтани ҳамаи ин бесару сомониҳо ва ба даст омадани Истиқлолияти давлатӣ, Тоҷикистон ба яке аз давлати мутамаддини ҷаҳони муосир, ки ҷавҳар ва асли ҳастии онро низоми демократӣ ташкил медиҳад, мубаддал гардид.

Сулҳу оштии, ваҳдати миллӣ, баргардонидани гурезаҳо, бартараф намудани ҳисороти, аз ҷумла ҳисороти бузурги иқтисодие, ки тайи солҳои бесару сомонӣ ба иқтисодиёти мамлакат зарбаи сахт зада буданд, ба ҳаёти муътадил баргардонидани мардум яке аз вазифаҳои аввалиндараҷаи ҳукумати навтаъсиси Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёфт. Масъалаи муҳимми дигаре, ки дар радифи масъалаҳои фавқуззикр Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ташвиш оварда буд, ин баланд бардоштани ҳуқуқи зан ва мақоми ӯ дар ҷомеа буд.

Ҷиҳати ҳалли ин масъала Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати пешбарандаи рушди баробар ва одилонаи ҷинсҳо тавассути мустақкам кардани мавқеи зан бо меъёрҳои конституционӣ ва минбаъд тақмил додани онҳо тавассути қонунҳои соҳавӣ пеш гирифт.

Ин иқдом барои баланд бардоштани ҳуқуқ ва мақоми зан дар ҷомеаи Тоҷикистон гардид. Ҳамин буд, ки Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соли 1994 қабул гардидааст, муқаррар менамояд, ки ҳама дар назди қонун ва суд баробаранд.

Давлат ба ҳар кас, қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк ҳуқуқу озодиҳои қаволат медиҳад.

Гузашта аз ин, Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон баробарҳуқуқии мардон ва занонро бевосита эълон медорад. Вобаста ба ин муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонун низ ба мисли мардон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятию давлатӣ имкониятҳои баробар доранд ва аз имкониятҳои баробар истифода мекунанд.

Дар доираи амалӣ намудани меъёрҳои Конститутсиси Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бо мақсади тақвияти бахшидан ба мавқеи занон дар ҷомеа ва ғайра гардонидани нақши онҳо, як қатор қонуну қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақшаву барномаҳои давлатӣ оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 март соли 2005 «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 майи соли 2006 «Дар бораи мубориза ба муқобили харидуфурӯши одамон», Нақшаи миллии тадбирҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба баланд бардоштани нақшу мақоми занон барои солҳои 1998-2005», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 августи соли 2001 дар бораи Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010», Барномаи давлатии «Тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016» аз 01 ноябри соли 2006, «Стратегияи миллии ғайригардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» аз 29 майи соли 2010, Барномаи давлатии «Тайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шуғли онҳо барои солҳои 2012-2015» ва ғайра ба тавсиб расида қабул гардиданд, ки нишонаи амиқи иродаи сиёсии роҳбарияти давлат дар самти боло бурдани мавқеъ ва нақши занон дар ҷомеа махсус меёбад. Яке аз санадҳои нодир ва тақдирсоз оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, ки дар боло зикр намудем, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» мебошад. Фармони мазкур таъмини иштироки ғайриқонуни занонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идоракунии давлат, баланд бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим гардонии генофонди миллии ва баланд бардоштани нақши занро дар таҳкими пояҳои ахлоқию маънавӣ ва сулҳу ваҳдат муқаррар намуд. Тавассути фармони мазкур Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мақомоти ҳокимияти давлатӣ вазифадор карда шуданд, ки намоёндагии занонро бо дарназардошти салоҳиятнокӣ ва сифатҳои касбии кордонияшон ба ҳайати роҳбарикунандаи вазоратҳо, кумитаҳои давлатӣ, идораҳо, корхонаҳо, ташкилоту муассисаҳои давлатӣ, мақомоти ҳокимияти иҷроияи маҳаллӣ, ҷамоатҳо, мақомоти прокуратура ва суд, таълимгоҳҳои олӣ ва дигар муассисаҳои маориф таъин намояд. Илова бар ин, таъмини воқеии баробарҳуқуқии мардону занон ва кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқӣ ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо дар қонунҳои соҳавӣ, ки тақдиркунандаи меъёрҳои конститусионӣ мебошанд, боз ҳам мустақкам гардонида шуданд.

Имрӯзҳо бо шарофати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллии - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон - сарвари дурандешу ғамхори миллати тоҷик дар самти баргузори барномаҳои давлатӣ, оид ба баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа барои занони тоҷик дастгирии беандоза аст. Қайд намудан бамаврид аст, ки зан дар оила мақому мавқеи намоён дорад.

Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландихтисос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд.

Ба ҳолати яқини январ соли 2021 аз шумораи умумии 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 фоизро занон ташкил медиҳанд.

Саҳми занон дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи кишвар 73 Ҷоиз ва тандурустиву ҳифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68 Ҷоизро занону бонувон ташкил медиҳанд.

Ҷаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодии кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35600 нафар ва занони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад.

Ҷудо намудани қарз яке аз василаҳои беҳтар намудани шароити иқтисодии занон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба занону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст.

Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро ифрату зебоӣ, ғурутаниву маърифатнокӣ ҳосил зан буда, ба зиндагии аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад. Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад. Барои ҳамин ҳам ба хоҳири устувории оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд. Пеш аз он ки фарзандон ба ҳаёти мустақилона гусел карда шаванд, онҳо бояд аз нозукиҳои оиладорӣ, одоб, муошират, муносибат, ҳушас аз маҷмӯи талаботи моддӣ маънавий оғоҳӣ дошта бошанд. Аз ҷумла, ба тарбияи духтарон ба ин мақсад аҳамияти зарурӣ дода шуда, ҳанӯз аз хурдӣ ба онҳо тарзи муносибат, муошират омӯзонда мешавад. Вақте сухан дар бораи истиқлолият меравад, пеши рӯ эҳсоси баланди худшиносӣ, соҳибватанӣ меояд. Истиқлолият беҳтарин дастоварди таърихӣ ба шумор меравад. Тоҷикистон дар даврони соҳибистиқлолии хеш имконият пайдо намуд, бисёр корҳои барои ояндаи миллат Ҷоизаоварро роҳандозӣ намояд. Аз ҷумла, яке аз иқдоми беҳтарине, ки дар сиёсати давлатдорӣ ба он диққати ҷиддӣ дода шуд, ин баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа буд. Истиқлолияти давлатӣ тавонист барои зани тоҷик озодандешӣ, зиндагонии шоиста ва имконияти муфид фароҳам оварад.

Дар замони истиқлолият занон тавонистанд дар дилхоҳ соҳа қору Ҷаъолияти самарабахш намоянд. Имрӯз зани тоҷик дар баробари модару ҳамсари хуб будан инчунин роҳбар, муҳандис, ронанда, қораманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳатто дар қушунҳои сарҳадӣ низ Ҷаъолият намуда, саҳми худро дар пешрафти ватану олоиштагии миллат расонида истодааст. Ҳуқумати Тоҷикистон сиёсати имрӯзаи худро бе иштироки занон тасаввур карда наметавонад. Таҳлили Ҷаъолияти қурсамари занон дар сиёсати имрӯза нишон дод, ки дар ҳақиқат, занон дар сатҳи идоракунии давлатӣ нақши хосае доранд.

Маҳз бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ -Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор санаду меъёрҳои дахлдор нисбати мақоми зан дар ҷомеа ва таҳсилу қор қардан дар идоракунии давлатӣ имконият фароҳам овард, то зани тоҷик дар баробари он ки ҳамчун тарбиятгар дар оила рисолати модарӣ, ҳамсариро ба ҷо оварад, инчунин сарбаландона аз уҳдаи роҳбариву Ҷаъолият дар сиёсат низ мебарояд. Баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа яке аз нишонаҳои кишварҳои тараққиёфта ба шумор меравад.

Аз тарафи Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба муҳайё намудани шароити мусоид баҳри Ҷаъолияти занон дар сиёсат қорҳои зиёд анҷом дода шудааст.

Хулоса:

Дар ҳақиқат ободии ҳар як хонадон аз рӯҳияи солиму созанда, сатҳи маънавиёту маърифат аз тандурустии зан–модар сарчашма мегирад.

Маърифати зан ба фарзандонаш таъсири амиқ расонда, агар модар китобхон, боиффат, бомаърифат ва донишманд бошад, фарзандон низ майл ба донишу маърифат карда, хислатҳои неки модарашонро дар худ парвариш медиҳанд ва ба модарашон пайравӣ мекунанд. Истиқлолият беҳтарин дастоварди таърихӣ ба шумор меравад. Тоҷикистон дар даврони соҳибистиқлолии хеш имконият пайдо намуд бисёр корҳои барои ояндаи ҷаҳлу миллат ҷонибдорӣ роҳандозӣ намояд. Аз ҷумла, яке аз иқдоми беҳтарине, ки дар сиёсати давлатдорӣ ба он диққати ҷиддӣ дода шуд, ин баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа буд.

Адабиёт:

1. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон. 26.01.2021 с.
2. Маҷаллаи “Бонувони Тоҷикистон” (декабри 2020, № 168-169, саҳ. 14-15).
3. Гендерные отношения в Таджикистане. 1999 //Национальный отчет. - Душанбе, 2000.
4. Гендерная статистика в Республике Таджикистан. - Душанбе, 1999.

**РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ ЖЕНЩИН В ПРОСВЕТИТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И
РАЗВИТИИ НАУКИ**

**Абдусаматова Х.Г.
ИЭТ ТГУК, город Худжанд**

Таджикистан вступил в новый этап своего развития - этап демократизации, возникновения новых социально-политических отношений с суверенными государствами и качественного преобразования всех сфер общества в стране. Решение этих проблем возможно лишь при активизации человеческого фактора, особенно возрастании роли женщины в новой жизни общества.

Женщина на протяжении долгих столетий была хранительницей домашнего очага, в то время как всё, что имело отношение к внешнему миру, брал на себя мужчина. Это, естественно, давало ему право считать женщину намного ниже себя по статусу. Но в настоящее время научных открытий, технологического прогресса и феминизма ситуация кардинально изменилась. Женщина в современном обществе имеет совсем иной статус и призвание, у неё появились другие ценности и потребности, которые заставляют пересмотреть взгляды на женскую роль в сегодняшнем мире.

Положение женщин является своеобразным барометром, чутко реагирующим на происходящие в обществе демографические, экономические, научные, социальные, экологические и политические изменения.

Как интересно устроен мир. Ещё каких-то несколько десятков лет назад функции женщин существенно отличались от её сегодняшних обязанностей. Хотя главная функция,

конечно же, остаётся прежней. Всегда так было и всегда так будет – основное предназначение женщины – создавать жизнь.

Новые типы женщин значительно изменили научную, техническую, политическую и социально-демографическую структуру общества. Появление их доказало, что за прошедшие годы традиционные представления о счастье и процветании для молодой женщины радикально изменились. Безусловно, женщина XXI века - это совершенно другой тип личности, чем тот, который был несколько веков назад. Это совершенно другое восприятие женского пола и это совершенно другая женщина.

Глава государства в своём очередном Послании от 26 января 2021 года упомянул, что женщины в нашем сегодняшнем обществе играют активную роль и осуществляют плодотворную деятельность в большинстве сфер, в особенности в социальных секторах.

В соответствии с результатами выборов 2020 года, в Маджлиси мили Маджлиси Оли - 8 человек или 25,8%, а в Маджлиси намояндагон - 15 человек или 23,8% были избраны за счёт женщин, что почти на 4% больше по сравнению с предыдущими выборами.

Число женщин в Маджлисах народных депутатов города Душанбе достигло 41,5%, в Хатлонской области - около 35%, в Согдийской области - более 33%, в Горно-Бадахшанской автономной области - более 34%, городов и районов республиканского подчинения - около 30%. Одарённые и знающие своё дело женщины и девушки, всё больше привлекаются к государственной службе и государственному управлению. На 1 января 2021 года из общего числа - 19 210 государственных служащих, 4 485 человек или 23,4% составляют женщины.

Они вносят весомый вклад и в сферу сельского хозяйства, и в развитие экономики страны. В настоящее время число руководителей дехканских хозяйств за счёт женщин составляет 35 600, а число женщин-предпринимателей - 77 400 человек.¹

Обращаясь к нашим женщинам, Лидер нации, Президент страны, уважаемый Эмомали Рахмон говорит: «В нашем понимании женщины являются зеркалом Таджикистана, степенью его мудрости и воспитанности, моральной устойчивости, прогрессивного развития, зеркалом прошлого, настоящего и будущего нации и государства».²

Государство и Правительство, в особенности Великий Лидер нации, уважаемый Эмомали Рахмон, определив с первых дней независимости Таджикистана научную сферу приоритетным направлением развития общества и государства, принимали конкретные меры по практической реализации основных задач, и в данном направлении были достигнуты значительные успехи.

Увеличивается вклад женщин и девушек в сферах науки, образования и здравоохранения страны. Сегодня в сфере образования число работников - женщин составляет 73%, в сфере здравоохранения и социальной защиты населения - около 68%.³

Как известно, 2020 год для жителей планеты, в том числе и для Таджикистана, был одним из самых всесторонне тяжелейших, связанным с распространением инфекционного

¹Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан «Об основных направлениях внутренней и внешней политики республики». 26.01.2021, город Душанбе.

²Ятимов С. Паёми миллат ва масъалаҳои рушди маориф / Тафсири Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маджлиси Оли: моҳият ва самтҳои асосии он аз 26.12.2019. Ирфон, 2020. С. 85.

³Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан «Об основных направлениях внутренней и внешней политики республики». 26.01.2021, город Душанбе.

заболевания COVID-19. Сегодня в мире практически нет государства и сферы, которые бы не подверглись этому кризису.

Последствия пандемии продолжают оказывать отрицательное влияние на экономику стран мира, в том числе и на развитие нашей национальной экономики.

В результате распространения пандемии инфекционного заболевания коронавируса наши женщины и девушки трудятся в качестве врачей и медицинских сестер, прилагают усилия для полного и своевременного выздоровления лиц, зараженных инфекционным заболеванием COVID-19 в стране, а часть из них занята научно-исследовательской работой и вносит вклад в развитие медицинской науки.

Вместе с тем женщинам, работающим в сфере здравоохранения, необходимо ещё больше осваивать навыки своей профессии, прилагать больше усилий для здоровья общества и качественно обслуживать население страны. Государству нужна здоровая нация, а здоровье народа является его богатством.

Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон в своей речи по случаю Дня матери 7 марта 2020 года отметил, что наши женщины и матери, ещё на заре Государственной независимости прилагали все усилия для защиты своих прав и свобод, нормализации ситуации в стране и сыграли большую роль для достижения мира, стабильности и национального единства.

Согласно данным в различных сферах страны из числа женщин работают 116 докторов наук и 1124 кандидата наук, в том числе 15 докторов и 133 кандидата наук - в сфере точных наук. Более чем 82000 женщин и девушек выбрали для себя славную профессию учителя и вносят достойный вклад в обучение и воспитание будущего поколения нации.⁴

«Наука и инновации могут изменить жизнь людей, особенно тех, кто оставлен за бортом, например, женщин и девочек, живущих в отдалённых населённых пунктах, пожилых или людей с инвалидностью» - эта мысль звучит в послании главы структуры «ООН-Женщины» Фумзиле Мламбо-Нгуки. Она напомнила о том, какую важную роль наука будет играть в профессиях будущего, в том числе в рамках «зеленой экономики», переход на которую неизбежен, если человечество хочет преодолеть климатический кризис. Она призвала «разрушать стереотипы, которые мешают женщинам строить карьеру в науке».

По данным ЮНЕСКО, женщинам, выбравшим технические науки, сложно добиться карьерного роста – они получают меньше коллег - мужчин, а их научные работы печатают реже. В ЮНЕСКО также напоминают, что особенно мало женщин работают в информационно-телекоммуникационной сфере: они составляют лишь 3% среди специалистов ИКТ и 5% - в естественных науках и математике. «Чтобы справиться с масштабными вызовами XXI века – от изменения климата до развития технологий, мы должны опираться на научные данные и задействовать все имеющиеся ресурсы. Поэтому мир не должен пренебрегать интеллектуальным потенциалом и творческими способностями тысяч женщин, которые становятся жертвами глубоко укоренившихся предубеждений и неравенства» - считает глава ЮНЕСКО Одри Азуле.

В связи с этим 6 лет тому назад появился новый праздник – Международный день женщин и девочек в науке. Его инициатором стала ООН, и этот день в календаре появился для того, чтобы, по словам Генсекретаря Антония Гутерриша: «поощрять девочек и женщин

⁴Выступление Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона на встрече с интеллигенцией страны / Джумхурият. 19.03.2020 №: 57.

к полному раскрытию своего потенциала в качестве научных исследователей и новаторов и поддерживать их в этом».

Международный день женщин и девочек в науке, ежегодно отмечаемый 11 февраля, был принят Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций для обеспечения полного и равного доступа женщин и девочек к науке и их участия в ней. Согласно исследованиям Института статистики ЮНЕСКО, женщины по-прежнему составляют менее 30% от общего числа учёных в мире.

Велика роль наших женщин и в науке. Поскольку мужчины и женщины по-разному воспринимают мир, их научные открытия отражают разное восприятие действительности, и необходимо учитывать эти особые женские качества.

О роли и значении женщин в развитии науки республики очень часто высказывает своё мнение Председатель Комитета по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан И. Косимзода. В случае привлечения этой могучей силы и интеллектуального потенциала в развитие и процветание сфер жизни, особенно экономики и промышленности, можно добиться значительного прогресса.

Таджикские женщины наукой занимались задолго до появления этого праздника, и в связи с этим можно вспомнить наиболее ярких представительниц в этом поприще.

В июле 2014 года по решению Международного астрономического союза именем таджикского астрофизика **Гульчехры Кохировой** была названа малая планета. На сегодня известно, что в Солнечной системе больше четырёхсот тысяч малых планет. Это тела естественного происхождения, вращающиеся вокруг Солнца по собственным орбитам с диаметром не более 50 метров, не относящиеся к карликовым планетам и не являющиеся кометами.

Так вот одно из таких небесных тел названо в честь директора Института астрофизики Академии наук Республики Таджикистан – планетой Кохировой.

Болидная сеть в Таджикистане была создана в 2006 году. Её цель – наблюдение за болидами, то есть крупными околоземными телами, которые врываются в атмосферу Земли и оставляют после себя светящийся след.

Две точки наблюдения находятся в обсерваториях Гиссарского и Дангаринского районов – на горе Санглох. Три другие точки наблюдения мы расположили в Курган-Тюбе, Раштском и Ховалинском районах. Довольно долгое время одновременно со всех этих пяти точек нами велись наблюдения за болидами во время ясных ночей. Мы сфотографировали более 200 таких явлений, обработали полученные изображения и получили полную картину об этих телах, которые врываются в эту атмосферу, об их массах, орбитах, траекториях. В конечном итоге, мы получили ответы об их происхождении.

Эти сведения нужны, чтобы оценить, какую потенциальную опасность имеют такие космические тела для нашей Земли. Все тела, которые вместе с Землёй вращаются вокруг Солнца, состоят либо из камня и железа, либо из льда. В зависимости от того, из чего состоит тело, оно ведёт себя по-разному, когда врывается в земную атмосферу. Если это крупное каменное тело, оно может, ударившись о Землю, взорваться, а ледяные тела взрываются в атмосфере. И в том, и в другом случае последствия таких вторжений могут быть опасными для Земли, цивилизации и биосферы. Болидная сеть Таджикистана была создана с целью изучения подобных явлений.

Нисо Джумаева получила широкую известность в научных кругах России. Она доктор медицинских наук, профессор и старший научный сотрудник Академии медицинских наук

России. Джумаева занималась изучением причин рождения недоношенных детей и исследовала воздействие табака и алкоголя на здоровье ребёнка во время беременности.

Анатолий Скальный – руководитель Центра микроэлементов во французском городе Леон – в 2013 году рассказал журналистам, что знаком с научными работами Джумаевой. Он заверил, что она внесла вклад в развитие медицинской науки России. Она некоторые исследования проводит, чтобы спасти будущее поколение от физических недостатков. К сожалению, эта тема очень болезненна для России – тема, связанная с табаком, алкоголем. Поколение Джумаевой обращает на эту тему мало внимания, и таких исследований, к сожалению мало, – сказал тогда Скальный.

Родилась Нисо в Душанбе в семье известного таджикского писателя Джумы Одина. После завершения таджикского медицинского университета в 1989 году она поступила в Москве в аспирантуру. Теперь она одна из признанных научных светил России. Исследования в области педиатрии начала ещё во время учёбы в медицинском университете Душанбе.

Софья Хакимова - советский учёный-медик, первой из таджичек в возрасте 33 лет получила степень доктора медицинских наук. Была членом-корреспондентом Академии медицинских наук СССР, членом-корреспондентом РАМН, заслуженным деятелем науки Таджикской ССР. Родилась в рабочей семье. Окончила сначала Сталинабадское медучилище по специальности «фельдшер», затем Сталинабадский медицинский институт. Во время учёбы в ночное время работала в роддоме.

Приобрела широкую известность в мире как крупнейший специалист в области акушерства и гинекологии, впервые в СССР создав лабораторию по генетике человека при душанбинском роддоме №1. С 1996-го по 2001-й годы жила в Иране. Софья Хакимова ушла из жизни в 2015 году.

Единственная в Таджикистане женщина-академик **Муhiba Якубова**, известный в мире учёный-биолог, всю жизнь занимается изучением физиолого-биохимических и генетических механизмов, обеспечивающих и регулирующих жизнедеятельность растений.

В 1954 году Муhiba Якубова стала студенткой биологического отделения естественного факультета Таджикского государственного университета имени Ленина (ныне – Таджикский национальный университет). Окончив его с отличием, поступила в аспирантуру и начала свою научную деятельность в отделе физиологии и биофизики растений Академии наук РТ, преобразованном позже в институт. Именно в этот период ею были сделаны первые шаги по изучению структурно-функциональной организации фотосинтетического аппарата растений.

Результаты научных исследований, проведённых под руководством Якубовой, были неоднократно представлены на международных форумах во многих странах, в частности – в России и СНГ, Германии, Болгарии, Венгрии, Италии, Швеции, Австрии, Чехии, Славении, Вьетнаме и США.

Следует с уверенностью отметить, что таджикские учёные представляют Таджикистан своими научными докладами в зарубежных странах, проводят научно-практические конференции по различным вопросам современной науки по всей стране и за её пределами.

Дальновидные таджикские женщины даже в самых отдалённых селениях придают серьёзное значение качеству образования и наряду с родителями принимают участие в воспитании школьников.

Стремления Лидера нации направлены на то, чтобы таджикская наука вышла на мировой уровень. Поэтому все учёные и мыслители должны направить свой

интеллектуальный потенциал на научно-технические инновации. Должны нововведениями и свежими открытиями вносить свой вклад в развитие значимых сфер жизнедеятельности общества, в том числе в экономику и промышленность.

Государство и нация должны быть едины, цельны и солидарны в духовном, образовательном, самосознательном отношении до такой степени, чтобы их исторические судьбы никогда не могли зависеть от внешних факторов. Для национальных государств угрозы постоянны, вечны и бесконечны. Они возникают в форме различных сил, опасностей мировоззрений, лозунгов и обещаний.⁵

Величайшие представители истории и литературы называли науку основой гордости, осознанием бытия, главным источником развития общества, уважения и почитания личностей.

Сущность науки в обществе и системе государственности способствует развитию и процветанию всех сфер жизни, играет ключевую роль в формировании личности, открытий, изобретений и налаживания новаторства. Именно развитие науки и её процветание в обществе способствуют решению политических и экономических проблем, становлению полезной для общества личности. Яркий пример тому – опыт государственности в ряде развитых стран мира.

Наука – это исторически сложившаяся, непрерывно развивающаяся система знаний о закономерностях развития природы, общества и мышления, о способах их планомерного воздействия на окружающий мир.⁶

Наука – это деятельность человека, целью и содержанием которой является просвещение мира как единой системы на основе логического мышления и опыта.⁷

Одно из древнейших и близких толкований, используемое и в настоящее время, принадлежит Аристотелю, который считает научные знания совокупностью заслуживающих избранных познаний, достойных разъяснения с точки зрения логики и разума.⁸

В сфере человеческой деятельности наука – это область, направленная на выработку и систематизацию объективных знаний о действительности. Эта деятельность осуществляется путём отбора фактов, их регулярного обновления, систематизации и критического анализа. На этой основе выполняется синтез новых знаний или обобщений, которые описывают наблюдаемые природные или общественные явления и указывают на причинно-следственные связи, что позволяет осуществить прогнозирование их развития.

Развитие сферы образования, воспитание научных кадров, укрепление чувств патриотизма, самосознания и самопознания, почитание общечеловеческих и национальных ценностей, укрепление общественного мышления в осознании сути современных тенденций, познание реалий религии и веры, борьба с идеологией терроризма и экстремизма, предохранение общественного мышления от угроз фанатизма и предрассудков, и представления на этой основе достижений Таджикистана на международной арене, вклад Таджикистана в решение экологических проблем планеты и другие важные факторы, относящиеся к развитию науки, входят в круг вопросов, направленных с целью практической реализации задач научной сферы.

⁵Ятимов С. Паёми миллат ва масъалаҳои рушди маориф / Тафсири Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ: моҳият ва самтҳои асосии он аз 26.12.2019. Ирфон, 2020. С. 88.

⁶Абулкасим Фирдоуси. Шахнамэ, том 1.- Душанбе, 2007.

⁷Абунаср Фараби. Адиби бузурги асри IX / Маориф ва маданият. 1972-16 ноября.

⁸Азимов Шукур. Государство и право Саманидов. Душанбе. «Ирфон», 1999.

Лидер нации, Основатель мира и национального единства, Президент страны, уважаемый Эмомали Рахмон в своих ежегодных Посланиях Маджлиси Оли Республики Таджикистан, научных трудах, выступлениях и в ходе постоянных встреч с населением, общественностью, учёными, представителями интеллигенции, студентами и учащимися общеобразовательных школ отмечает, что обществом может руководить и развивать его только профессионал, учёный, образованный и просвещённый человек, и каждый раз направляет своё особое внимание на образование девушек и женщин. Сегодня Главой государства созданы все условия для подготовки способных кадров из числа девушек.

Следует отметить, что Великий Лидер нации, уважаемый Эмомали Рахмон, ещё с первых дней управления государством, невзирая на неблагоприятную политическую обстановку, в условиях отсутствия надежды населения страны на стабильность государства и нации, при нулевом состоянии бюджета республики, создал основы обеспечения безопасности и политической стабильности, всеобщего единства общества и достижений поставленных стратегических целей государства, которые сегодня приносят плодотворные результаты, и целенаправленно прилагает колоссальные усилия для их успешной реализации.

Глава государства имеет в виду формирование подтверждённого практикой научного мышления, которое анализирует и исследует законы природы, общества и мышления в единстве с действительностью и использует его во благо общества.

Другими словами, только знание в состоянии с осознанием истинного положения (происходящего) может решать проблемы и является средством устранения причин, создающих препятствия для существования общества.⁹

С наступлением независимости Таджикистана начался процесс построения правового, демократического, светского государства с рыночной экономикой и реформированием всей законодательной базы. За эти годы Таджикистан, как субъект международного права, присоединился ко многим международно-правовым актам в области прав человека, в числе которых Конвенция о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин (КОЛДЖ), ратифицированная 26 июня 1993 года. Став участником КОЛДЖ, государство принимает конкретные меры по введению её норм в национальное законодательство.

С первых лет независимости Таджикистана вопрос об улучшении условий для жизни женщин всегда был в центре внимания Правительства страны. В 2005 году Таджикистан принял «Закон о государственных гарантиях равноправия мужчин и женщин и равных возможностей их реализации». Важную роль в повышении статуса и роли женщин в обществе играют Указ Президента страны Эмомали Рахмона «О мерах по повышению роли женщин в обществе» от 1999 года и Постановление Правительства страны от 2010 года «Об утверждении Национальной стратегии активизации роли женщин в Республике Таджикистан на 2011-2020 годы». Всё это направлено на формирование положительного образа современной семьи, развитие и сохранение семейных традиций. Напомним, что в 2014 году Республика Таджикистан стала членом Комиссии ООН по статусу женщин.

Современные тенденции социально-культурного развития общества, характеризующиеся глобальностью и социальной насыщенностью, динамичностью и самое главное –

⁹Абу Махмуд Хамид ибн ал-Хизр-ал-Ходжанди / Донишномаи озода.
Эл.почта: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Абу-Махмуд-аль-Ходжанди>.

формированием нового, отвечающего запросам общества статуса женщины, предоставили возможность иначе оценить её роль в обществе. Между тем, действующее ныне законодательство не ограничивает участие женщин в управлении государством. Им предоставляется равное с мужчинами право избирать и быть избранными в органы государственной власти и местного самоуправления, участвовать во внешне - политической деятельности. В Таджикистане, благодаря формированию национального самосознания, процесс обеспечения равных прав и возможностей набирает силу.

Правительство нашей страны и в дальнейшем будет расширять деятельность женщин и девушек и поддерживать их созидательные инициативы.

Наше будущее будет ознаменовано научно-техническим прогрессом, который может быть достигнут только тогда, когда женщины и девушки станут творцами, владельцами и лидерами науки, технологий и инноваций. Ликвидация гендерного разрыва в области НТИМ (науки, технологий, инженерии и математики) имеет жизненно важное значение для достижения целей устойчивого развития и создания инфраструктуры, услуг и решений, которые работают на благо всех людей.

С этой целью Глава государства в своём послании Комитету по делам женщин и семьи поручил разработать и представить Правительству проект Постановления Правительства страны о «Национальной стратегии активизации роли женщин в Республике Таджикистан на 2021-2030 годы» и план её осуществления на 2021-2025 годы.

Ещё одним важным вопросом, считающимся актуальным в период скоротечного развития общественных отношений, считается развитие науки, укрепление технического мышления, привлечение молодёжи к естественным, точным и математическим наукам. Данный вопрос стал ключевым в ходе объявления 2020-2040 годов двадцатилетием изучения и развития естественных, точных и математических наук. Ибо именно естественные, точные и математические науки являются важной основой светского мировоззрения и самым действенным средством воспитания прозорливой и мудрой, свободомыслящей личности.

Высоко оценивая место и роль женщины в политической жизни общества, Президент Республики Таджикистан подчёркивает: «Общество, которое заботится о женщине-матери, обеспечивает своё будущее. Государство, которое не заботится о женщине - продолжателе жизни, - не имеет будущего». Поэтому анализ и разработка острых проблем места и роли женщины в политической жизни приобретает актуальное теоретическое и практическое значение.

Принятие государственных программ и стратегий, нормативно-правовых актов, создание научно-исследовательских центров, отраслевых академий и развитие научного потенциала Национальной Академии наук Таджикистана, а в целом, анализ и рассмотрение возможностей конкурентоспособности научной сферы в стране также направлены именно на реализацию требований научных задач.

В переходный период не просто идёт переосмысление многих первичных представлений, стереотипов, отказ от старых догм. Поэтому достижение равенства между мужчинами и женщинами - это долгосрочный процесс, в ходе которого необходимо изменить все существующие стереотипы о роли и статусе женщин и мужчин в обществе, а также претерпеть существенные изменения социальных, культурных, политических и экономических норм общества. Поэтому достижение равенства является важной частью той стратегии развития, которая призвана дать возможность и право всем людям - будь то женщины или мужчины - избежать нищеты и повысить жизненный уровень.

Государственная политика по обеспечению равных прав и возможностей не может быть успешной без равноправного участия мужчин и женщин в её формировании и осуществлении. Все эти программы направлены, прежде всего, на поднятие на новый уровень общественного положения женщин, их непосредственного участия в принятии политических решений, их социальной и моральной поддержке.

Они предусматривают, прежде всего, укрепление законодательной и нормативной базы решения проблем женщины, изменение ситуации на рынке труда, предусматривающие возможность более эффективного использования всех трудовых ресурсов, в том числе, и женских, повышение их конкурентоспособности, создание равных возможностей для реализации трудового потенциала; оказание государственной поддержки общественным, неправительственным инициативам, независимому женскому движению.

Правительство Таджикистана осуждает дискриминацию в отношении женщин и проводит целенаправленную политику ликвидации дискриминации в отношении женщин во всех её проявлениях. Законодательство Таджикистана построено на принципе равноправия между мужчиной и женщиной. С правовой точки зрения имеются все гарантии недопущения дискриминации в отношении женщин: равенство гарантировано Конституцией страны.

Исходя из этого, можно сказать, что важными факторами активного вовлечения женщин в общественную жизнь являются:

- всесторонняя государственная поддержка, а также активное участие общественных институтов. Только совместными усилиями возможно решение этого вопроса;

- ведение активного диалога и социального партнёрства неправительственных организаций, так как они являются связующим звеном между государством и гражданским обществом;

- исследование вопросов теории и практики роли женщины в государственном управлении;

- задействование всех имеющихся ресурсов, интеллектуальным потенциалом и творческими способностями тысяч женщин, которые становятся жертвами глубоко укоренившихся предубеждений и неравенства, чтобы справиться с масштабными вызовами XXI века – от изменения климата до развития науки и технологий, мы должны опираться на научные данные;

- приобретение женщинами необходимых глубоких знаний в области права. В первую очередь, до всех женщин Республики Таджикистан следует донести информацию о Декларации прав человека, о Конвенции всех форм дискриминации в отношении женщин, Конвенции о политических правах женщин и обо всех международных Актах. Наряду с этим, должна быть создана строгая система гарантий защиты прав и интересов женщин с учётом её современного кризисного положения;

- необходимость предусмотрения дополнительных льгот женщинам - работницам; расширение сферы использования женского труда; широкое поощрение женского труда, их предприимчивость и находчивость, умение находить выход из любых сложных ситуаций и жизненных невзгод и семейных неурядиц;

- для продвижения женщинами собственных интересов важна позиция СМИ по этим вопросам, поскольку их воздействие на общественное мнение и сознание трудно переоценить. Они недостаточно информируют население о правах и реальное положение женщин в обществе, о государственных мерах по его улучшению;

- выявление и ликвидация экономических, политических, культурных и иных барьеров, препятствующих обеспечению равноправия мужчин и женщин.

Вместе с тем, вопреки всем трудностям, женское движение в Таджикистане живёт и функционирует не хуже любого другого социального, научного, политического или общественного движения в стране. Оно опирается на такие сильные стороны, как высокий образовательный уровень женщин и сохранившуюся ценностную ориентацию на работу вне дома, которая не позволяет поставить женщину на колени посредством идеологии «природного предназначения».

Литература:

1. Послание Президента Республики Таджикистан, Лидера нации, уважаемого Эмомали Рахмона Маджлиси Оли Республики Таджикистан «Об основных направлениях внутренней и внешней политики республики» от 26.01.2021 г.
2. Рахмонов Э.Ш. Роль женщины в обществе. - Д., «Шарки Озод», 1997 г.
3. Выступление Лидера нации, Президента Республики Таджикистан уважаемого Эмомали Рахмона на встрече с интеллигенцией страны / Джумхурият. 19.03.2020 №: 57.
4. Ятимов С. Паёми миллат ва масъалаҳои рушди маориф / Тафсири Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ: моҳият ва самтҳои асосии он аз 26.12.2019. Ирфон, 2020.
5. Абулкасим Фирдоуси. Шахнамэ, том 1. - Душанбе, 2007.
6. Абунасор Форобӣ. Адиби бузурги асри IX / Маориф ва маданият. 1972-16 ноябр.
7. Азимов Шукур. Государство и право Саманидов. Душанбе. «Ирфон», 1999.
8. Абу Махмуд Хамид ибн ал-Хизр-ал-Ходжанди / Дониш номаи озод.
Эл. почта: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Абу-Махмуд-аль-Ходжанди>.
9. Додхудоева Л.Н. Культурно-исторические особенности статуса мужчин и женщин в таджикском обществе // Таджикистан на пути к тендерному равенству. - Душанбе, 2003.

РОЛЬ ЖЕНЩИН НА РЫНКЕ ТРУДА В СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

Бобоев Гуломжон Гапуржонович

Институт экономики и торговли ТГУК, город Худжанд

Достижение высокого темпа экономического роста является одним из основных целей каждого государства. Качество трудовых ресурсов является важным фактором, способствующим развитию малого бизнеса в контексте обеспечения экономического роста каждого государства, формирование которой на современном этапе осуществляется и в странах Центральной Азии. Участие женщин на рынке труда в качестве рабочей силы является важным для развития предпринимательства, и в целом для устойчивого экономического развития стран Центральной Азии, в том числе, Республики Таджикистан. Гендерное многообразие с точки зрения бизнеса, позитивно влияет на эффективность предприятия, способствует повышению конкурентоспособности, которое является важным аспектом в условиях рыночной экономики.

Последние годы вопрос повышения роли и укрепления статуса женщин всё больше обсуждается на уровне мирового сообщества. В Правительствах стран Центральной Азии тоже придаётся особое внимание на привлечение к государственной службе и государственному управлению более одарённых и знающих свое дело женщин. Например, в Республике Таджикистан число женщин в мажлисах народных депутатов города Душанбе достигло 41,5%, в Хатлонской области - около 35%, в Согдийской области - более 33%, в Горно-Бадахшанской автономной области - более 34%, в городах и районах республиканского подчинения - около 30%.¹⁰ В Таджикистане в сфере образования число работников за счёт женщин составляет 73%, в сфере здравоохранения и социальной защиты населения - около 68%, в сфере сельского хозяйства число руководителей дехканских хозяйств за счёт женщин составляет 35600, а число женщин - предпринимательниц - 77400 человек.¹¹

Пандемия COVID-19, которая распространилась почти во все страны мира, повлияла на развитие женского предпринимательства. Поэтому по нашему мнению, необходимо более глубоко обратить внимание на воздействие этого кризиса на женский бизнес.

Представители международных исследовательских организаций утверждают, что если женщины-предприниматели играли бы более активную роль в мировой экономике, были бы достигнуты огромные выгоды. В 2019 году анализ, проведённый Boston Consulting Group показал что, если бы женщины и мужчины участвовали в качестве предпринимателей на равных, реальный ВВП мог бы возрасти примерно на 3 - 6%, что привело бы к росту мировой экономики на 2,5 - 5 трлн долларов США.¹² В данный момент в условиях пандемии COVID-19 многим странам достичь высокого темпа экономического роста очень трудно. Исходя из этого, вопросы гендерного неравенства становятся ещё острее и обсуждаются на повестке многих стран мира.

Как и другие страны мира, страны Центральной Азии поддерживают мысль о том, что достижения гендерного равенства и расширение экономических возможностей женщин способствуют решению многих экономических проблем в условиях рыночной экономики. Последние годы уровень участия женщин в рабочей силе в странах Центральной Азии активно обсуждается (Таблица 1).

Таблица 1.

Уровень участия женщин в рабочей силе в странах Центральной Азии

Страна	Численность население, млн.	Женское население, % от общего населения	Рабочая сила, млн.	Доля женщин, занятых в рабочей силе, %
Казахстан	18,8	52	9,05	47,98
Кыргызстан	6,5	50,53	2,61	38,32
Таджикистан	9,6	50,8	2,46	37,36
Узбекистан	33,7	50,12	15,56	40,78
Туркменистан	5,7	50,76	2,65	40,93

¹⁰Послание Основателя мира и национального единства - Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 26.01.2021г. Национальное Информационное Агентство Таджикистана. www.khovar.tj

¹¹Там же.

¹²<https://www.bcg.com/publications/2019/boost-global-economy-5-trillion-dollar-support-women-entrepreneurs.aspx>

Источник: The Global Economy.com serves researchers, <https://www.theglobaleconomy.com>

Из таблицы 1 видно, что в странах Центральной Азии женское население в процентах от общего населения составляет свыше 50%. Среди стран Центральной Азии, где наибольшей долей женщин в рабочей среде обладает Казахстан - 47,98%. Наименьшая доля женщин, занятых в рабочей силе, занимает Таджикистан - 37,36%.

В таблице 2 показана сравнительная доля предприятий, управляемых женщинами, по регионам. В Восточной Европе и Центральной Азии на такие предприятия приходится 19,9% – это выше среднемирового показателя, составляющего 18,6%. Если сравнивать с другими регионами, то Восточная Европа и Центральная Азия уступают странам Восточной Азии и Тихоокеанского региона (31,9%), странам с высоким уровнем дохода, не входящим в Организацию экономического сотрудничества и развития – ОЭСР (22,1%) и странам Латинской Америки и Карибского бассейна (21,4 %).

Таблица 2.
Доля предприятий, управляемых женщинами, по регионам (в %)

Регионы	Предприятия (в %)
Все 139 стран	18,6
Восточная Азия и Тихоокеанский регион	31,9
Латинская Америка и Карибский бассейн	21,4
Страны с высоким доходом, не входящие в ОЭСР	22,1
Восточная Европа и Центральная Азия	19,9
Южная Азия	11
Ближний Восток и Северная Африка	5,1

Одна из основных проблем, о которой говорят женщины по всему миру, это необходимость сочетать исполнение служебных и семейных обязанностей. Эти традиции, обычаи и гендерные стереотипы приводят к тому, что женщинам приходится не только трудиться, зарабатывая средства на существование для семьи, но и нести немалую нагрузку, связанную с домашней и семейной работой.

В странах Центральной Азии до сих пор заметно влияние традиционных гендерных ролей. Как показало обследование, проведенное Европейским банком реконструкции и развития (ЕБРР), как женщины, так и мужчины считают, что мужчинам более свойственно зарабатывать деньги, а женщинам – исполнять домашние и семейные обязанности.

Большинство стран Центральной Азии разработали конкретные экономические меры, направленные на поддержку женского предпринимательства. Для женщин-предпринимателей созданы условия для повышения ликвидности капитала и упрощены кредитные линии. Кроме этого, были продлены или приостановлены сроки выплаты по существующим кредитам. Некоторые банки и другие финансовые организации предоставили отсрочки погашения кредитов. Правительства стран Центральной Азии, среди прочих мер, предоставили налоговые льготы и налоговые каникулы для малого и среднего бизнеса, продлили сроки предоставления налоговых деклараций, продлили сроки налоговых платежей, приостановили налоговые проверки, объявив мораторий для поддержки предпринимательства.

Страны в Центральной Азии получили чрезвычайное финансирование для смягчения непосредственного экономического воздействия вируса. Европейский банк реконструкции и развития (ЕБРР) для стран присутствия предложил меры льготного финансирования для малого и среднего бизнеса и механизмы экстренного финансирования для защиты ликвидности банков. Многие другие международные организации, которые присутствуют в странах региона, оперативно отреагировали и перенастроили свои программы технической помощи, направив усилия на борьбу с влиянием кризиса на население, предприятия и экономику в целом.

Для того, чтобы бороться с нынешним кризисом и его последствиями, по нашему мнению, всем предпринимателям необходима поддержка, а женщины в бизнесе особенно нуждаются в поддержке, учитывая специфику ведения бизнеса и обстоятельства, которые ограничивают деятельность даже в стабильных экономических условиях.

Правительственные организации, международные инвесторы, а также финансовые учреждения могут играть важную роль в преодолении кризиса.

В странах, где сталкиваются с демографическими проблемами и эмиграцией, женщины представляют значительный резерв квалифицированных кадров, которым могут воспользоваться работодатели. Женщины наряду с мужчинами не уступают в уровне образованности, и они активно участвуют в трудовой деятельности, но на рынке труда равноправного положения в регионе пока они не занимают. Прежде всего, это связано с препятствиями структурного характера - такими как непропорциональное распределение семейных обязанностей, усугубляемое бытующими среди мужчин и женщин представлениями об их гендерных ролях. Преодоление этих гендерных стереотипов и поддержка женщин в стремлении освоить нетрадиционный для них сектор, где выше и оплата труда, и его производительность, может принести экономике стран региона немалую выгоду. Статистические данные стран Центральной Азии свидетельствуют о том, что результаты фирм, предприятий возрастают там, где фирмы предпринимают шаги к расширению гендерного многообразия на всех уровнях.

В целом, для создания равных условий деятельности женщин-предпринимателей могут способствовать:

- анализ проблем, препятствующих продвижению женщин в бизнесе и менеджменте;
- накопление и распространение успешного опыта;
- поддержка социально-ответственных компаний с гендерно-сбалансированным составом;
- формирование сети женских ассоциаций.

Литература:

1. Послание Основателя мира и национального единства - Лидера нации, Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона. Маджлиси Оли Республики Таджикистан от 26.01.2021 г. Национальное Информационное Агентство Таджикистана. www.khovar.tj
2. <https://www.bcg.com/publications/2019/boost-global-economy-5-trillion-dollar-support-women-entrepreneurs.aspx>

Ғафорода Чонона Ғафор

Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни

Хушбахтии мо занон аст, ки дар ин айём зиндагӣ ва фаъолият менамоем. Мақоми занон дар ҳаёти сиёсии кишвар дар солҳои истиқлолии диёр ба марҳилаи нав расидааст. Шаҳомат ва мақоми баланди мо - занон маҳсули муборизаҳои зиёд аст. Дар гӯшаи ҳаёл ҳам набуд, ки замоне фаро мерасад ва занон дар мақоми роҳбарият мансабҳои зиёди давлатдориро соҳиб мешаванд. Дурбинии сиёсии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон буд, ки 3 декабри соли 1999, №5 Фармон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа»-ро ба имзо расонид. Фармони мазкур имконият дод, ки дар шаҳру ноҳияҳои кишвар ва марказҳои вилоятҳо занон ба вазифаҳои гуногуни роҳбарикунанда таъин гарданд. Сиёсати хирадмандона ва садоқати самимии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Раиси муаззами Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ ба занону модарон буд, ки имрӯз бонувони тоҷик дар қатори дигар бонувони мамлакатҳои пешрафта дар арсаи байналмилалӣ дар як саф қарор доранд.

Имрӯз дар давлати соҳибистиклоли Тоҷикистон ҷойгаҳ ва мақоми зан боз ҳам густурдатар гардида, имконияти иштироки фаъолонаи онҳо дар тамоми бахшҳои иҷтимоӣ сиёсии кишвар фароҳам оварда шудааст. Занон қувваи асосии пешбарандаи ҷомеа ҳастанд. Зани тоҷик имрӯз пешбарандаи сиёсати пешгирифтаи давлату ҳукумат, муаррифгар ва тарғибгари фарзанд, ҳамсари меҳрубонро низ ба дӯш дорад. Сарвари давлат дар Паёми навбатиашон ба Маҷлиси Олии кишвар, ки санаи 26 январи соли равон ироа гардид, бори дигар эътимоди худро ба занони тоҷик баён намуда, чунин қайд карданд: «Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои занону бонувони кишварро ҳамачониба дастгирӣ карда, ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад».

Боварӣ кардани Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба занони кишвар барои роҳбар будан эътиқоду боварии комили занонро аз тарафи Президентамон бори дигар собит месозад. Ин эътимоди самимӣ мо - бонувонро вазифадор менамояд, ки ба ин боварии комил сазовор бошем ва вазифаи асили модарӣ - тарбияи дурусти насли навраси хешро ба роҳ монда, ба нафъи ватан фаъолият намоем.

Тоҷикистон имрӯз ба мулки шаҳриёрони сарфароз, донишмандону бузургони равшанзамир, бонувони боломақом, ҷавонони хештаншиносу худогоҳу ватандӯст табдил ёфтаву сулҳу ваҳдати ҷовидонӣ насибамон гардидааст.

Вақте суҳан дар бораи истиқлолият меравад, пеши рӯ эҳсоси баланди худшиносӣ, соҳибватанӣ меояд. Истиқлолият беҳтарин дастоварди таърихӣ ба шумор меравад. Тоҷикистон дар даврони соҳибистиклолии хеш имконият пайдо намуд бисёр корҳои барои ояндаи халқу миллат ғайбаоварро роҳандозӣ намояд. Аз ҷумла, яке аз иқдоми беҳтарине, ки дар сиёсати давлатдорӣ ба он диққати ҷиддӣ дода шуд, ин баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа буд. Истиқлолияти давлатӣ тавонист барои зани тоҷик озодандешӣ, зиндагонии шоиста ва имконияти муфид фароҳам оварад. Дар замони истиқлолият занон тавонистанд дар дилхоҳ соҳа қору фаъолияти самарабахш намоянд. Имрӯз зани тоҷик дар баробари модару ҳамсари хуб будан инчунин роҳбар, муҳандис, ронанда, корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳатто дар қушунҳои сарҳадӣ низ фаъолият

намуда, саҳми худро дар пешрафти ватану озоиштагии миллат расонида истодааст. Ҳукумати Тоҷикистон сиёсати имрӯзаи худро бе иштироки занон тасаввур карда наметавонад. Таҳлили фаъолияти пурсамари занон дар сиёсати имрӯза нишон дод, ки дар ҳақиқат, занон дар сатҳи идоракунии давлатӣ нақши хосае доранд. Маҳз бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор санаду меъёрҳои дахлдор нисбати мақоми зан дар ҷомеа ва таҳсилу кор қардан дар идоракунии давлатӣ имконият фароҳам овард, то зани тоҷик дар баробари он ки ҳамчун тарбиятгар дар оила рисолати модарӣ, ҳамсариро ба ҷо оварад, инчунин сарбаландона аз уҳдаи роҳбариву фаъолият дар сиёсат низ мебарояд. Баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа яке аз нишонаҳои кишварҳои тараққиёфта ба шумор меравад. Аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба муҳайё намудани шароити мусоид баҳри фаъолияти занон дар сиёсат корҳои зиёд анҷом дода шудааст. Аз ҷумла қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Доир ба баланд бардоштани мақоми занон дар ҷомеа», Барномаҳои давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқ ва имкониятҳои баробари занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2001-2010», «Тарбия интиҳоб ва ҷо ба ҷо намудани кадрҳои роҳбарии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016», «Дар бораи дурнамои фаъолгардонии мақоми зан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва чандин санаду меъёрҳои дигареро номбар қардан бамаврид аст, ки барои озодона қору фаъолият намудани занон дар корҳои давлатӣ қабул гардидаанд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои омодагии кадрҳои роҳбарикунанда диққати ҷиддӣ медиҳад. Ин аст, ки 31 декабри соли 2008 бо фармони № 582 «Консепсияи давлатии сиёсати кадрӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба тавсиб расид. Баъди пиёда шудани қонуну қарорҳои имзогардида манзалату мақоми зан рӯз то рӯз беҳтару хубтар гардида истодааст. Баланд гардидани мақоми зан дар ҷомеа барои пешрафти сиёсат нақши муҳим гузошт. Дар саҳифаҳои таърих симои зани тоҷик ҳамчун фарҳангпарвару сиёсатмадор ва илмдӯсту хирадманд, ҳунарманду қордон тасвир ёфтааст. Заминаи бофарҳангу ватанпарвар будани зани тоҷик буд, ки имрӯз зани тоҷик олиму омӯзгор, ҳунарманду соҳибкор, варзишгару рӯзноманигор буда, қариб дар ҳамаи соҳаҳои калидӣ иштироки хуби занон дида мешавад.

Таҳлилҳо нишон додаанд, ки дар Тоҷикистон ҷалби занону духтарон ба корҳои давлатию ҷамъиятӣ нисбати дигар ҷумҳуриҳои собиқи шӯравӣ ҷойи намоёнро ишғол менамояд. Умуман, барои ояндаи дурахшони оилаву тарбияи насли наврас ва ободии ҷомеа зани тоҷик ҳамеша омода аст.

Дар доираи амалӣ намудани меъёрҳои Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бо мақсади тақвият бахшидан ба мавқеи занон дар ҷомеа ва фаъол гардонидани нақши онҳо як қатор қонуну қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақшаву барномаҳои давлатӣ оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 марти соли 2005 «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 майи соли 2006 «Дар бораи мубориза ба муқобили харидуфурӯши одамон», Нақшаи миллии тадбирҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба баланд бардоштани нақшу мақоми занон барои солҳои 1998-2005», Фармони Президенти Ҷумҳурии

Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 августи соли 2001 дар бораи Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010», Барномаи давлатии «Тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузориҳои кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016» аз 01 ноябри соли 2006, «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» аз 29 майи соли 2010, Барномаи давлатии «Тайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шуғли онҳо барои солҳои 2012-2015» ва ғайра ба тавсиб расида қабул гардиданд, ки нишонаи амиқи иродаи сиёсии роҳбарияти давлат дар самти боло бурдани мавқеъ ва нақши занон дар ҷомеа маҳсуб меёбад.

Яке аз санадҳои нодир ва тақдирсоз оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, ки дар боло зикр намудем, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» мебошад.

Фармони мазкур таъмини иштироки фаъолонаи занонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идоракунии давлат, баланд бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим гардонии генофонди миллии ва баланд бардоштани нақши занро дар таҳкими пояҳои ахлоқию маънавӣ ва сулҳу ваҳдат муқаррар намуд. Тавассути фармони мазкур Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мақомоти ҳокимияти давлатӣ вазифадор карда шуданд, ки намоёндагии занонро бо дарназардошти салоҳиятнокии ва сифатҳои касбӣ кордонияшон ба ҳаёти роҳбарикунандаи вазоратҳо, кумитаҳои давлатӣ, идораҳо, корхонаҳо, ташкилоту муассисаҳои давлатӣ, мақомоти ҳокимияти иҷроияи маҳаллӣ, ҷамоатҳо, мақомоти прокуратура ва суд, таълимгоҳҳои олии ва дигар муассисаҳои маориф таъин намояд.

Илова бар ин, таъмини воқеии баробарҳуқуқии мардону занон ва кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқӣ ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо дар қонунҳои соҳавӣ, ки тақдирдиҳандаи меъёрҳои конституционӣ мебошанд, боз ҳам мустаҳкам гардонидани шуданд.

Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба оила ба зарурати таҳкими оила ва бунёди муносибатҳои оилавӣ, татбиқи бемонеаи ҳуқуқ ва иҷрои уҳдадорихои худ аз ҷониби аъзои оила ва имконияти ҳимояи судии онҳо асос ёфтааст.

Танзими муносибатҳои оилавӣ дар асоси принципҳои ихтиёрӣ будани ақди никоҳи марду зан, баробарии ҳуқуқи зану шавҳар дар оила, ҳалли масъалаҳои дохилиоилавӣ дар асоси мувофиқаи тарафҳо ва ғайра сурат мегирад.

Баробарҳуқуқии зану шавҳар дар муносибатҳои оилавӣ ва бекор намудани ақди никоҳ яке аз принципҳои асосии қонунгузориҳои оилавист, ки тавассути он муносибатҳои оилавӣ ба танзим дароварда мешаванд.

Зану шавҳар ҳар кадомашон дар интиҳоби насаб (фамилия), дар интиҳоби шуғл, касб, намуди фаъолият, иқоматгоҳ ва маҳалли будубош озод мебошанд. Масъалаҳои падариву модарӣ, тарбияи фарзанд, маълумотноккунӣ ва масъалаҳои дигари ҳаёти оилавиро зану шавҳар якҷоя, бо назардошти принциби баробарҳуқуқии зану шавҳар ҳал менамоянд.

Ҷамъамон қонунгузориҳои оилавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолатҳои дигареро, ки баробарҳуқуқии занон ва мардонро дар ҳолатҳои гуногуни ҳаёти якҷояи онҳо ба вуқӯъ меоянд, муқаррар намудааст.

Қонунгузориҳои меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, муқаррар менамояд, ки ҳар шахс дар интиҳоби касб ва ҷойи кор аз рӯи қобилияти худ озод мебошад. Шахс метавонад

вобаста аз рӯи қобилияти худ бо корфармо шартнома баста, ба ғайрияти меҳнатӣ машғул шавад ва ба хоҳиши худ озодона метавонад ғайрияти меҳнатияшро қатъ намояд ва чунин шартномаи (қарордоди) меҳнатиро талаб намояд. Инчунин қонуни меҳнатӣ мушаххасан истифодаи меҳнати занонро чун ашхоси аз ҳаҷдаҳсола хурд дар корҳои зеризаминӣ ва ҷойҳои шароити меҳнатиашон зарарнок манъ менамояд.

Баробарҳуқуқии занон бо мардон дар дигар қонунҳои соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъияти пешбинӣ гардида, имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо кафолат дода шудааст.

Адабиёт:

1. Миралиев Қ. А. Ҷавонон ва 20 соли истиқлолият. – Душанбе: 2012. – 272 с.
2. Миралиев К. Развитие молодежной политики в Таджикистане на рубеже XXI века [Текст] / К. Миралиев. – Душанбе: Шучоиён, 2010. – 225 с.
3. Набиев В. М. Созандагони Тоҷикистони соҳибистиклол [Текст] / В. М. Набиев. — Душанбе: Ирфон, 2013. – 340 с.
4. Ҳисоботи солони Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2009. – Душанбе: 2010
5. Раҳмон Э. Ҷавонон-созандагони фардои ҷомеа. — Душанбе: Деваштич, 2008. – 222 с.
6. Гуфтори бузургон дар васфи зан – модар | китобхонаи kmt.tj > [guftori-buzurgon-dar](http://kmt.tj/guftori-buzurgon-dar)
7. <http://univer.tj/insho/3ms/>

СТУДЕНЧЕСКАЯ ДЕВИАЦИЯ: ПРИЧИНЫ, ДЕТЕРМИНИРУЮЩИЕ ФАКТОРЫ И СПОСОБЫ ЕЁ ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ

Джураев Р.З.

Российско-Таджикский (Славянский) университет

В условиях социально-экономических и политических преобразований происходят не только положительные, но и негативные изменения во всех сферах современного общества, следствием которого является нарастание комплекса социальных проблем, преступность, наркомания, проституция, суицид, алкоголизм, содержание которых составляет девиантное - отклоняющееся от общепринятых норм поведение.

В связи с этим данная ситуация не только способствовала к изменениям прежних сложившихся норм, но и привела к трансформации общественного сознания, которая выражается в том, что на фоне прежних представлений возникают новые.

В массовое сознание различными способами внедряются новые ценности, чуждые для нашей культуры и менталитета, которые характерны в ориентации на личную выгоду и наживу. В результате негативных социальных процессов и пропаганды ценностей «общества потребления», резко упал престиж творческого труда на благо общества, положительное самочувствие индивидуума с его профессиональными успехами в созидательных, общественно-полезных видах трудовой деятельности.

Эти процессы своими последствиями содействовали распространению в обществе отношений «социальной враждебности, агрессивности, склонности к силовому утверждению своих притязаний, настроений вседозволенности и безнаказанности» [1, 122].

Тем не менее, утвердившиеся в сознании масс общественные ценности и нормы остаются по-прежнему актуальными, но для отдельных индивидов и социальных групп, эти ценности вытесняются на второй план, уступая место более значимым на данный момент жизни и отрезок времени.

В связи с этим отслеживаются не только изменения, но и переоценка ценностей, которые привели к падению значимости духовности, общепринятой нравственно-нормативными нормами, нарушающие равновесие всей системы в целом.

Нужно подчеркнуть, что переоценку ценностей в обществе следует рассматривать как приспособление человека к новым условиям, посредством коррекции его взглядов, ценностной ориентации, норм поведения, которое способствует человеку изменить модель своего поведения и выйти за пределы сложившейся нормы.

Сегодня эта проблема приобрела особую остроту в нашей стране, так как стала оказывать негативное влияние на развитие культуры, духовной жизни всего социума, в частности студенческой молодёжи. Это явление зачастую приводит к тому, что различные отрицательные социальные явления всё чаще воспринимаются молодёжью в обыденном сознании не как аномалия, а как вполне нормальный вариант взаимоотношений.

Исходя из этого, можно утверждать, что изменения в ценностной ориентации способствуют возникновению и росту девиантного поведения личности, которое в обществе присуще незначительной части населения, однако в современных условиях данный феномен стал проникать в значительное число социальных институтов, в различные слои общества и исключением не является студенческая среда.

Следует отметить, что в наиболее сложном положении в современном периоде развития общества оказалась именно студенческая молодёжь, система мировоззрения которой находится только в процессе формирования, но не оформившаяся пока ещё как система ценностей. Студенчество, являясь динамичной, восприимчивой, наиболее значимой частью молодёжи и как движущая сила социокультурных изменений, быстро реагирует на любые изменения, происходящие в обществе.

У студентов, как и в других социальных группах, есть собственные интересы, свой стиль жизни, своё мышление, наличие своей субкультуры, нормы, ценности, образцы поведения. Большинство из них стремятся к прогрессивным поискам, хотят обеспеченной жизни. Студентам характерны максимализм суждений, повышенная эмоциональность, нетерпимость к мнению других, стремление к радикальным действиям.

Кроме того, к возрастным характеристикам студенчества можно отнести и продолжающийся процесс социализации, который в современном обществе имеет ряд особенностей: снижение эффективности образовательной и воспитательной деятельности основных институтов социализации: государства, семьи, институтов образования и гражданского общества, усиление влияния СМИ, коммуникационных технологий, которое можно охарактеризовать как негативное.

Возникает вопрос, что способствует возникновению девиантного поведения в среде студентов, каковы причины их существования, какие факторы детерминируют его развитие. Большинство исследователей в качестве основных причин выделяют следующие факторы:

- биологические факторы - это неблагоприятные физиологические и анатомические эволюции организма, нарушения умственного развития, дефекты слуха, речи и зрения, повреждения нервной системы и др.;

- социально - психологические факторы выражаются в нервно - психических заболеваниях, возбудимость нервной системы, обуславливающих неадекватные реакции личности и её неблагоприятные взаимодействия со своим окружением в семье, на улице, в учебно-воспитательном коллективе;

- индивидуальные факторы, действующие на уровень психобиологических предпосылок, которые затрудняют общения, социальную адаптацию индивида к общественным нормам и ценностям, к своим окружениям, к педагогическим воздействиям;

- социальные факторы, определяющиеся социальными и социально-экономическими условиями существования общества [2, 29-31].

Кроме того, на наш взгляд, такие факторы как возраст, транзитивность, социокультурная среда существования, специфика коллектива, а также психология индивидуализма, т.е. прагматично-утилитарное отношение к социальным нормам, трансформация ценностей и её переориентации с общественных на личностные, являются источником возникновения девиантного поведения среды студенческой молодёжи.

Прагматично-утилитарное отношение к ценностям у студентов выражается в поиске средств для достижения определённых целей, в связи с этим, образование для большинства студентов превращается в способ получения диплома, высокооплачиваемой работы или отсрочки от армии.

Транзитивность, т.е. «промежуточность» студенчества выражается в том, что данная социальная группа занимает промежуточное положение между как пассивными участниками, которые являются объектами заботы государства, так и активными участниками социального действия. Исходя из этого, промежуточно-занимаемые положения могут создать условия для возникновения девиантного поведения в студенческой среде. Почему? Потому что студенты, с одной стороны, выступают в качестве объекта опеки государства, с другой - ощущают свою независимость и пытаются реализовать своё поведение в различных поступках, не чувствуя при этом ответственности за них. Исходя из этого, сочетание независимости и безответственности порождает отклоняющееся поведение.

С точки зрения структуры студенчество можно разделить на гуманитарное и техническое, бюджетное и контрактное. Соответственно, степень распространённости социокультурных девиаций, а также их виды будут различными для этих групп.

Одними из очагов распространения девиантного поведения в студенческом коллективе могут быть социокультурная среда и место проживания. Неблагоприятные условия жизни, воспитание в семье, проблемы овладения знаниями и связанные с этим неудачи в учёбе, неумение строить взаимоотношения с другими студенческими группами в системе образования и возникающие на этой основе конфликты, как правило, ведут к кризису духа, потере смысла существования.

Другим базовым источником является студенческий коллектив, который имеет свои особенности и отличительные черты.

К отличительным чертам студенческого коллектива относят: тесное взаимодействие, собственную динамику развития, основанную на общих нормах, ценностях, определяющих поведение каждого члена группы в отдельности. Следовательно, есть вероятность того, что появление в студенческой группе «отдельных индивидов, мысли и поступки которых

противоречат общепринятым нормам и правилам, приведёт к возникновению и быстрому распространению девиантных форм поведения среди остальных членов группы» [3, 346].

При изучении основных причин появления девиации среды студентов, необходимо обратить внимание на уровни её возникновения, так как она может возникнуть, как на морально-этическом, общественном уровне, так и на уровне социального института, т.е. в рамках ВУЗа.

Морально-этический уровень девиантного поведения выражается в низком морально-нравственном уровне общества, деградации и падении нравов, бездуховности, психологии вещизма и отчуждении личности.

На общественном уровне могут возникнуть такие формы девиации, как злоупотребление алкоголем, наркомания, делинквентность, проституция, суицид, инфляция, коррупция и т.д., которые характерны для всего социума, т.е., по мнению Э. Дюркгейма, это «в результате социальной патологии» [4, 38], но они наиболее опасны, когда речь идёт о студенческой молодёжи.

Таким образом, возникновение общих форм девиаций в студенческом коллективе можно объяснить влиянием следующих факторов: существованием кризиса во всех сферах общественной жизни, психолого-возрастными особенностями студентов, отрицательным воздействием СМИ, тесным взаимоотношением студентов друг с другом, которое способствует быстрому распространению различных форм девиантного поведения среди данной социальной группы и т.п.

Ко второму уровню возникновения девиации в студенческой среде можно отнести следующие факторы: отклонения от формальных норм, принятых в вузе, нарушение дисциплины, неуспеваемость, несвоевременная подготовка учебного материала, платный способ сдачи сессий, пропуски занятий без уважительной причины, использование шпаргалок на экзаменах, наличие задолженностей, грубость по отношению к преподавателям и т.д. Данные отклонения связаны с учебным процессом и характерны только для студенчества, в связи с чем, их можно охарактеризовать как «специфические девиации» [5, 138].

Как свидетельствуют факты, большинство студентов, которые склонны к девиации, обучаются с низкой успеваемостью, поступают в ВУЗ только ради диплома и для того, чтобы избежать службы в армии. В то же время, меньше всего подвержены к девиациям те студенты, которые воспринимают образование с позиций самосовершенствования и возможности добиться успеха в карьере.

При беседе со студентами, чаще всего они объясняют неуспеваемость своих товарищей существованием договорной формы обучения, платной сдачи экзаменов и зачётов или их ленью, безответственностью, отсутствием тяги к знаниям, а также связывают несерьёзное отношение к учёбе с тем, что некоторых студентов заставляют учиться родители.

Нужно подчеркнуть, что девиантное поведение имеет очень сложную природу, она существует в различных формах, имеет разнообразные детерминирующие факторы. Например, Е.В. Змановская выделяет следующие виды девиантного поведения в студенческой среде: «асоциальное (девиантное), антисоциальное (делинквентное) аутодеструктивное и нестандартное поведение» [6, 82].

Антисоциальное поведение - это поведение, противоречащее правовым нормам. Асоциальное поведение - это поведение, уклоняющееся от выполнения морально-нравственных норм, непосредственно угрожающее благополучию межличностных

отношений. Аутодеструктивное поведение - это поведение, отклоняющееся от медицинских и психологических норм, угрожающее целостности и развитию самой личности. Нестандартное поведение имеет форму нового мышления, идей, действий, выходящих за рамки социальных стереотипов поведения.

Таким образом, обобщая результаты нашего анализа, в качестве основных причин возникновения девиантного поведения в среде студенческой молодёжи, можно отнести следующие факторы: стремление получить сильные впечатления, повышенная импульсивность, неумение контролировать себя, неблагополучная ситуация в семье, стремление к самостоятельности и независимости, отставание в учёбе, непонимание взрослыми трудностей молодёжи, недостаточная уверенность в себе, стрессовые жизненные ситуации, напряжённая социально-экономическая ситуация, плохая обеспеченность, безработица родителей, конфликты с родителями, запреты со стороны родителей, педагогов, снижение культуры интеллектуального уровня, примеры насилия, жестокости, безнаказанности, получаемые из СМИ, отсутствие навыков социального поведения, масса свободного времени, неприятие педагогических воздействий, склонность к группе с асоциальными настроениями и ряд других.

Следует подчеркнуть, что данная тенденция в современном обществе требует не только своего комплексного научного изучения, но и разработки практических мер по её профилактике. Профилактика девиантного поведения может быть эффективной, если в центре предпринимаемых мер будет стоять конкретный человек с его заботами, устремлениями, сильными и слабыми сторонами.

Разумеется, выработка эффективной системы мер по предотвращению и профилактике девиации в поведении разных групп населения, в том числе студентов, возможна только на основе специально организованных социальных, социально-психологических, социально-педагогических, криминологических и других работ.

При этом профилактическая работа должна иметь:

- комплексный характер, т.е. воздействие на комплекс факторов;
- адресность и массовость, а также учёт возрастной, тендерной и социально-психологической специфики группы;
- позитивность нейтрализации риска негативных результатов;
- личная заинтересованность и ответственность социальных институтов и участников профилактической работы;
- устремлённость в будущее, оценка последствий девиантного поведения, актуализация позитивных ценностей и целей, планирование будущего без агрессивного поведения;
- профессиональная компетентность, необходимость целенаправленной подготовки специалистов [7, 102].

Профилактика девиантного поведения должна проходить в рамках различных социальных институтов. Среди них особое место занимает система высшего образования, которая выполняет целый ряд общественно-значимых функций, среди которых важное место занимает процесс образования и воспитания подрастающего поколения.

Высшее образование - это тот социальный институт, где происходит наследование, накопление, воспроизводство научных знаний, культурных ценностей и норм, поддерживает в обществе устойчивость, социальный порядок, контроль, поскольку ориентирует людей на нормативные, культурные образцы поведения. Институт образования способствует усилению социальных связей внутри коллектива и способствует межгрупповой

сплочённости не только среди студентов, но и других сфер общества, поэтому велика её роль в профилактике и предотвращении девиантного поведения.

В национальной стратегии высшего образования особую роль приобретает забота о всестороннем развитии личности студента, становление которого происходит под непосредственным влиянием учебного заведения, в котором он обучается.

В условиях модернизации системы образования к обучению и воспитанию студентов предъявляются новые требования:

- формирование широкого мировоззрения, позволяющего осознать бесконечное многообразие мира и признать равноправными различные взгляды на мироустройство;
- формирование понимания глобальных проблем. Каждый должен осознать взаимозависимость людей в глобальном сообществе, влияние социума на каждого человека и каждого человека на социум;
- воспитание толерантности к другой культуре, способности к межкультурному взаимодействию и диалогу различных культур;
- выработка системного мышления, умения видеть за различными частями целое, а за целым - богатство и разнообразие его внутреннего содержания и взаимосвязей;
- выработка умения выявлять смысл и мотивы любой деятельности и т.п.

В целях профилактики и предотвращения девиантного поведения среди студентов, большинство исследователей предлагают ряд способов предупреждения и коррекции девиации в ВУЗе, где они в основном обращают внимание на усиление роли «социального контроля» [8, 67].

Согласно этому принципу, целесообразно считается использование трёх способов профилактики и предотвращения девиантного поведения в ВУЗе.

Первый заключается в создании благоприятных условий для нравственной, правовой и гражданской социализации студентов, организации и активизации воспитательной и профилактической работы в ВУЗе.

В качестве приоритетного направления в данном процессе должно быть не только создание системы профилактических мероприятий, но и организация их «вторичной занятости», профессионального самоопределения, а также воздействие на устранение причин возникновения девиантности, посредством влияния на ценностные ориентации студентов. В связи с этим, актуальным представляется вовлечение студенческой молодёжи в различные социальные акции, благотворительные мероприятия, позволяющие проявить лучшие качества данной социальной группы.

Второй способ связан с совершенствованием социальных норм и санкций в высших учебных заведениях. Как правило, «социальный контроль здесь осуществляется с помощью «жёстких» институциональных форм, экзамены, зачёты, ведение учёта посещаемости и предполагает использование преимущественно негативных санкций, выговор, предупреждение об отчислении». На наш взгляд, в целях совершенствования социального контроля, лучше переориентироваться с негативных санкций на позитивное материальное поощрение, благодарность, которые стимулируют интерес к учёбе, способствуют развитию самоконтроля и тем самым препятствуют возникновению специфических девиаций.

Третий способ предполагает повышение ответственности всех уровней администрации, особенно учебного контроля ВУЗа. Это обусловлено спецификой деятельности администрации, которая устанавливает многие нормы и правила в ВУЗе, контролирует их соблюдение, вводит санкции за их невыполнение. В конечном итоге эта структура следит за

уровнем преподавания в ВУЗе, оценивает поведение студентов и несёт ответственность за их воспитательное, образовательное и культурное совершенствование.

Таким образом, «социальный контроль в ВУЗе необходимо рассматривать как единый комплексный процесс, включающий в себя «оптимизацию воспитательной и профилактической деятельности, совершенствование социальных норм и санкций, развитие самоконтроля студентов и повышение ответственности администрации» [8, 142].

Понятно, что повседневная студенческая жизнь конкретизируется для каждого в приобретении определённых знаний, навыков, правил, норм поведения и ценностей, предлагаемых конкретным вузом в конкретной ситуации. Однако студенты, в отсутствие целенаправленного педагогического воздействия, легко подвержены влиянию всевозможных антиобщественных сил, вплоть до экстремистских радикальных организаций и криминальных структур.

Следует отметить, что главную роль в профилактике девиантного поведения студентов в образовательном учреждении отводят педагогу, деятельность которого в этом случае основана на формировании у студентов знаний о социальных, правовых и психологических последствиях девиантных форм поведения, с целью формирования устойчивого альтернативного выбора.

Под социально-педагогическим воздействием студенты адаптируются, прежде всего, к общественно-значимым коллективным нормам, ценностям, образцам поведения. Набор этих социально-культурных атрибутов определяет социальный облик студента, что способствует его индивидуальному и общественному самовыражению. Эти нормы становятся частью его внутреннего мира и направляют его индивидуальные и социальные действия в правильное русло. Социально-педагогическая профилактика девиантного поведения - это «образовательно-коррекционная деятельность, как комплекс взаимосвязанных, взаимообусловленных операций и процедур, направленных на регуляцию мотиваций, ценностных ориентаций, установок поведения студентов, которая даёт возможность не только корректировать внешнюю сторону учебного процесса, проявляющуюся в выполнении учебных заданий, но и внутреннюю, выражающуюся в отношении студентов к образованию вообще, и в ВУЗе в частности» [9, 36].

В связи с этим, социально-педагогическая профилактика должна выполнять задачи выявления, устранения и нейтрализации причин и условий, способствовавших возникновению различного рода девиантных поведений. Для осуществления данной задачи, образовательным учреждениям и педагогам необходимо организовывать и проводить социально-экономические, общественно-политические, организационные, правовые и воспитательные мероприятия для устранения или минимизации причин девиантного поведения.

Социально-педагогическая профилактика девиантного поведения в образовательном учреждении призвана выполнять следующие направления в работе: социально-педагогическая диагностика; информационно-просветительская работа; социально-профилактическая работа, результатом чего является перевоспитание, оздоровление и реабилитация студентов, склонных к проявлению различных форм девиантного поведения.

С целью повышения информированности, формирования позитивных навыков и предупреждения причин появления девиаций, в качестве рекомендаций, можно привести следующие основные направления в работе педагога по профилактике девиантного поведения студентов:

- информационное воздействие с целью привлечения внимания студентов к проблеме девиантного поведения, осознание собственного риска, формирование ценностного отношения к правилам и социальным нормам;
- формирование мотивации у студентов к изменению поведения, включающее информацию о степени риска, аргументы в пользу изменения девиантного поведения, формирование ценностей здорового образа жизни;
- формирование осознания и готовности в необходимости изменения поведения студентов, развитие позитивных жизненных смыслов и способности к целеполаганию;
- практическая реализация принятых решений по изменению поведения студентов через индивидуальное консультирование, развития навыков, с целью дополнительного информирования о способах избегания рискованных ситуаций;
- повышение компетентности и социальной успешности студентов в жизненно значимых сферах активности;
- включение студентов в поддерживающую социальную группу, имеющую позитивные социальные цели;
- своевременная коррекция нарушенных межличностных отношений и формирование межличностной компетентности.

Литература:

1. Шипунова Т.В. Социальное исключение, отчуждение, насилие и агрессия как механизмы воспроизводства девиантности // Журнал социологии и социальной антропологии. - 2005. - № 4 (33). - С. 122.
2. Хагуров Т.А. Методология девиантологических исследований феномена массовой культуры и порождаемого ею типа человека // Девиантное поведение: методология и методика исследования / под ред. М. Е. Поздняковой. - М., 2004. - С. 29-31.
3. Клаурд Р.А. Дифференциация субкультуры // Социология преступности. - М., 1966. - С. 346.
4. Дюркгейм Э. Норма и патология // Социология преступности. - М., 1966. - С. 38.
5. Липай Т.П. О проявлении стигматизации в процессе образования // Социологические исследования. - 2004. - № 10 (246). - С. 138.
6. Змановская Е.В. Девиантология: (Психология отклоняющегося поведения): учеб.пособие для студ. высш. учеб. Заведений.- М., «Академия».- 2008. -С. – 82.
7. Азарова Л.А. Девиантное поведение и его профилактика. Учебно-методический комплекс. – Минск, БГУ. - 2009. - С. -102.
8. Клейберг Ю.А. Социальные нормы и отклонения. 2-е изд., доп. М., 1997.- С. 67- 147.
9. Подковко Е.Н. Социально-педагогические условия организации деятельности социального педагога с подростками девиантного поведения // Психология, социология и педагогика. -2012.- № 5. С. 36.

МАВҚЕИ ЗАН ДАР ЧОМЕА

Зикрихудоева П.Ф., Занчирова М.З., Насриддинов Т.Н.

Мавқеи зан дар замони гузашта

Зан-модар гарчанде ки монанди офтоб дурахшон аст ва меҳру муҳаббат нисбат ба фарзандон ҳеҷ гоҳ кам ва коста намегардад, дар замони гузашта, яъне дар асрҳои пеш он қадар мақому мазалати баланд надошт. Дар кишварҳои гуногуни дунё аз қабилҳои Арабистон, Ҳиндустон, Чин ва дигар мамлакатҳо занҳо беҳуқуқ буданд. Хоҷаҳои пулдор онҳоро меҳариданд ва мефурӯхтанд. Аз ин лиҳоз, онҳо на саводи қазой доштанду на шуғли асосӣ.

Мақсади зан дар замони шӯравӣ

Хушбахтона, дар замони шӯравӣ нисбат ба зан ва мавқеи зан дар ҷомеа таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда шуд. Ҳуқуқи занро расман эътироф карданд. Дар Конститутсияи шӯравӣ, ки соли 1936 қабул карда шуда буд, ҳуқуқи зан расман шинохта шуд. Тибқи Конститутсияи мазкур ҳуқуқи зан ба ҳуқуқи мард баробар эълон карда шуд. Мақоми зан дар ҷомеа мавқеи калон пайдо намуд. Занон ҳуқуқ пайдо карданд, ки дар қатори мардон таҳсил намуда, соҳиби маълумот ва касбу кор гарданд. Инчунин ҳуқуқи истироҳат кардан, таъбат намудан ва дар ҳалли масъалаҳои иқтисодиву иҷтимоиву сиёсии давлат фаъолият карданро доштанд.

Мавқеи зан дар замони истиқлолият

Кор ва фаъолияти занон дар замони истиқлолият боз ҳам беҳтар шуд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба занон ғамхорӣ зиёд зоҳир намуд, зеро ки зан дар оила ва ҷомеа нақши босазо дорад. Бузургии зан-модар, пеш аз ҳама, дар он таҷассум меёбад, ки ӯ чароғи хонадон, идомадиҳандаи насл, тарбиякунандаи фарзанд инчунин нигоҳдорандаи забон, таърих ва фарҳанги миллии мо мебошад. Аз ин рӯ, аз оғози таърих то ҳоло ҳалқи тоҷик ба маърифатнокшавии зан аҳамият дода, ба он кӯшиш доранд, ки дар ҷомеа пешоҳанг бошанд.

Хеле хурсандиовар аст, ки дар ҷумҳурии мо фаъолияти занон дар ҳама соҳа, аз ҷумла дар соҳаи маориф, тандурустӣ, соҳибкорӣ ва ғайра бештар буда, дар қорҳои давлатӣ шумораи онҳо низ рӯз то рӯз зиёд шуда истодааст.

Дар ин маврид бузурге фармудааст: «Ҷомеае фаъол шуморида мешавад, ки дар он занон мавқеи пешоҳанг дошта бошанд».

Хушбахтона, занон дар ҷумҳурии мо пешоҳанганд. Дар ҳамаи соҳаҳо ба мардон паҳлӯ ба паҳлӯ истода кор мекунанд. Соҳибистиклолӣ ба занон озодии сухан, кор, озодии истироҳат ва дигар озодиҳо додааст.

Ғамхорӣ Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба занон

Дар давоми 29 соли Истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо сарварии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба баланд бардоштани мақому манзалати зан дар ҷомеа як қатор қонуну фармон ва барномаҳои давлатӣ ба тасвиб расидааст. Аз ҷумла Қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи танзими анъана ва чашну маросим», «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03.12. 1999 таҳти № 5 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа». Барномаи давлатӣ «Оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробарии мардон бо занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. Барои солҳои 2001-2010», Барномаи давлатии «Тарбия интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2011-2020» аз 29 .05. 2010, Барномаи давлатии «Тайёр

кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шуғли онҳо барои солҳои 2012 -2015» ва чандин амру фармонҳои дигар.

Хуллас, зан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мақоми хеле баланд дорад. Зан-модар, зан-тарбиятгар, зан-духтур, зан-муҳандис, зан-дотсент, зан-профессор ва ғайраҳо.

Оё аз ин ҳам хушбахтии дигаре ҳаст? Зан шахси қавиירוа буда, дар ҳаёти ҳаррӯзаи Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши ҳалқунандаро мебозад. Аз ин ҷост, ки мақому манзалати зан рӯз то рӯз аз ин ҳам болотар мегардад.

Мо-занони тоҷик аз он шукрона мекунем, ки дар Тоҷикистони ҳуқуқбунёду соҳибистиклолу демокративу дунявӣ ва ягона бо роҳбарии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қору фаъолият ва зиндагӣ мекунем. Аз он мефаҳрем, ки мақому манзалати зан дар мамлақати мо баланд аст. Дар ин масир ман ба шоири шинохтаи тоҷик устод Бозор Собир тарафдорам, ки гуфтааст:

*Тоҷикистон, Тоҷикистон,
Мекунам шукри каму бисёри ту.
Мекунам шукрона аз озарму аз озори ту,
Аз ту ман сарват намехоҳам, ватан ҳастӣ, бас аст.
Бо ҳасу хорат баробар зиндагӣ қардан бас аст.*

Суханони бузургони ҷаҳон дар бораи зан

Модар гаҳворарову оламро бо ҳам мепайвандад, рисолати пурзаҳмати парвариши наслхоро бар дӯш кашида, бо сиришту замири покаш барои ҳастии фарзанд, ободии хонадон ва осоиши ҷомеа талош менамояд.

Эмомалӣ Раҳмон

Покдоманӣ дар зан монанди шучоат дар мард аст.

Наполеон

Зан паҳлавонест, ки далертарин мардонро дар саҳттарин ҳолати ҳашм ором мекунад.

Перодод

Нахустин касе, ки метавонад занро фиреб диҳад, ҳуди ӯст.

Лафонтен

Бе офтоб гулҳо намешукуфанд, бе муҳаббат хушбахтӣ нест, бе зан ишқ нест, бе модар шоир нест, қаҳрамон ҳам нест. Тамоми ифтихори дунё аз модарон аст.

Горкий

Тору пуди модарро аз меҳрубонӣ бофтаанд.

Ролф Волду Амрсон

Тасхири як кишвари бузург аз тасхири як қалби кӯчаки зан осонтар аст.

Наполеон

Ҳашми зан монанди алмос аст, аммо намедурахшад.

Тагур

Зан монади гул аст, он гоҳ мешукуфад, ки обаш диҳӣ.

Зарбулмасали лотинӣ

Беҳтарин силоҳ бар зидди зан, зани дигар аст.

Стендал

Зан кӯдаке аст, ки бо андак табассум хандон ва бо камтарин бемехрӣ гирён мешавад.

Ҳервед

Адабиёт:

1. Акрамова Х.А. Социально-демографического развитие женского населения Таджикистана в условиях перехода к рыночной экономике. Автореф.канд.дис. - Душанбе. - 2000. - 22 с.
2. Бобобекова М. Участие женщин в демократическом процессе. - Душанбе, 1998 (на тадж. языке).
3. Гендерные отношения в Таджикистане. 1999 //Национальный отчёт. Душанбе, 2000.
4. Касимова С. Положение женщины на рынке труда и в сфере занятости в Таджикистане. Душанбе: Школа тендерного образования, ШОС.-2005.
5. Конституция Республики Таджикистан. - Душанбе, 6 ноября 1994 г.
6. Насилие над женщиной. Пилотное обследование, проведённое ВОЗ в 1999 г. в Таджикистане // Рабочий документ к Семинару по проблеме «Насилие над женщиной в Таджикистане».- 29-30 марта 2000 г.
7. Рахмонов Э.Ш. Роль женщин в обществе. - Душанбе: Шарки озод, 1997. - 27 с.
8. Рахмонов Э.Ш. Таджики в зеркале истории. - Душанбе: Ирфон, 1999. - 132 с.
9. Рахмонов Э.Ш. Таджикистан: десять лет независимости, национального единства и созидания. В 4-х томах. - Душанбе, 2001.
10. Рахмонов Э.Ш. Планирование семьи основа устойчивого развития общества. - Душанбе: Шарки озод, 2002.

НАҚШИ ЗАНИ ТОЧИК ДАР ЧОМЕА

**Иброгимов Исроил Икромович,
Мамадхӯчаева Махбуба Негматхочаевна**

ДИС ДҚТТ, шаҳри Хучанд

«Миллати соҳибфарҳангу тамаддунсози тоҷик дар тӯли асрҳои зиёд доир ба одоби оиладорӣ, муносибатҳои хонаводагӣ ва таълиму тарбияи фарзанд суннату меъёрҳои эҷодкардааст, ки онҳо маҳз тавассути занону модарони арҷманди мо барои наслҳои имрӯзу фардо низ чун мактаби беҳтарини зиндагӣ хизмат мекунанд.

Ба ин маънӣ, занону модарони мо нигоҳдорандаву давомдиҳандаи беҳтарин анъанаҳо ва оинҳои асилу деринаи халқамон, хусусан, дар тарбияи кардану ба камол расонидани фарзандони баодобу соҳибмаърифат ва ватандӯсту далер мебошанд» [1].

Зан - ин таровату баҳори ҳаёт аст. Оғози фасли баҳор барору кушоишҳои қорамон дар давоми сол ба ҳамин ҷашни зебо, ҷашни муҳаббату асолат, иди садоқату вафодорӣ, иди занону бонувон вобаста мебошад.

Аз замони қадим халқи тоҷик дар асоси муборизаи некӣ ба бадӣ роҳи некро интиҳоб мекард. Рукни муҳимми ахлоқро пиндори нек, гуфтори нек, кирдори нек ташкил медиҳанд, ки таърихи зиёда аз се ҳазорсола дорад. Усули муҳимтарини ахлоқи зардуштия фазилати ростӣ ба ҳисоб мерафт, покизагии бадан, риояи тозагӣ, тарбияи хуби фарзанд, кӯшиш дар зироат, ободӣ, иморат, иҷтиноб аз танбалӣ, дурӣ аз худбинию ҳасад, ҳашму кина, мағрурию

дуздӣ, саъй дар талаби илм, хайрхоҳӣ, ҳифзи ҳайвоноти муфид ва ғайра сифатҳои писандидаи инсон маҳсуб мешаванд [2]. Ин хислатҳои наҷиб хоси ҷавонмардӣ мебошад. Лекин ҷавонмард фақат мард набуда, занҳо низ аз замонҳои қадим дорони чунин хислатҳо буданд. Ба ин мисолҳо аз Шоҳномаи Фирдавсӣ овардан мумкин аст, ки як зумра духтарону занони рӯҳан ва ҷисман зебову шучоъ ва диловар, модарони мушфиқ ва ҳамсарони фидокор аз қабилҳои Гурдофарид, Таҳмина, Рудоба, Фарангис, Синдухт, ки дорони фазилатҳои волои оини ҷавонмардианд, тасвир ёфтаанд. Оини ҷавонмардӣ хусусияти мардумӣ, демократӣ дошта, ба тарбияи кулли табақаҳои иҷтимоии аҳли ҷомеа нигаронида шудааст. Ва он аввалан ба тарбияи маънавии насли наврас, ҷавонон равона гаштааст. Зеро тибқи ҳикмати ниёгон таълиму тарбия, парвариши маънавӣ ҳанӯз аз овони кӯдакӣ, наврасӣ оғоз меёбад. Бесабаб нест, ки беҳтарин китобҳои ахлоқии бузургон, ба монанди “Қобуснома”, “Саодатнома”, “Гулистон”, “Баҳористон” ва ғайра махсус ба ҷавонон бахшида шудаанд [3, с.39].

Аҷдоди пуршарафи тоҷикмардони ориёӣ ҳанӯз се ҳазор сол пеш барои ба ҷо овардани эҳтироми занону модарони худ ҷашни хосае доштаанд. Чунон ки аз гуфтаҳои донишманди бузург Абурайҳони Берунӣ бармеояд, иди занон дар сарзамини аҷдоди мо дар моҳи сеюми зимистон, ки онро исфанд мегуфтанд ва ин моҳ имрӯз низ дар тақвими баъзе халқҳои ориёӣ вучуд дошта, ба охири моҳи феврал ва аввали март мутобиқат дорад, ҷашн гирифта мешуд, яъне ба ҳамин рӯзҳое, ки алҳол мо ҷашн мегирем.

Афкори ахлоқии аҳди Сосониён дар асрҳои III – VII ҳам хеле ҷолиб аст. Он замон андарзу пандномавасӣ ба анъана даромад. Муаллифони «Пандномаи Бузургмехр», «Андарзи Озарбади Маҳраспандон», «Андарзи Хусрави Қубодон», «Андарзи кӯдакон», «Калила ва Димна» ва дигар асарҳои масъалаҳои гуногуни ҳикмати амалӣ, чун донишомӯзию хирадпешагӣ, нақӯхоҳию нақӯкорӣ, адолату шучоат, сабру қаноат, ростию покӣ, мазаммати бадӣ, дурӯғу тухмат, кибру ҳасуд ва ғайраро баррасӣ намудаанд [2]. Ахлоқи пешазисломӣ, ки ба пояҳои баланди рушду қамол расида буд, ба анъанаву суннатҳои ахлоқии давраҳои баъдини аҷдодамон бетаъсир намонд.

Замони Сомониён тамоюлоти ахлоқӣ ба пояҳои баландтар баромад. Ахлоқ ҳамчун қисми таркибии фалсафаи амалӣ бештар мавриди таҳқиқ қарор гирифт, ки китобҳои «Ҷовидон хирад», «Таҳзиб-ул-ахлоқ», «Ахлоқи Носирӣ», «Ахлоқи Ҷалолӣ» аз ин шаҳодат медиҳанд. Занони тоҷик дар ин асос дорони ахлоқи ҳамида буданд ва ба тарбияи фарзандон аҳамияти ҷиддӣ медоданд.

Ахлоқ арзишҳои умумиинсонии маънавӣ, меъёрҳои рафтору атвори одамон ва муносибати мутақобилаи онҳоро инъикос намуда, дар иҷроии меъёрҳои ба афкори умум таъя мекунад. Ахлоқе, ки ба талаботи таррақиёти иҷтимоӣ мувофиқ аст ва пайвасти инкишофи таърихро метезонад, ахлоқи ҳақиқӣ ба шумор меравад. Беҳуда нест, ки аксари мутафаккирон ахлоқро муъҷизаи олиии маънавӣ маънидод кардаанд.

Бо шарофат ва ҳидояти Сарвари давлатамон нақши занон дар ҷомеаи мо дар мақоми баланду муқаддас аст ва ин манзалат сол аз сол волоияти хешро собит менамояд. Барои босавод гардонидани духтарон, ки модарони оянда ҳастанд, таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамоянд. Дар бисёр баромадҳои худ Пешвои миллат қайд мекунанд, ки модари босавод – миллати босаводро тарбия менамояд.

Бояд духтарон, ки зан – модари оянда ҳастанд, ба кадрӯ сулҳу оромӣ ва тинчиву осоиштагии Ватани азизамон бирасанд ва фарзандони худро дар руҳияи ватандӯстӣ ва ҳештаншиносӣ тарбия намоянд.

Дар баробари тарбияи фарзанд ва сарфаю сариштакорӣ дар оила тозаву озода нигоҳ доштани манзили зист, ба риояи қоидаҳои беҳдоштӣ аҳамият додан ба кӯдакону наврасон ин вазифаҳои аввалиндараҷаи зан – модар ва духтари тоҷик арзёбӣ мегардад.

Тавачҷуҳи доимӣ зоҳир намудани Пешвои миллат ба духтарону бонувони тоҷик, дар сарғаҳи фаъолияти босамари хеш таъсис додани квотаи президентӣ садҳо нафар бонувону духтарон соҳиби маълумоти оливу ҷойи қор гаштанд. Гузашта аз ин ба хотири беҳдошти вазъи иҷтимоӣ, фароҳам овардани ҷойҳои нави қорӣ, эҳёи ҳунарҳои мардумӣ соли чанд аст, ки дар сатҳи давлат ва ҳукумати кишвар грантҳо барои рушди соҳибқорӣ таъсис дода шудааст.

Ҳамзамон ҳукумати кишвар барои фаъолияти ташкилотҳои ҷамъиятии занон, аз ҷумла бо мақсади густариши фаъолияти соҳибқорӣ онҳо шароити мусоид ва заминаи зарурии ҳуқуқи муҳайё кардааст.

Боиси хушнудист, ки сол аз сол обрӯ ва мартабаи бонувон дар ҷомеа зиёд мегардад. Танҳо овардани як мисол қифоя аст, ки дар давоми се соли охир шумораи марказҳои ҳунарии атласу адрасбофӣ дар миқёси вилояти Суғд аз 100 адад гузашта, дар ин марказҳо садҳо бонувони бекор соҳиби ҷойи қори доимӣ гардиданд.

Имрӯзо заҳмати шарафманду хизмати содиқонаи занону духтарони тоҷик дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳ, соҳтмони нерӯгоҳи барқи обии “Роғун” ва саҳми бузурги онҳо дар рушди қонунгузорӣ, соҳибқорӣ тичорат, соҳаҳои энергетика, молияву бонқдорӣ, саноату кишоварзӣ, роҳу нақлиёт, соҳаҳои илму маориф, фарҳанг, тандурустӣ, варзиш ва сайёҳӣ ва дигар самтҳои ҳаёти иқтисодиву иҷтимоии мамлакат ба назар мерасад.

Хулоса қардан мумкин аст, ки қонони тоҷик аз қонунҳои қадим то имрӯз мисли ҷавонмардон дар таълиму тарбияи насли наврас саҳми босазо гузошта истодаанд. Онҳо дар омӯختани илму ҳунар, саҳм гузоштан ба амалӣ намудани сиёсати хирадмандонаи ватан пешсафанд.

Адабиёт:

1. Баромади Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар табрикот ба муносибати Рӯзи модар аз санаи 7.03.2019.
2. Ахлоқ. Мавод аз Википедиа — донишномаи озод, санаи мурочиат 01.02.2021
3. Мақсуд Мирбобоев, Фазлия Рустамова Ахлоқ ва одоби муошират // ҚДММ “Андеша”, ДИС ДДТТ, Хучанд, 2019, 120 с.

НАҚШИ ЗАН - МОДАР ДАР МАЪРИФАТНОКШАВИИ ҶОМЕА

Исуфов Ғолибшоҳ Ватанович

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

Зан – модар олиҳаест, ки зиндагӣ аз нафаси гарму дилнавози ӯ оғоз мегардад. Зан-модар сарчашмаи меҳру вафо, олиҳаи зебӣ, рамзи ишқи ҷовидонӣ, нахустин мураббӣ ва муаллими фарзанд мебошад. Зеро тору пуди модарон аз риштаи меҳру садоқат бофта шудааст.

Худованд ба зан-модар қудрате ато намудааст, ки офарандаи зиндагӣ ва чароғи ҳар хонадон бошад. Пайғамбари ислом биҳиштро зери қадамҳои модарон гузошта, меҳри саршор ва муҳаббати гарми модарро бо файзу раҳмати Худованд баробар доништааст. Аз ин лиҳоз, мо вучуди муқаддаси модарро аз аввалин лаҳзаҳои ҳаёт то дами вопасин фаромӯш намекунем ва ӯ хангоми шодиву нишот ва ғаму андӯҳи зиндагӣ ҳамеша ҳамроҳи мост. Тарбияи ибтидоӣ, ки марҳалаи аз ҳама муҳимми умри инсонӣ мебошад, маҳз ба заҳмати модар ва муҳаббати ӯ вобаста аст. Вале агар ҳаёти зан танҳо бо мушкилоти рӯзгор маҳдуд гардад ва бори гарони хонавода бар дӯши ӯ бошад, пас гумон аст, ки чунин тарбия судбахшу ҳадафманд сурат гирад [4, с.233].

Аз замони пеш дар оилаи тоҷикон зан нақши асосӣ мебозид. Зан модар аст, зан ин парварандаи насли наврас мебошад ва бо иффату зебӣ, фурӯтанию маърифатнокӣ метавонад ба зиндагии мард эҳсоси хубу таровати тоза бахшад. Аз ҳамин ҷост, ки аз аввали пайдоиши таърих то ба ҳол ба маърифатнокшавии зан мардуми мо диққат дода ва мекӯшанд, то дар ҷомеаи имрӯза зан пешафу сарбаланд бошад. Маърифатнокии зан имкон медиҳад, ки сатҳи маърифатнокии оила баланд гашта, фарзандон ва дигар аъзои оила соҳиби маърифату бузург тарбия ёбанд. Агар мо ба таърих назар андозем, дар бораи занони тоҷик чӣ гуфтаниҳо ва чӣ лаҳзаҳои ҳассос таҷассум ёфтааст. Аз ҷумла, дар сарчашмаҳои таърихӣ зикр гаштааст, ки дар лаҳзаҳои мушкилу саҳт занони тоҷик баробари мардон аз худ намунаи қаҳрамонӣ нишон додаанд. Масалан, мо метавонем аз қаҳрамонию фидокорӣ як қатор занон ба монанди малика Томирис, Рухсонаи бохтарӣ, чилдухтари поктинати тоҷик, Гурдофариди шохномасоз ва шавқи ватандӯстии Ойгул Муҳаммадҷонова намунаҳо оварем.

Мо аз саҳифаҳои таърихи хеш хуб медонем, ки дар давраҳои гуногун занону модарон дар қатори мардон ба муқобили аҷнабиён муборизаи беамон бурда, дар таъмини озодиву истиқлолият ва оромиву суботи сарзамини аҷдодӣ саҳми арзишманд гузоштаанд [2, с.252].

Нақши зан-модар махсусан дар тарбия, омӯхтани забон, таъриху фарҳанг, донишҳои муосир ва умуман камолоти маънавии фарзанд барҷаста ва ҳатто муайянкунанда мебошад. Аз ин рӯ, фаромӯш набояд кард, ки волидайн ва махсусан модарони имрӯза фарзандони худро ба камол расонида, ҳамзамон таърихи ояндаи Ватани хеш, гузашта аз ин таърихи ояндаи башарро эҷод мекунанд. Бинобар ин ҳуди модарон бояд соҳибмаърифату бофарҳанг ва дорои ҷаҳонбинӣи васеъ бошанд, то ки дар тарбияву парасторӣ, камолоти маънавию ҷисмонӣ ва ба ҳаёти мустақиллона омода намудани фарзандонашон нақшу мақоми онҳо бахубӣ эҳсос гардад [4, с.236].

Домони модар худ мисли дабистонест, ки фарзанд қадамҳои ноустувори худро мегузорад. Дар натиҷа, модар гомҳои ноустувори фарзандро қавӣ гардонида, ӯро маърифатнок менамояд. Маърифати зан-модар ба фарзандони худ таъсири аниқ расонида метавонад, зеро агар зан дар хонадон китобхон, боиффату бомаърифат ва донишманд бошад, фарзанд низ хислатҳои хуби модарро ба худ қабул менамояд ва дар бисоташ парвариш мекунад. Модарони тоҷик дар давраҳои ҳассоси таърихӣ нобиғаҳоеро тавлид ва парвариш намуда ба ҷомеаи башарӣ, махсусан ба миллати тоҷик тақдим намуданд, ки дар тамоми ҳодисоти ба сари миллат омада нақши худро гузоштаанд ва гузошта истодаанд. Ба монанди Рӯдакию Фирдавсӣ, Ҳофизи Саъдӣ, Хайёму Қомӣ, Нусратуллоу Шириншох, Бобочон Ғафуров, Айниву Турсунзода ва нафаре, ки сарнавишти дубораи гузаштагони тоҷикро зинда сохт-Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва монанди инҳо садҳои дигарро метавонем ном барем.

Модаре, ки ба тарбияи фарзанди хеш диққати махсус дода, бо маърифатнокии худ фарзандро тарбия намуда маърифатнок гардонид, ин модари меҳрубон Майрам Зиё, модари шахсияте, ки тамоми тоҷикони дунё бо он мефахранд, модари нафаре, ки ватани пора ва халқи парешонро сарчамъ намуд ва Тоҷикистони азизро обод намуд, модари Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад. Модари яке аз шахсиятҳои намуна ва барҷастаи тоҷик устод Садриддин Айнӣ зани босавод ва бомаърифат буд. Устод Садриддин Айнӣ қадамҳои аввалини хешро дар ҷодаи илму маърифат бо роҳбариву хидояти модараш гузошт. Мисоли дигар, Бобочон Ғафуров фарзанди шоираи миллатдӯсти тоҷик Розия Озод мебошад. Дар роҳи илм бо роҳбаладии модараш қадам гузошта, ба дараҷаи роҳбари аввали мамлакат сабзида расид. Зан-модар, дар ҳақиқат, аввалин муаллими шахс буда, маҳз фарзанд суҳанҳои ширини аввалини худро аз ин олиҳаи зебоӣ меомӯзад.

Илму маориф дар ҳама давру замонҳо нишони таъриху фарҳанги ҳар як давлату миллат мебошад. Мардуми тоҷик аз қадимулайём бо дафтари девон саруқор доштанд, китобдору китобхон буданд ва дар бунёди тамаддуни башарият бо корнамоиҳои илмиву фарҳангии худ саҳми шоиста гузоштаанд. Ҷамчунин боиси ифтихор аст, ки садҳо нафар фарзонаҳои илму адаби ҷаҳонро модарони тоҷик ба дунё овардаанд [4.с.237].

Ҷамаи тарафҳои ин таҷрибаҳоро омӯхта, дар бораи бунёд кардани ҷомеаи демократии Тоҷикистони тозабунёд ба маърифатнокии зан диққати зиёд дода мешавад. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тамоми суҳанрониҳои худ диққати мардумро ба мақоми зан дар ҷомеа ҷалб месозад, чунки қариб дар Тоҷикистон занон 50 фисади аҳолиро ташкил карда, дар тамоми соҳаҳои хоҷагии кишвар нақши баланд мебозанд. Аини ҳол дар қорҳои давлатӣ талабот ба бонувон хеле зиёд аст. Бештар ба қорҳои давлатӣ ва хидмати давлатӣ ҷалб намудани занон пурсамар эътироф шудааст. Ҷаминро ба назар гирифта, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тадбирҳои оид ба баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа меандешад.

Беҳуда нест, ки сатҳи маърифати ҷомеа ва нуфузу эътибори он аз рӯйи муносибат ба зан-модар муайян карда мешавад, аз рӯйи он арзёбӣ мегардад, ки занон то чӣ андоза соҳибмаърифату соҳибқасбанд ва то чӣ андоза дар ҳаёти ҷомеа мебошанд. Аз ин рӯ, Ҳукумати Тоҷикистон ҳанӯз аз оғози истиқлолият вобаста ба таҳкими мақому манзалат ва таъмини риояи ҳуқуқи конституционии занон тамоми тадбирҳои заруриро андешида, онҳоро мутобиқи меъёрҳои ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ амалӣ мегардонад [4.с.234]. Имрӯзҳо ба зан-модар мақоми назаррас ва хубе ҷомеа муайян кардааст. Агар мо варақи таърихро во намуда, боре дар бораи мавқеи зан дар қадим нигарем, мебинем, ки ба ин олиҳа ва мақоми ӯ диққате дода нашудааст. Масалан, дар Юнони қадим занро ҳамчун шахсият ҳисоб нанамуда, онро ҳамчун олооти дасти мард шумурда, нисбатан рафтҳои зиштро аз қабилҳои сӯзонидан, зинда гӯр кардани зан бо ҳамроҳи шавҳараш раво медиданд. Ҷамчунин аврупоӣҳо дар рӯзҳои охир ҳамон кирдори юнониҳоро раво медиданд, зан шабу рӯз қор менамуд ва ҳаққи моликият надошт. Дар солҳои охир тавачҷуҳи Ҳукумати Тоҷикистон нисбати занон зиёд гашта, барои баланд бардоштани мавқеъ ва манзалати зан-модар ҷомеаи имрӯза бисёр санадҳои меъерии ҳуқуқиро қабул намуданд.

Дар таърихи навини мо занон дар фаъолияти мақоми олии қонунбарор-парламенти кишвар низ саҳми назаррас мегузоранд. Онҳо дар таҳия, қабул ва татбиқи қонунҳои ба талаби замон мутобиқ фаъолона ширкат меварзанд. Имсол низ шумораи зиёди бонувони фаъоли мо номзадии хешро ба вақилии парламенти мамлакат пешниҳод намуда, ба пирӯзӣ ноил гардиданд. Ин боз як нишонаи торафт мустаҳкам гардидани мақом ва манзалати зан дар ҷомеаи мо мебошад [3, с.356].

Зан-модар дар дини мубини ислом нақши созгоре мебозад. Занҳо мутобиқи дини ислом ва шариати он дорои ҳуқуқҳои зиёде ҳастанд. Ва ин ҳуқуқҳои онҳо тавассути Офаридгор ба онҳо ҳанӯз аз асри 7-ум муқаррар гаштааст. Дар китоби муқаддаси мусалмонон Қуръони маҷид дар бисёр сураҳои ҳуқуқи ҷойгоҳи зан-модар хеле равшан баён шудааст. Дар мамлакатҳои Шарқи мусулмонӣ бо шири поки зан-модар савганд ёд мекунад. Зеро агар зан-модар ба ғайр аз он, ки бо шири худ ба фарзандаш ҳаёт мебахшад, боз тамоми хислатҳои хуби одамгариро дар дилаш бо шири сафеди худ ҷой медиҳад.

Мақому манзалати волои модар, заҳмату шабзиндадорихои ӯ ва рафтори неку пурмуҳаббаташ нисбат ба наслҳои башарият боис гардид, ки модарро ҳамчун бузургтарин ва муқаддастарин инсон ҳамеша дӯст доранд ва азиз шуморанд. Чунки мардон аз домони поки мубораки модар ба меъроҷ расидаанд ва ҳеч пайғамбаре бе модар ба дунё наомадааст. Аз ин рӯ, пайғамбари бузурги ислом ҳазрати Муҳаммад дар мавриди мақому манзалати модар дар яке аз ҳадисҳои шарифи худ чунин фармудааст: «Фазилату савоби некӣ ва эҳсони хизмат дар ҳаққи падару модар бештар аз намоз, закот, ҳаҷ, умра ва ҷиход дар роҳи Худои таоло аст» [2, с.253].

Бо мақсади эҳтиром гузоштан ва арҷгузорӣ кардан ба зан-модар-сарчашмаи бузурги зиндагӣ дар замони пеш халқияту аҷдоди қадими мо ҳар сол як рӯзи муайянро барои поси кӯшишҳои меҳнатҳои арзишмандаш ҳамчун рӯзи иди зан-модар ҷашн мегирифтаанд. Албатта, барои ҳар шахси бофарҳанг ва бофаҳм ҳар рӯз рӯзи модар аст, вале барои пос доштани заҳмату ранҷи модарон як рӯзро ҳамчун ид қабул намуданд. Ҷашн гирифтани рӯзи модарон дар сарзамини Тоҷикистони азизамон аз мартабаву мавқеи зан-модар шаҳодат медиҳад. Барои таҷлили Рӯзи модар Ҳукумати ҷумҳурӣ қарор қабул намуда, ин идро ба қатори ҷашнҳои расмӣ мамлакат ворид намуданд.

Зан-модар имрӯз бо истифода аз ҳуқуқҳои сиёсиаш, метавонад, дар қорҳои давлатӣ низ иштирок намояд. Занони тоҷик дар қатори мардон дар вазифаҳои роҳбарикунанда, дар соҳаҳои санъат, омӯзгорӣ, меъморӣ, соҳаҳои тиб, иқтисодиёт ва ғайраҳо фаъолият мекунад. Бо ин амалҳои худ онҳо собит карданд, ки зан дар ҷомеа як нерӯи бузург аст ва ӯ модар ва асосгузори тараққиёти ҷомеа ва миллат мебошад. Баланд бардоштани мақому манзалати зан-модар дар оила ва ҷомеа имконият фароҳам меорад, ки иҷтимоӣ ба манфиати миллат бонизом ба пеш ҳаракат намояд. Зан-модар қисми устувору босубот ва дар айни ҳол қисми аз ҷиҳати неру нисбатан бонизоми ҷомеа мебошад.

Адабиёт:

1. Бобобекова М. Нақши занон дар раванди демократӣ. – Душанбе: Ирфон, 2009.
2. Эмомалӣ Раҳмон. Истиклолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди 11. - Душанбе: Ирфон, 2011. - 576 саҳ.

3. Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди 10. - Душанбе: Ирфон, 2011. - 576 саҳ.

4. Эмомалӣ Раҳмон. Истиқлолияти Тоҷикистон ва эҳёи миллат. Ҷилди 12. - Душанбе: Ирфон, 2016. - 560 саҳ.

ОИЛАИ СОЛИМ - МУЦИБИ ЧОМЕАИ СОЛИМ

**Имомназари Холназар
қорманди ДҚТИБҚСМ**

Ту зарро бипараст, ман занро.
Зеро зан аст, ки модар аст.

Наполеон

Занону духтарон дар чомеаи имрӯза мо нақши бузург дошта, ягон соҳаи ҳоҷагии халқро бе иштироки ғаёлонаи занон-модарон тасаввур кардан ғайриимкон аст. Бахусус, дар бахшҳои иҷтимоӣ занону бонувон бештар қору ғаёолият доранд.

Дар замони соҳибистиқлолӣ як қатор санадҳову барномаҳои давлатӣ дар самти баланд бардоштани мақоми занон дар чомеа амалӣ гардида, барои ғаёолияти озоду пурсамари занон шароит ва имкониятҳои васеъ фароҳам оварда шуданд.

Бояд тазаққур дод, ки дар сиёсати иҷтимоии Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи баланд бардоштани мақоми занону бонувон дар ҳаёти чомеа диққати ҷиддӣ дода шуда, пайваста дастгириву ғамхорӣ зоҳир мегардад. Ин аст, ки дар интиҳоботи соли 2020 ба Маҷлиси миллии Маҷлиси Олӣ 8 нафар зан ё 25,5 ғоиз ва ба Маҷлиси намояндагон 15 нафар ё 23,8 ғоиз интиҳоб шуданд, ки нисбат ба интиҳоботи гузашта 4 ғоиз зиёд аст. Дар маҷлисиҳои вакилони шаҳри Душанбе ва вилоятҳо низ шумораи занон афзудааст. Аз ҷумла, дар шаҳри Душанбе 41, 5 ғоиз, вилоятҳои Хатлон қариб 35 ғоиз, Суғд беш аз 32 ғоиз, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон зиёда аз 34 ғоиз ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ қариб 30 ғоиз вакилонро занону бонувон ташкил медиҳанд. Ҳамчунин сафи хизматчиёни давлатӣ аз ҳисоби занону духтарон сол то сол зиёд шуда истодааст. Хусусан, дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустӣ саҳми занон беқиёс аст.

Дар Паёми навбатии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии мамлакат, ки 26-уми январӣ соли 2021 ироа гардид, бори дигар ба масъалаи мақоми занон дар чомеа таъкид карда шуд. Пешвои миллат қайд карданд, ки «Аз шумораи 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 ғоизро занон ташкил медиҳанд. Саҳми занон дар рушди соҳаи маориф ва тандурустӣ бағоят бузург буда, 73 ғоизи қормандони соҳаи маориф ва 68 ғоизи қормандони тандурустиву ҳифзи иҷтимоиро занону бонувон ташкил медиҳанд». Дар пешрафти соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёти кишвар низ бонувон саҳми арзанда доранд. Имрӯз 35600 нафар занон роҳбарии хоҷагиҳои деҳқониро ба зимма доранд ва 77400 нафар ба соҳибқорӣ машғуланд, ки ин худ гувоҳи торафт боло рафтани мақоми зан дар чомеаи навини Тоҷикистон мебошад.

Аз ҷониби Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои занону бонувон пайваста дастгирӣ ёфта, ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагӣ андешида мешавад.

Пешвои миллат дар Паём бори дигар ба масъулин оид ба ин масъала дастуру супоришҳо дода қайд карданд, ки «Ба Кумитаи қор бо занон ва оила супориш дода мешавад, ки лоиҳаи қарори Ҳукумати мамлакатро дар бораи «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025» ва нақшаи амалисозии онро барои солҳои 2021-2025 таҳия ва пешниҳод намояд».

Ин дастури Пешвои миллат бори дигар собит месозад, ки Ҳукумати мамлакат барои фаъолияти пурсамари занону бонувон дар пешрафти кишвар ва иштироки фаъолонаи онҳо дар ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии мамлакат тамоми имкониятҳоро истифода мебарад.

Баробари ин мо ҳамагон медонем, ки зан модар аст, яъне ягона мавҷудест, ки инсонро ба дунё меорад ва ба ӯ ҳаёт мебахшад. Ӯ шахсути хонадон, тарбиягари фарзанд мебошад. Пойдории оилаву ҷомеа ва тарбияи дурусти насли ояндасоз бештар аз модарон вобаста аст, зеро оилаи солим мучиби солимии ҷомеа аст.

Аммо имрӯз фарҳанги хонаводагии замони муосир номукамал буда, аз нуқсону камбудихо орӣ нест. Оила аввалин ячейкаи ҷамъият ба шумор рафта, нақши он дар тарбияи фарзанд ва ташаккули шахсият хеле бузург аст, зеро аввалин макони тарбия оила ва аввалин тарбиятдиҳандагони ӯ волидонанд. Бунёди оилаи солим зербино ё худ таҳкурсии асосии ҷомеа мебошад. Ба ин маънӣ дар Паёми соли 2016-и Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон зикр гардидааст: «Мусаллам аст, ки ҷомеаи солим аз оилаи солим ва насли солим ташаккул меёбад, зеро бунёди оилаи солим санги асосӣ ва зербинои сохтмони ҷомеа мебошад. Оила аввалин мактабест, ки тифро марҳила ба марҳила тарбия ва парвариш намуда, ба ҷомеа тақдим менамояд».

Пас, метавон бо боварии қатъӣ гуфт, ки тарбияи хонаводагӣ дар сарғаҳи ташаккули кӯдак қарор дорад ва оила аз ҷамъият ҷудо буда наметавонад. Ин аст, ки тарбияи оилавӣ як қисми тарбияи ҷамъиятӣ буда, қарзи падару модар ҳам дар назди ҷамъияту давлат аз тарбия намудани инсонӣ комил ва шахсияти арзандаи давраи замон иборат аст. Муомилару муошират, хулқу атвор, муносибати байниҳамдгарию падару модар ва калонсолон, суҳбату гуфтугузори онҳо дар ҳузури фарзандон кадом тарзе сурат бигирад, яқин ҳамон шакл ба зеҳну тафаккури фарзандон нақш мегузорад.

Мутаасифона, оилаҳое, ки дар он ҳамдигарфаҳмию хушзабонӣ ва ҳурмату эҳтироми тарафайн умуман вучуд надорад, дар айни замон кам нестанд. Масъулияти бештари ин ҳама нобасомониҳо боз ҳам ба дӯши модарон таҳмил меёбад, ки фарзандонашон дар рӯҳияи ноустуворӣ ва фармоннопазирӣ ба камол мерасанд. Ночуриҳои ҳаёти хонаводагӣ, аз қабилӣ рашку ҳасад, ранҷу шиканҷаи зиёд беш занонро ба кӯҷаи сарбаста афканда, онҳоро дар ҷустуҷӯи роҳи халосӣ ба мушкилот рӯ ба рӯ месозад ва ин дар ниҳояти қор ба ҷудошавии оилаҳо оварда мерасонад.

Бо сабаб ва омилҳои гуногун сол то сол ҷудошавии оилаҳо афзуда истодааст, ки ин боиси нигаронист. Дар Тоҷикистон ҳамасола аз 8 ҳазор то 12,5 ҳазор оилаҳо аз ҳам ҷудо мешаванд, ки ин паёмади ногувор дорад. Пешвои миллат зимни яке аз суҳанрониҳои худ бо изтироб қайд карданд, ки «Мувофиқи маълумоти омории ҷудошавии оилаҳо сол то сол меафзояд. Соли 2014 аз 955500 акди никоҳи ба қайд гирифташуда 9 ҳазори он бекор шудааст, ки нисбат ба соли 2013-ум 9,5 фоиз зиёд аст».

Тақрибан 200 сол муқаддам ҳуқуқшиноси машхуре пешгӯӣ намуда буд, ки дар оянда омилҳои зиёде ба оила фишор хоҳанд овард: «Айёме замонаҳои саҳт фаро хоҳад расид. Зеро одамоне худписанд, сарватпараст, пурғурур, бадзабон, беитоати ба падару модар, беҳурмати нисбати калонсолону устодон, кӯрнамак, осӣ, ноаҳл, номуросо, тухматчӣ, бепарҳез, бераҳм ва душмани некӣ... мешаванд».

Имрӯз ин хислатҳоро метавон дар оилаҳое, ки фазои носолими хонаводагӣ ҳукмфармоист, мушоҳида кард. Ҳарчанд ки дар мамлакатҳои Шарқ, аз ҷумла, тоҷикон одатан оилаҳо хеле аҳл бошанд ҳам, вале зеро таъсири омилҳои гуногуни ҷаҳони муосир ва фишори иқтисодиву молиявӣ устувории оилаҳои зиёд коста мегардад ва дар аксари ҳолатҳо боиси пошхӯрии оилаҳо мешавад.

Албатта, сабаб ва омилҳои ҷудошавии оилаҳо зиёданд ва оид ба онҳо аз ҷониби масъулину мутахассисон, олимону равоншиносон фикру ақидаҳои зиёде ибраз шудааст. Ин ҷо мо мехоҳем танҳо паёмадҳои нуговори ҷудошавии оилаҳоро таҳлилу баррасӣ намоем. Зеро масъала танҳо сари ҷудошавии падару модар набуда, аз ин фарохтар аст.

Хушбахтиву сарчашмаи ташаккул ва инкишофи ҳамаҷонибаи ҳар як фард дар оила зухур меёбад ва бунёду устувор нигоҳ доштани он вазифаи муқаддас ва қарзи ҳар яки мо дар назди фарзандон ва ҷомеа маҳсуб мешавад. Мақсади бунёди оила низ ба вучуд овардани насли солим ва тарбияи он аст. Дар Конститутсияи ҷумҳурии мо сабт шудааст: «Падару модар барои тарбияи фарзандон масъуланд». Пас, дар ҳоле ки оилаҳо ҷудо мешаванд, масъулият, вазифа ва уҳдадорихои онҳо дар таълиму тарбияи фарзанд чӣ гуна ҷараён мегардад? Тақдири фарзандон чӣ мешавад? Ҳол он ки тарбия ва ба воя расонидани фарзанд рисолати аввалиндараҷаи падару модар мебошад. Одобу ахлоқи нек, инсондӯстӣ, ватандӯстӣ, хушгуфторию хушрафторӣ амсоли ин хислатҳои беҳтарини инсонанд, ки фарзандон ин ҳамаро дар оила аз волидайн меомӯзанд.

Худ қазоват кунед, фарзандони оилаҳои ҷудошуда ин хислатҳоро аз кӣ омӯзанд, хангоме ки онҳо дар тарбияву парвариши шахсони дигар қарор мегиранд. Бешубҳа, метавон гуфт, ки дар ҷараёни таълиму тарбияи ин тоифа фарзандон ҳалал ворид мешавад. Таълиму тарбияи онҳо комил нахоҳад буд. Зеро онҳо бо ҷудошавии падару модар аз меҳру муҳаббат, навозишу меҳрубонӣ ва роҳнамуниву дастгириҳои волидайн маҳрум мешаванд. Боиси изтироб ва таассуф аст, ки вобаста ба теъдоди оилаҳои ҷудошуда шумори ҷунин фарзандон низ меафзояд.

Мувофиқи маълумоти омории пешниҳоднамудаи Раёсати асноди ҳолати шаҳрвандии Вазорати адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон тайи 6 соли охир вазъи ҷудошавии оилаҳо ҷунин аст:

Сол	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Шумора	8356	8891	10100	11013	12482	10536

Аз таҳлили оморҳои дар ҷадвали фавқ овардашуда маълум мешавад, ки дар ҷумҳурӣ давоми 6 сол зиёда аз 61378 оила ҷудо шудаанд, ки ин рақам бағоят ташвишовару нигароникунанда мебошад ва аз ҳама зиёд ҷудошавӣ, яъне 12482 оилаи ҷудошуда дар соли 2019 ба қайд гирифта шудааст. Дар соли 2020 бошад, 10536 ақди никоҳ бекор карда шудааст, ки нисбат ба соли 2019 1936 оила камтар мебошад.

Чи хеле ки аз нақшаи боло маълум мешавад, тӯли 6 сол дар ҷумҳурӣ тақдири зиёда аз 53037 кӯдаки ноболиғ ба дасти ҳаводиси зиндагӣ воғузур асту ояндашон номаълум.

Зеро, хангоме ки падару модар аз ҳам ҷудо мешаванд, кӯдакони ноболиғ ҳатман ҳамроҳи модар мемонанд. Модар дар бисёр ҳолат ба хонаи падару модар, бародар, хешу ақрабо бармегардад, баъдан мумкин аст, оилаи дигар бунёд кунад ва ё фарзандашро танҳо ба воя расонад. Дар ҳамаи ҳолатҳо ин оилаҳо барои кӯдак бегонаанд. Чунки ин гуна кӯдакон дар оилаи хешу табор ё падарандар ба ҳеч вачҳ узви комилхуқуқ буда наметавонанд. Зеро дар ин оилаҳо кӯдакони дигар, аъзоёни асосии оила хузур доранд ва ин “меҳмони нохондаро” хуш қабул надоранд. Мумкин аст дар

хонаи бобою бибӣ, тағою амак, дигар хешу ақрабо ин кӯдакониро хуб пазирию парастииш кунанд ва ё модарашон ба танҳои онҳоро бо меҳр бузург кунанд, вале маҳрумияти навозиши падар, насихату дастгирӣ ва роҳбаладии ӯро ҳар лаҳза эҳсос мекунанд.

Вазъи қайди давлатии бекор кардани ақди никоҳ дар вилоятҳо ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ бошад, аз соли 2015 то соли 2016 дар ҷадвали зер нишон дода шудааст:

Номгӯи вилоят, шаҳру ноҳияҳо	Соли 2015	Соли 2016	Соли 2017	Соли 2018	Соли 2019	Соли 2020	Ҷамъ
Суғд	3440	3667	4040	4046	4274	3577	23044
Хатлон	1680	1688	1822	2376	2640	2414	12620
ВМКБ	106	113	166	156	216	173	930
Душанбе	1195	1285	1582	1777	2305	1828	9972
ШНТҶ	1935	2138	2490	2658	3047	2544	14812

Паёмади нугувори ҷудошавии оилаҳо имрӯз он аст, ки дар вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ теъдоди зерини кӯдакони ноболиғ аз таълиму тарбияи комили хонаводагӣ маҳрум гаштаанд:

Суғд	2462	2497	2870	2893	3523	2990	17235
Хатлон	1348	1273	1444	2042	2510	2214	10831
ВМКБ	76	78	191	117	164	132	758
Душанбе	1020	1137	1653	1836	2641	2108	10395
ШНТҶ	1343	1649	2304	2656	3164	2702	13818
Ҷамъ	6249	6634	8462	9544	12002	10146	53037

Аксар вақт ин кӯдакону наврасон дар оилаҳои дигар мавриди таънаю маломат, сарзанишу ҷазо қарор мегиранд. Масъулияти таълиму тарбияи онҳоро касе ба уҳда намегирад. Ҳамеша гунаҳгори бегуноҳанд. Модар наметавонад, фарзандашро беш навозиш кунанд, ҳукуку манфиатхояшро ғимоя кунанд. Агар ғимоя карданӣ шавад ҳам, илоче надорад. Зеро ин амали ӯ мақбули аҳли оилаи наваш ва ё хешу табораш намешавад, дар акси ҳол метавонад, ки ин амал мучиби боз ҷудошавиаш гардад. Аз ин рӯ дарун-дарун месӯзаду хомӯш мемонад. Ҳамаро таҳаммул мекунанд, зеро замони ҷудошавӣ падару модар танҳо зиндагии минбаъдаи худро фикр карданду халос. Нисбати тақдирӣ ояндаи фарзанд касе андешае накард. Ҳол он ки оид ба баробарии ҳуқуқ ва уҳдадорихои падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд дар боби 2 моддаи 6-и Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд” ишора шудааст.

Нисбат ба ҷавобгарии баробар доштани падару модар бошад, дар банди 2 ва 3-и боби 5-уми қонуни мазкур чунин сабт шудааст:

Банди 2. “Падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд тибқи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгарии баробар доранд”.

Банди 3. “Падар ё модаре, ки аз фарзанд ҷудо зиндагӣ мекунанд, барои иҷро накардан ё ба тариқи дахлдор иҷро накардани уҳдадорихои падару модар ҷавобгар мебошад”.

Мутаассифона, аксари падару модарони аз ҳам чудошуда ин талаботи қонунро иҷро карда наметавонанд, зеро чудошавии оилаҳо на дӯстона, балки душманона сурат мегирад. На танҳо зану шавҳар ба ҳам зид, балки хешу табор, авлод ба ҳам зид мешаванду ҳамдигарро чашми дидан надоранд. Ҳарчанд ки ҳалномаи суд падарро муваззаф мекунад, ки дар вақтҳои муайян аз фарзандаш дидан кунад, бо ӯ сайру гашт кунад, ба тамошо барад, дар фароҳам овардани шароити таълиму тарбия то ба синни 18 расидан саҳмгузор бошад. Аммо ӯ дар зери фишори расму оин ва анъанаҳои суннати оиладорӣ мо ин вазифаҳоро иҷро карда наметавонад. Падар ҳеҷ гоҳ наметавонад, ки ба хонаи собиқ занаш, ки шавҳари дигар дорад, рафта, аз фарзандаш дидан кунад ва ё ба хонаи хешовандони собиқ ҳамсараш низ ба хоҷаи дидорбинии фарзандаш наметавонад биравад. Агар равад ва ё ба фарзандаш кумак карданӣ шавад ҳам, иҷозат намедиханд ва уӯмакашро қабул ҳам намекунанд, гарчи ба он ниёз дошта бошанд.

Ин аст, ки бештари кӯдакони ноболиғи оилаҳои чудошуда дар ҳоли зиндагитим қарор мегиранд ва чун мебинанд, ки на падару модар, на хешу табор ва на ҷомеа ба онҳо дастӣ кумак дароз намекунанд, аз ҳама чизу ҳама кас дилсард мешаванд, чунин кӯдакон минбаъд дар муассисаи таълимӣ ва ҷомеа мушкилӣ ба бор меоранд. Онҳо бо гузашти вақт дар ин гуна муҳити носозгор ба воя мерасанд. Вале дар қалби онҳо меҳри падару модар, хешу ақрабо, хонаводаю муҳит боқӣ наместонад. Ягона мақсаду маром ва орзуи чунин тоифа кӯдакону наврасон аз ин муҳити тоқатфарсо берун рафтан мебошад ва замоне, ки ба мушкилоти зиндагиву ҳаёт рӯ ба рӯ меоянд, ноилоҷ мекунанд, роҳгум мезананд, муҳтоҷи кумаку дастгирӣ мешаванд. Дар ин ҳол онҳо ҳар маслиҳату кумакуро бо ҷону дил қабул мекунанд. Гурӯҳҳои ҷиноӣ ва ифротиву экстремистӣ чунин наврасонро зуд пайдо мекунанду ба осонӣ ба доми худ меафтаунанд, ки дар натиҷа сафи онҳо меафзояду сатҳи ҷинояткориву қонуншиканӣ ва шомилшавӣ ба гурӯҳҳои гуногуни ифротӣ зиёд мешавад. Ин аст натиҷаи ниҳони чудошавии оилаҳо ва паёмадҳои ногувори он ки барои оромии ҷомеа ва амнияти миллӣ хатарзо аст.

Аз ин рӯ барои муътадил намудани вазъи чудошавии оилаҳо ва пешгирии ҷинояткориву қонуншиканӣ дар сатҳи ҷумҳурӣ ва маҳалҳо, ба ақидаи мо, бояд чунин корҳо анҷом дода шавад:

1. Таҳияи барномаҳо оид ба баланд бардоштани фарҳанги хонаводагӣ ва донишҳои равонӣ.

2. Дар назди шуъбаҳои кор бо занон ва оила, бахшҳои кор бо ҷавонон, кумитаи дин ва чашну маросим мунтазам доир намудани машваратҳо оид ба маърифати оиладорӣ.

3. Омода ва нашр намудани мавод доир ба паёмадҳои ногувори чудошавии оилаҳо ва роҳҳои пешгирии он ва тариқи ройгон пешниҳод намудан ба падару модарон, бахусус, ба навхонадорон.

4. Дар маҳалҳо таъсис додани гурӯҳҳои корӣ аз намояндагони кумитаи маҳал, муассисаи таълимӣ, диндорон ва фаъолон доир ба ташкил ва гузаронидани машваратҳои фаҳмондадиҳӣ оиди таълиму тарбияи хонаводагӣ дар байни ҷавонон ва оилаҳои ҷавон.

5. Ташкил ва гузаронидани озмунҳои гуногун дар маҳал, ноҳия ва сатҳи ҷумҳурӣ, аз қабилӣ озмуни “Оилаи намунавӣ сол”.

6. Тариқи ВАО таблиғ намудани фарҳанги хонаводагии оилаҳои намунавӣ (барномаҳои маърифатӣ, филмҳо, мизҳои мудаввар ва ғайра).

Хулоса, ба хотири он ки фарзандон ояндаи давлату миллатанд ва мактаби аввалину асоситарини таълиму тарбияи онҳо қасри муҳташами оила аст, бояд ҳамаи кишрҳои ҷомеа бо якҷоягӣ бо ниҳодҳои давлатӣ баҳри пайдориву устувории ин қаср кӯшиш ба харҷ диҳем.

Адабиёт:

1. Аминова Г. Тарбияи ахлоқӣ масъулияти чиддӣ меҳодад./Г. Аминова./ Омӯзгор.-2012,17 август. №33.-С. 8.
2. Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”. -Душанбе, 2011.
3. Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе, 2016, 2021.
4. Расулов Т.М., Насриддинова М. Оила муқаддас аст. /Т.М.Расулов, М. Насриддинова. /Мароми пойтахт.-2016, 28 сентябр.№36.-С.8.
5. Раҳимов М.З. Масъулияти маънавию ҳуқуқии волидон./М.З.Раҳимов./Омӯзгор.-2013, 9 август. №32.-С.14.
6. Шарофиддинов М. Омилҳои ба вучуд омадани муноқишаҳои оилавӣ ва пешгирии вайроншавии оилаҳои ҷавон. /М.Шарофиддинов. //Дин ва ҷомеа.-2020, ноябр.№2020.-С.49.
7. Темур Н. Мактаби бузурги рӯзгор./Н.Темур./ Мароми пойтахт.-2021, 13 январ.№2.-С.8.
8. Ҳаким А. Қадри зан-болотар аз симу зар аст./А.Ҳаким./Омӯзгор.-2016, 15 январ.№3.-С.12.

**НАҚШИ ЗАН ДАР БУНЁДИ ТАМАДДУНИ БАШАР
(НАЗАРИ ИҶМОЛӢ)**

**Исомиддин Шарифзода (Шарифов И.У.)
мудири кафедраи фанҳои гуманитарии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон**

Вақте меҳодем масъаларо сари саҳми шахсият ва ҳувияти занону бонувон мунсифона казват намоем ва ҷойгоҳи онҳоро дар низоми зиндагии иҷтимоӣ, фикрӣ, ахлоқӣ, сиёсӣ ва маданӣ мушаххас созем, бояд онро аз зовияи таърихиву муосир мавриди баррасӣ қарор дод. Ба ин маъно, агар асли зан, ки дар зиндагибахшӣ, муҳаббатсозӣ, меҳрварзӣ, вафопешагӣ ва бурдборӣ ғунҷош меёбад, намебуд, ҷаҳону ҳастӣ, аслан қобили таҳаммулу зист намебуд, чунки ваҳшату даҳшат онро фарогир мешуд ва зиндагӣ бемаънӣ ва беҳадаф мегардид. Чун зан бо асли худ – зиндагипарастӣ ва меҳрварзӣ ба ҷаҳону ҳастии бемаънӣ ва беҳадаф ворид гардид, онро, бидуни тардид, тағйир ва бар манфиати башар тарҷеҳ дод.

Ин аст, ки зан бо зиндагӣ созгор шуд ва васл (якҷо кардан, пайванд додан)-ро дар муқобили фасл (ҷудо ва пора кардан) ба майдони талошҳо ва гирудорҳо овард. Васле ки аз асл реша мегирад, инсонсоз ва ҳувиятшинос аст ва он, қабл аз ҳама, ба фитрат, фикрат, малоҳат, муҳаббат, латофат, самимият, шарофат, начобат, балоғат, фазилат, матонат, ҷасорат ва инсонияти зан бастагӣ дорад. Сифоти мазкур, ки ҳар як дар мавқеъ ва ҷойи худ чида шудаанд, дар маҷмӯъ, комплекси ҳаста ё ядроии зиндагӣ – занро таҷассум мекунанд.

Дар таърихи фарҳанги башар занон ба ҳайси чинси латифу нозук дар баробари мардон саҳми густурда доштанд ва доранд. Агар ба табиати инсонӣ назар афканем, тақсим намудани ин ду чинсро ба навъи бартариятдошта ва ё бартариятнадошта комилан ғалат ва нодуруст аст, зеро баробарии ҳар дуи онҳо метавонад таъмингари ҳаёти башарӣ бошад. Яъне, ҳеҷ гоҳ яке аз ин ду бидуни якдигар вучуд дошта наметавонанд. Онҳо ҳамдигарро пурра месозанд ва барои идомаи ҳаёти инсонӣ ва дар маҷмӯъ, тамаддуни башарӣ саҳмгузоранд. Бояд қайд кард, ки дар шебу фарози таърих нисбати чинси зан муносиботи гуногун будааст. Гоҳ имтиёз ва афзалияти онҳо ба мардон баробар ва гоҳҳо дар зинаи поёнтар баррасӣ шудааст. Вале як нукта мусаллам аст, ки бомдоди тамаддуни башарӣ ба давраи модаршоҳӣ гирех мехурд (2.15).

Файласуф ва фарҳангшиноси амрикоӣ Виллям Чемз Дуронт яке аз аввалин ҳолати аз нимаваҳшӣ ба тамаддун ворид шудани инсониро марҳилаи кашфи кишоварзӣ медонад, ки бо далелҳои овардаи он маҳз аввалин даврони рӯ овардан ба кишоварзӣ марбут ба занон будааст. “Чун модар уҳдадори вазифаи тавачҷуҳ ва хидмат кардан ба кӯдакони худ будааст, назми хонавода дар ибтидо амри чунон буд (албатта, то он андоза, ки мо метавонем аз ториқиҳои таърих истихроҷ кунем), ки бар асоси модар така мекард. Дар ин даврон падар манзалати арзӣ ва ночиз дошт. Дар бисёри қабоиле, ки ҳам акнун бар рӯйи замин ба сар мебаранд ва шояд дар иҷтимооти башари аввалия ҳам нақши зистшиносии мард дар амали тавлиди мисл аз назар дур мондааст. Дар ин маврид мард монанди ҳайвоне талаққӣ мешавад, ки табиат ӯро барои тавлиди мисл бармеангезад ва бо камоли бешуурӣ ҷуфтгирӣ мекунад. Бидуни он ки дар садад бошад, бидонад чӣ чиз иллат аст ва чӣ чиз маълули он” (1;39).

Дар бомдоди рӯзгори башар, ки аввалин мароҳили ҷудошавӣ аз зиндагонии ваҳшигӣ аст, мардон чандон муҳим нестанд ва ононро мисли тамоми ҳайвоноти дигар ин зан будааст, ки аҳли намуда ва хӯву хислати нимаваҳшии ононро суфта кардааст. “Робита миёни падару фарзандонаш дар ҷомеаи аввалия ба андозае заиф аст, ки дар бисёре аз қабоил ду чинс зану мард аз якдигар ҷудо зиндагӣ мекунанд. Дар Австралия ва Гнеяи наву Африқо ҳамчунин дар назди бисёре аз қабилаҳои дигар ҳанӯз дида мешаванд, ки зиндагонии хонаводагӣ дар назди онҳо маънӣ надорад ва мардон аз занон ҷудо ҳастанд ва бисёр кам ононро мебинем ҳатто дар мавқеи ғизо хӯрдан ҳам ҳар ду аз якдигар дуранд (1;40).

Далоили оварда нишон медиҳад, ки бунёди оила дар ҷомеаи ибтидоӣ маҳз бо занон иртибот доштааст ва фарзандонро атрофи хеш муттаҳид намуда, аз он ки танҳо агар аз рӯйи ғаризаи чинсӣ бо марди дигар муносибат кунад, вале аз рӯйи ғаризаи меҳр бо фарзандон ва бародаронаш зан ба сар мебардааст.

Қобили қайд аст, ки Вел Дюрант рушди асосии ҷомеаи ибтидоиро ба дасти занон медонад. Аз ҷумла ӯ менигорад ки “ҷомеаи аввалия қисмати зиёди тараққиёти иқтисодӣ ба дасти занон иттифоқ афтадааст на ба дасти мардон. Дар тайи қарнҳои мутаволи, ки мардон доиман бо тариқаҳои қуҳан худ ба шикорварзӣ иштиғол доштаанд, зан дар атрофи хайма кишоварзиро тавсия меод ва ҳазорон хунари хонагиро эҷод мекард, ки ҳар яке рӯзе ба пояи саноеи бисёр муҳимме шудааст. Аз пунба, ба гуфтаи юниён, дарахти пашм аст ҳамин зани аввалия нахуст ресмон ва пас аз он порчаро ихтироъ кард ва низ зан аст, ки ба ақраби эҳтимол сабаби ба вучуд омадани фанни дӯхтудӯз ва нассоҷию кӯзагарӣ, сабадбофӣ, дуредгарӣ ва хонасозӣ гардида ва ҳамон аст, ки дар бисёр вақт ба кори тичорат мепардохтааст. Конуни хонаводагиро низ зан ба вучуд оварда, ба тадриҷ номи мардро ҳам дар феҳристи ҳайвоноти аҳлии худ ворид карда ва ба ӯ адаб омӯхта ва хунари муошироту одоби иҷтимоиро, ки бунёни равоншиносӣ ва

асли маданият аст, таълим кардааст. Вале ҳангоме ки санъати кишоварзӣ пешрафт пайдо кард ва муфассалтар шуд, сабаби ба даст омадани оиди бештаре гардид ва чинси кавитар ба тадриҷ истилои худро ба он вусъат дод. Бо тавсия ёфтани домдорӣ манбаи нави сарват ба дасти мард афтод ва ба ин тартиб зиндагонӣ нерӯмандтар ва босуботтар шуд. Ҳатто кишоварзӣ, ки дар назари шикорварзони асри қадим амали пешипоафтода ба шумор мерафт, ба тамои мардро ба тарафи худ тамоюл дод ва сайёдоти иқтисодиро, ки барои зан аз ин амал ҳосил шуда буд, аз ҷанги вай берун овард. Зан то он ҳангом ҳайвонҳоро аҳли карда буд ва мард ин ҳайвонҳоро ба кишоварзӣ ба қор андохт ва ба ин тартиб сарпарастии амали кишоварзиро худ дар даст гирифт ва махсусан чун гову оҳану асбоби шудгорро дуруст кард, интиқоли сарпарастии кишоварзӣ аз зан ба мард ҳосил гардид.

Тавре аз пажӯҳишҳои таърихӣ бостонии тамаддуни башар бармеояд, занон аввалин нафароне буданд, ки дар поягузори тамаддуни башар нақши калидӣ дошта, дар бисёре аз дастовардҳои аввалияи башар маҳз марбут ба саҳми занон аст. Мардон баъдан қудратро ба даст гирифта, он ҳама дастовардҳои аввалияе, ки ҳос ба зан будаанд, онҳоро тарвиҷ бахшидаанд. Он дидгоҳе, ки занҳоро ба ҳайси як чинси нотавону дармонда баррасӣ мекунад, маҳз пас аз мароҳили гузариш ба давраи падаршоҳӣ сурат гирифтааст. “Зухури хонаводаи падаршоҳӣ зарбаи маҳкаме барои аз байн бурдани султаи зан ба шумор меравад, аз ин ва баъд зан ва фарзандонаш унвони мамлуки падар ё бародари бузург ва пас аз онон шавҳарро пайдо карданд. Барои заншӯй дар ин давр ғулом ва канизро дар бозор меҳаранд, занро низ меҳариданд ва ҳангоми вафоти шавҳар зан низ монанди анвои дигари дороии вай ба мерос мерафт. Дар баъзе аз нуқот, масалан дар Гнеяи нав ва ҷазоирӣ Сулаймон ва фикции Ҳиндустон занро хафа мекарданд ва бо шӯйи мурда зинда ба гӯр мекарданд ва аз вай меҳостанд, ки худро бикушад, то дар ҳаёти онҷагонӣ ба хидмати шавҳараш қиём кунад” (1; 42).

Ба далоили ин донишмандони пажӯҳишгари тамаддуни башар маҳз даврони модаршоҳӣ иртиботи оила ва пайвандии байни фарзандон сурат гирифта маҳз ба вучуд оварандаи аввалин пайвандҳои иҷтимоӣ ҳос ба занҳо будааст. Маҳз сарчашмаҳои ахлоқиро занҳо ба вучуд овардаанд, ки ҳангоми фарзандонро ба шикор мефиристонд, пас аз ба даст овардани туъма онҳо туъмаро ба модар меоваранд ва модар байни фарзандон онро баробар тақсим мекард. Аксар аз муҳаққиқони таърихӣ ахлоқ ба он назаранд, ки ҳамин амалкардҳои зан маҳз сабаби ба вучуд омадани меъёри адолат гардидаанд. Аз тарафи дигар, меҳр ва дӯст доштан низ ҳос ба занҳо буда, он низ аз ғаризаи модарӣ маншаъ мегирад, ки минбаъд ҳамин ҳолат боиси он мегардад, модар ба фарзандон биомӯзад, ки онҳое, ки бузургтар ҳастанд, аз кӯчактарҳо мувозимат кунанд ва онҳое, ки тавонотаранд, аз нотавонон, дармондагон ва беморон парасторӣ намоянд.

Дар қул аввалин эҳсоси зебоишиносӣ низ дар зехнияти занон ба вучуд омадааст ва аксар аз донишмандоне, ки тамаддунҳои қухани башариро тадқиқу пажӯҳиш намудаанд, бар ин натиҷа расидаанд, ки ҳанӯз дар бомдоди рӯзгори башар занҳо бо ҳисси зебоипарастии хеш бо ашӯи гуногуни табиӣ хешро меоростанд. Ба ин навъ ҳукм ду навъи далоилро пешниҳод месозанд. Яке ин ки он марқадохе, ки аз дунёи қухан пайдо гардидаанд, дар қабрҳои занона одатан онҳоро бо ҷавохироти худ дафн мекардаанд. Аз тарафи дигар, мардумшиносоне, ки ҳинду шумурдагони амрикоиро, ки баъзе аз қабоили онҳо дар ҳолати нимвахшӣ ва сарчашмаҳои аввалини гузаштан ба тамаддунанд, омӯхта ба ин натиҷа расидаанд, ки занони ин қабоил аз анвои гуногуни ашӯи дар табиат буда рангҳо ва аъзои ҳайвоноти дигарро ҳамчун маводи ороишӣ

истифода намудаанд ва онҳоро то андозае аз рӯйи эҳсоси худ як навъ тарроҳие низ намудаанд. Ҳамчунин дар бомдод, ки мардон ба шикорчигӣ иштиғол меварзиданд, ин закон буданд, ки бошгоҳ ё чойи истиқоматии хешро меоростанд. Аз ин рӯ санъати меъморӣ ҳам хос ба офаринишҳои занон низ будааст.

Яъне он назареро, ки гӯё занҳо як навъ чинси ғайрифайёл ва ё фақат вобастаи мардон бошанд, ин танҳо як назари сода ва примитивӣ аст. Чунин назар аслан бархоста аз динҳои монотеистӣ аст, ки чавҳари ононро ҳокимияти падарсолор ташкил медиҳад. Агар ба воқеияти ҷаҳони имрӯзӣ низ назар афканем, хоҳем дарёфт, ки тамаддуни имрӯзаи башар саршор аз таъсири офаридаҳои занон аст. Ҳама ин масоилро наметавон дар як навиштаи кӯтоҳ тавзеҳ кард. Зеро вақте ба таҳқиқ ба рисолати инсон назар меафканем, рисолати инсон ҳунару созандагист, вале он касе ки воқеан худи инсонро дар бунёди хеш мепарварад ва онро ба ҳайси як мавҷуди зинда пешкаши ҷомеа ва ҷаҳон месозад, ин зан ва модар аст. Зан - модар ҳудуди нуҳ моҳ, ки як чавҳар ба як инсон табдил меёбад, тамоми меҳнат ва заҳмати ин равандро таҳаммул менамояд. Онро бо тамоми кӯшиши хеш меҳоҳад зиндаву солим ба дунё оварад. Пас аз тавлид низ бори тарбияти он ва беосебу бегазанд ба воя расидан соҳиби чойгоҳ ва обрӯву маърифат будаанд, низ вобаста ба тарбияти зан аст. Тафовути инсон аз тамоми анвои дигари зинда, яъне аз ҳайвонот дар он аст, ки дигар ҳайвонот вақте зода мешаванд, онон барои зинда мондан омодаанд ва метавонанд рӯйи пойи хеш во истанд. Вале тафовути асосии инсон он аст, ки инсон барои идомаи зиндагонии хеш ниёз ба дигарон ва пеш аз ҳама, модарон дорад. Пас аз тавлид бори тарбият ва заҳмати он низ ба дӯши занон хоҳад буд. Бузургтарин, таъсиргузортарин шахсиятҳо дар домони зан - модар парварда мешаванд. Албатта, дар ин ҷо набояд саҳми мардон низ сарфи назар карда шавад. Вале ин танҳо як навъ ҷавобе ба он даъвогароне аст, ки меҳоҳанд саҳми занро дар тамаддуни башар ночиз ва ононро чинси ғайрифайёл ва вобаставу дувумдараҷа ба намоиш дароваранд.

Тарбияти хонаводагӣ маҳз аз тарбияти зан - модар оғоз мегардад. Ҳар қадар агар зан - модар огоҳтар ва донишмандтар бошад, ӯ ҳамон андоза метавонад рӯйи фарзандони хеш таъсиргузор бошад ва барои ҷомеа насли созанда, соҳибхирад ва пӯёро ба дунё оварад. Онро ба ҷомеа таҳвил диҳад. Яъне, ҳар қадар дар ҷомеа сафи занони донишманд зиёдтар бошад ва ҳар қадар сафи занон ва духтарони таҳсилдида ва соҳибхирад бештар бошад, ҳамон қадар дар маҷмӯъ сатҳи донишмандӣ, созандагӣ, хушаклоқӣ дар ҷомеа боло меравад. Ҳар андоза занҳо вобастатар, нодонтар ва дармондатар бошанд, мушкили иҷтимоӣ дар ин гуна ҷомеа бештар ба сафи ҷинояту ҷинояткорӣ болотар мегардад.

Маҳдуд кардани занон ва ононро бар мард барда гардонидан аз замони зуҳури моликияти хусусӣ оғоз гардида, дар замони рушди динҳои такхудой (монотеистӣ) ба авҷи худ расидааст. Дар асри миёна зан дар гирдоби хурофаҳои боварманд ба як бардаи мард мубаддал гашт ва тамоми ҳуқуқҳои инсонӣ аз он салб карда шудаанд. Ин мавзӯ низ доманадор аст ва даҳҳову садҳо пажӯҳишҳо дар ин мавзӯ сурат гирифтаанд, ки метавонанд як баҳси алоҳидае бошад (3; 389, 4; 328).

Дар замони муосир, шурӯъ аз соли 1910 ба баъд занону бонувони рӯшанфикр ва озодихоҳи ҷаҳонӣ дар симои Клара Сеткин, Роза Люксембург, Симона де Бовуар, Фурӯғи Фаррухзод ва соири занони озода ва мубориз нақши воқеии занро дар низоми зиндагии башарӣ таъйин намуда, аз ҷавомеи мардсолор тақозои эҳтиром ва арҷгузорӣ карданд. Баъдан, кӯшишҳои пайвастаи занон боиси он гардид, ки дар соли 1949 ҳангоми пазируфтани Эълумияи ҳуқуқи башар занонро дар ҳама арсаҳо баробар бо мардон эълондоранд ва он ноадолатии дар қуруни вусто назди низомҳои динмехвар сурат гирифта аз байн бибаранд.

Қобили қайд аст, ки яке аз принципҳои асосии ҷомеаи дунявӣ, ки имрӯз Тоҷикистон тибқи Конституцияи хеш эълон доштааст (5; 64), низоми дунявӣ аст ва маҳз хусусияти хосаи ин низом аз он иборат аст, ки замон бо мардон баробарҳуқуқ буда, қонун дар ҳамаи самтҳо онҳоро аз лиҳози ҳуқуқӣ баробар эътироф намудааст. Ҳеч кас дар низоми дунявӣ ҳаққи таъбири чинсӣ надошта, онҳо ҳамчун ду чинси баробарҳуқуқ эътироф гардидаанд. Ҳамин аст, ки имрӯз дар арсаи сиёсӣ замон дар кишвар 24 дар сади роҳбариро ташкил медиҳанд ва тибқи қонунгузорӣ таҳсили ибтидоӣ ва миёна барои ҳамаи кӯдакону наврасон новобаста аз чинс ҳатмӣ аст. Инчунин таҳсили баробар дар донишгоҳу донишқадаҳо ва омӯзишгоҳҳо баробар кафолат дода мешавад. Аз низоми дунявии давлати Тоҷикистон бармеояд, ки ҳамасола аз лиҳози сиёсӣ барои боз ҳам боло бурдани ҷойгоҳ ва мавқеи замон чорандешиҳои сиёсӣ мешавад. Ҷиҳати тақвияти ин фикр мехоҳам баъзе аз нуқтаҳоро аз Паёми имсолаи Президенти кишвар зикр намоям.

Президенти кишвар дар Паёми ахири худ, ки рӯзи 26-уми январи соли ҷорӣ ба Парлумон ва мардуми кишвар ироа доштанд, масъалаи замонро қайд намуда, аз ҷумла таъкид доштанд, ки ба масъалаи баланд бардоштани мақоми замону бонувон дар ҳаёти ҷомеа диққати ҷиддӣ дода мешавад. Қайд намуданд, ки мувофиқи натиҷаҳои интиҳоботи соли 2020 ба Маҷлиси миллии Маҷлиси Олӣ 8 нафар замон ё 25,8 Ҷоиз ва Маҷлиси намояндагон 15 нафар ё 23,8 Ҷоиз интиҳоб шуданд, ки нисбат ба интиҳоботи гузашта қариб 4 Ҷоиз зиёд мебошад. Шумораи замон дар маҷлисиҳои вакилони ҳалқи шаҳри Душанбе ба 41,5 Ҷоиз, вилоятҳои Хатлон қариб 35 Ҷоиз, Суғд беш аз 33 Ҷоиз, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон зиёда аз 34 Ҷоиз ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ қариб 30 Ҷоиз расидааст. Замону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландихтисос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд. Тибқи оморҳои дар Паём зикргардида дар январи соли 2021 аз шумораи умумии 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 Ҷоизро замон ташкил медиҳанд. Саҳми замон дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи кишвар 73 Ҷоиз ва тандурустиву ҳифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68 Ҷоизро замону бонувон ташкил медиҳанд. Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодии кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби замон 35600 нафар ва замони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад. Ҷудо намудани қарз яке аз василаҳои бештар намудани шароити иқтисодии замон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба замону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст. Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои замону бонувони кишварро минбаъд низ дастгирӣ карда, ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад (6; 40).

Тавре дар боло зикр шуд, озодию баробарии инсонҳо махсусан замон танҳо дар низоми демократияи дунявӣ таъмин мегардад. Ҳамин аст, ки кишварҳои пешрафтаи олам ин низомро пазируфтаанд ва барои пешрафти ҷомеаҳои онҳо аз имкониятҳои баробари марду зан истифода менамоянд. Мардуми мутамаддину мудерни ин асру замон мехоҳанд муқаррароти иҷтимоии худро худ бинависанд ва қавонини худро худ иншо кунанд. Онҳо арзиши зиндагиро аз ҳама ҷиҳат боло гузошта, мехоҳанд онро ба озоӣ ва аҳкоми ақлию хиради одамон пушти сар кунанд. Зеро онҳо амиқ дарк кардаанд, ки дар ин ҷаҳони нопайдоканор онҳо як бор имкони зистан доранд ва ин имкониятро бояд ба навъи аҳсан истифода намоянд. Замон, ки саҳми босазое дар бунёду ташаккули тамадуни инсонӣ доранд, танҳо дар низоми дунявӣ метавонанд тамоми имконият ва истеъдоду ҳаллоқияти ҳешро истифода намуда, зиндагии

шоистаро барои худ ва пайвандону тамоми башарият таъмин намоянд. Аз ин рӯ, бонувони азизро ҳам зарур аст, ки ба моҳияти сохти дунявӣ бирасанд ва ҳамеша кӯшиш ба харч диҳанд, то низомҳои зиддибашарӣ натавонанд дубора аз онон барда бисозанд.

Адабиёт:

1. Вел Дюронт. Таърихи тамадуни башар. Ҷилди 1. Машриқзамин гоҳвораи тамаддун. - Техрон, 1365. - 1144 саҳ.
2. Рос. Е. Дан Вадиг. Таърихи тамаддун ва фарҳанги ҷаҳон. Ҷилди 1. - Душанбе, 2016. - 327 саҳ.
3. Ризо Ирамлу. Зан дар гирдоби шариат. - Порис. 2002. - 389 саҳ.
4. Масъуди Ансорӣ.(Дуктур Рушангар). Зан дар доми адёни иброҳимӣ. - Сан франсиско. 2010. - 328 саҳ.
5. Консититутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. - Душанбе. 2016. - 64 саҳ.
6. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Маҷлиси Олӣ ва Маҷлиси намояндагон. - Душанбе. 26.01.2021. - 40 саҳ.

**ЗАНОНИ ТОҶИК НИГИНИ ПУРҶИЛОИ ТОҶИ ЗАРРИНИ МИЛЛАТ
МЕБОШАНД**

Қуватова Маҳина Маҳмадулоевна

Донишкадаи энергетикӣ Тоҷикистон, ноҳияи Кӯшонӣён, Тоҷикистон

Истиқлолияти давлатӣ дар ҳаёти занони тоҷик таъсири худро гузошт. Онҳо ҳамчун фарзандони ин сарзамин, ҳамчун ободгарони ин марзу буми аҷдодӣ ба раванди созандагӣ ворид гаштанд. Истиқлолият пеш аз ҳама ба шинохти чеҳраи сиёсии зани тоҷик мусоидат намуд. Зеро маҳз дар шароити соҳибистиқлолӣ мо - занҳо тавонистем собит созем, ки дар баробари рисолати модарӣ ва ҳамсарӣ мо метавонем рисолати роҳбариро низ сарбаландона иҷро намоем.

Имрӯзҳо раванди рушди демократикунонии ҷомеа тақозо менамояд, ки чи дар идоракунӣ ва чи дар масъалаҳои дигар набояд ҷинсият барои маҳдудияти ғайриҷинсӣ занон асос шавад.

Маълум аст, ки сиёсати давлат дар самти дастгирии занон назаррас буда, аз солҳои аввали истиқлолият проблемаи беҳгардонии шароити занон ҳамеша дар маркази диққати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳукумати Ҷумҳурӣ қарор дошт. Ба душвориҳои сангини солҳои аввали истиқлолият ва ноустувории амниятӣ субот нигоҳ накарда, Сарвари давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади тақвияти мавқеи занон дар ҷомеа ва ғайриҷинсӣ гардонидани нақши онҳо тарбияи насли худшинос ҳудуди корҳои назаррасро анҷом доданд. Як қатор фармону қарорҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба тасвиб расонидааст.

Тоҷикистон аз байни кишварҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ аввалин шуда як силсила санадҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ - Конвенсия “Дар бораи барҳам додани ҳамаи шаклҳои зӯрварӣ нисбати занон”, “Дар бораи ҳуқуқҳои сиёсии занон” ва ғайраро ба тасвиб расонидааст. Чунин ғамхориву дастгириҳои Сарвари давлат Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имконият дод, ки нақши занон дар идоракунӣ мақомоти давлатӣ сол то сол афзоиш ёбад.

Имрӯзо ба дилхоҳ корхонаву идораҳо ворид шавем, худ шоҳид мегардем, ки занон дар баробари мардон даст ба коранду бо маҳорату малака ва истеъдоди хеш саҳми худро дар рушд ва пешрафти кишвар гузошта истодаанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз баромадхояшон махсус қайд намуданд, ки мо минбаъд низ мақоми занонро дар ҷомеа баланд бардошта, ташаббусҳои онҳоро дар татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат дастгирӣ менамоем.

Дар яке аз Паёмҳо Президенти муҳтарами кишвар оид ба нақши зан-модар иброи андеша ва пешниҳодҳои ҷолиб намуда, бо тавачҷуҳ ба ҳаёти занони кишвар иброз доштанд, ки “Мо ба азму ирода ва масъулиятшиносии занон ҳамчун нерӯи бузурги ҷомеа эътимоди комил дорем. Баробари ин медонем, ки зан-модар аст, ягона мавҷудест, ки инсонро ба дунё меорад ва ба ӯ ҳаёт мебахшад”.

Дар иртибот ба ин бояд қайд кард, ки дар замони соҳибистиклолӣ як қатор стратегияву барномаҳои давлатӣ дар самти устувор гардонидани мавқеи зан дар ҷомеа қабул ва амалӣ гардонидани шудаанд.

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №158, аз 1 апрели соли 2017 “Дар бораи Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2017-2022”, Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №548, аз 29 августи соли 2015 “Дар бораи нақшаи амали Стратегияи миллии фаългардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020” ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки барои таҳкиму самаранокии фаъолияти занон дар соҳаҳои гуногун ва муҳимми мамлакат равона гардидаанд, аз қабилӣ онҳо мебошанд.

Бо мақсади амалӣ намудани тадбирҳои иловагӣ ва ҷалб кардани занон ба вазифаҳои роҳбарикунанда Президенти кишвар дар Паёми навбатии ба Кумитаи кор бо занон ва оила супориш доданд, ки лоиҳаи Қарори Ҳукумати мамлакат дар бораи “Стратегияи миллии фаългардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030” ва нақшаи амалисозии онро барои солҳои 2021-2025 таҳия ва пешниҳод карда шавад.

Дарвоқеъ, агар соли 1991 дар соҳаи маорифи кишвар аз 95 ҳазор нафар кормандон ҳамагӣ 52 фоизашро занону духтарон ташкил дода бошанд, соли 2020 ин нишондиҳанда ба зиёда аз 70% расид.

Агар дар соҳаи тандурустӣ соли 1998 аз 45 ҳазор нафар кормандон 25 ҳазор нафарашонро занону духтарон ташкил медоданд, соли 2020 ин нишондиҳанда ба 70% расид.

Истиклолияти давлатӣ баҳри таъмини мавқеи устувори занону духтарон ҳамаи имкониятҳоро фароҳам овард. Дар асоси фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа” як қатор барномаҳои давлатӣ, стратегияҳо ва санадҳои меъёриву ҳуқуқӣ қабул гардиданд, ки фаъолияти бонувонро танзим мекунанд.

Аз 1 миллиону 661 ҳазору 675 нафар аҳолии вилояти Хатлон 49,6 фоизашро занон ташкил медиҳанд. Имрӯз аз ҳисоби онҳо 4 нафар вакили Маҷлиси намояндагон, 24 нафар вакили маҷлиси вакилони халқи шаҳру ноҳияҳо ва 1037 нафар вакили маҷлиси ҷамоатҳои шаҳраку деҳот мебошанд. Шумораи занони вилояти Хатлон дар маҷлисҳои вакилони халқ дар ҷумҳурӣ ба 35 % расидааст. Аз 196858 нафар занони коргар, 9833 нафар ё худ 5%-и онҳо дар вазифаҳои роҳбарикунанда фаъолият мекунанд, ки нисбат ба соли 2019 2 ҳазору 617 нафар зиёд мебошанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои муаззами миллат зимни Паёми дар соли 2021 ироашуда қайд намуданд, ки “Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландхитосос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар чалб гардида истодаанд”. Аз 2570 нафар хизматчиҳои давлатӣ дар вилоят 463 нафар (18%-ро занон ташкил медиҳанд.

Аз ин теъдод 203 нафар (21%) занону духтарони лаёқатманд дар вазифаҳои роҳбарикунандаи хизмати давлатӣ фаъолият доранд.

Дар 155 ҷамоати шаҳраку деҳоти ноҳияҳои вилояти Хатлон 19 нафар зан ба ҳайси раиси шаҳраку деҳот, 50 нафар муовинони раисони ҷамоатҳо ва 31 нафар ба ҳайси котибони ҷамоатҳои шаҳру деҳот кор мекунанд.

Дар вилояти Хатлон занон дар соҳаи маориф 23144 нафар, тандурустӣ 23717 нафар, фарҳанг 761 нафар, соҳибкорзанон 17541 нафар, роҳбари хоҷагиҳои деҳқонӣ 7475 нафар, сохтмон ва меъморӣ 466 нафар, саноат 2633 нафар, бонкҳо 1176 нафар буда, наздик ба 100 нафар зан соҳиби грантҳои гуногун гардида дар асоси онҳо қариб 1000 нафар ба ҷойи кор таъмин шудаанд.

Имрӯз ҳар яки мо бояд ба хубӣ дарк намоем, ки ин сарзамин бо ҳама пешрафту муваффақият, бо ҳама мушкилию камбудияш Ватани мо аст. Пешрафту муваффақияти Ватан аз худӣ мо вобаста аст.

Маҳз дар даврони истиқолияти давлатӣ Тоҷикистон ба ҳайси узви Комиссияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба мақоми занон пазируфта шуд, ки ин боз як қадами ҷиддӣ дар татбиқи сиёсати гендерии давлат мебошад. Бояд тазаккур дод, ки аз диди баррасӣ ва натиҷагирӣ масъалаҳои гендерӣ дар сатҳи байналмилалӣ даврано хеле муҳим буд.

Ногуфта намонад, ки бояд мо - занон дар раванди татбиқи онҳо фаъол бошем. Барои ин моро зарур аст, ки пайваста донишу малакаи худро такмил диҳем, шахсияти худро созем, худро бо меҳнати ҳалол ва ҷаҳду талоши ватандорию ватансозӣ муаррифӣ намоем.

Пеш аз ҳама, мақсад гузошта тавонем, баҳри ба даст овардани он кӯшиш намоем. Беҳуда нагуфтаанд, ки қутбнамои беҳтарин дар ҳаёт мақсад аст ва дар ин масир беҳтарин мақсад дар сафи пеш ободгардонию Ватан аст.

Имрӯз ҷаҳон Тоҷикистонро ҳамчун давлати соҳибистиклол, дунявӣ ва демократӣ шинохта эътироф намудааст.

Занони муваффақи Тоҷикистон баҳри ободии кишвар баробари мардон заҳмат меканд.

Зани тоҷик қаҳрамони арсаи меҳнат, омӯзгори ғамхор, табиби ҳозик, муҳандиси варзида, ихтироъкори беҳтарин, варзишгари моҳир, кишоварзи кордон, сохтмончӣву меъмор, тарроҳи сатҳи ҷаҳонӣ, донишманди сермаҳсул, тарбиятгари моҳир, ҳуқуқдони сатҳи ҷаҳонӣ, санъаткори боистеъдод, ҳомии Ватан шинохта шудааст.

Дар даврони соҳибистиклолӣ мақом, мавқеъ ва манзалати зан чӣ дар дохили кишвар ва чӣ берун аз он бамаротиб боло рафтааст.

Имрӯз ихтироъҳои олимаҳои тоҷики соҳаи тандурустӣ дар озмуни байналхалқии дар давлати Корея баргузоргардида ду сол пайиҳам сазовори ҷойи аввал ва медали тилло гардидааст.

Зани тоҷик ҳамчун соҳибкори муваффақ дар Амрико корхонаи хусусӣ бунёд намудааст.

Имрӯзҳо зани тоҷик дар баробари гирифтани унвони илмӣ дар донишгоҳҳои бонуфузи Амрико дарс мегӯяд.

Дастовардҳои зани тоҷик дар соҳаи кишоварзӣ, ки дар озмуни дар мамлакати Бразилия баргузоргардида аз вилояти Хатлон ба намоиш гузошта шуда буд, сазовори мукофоти калони пулӣ гардид.

Шумораи зиёди занони муваффақро, ки Тоҷикистонро дар Федератсияи Россия, давлатҳои Араб ва дигар ҷо муаррифӣ мекунанд, мисол овардан мумкин аст.

Дастовардҳои варзишгардухтарони тоҷик дили ҳазорон мухлисонро дар дохил ва хориҷи кишвар тасхир намуда, ба ифтихорашон Парчами Тоҷикистон бардошта шудааст.

Занону духтарони тоҷик, дар баробари мардон, дар корхонаҳои саноатӣ ва НБО-и ҷумҳурӣ сарбаландона меҳнат мекунанд, ки назирашро дар гузаштаи начандон дур кас ёд надорад.

Бо истифода аз таҷрибаи дар хориҷи кишвар андӯхтааш, зани тоҷик, имрӯз мактаби хусусии забонамӯзӣ таъсис додааст, ки дар он мутахассисони варзида аз хориҷи кишвар ҷалб шудаанд.

Ҳамаи ин дастовардҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки дар ҷомеаи имрӯза мавқеи зан бештар устувор гардида истодааст.

Саҳми занон дар рушди соҳаи илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст.

Адабиёт:

1. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №158, аз 1 апрели соли 2017 “Дар бораи Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2017-2022”.

2. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, №548, аз 29 августи соли 2015 “Дар бораи нақшаи амали Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020”.

3. Паёмҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.

4. Ҳисоботи омории вилояти Хатлон.

5. Нашрияҳои даврии ҷумҳуриявӣ.

РОҲҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ҶАЛБИ ДУХТАРОН БА ИХТИСОСҶОИ ТЕХНИКИЮ ТЕХНОЛОҶИ

**Қаюмова Ҳалима Исмоилхоновна,
Юсупов Ҷасур Тоҳирович,
Олимбойзода Парвина**

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Беҳтарин дастоварди таърихӣ истиқлолият ба шумор меравад. Яке аз иқдомҳои беҳтарини даврони соҳибистиклолӣ, ки дар сиёсати давлатдорӣ ба он диққати ҷиддӣ дода шуд, ин баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа буд. Истиқлолияти давлатӣ тавонист барои зани тоҷик озодандешӣ, зиндагонии шоиста ва имконияти муфид фароҳам оварад. Дар замони истиқлолият занон тавонистанд дар дилхоҳ соҳа қору фаъолияти самарабахш намоянд. Имрӯз зани тоҷик дар баробари модару ҳамсари хуб будан инчунин роҳбар, муҳандис, ронанда, корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва қушунҳои сарҳадӣ низ фаъолият

намуда, сахми худро дар пешрафти ватану осоиштагии миллат расонида истодааст. Ҳукумати Тоҷикистон сиёсати имрӯзаи худро бе иштироки занон тасаввур карда наметавонад. Таҳлили фаъолияти пурсамари занон дар сиёсати имрӯза нишон дод, ки дар ҳақиқат, занон дар сатҳи идоракунии давлатӣ нақши хосае доранд. Маҳз бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор санаду меъёрҳои дахлдор нисбати мақоми зан дар ҷомеа ва таҳсилу кор қардан дар идоракунии давлатӣ имконият фароҳам овард, то зани тоҷик дар баробари он ки ҳамчун тарбиятгар дар оила рисолати модарӣ, ҳамсариро ба ҷо оварад, инчунин сарбаландона аз уҳдаи роҳбариву кор дар соҳаҳои техникӣ низ мебарояд [3].

Дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон айни ҳол 4463 донишҷӯён таҳсил доранд, ки аз онҳо 973 нафарашон духтар мебошанд, ки 21,8% -ро ташкил медиҳад. Духтарон асосан аз минтақаҳои гуногун таҳсил мекунанд ва зиёда аз 178 духтарон дар хобгоҳи донишгоҳ, ки дар назди биноҳои таълимӣ ҷойгир аст, зиндагӣ мекунанд.

Тавре маълум аст, дар ҷаҳони зудтағйирёбандаи имрӯза зарурати гирифтани малақаҳои иловагии таълимӣ ва ба ҳар як мутахассис қобилияти талаботи рақобатпазир будан мебошад, ки барои фарогирии онҳо ба кори доимӣ дар бозори меҳнат кафолат медиҳад. Як қатор малақаҳои таълимие мавҷуданд, ки бояд иловатан ба ғайр аз раванди таълимӣ ба даст оварда шаванд. Инҳо малақа ва қобилиятҳои кор бо технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, омӯзиши забонҳои хориҷӣ ва ғайра мебошанд.

Яке аз вазифаҳои муҳими Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ин таъмини шароити лозимӣ барои идомаи таҳсилот барои духтарон ва гирифтани маълумоти олии касбӣ ба шумор меравад [2].

Бо вучуди ин, мушкилоти ҷалби духтарон ба донишгоҳҳои техникӣ кишвар, омода қардани онҳо барои ихтисосҳои техникӣ, инчунин таъмини шугли муваффақонаи онҳо ҳамчун мушкилоти муҳим боқӣ мемонанд. Ҳадафи асосии роҳбарият дарёфти роҳҳои самараноки ҷалби духтарон ба Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, баланд бардоштани сатҳи касбии донишҷӯдухтарон дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон, инчунин имкониятҳои ба кор ҷалб намудани онҳо дар бозори меҳнат мебошад.

Мушкилоти асосие, ки барои гирифтани маълумоти олии касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вучуд дорад, паст будани қабули духтарон дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ мебошад. Таҳлили ин вазъият, яъне ҷалби духтарон барои гирифтани таҳсилоти олии махсусан дар соҳаи ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ, нишон медиҳад, ки фарогирии онҳо тақрибан 30% -ро ташкил медиҳад. Илова бар ин, ба мушкилоти интихоби касб, махсусан дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ бо баъзе мушкилиҳо, ба монанди баъзе расму оинҳои миллӣ ва шароити мувофиқ барои таҳсил аз қабилӣ таъмини шароити хуб барои буду бошашон дар шаҳр рӯ ба рӯ мегардад, ки ин аҳамияти хеле калон дорад.

Мушкилоти дигаре, ки ба интихоби духтарон, на ба манфиати илмҳои техникӣ таъсир мерасонад, ин тақсмоти ихтисосҳо ба «зан» ва «мард» мебошад. Ҷунин тақсмот аллакай дар мактаб зикр мегардад. Ба саволи "Чаро шумо ихтисоси техникӣ интихоб накардед?" бисёри духтарон ҷавоб медиҳанд, ки ин «ихтисоси занона» нест.

Бояд қайд кард, ки маҷмӯи ҷораҳое, ки дар сатҳи ҳукумат андешида мешаванд, барои баланд бардоштани нақш ва мақоми зан ба тағйирот дар қабули духтарон ба муассисаҳои таҳсилоти олии таъсири мусбат мерасонад. Ҷиҳати дигаре, ки арзёбӣ қардан бамаврид аст, ин ҷалби духтарон ба таҳсил ба донишгоҳҳои кишвар тариқи квотаи президентӣ мебошад. Дар

ҳақиқат, то андозае ин масъаларо ҳал кардааст, ки тибқи механизми баамалбарории он чойҳои махсус барои минтақаҳои махсус бо нишондоди ихтисосҳо ҷудо мегардад ва донишгоҳҳо низ муваззаф ҳастанд, ки ба онҳо саривақт шароити будубошашонро таъмин намоянд.

Ҳамин тариқ ҷиҳатҳои дигаре, ки метавонанд сабабҳои ҳалли ин мушкилот бошанд чунинанд:

- ✓ ғайримутаносибии ихтисосҳои техникӣ байни аҳоли, аз ҷумла дар байни духтарон;
- ✓ набудани механизми ҳавасмандкунии духтарон ва волидони онҳо барои гирифтани маълумоти олии, махсусан дар ихтисосҳои техникӣ;
- ✓ мушкилоти омӯзиш дар ихтисосҳои техникӣ дар муқоиса бо соҳаҳои гуманитарӣ ва дигар соҳаҳо;
- ✓ пайдоиши мушкилот бо анҷом додани таҳсил дар донишгоҳ ва шугли минбаъдаи духтарон баъди издивоҷ;
- ✓ набудани шароити мусоиди зиндагӣ ва таълими духтарон дар бештари донишгоҳҳо.

Назари дигар ба ин масъала чунин аст, ки нобаробарии гендерӣ қисми ҷудонашавандаи рушди иҷтимоию иқтисодӣ ба шумор меравад [1].

Масъалаҳои асосии ҳалли проблемаҳо бартараф намудани сабабҳои нобаробарии гендерӣ ва тағйири монетаҳо ба фаъолияти духтарон, инчунин шароит барои таъмини рушди босуботи устувори иқтисодӣ ва сиёсати кишвар мебошад.

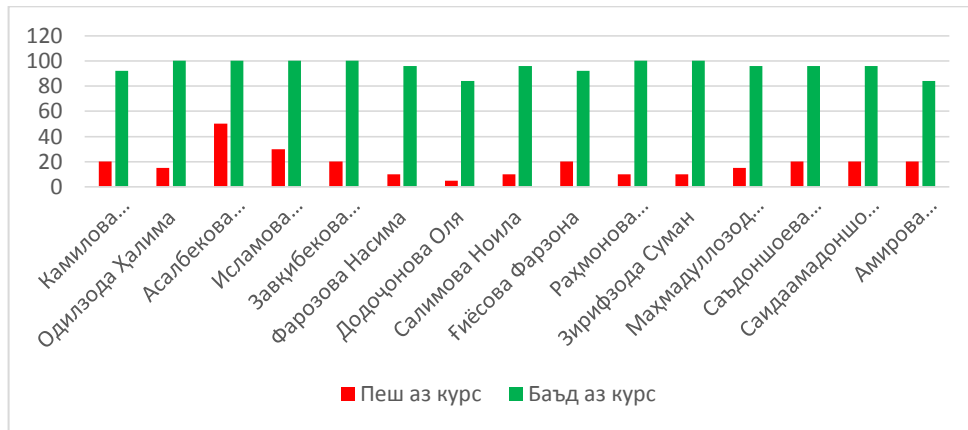
Бо мақсади амалӣ намудани Стратегияи миллии рушди соҳаи маориф байни Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ассотсиатсияи байналмилалӣ рушд / Бонки ҷаҳонӣ, Созишнома оид ба маблағгузорӣ (гранти №D082-TJ) ва (кредити №5702-TJ) аз 7 августи соли 2015 ҷиҳати маблағгузориҳои лоиҳаи «Рушди таҳсилоти олии» ба имзо расонида буд.

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон дар натаҷаи озмун барномаи “Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат”- ро дарёфт намуд, ки тибқи ин лоиҳа 45 нафар донишҷӯдухтарон ба омӯзиши технологияҳои иттилоотӣ фаро гирифта шуданд.

Расми 1. Рафти курсҳои омӯзиши технологияи компютерӣ барои донишҷӯдухтарон

Боиси ифтихор аст, таҳлили натиҷаи хатм нишон дод, ки дар ҳақиқат ҳам, донишҷӯдухтарон баъд аз ба итмом расидани курсҳои омӯзиши “Технологияҳои компютерӣ” дар доираи лоиҳаи “Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат” соҳиби малакаҳои касбии техникӣ гардиданд.

Расми 2. Фоизи азхудкунии курси “Технологияи компютерӣ”

Дар рафти омӯзиши курсҳо донишҷӯдухтарон дар якчанд семинарҳои дохилию байналмилалӣ иштирок намуданд. Аз ҷумла дар семинари “Нақши занон дар саноатикунони кишвар”, ки Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ташкил карда буд, донишҷӯдухтарон тариқи онлайн иштирок намуда, фикру мулоҳизаҳои худро баён намуданд.

Инчунин рӯзҳои 8-9 декабри соли 2020 донишҷӯдухтарони равияҳои технологияҳои иттилоотӣ дар Саммита *Perspektivy Women in Tech*, ки аз тарафи Ҷумҳурии Лаҳистон ташкил карда шуда буд, тариқи онлайн фаъолона иштирок намуданд. Ин аз он далолат медиҳад, ки донишҷӯдухтарон аллакай барои иштирок дар саммиту конференсияҳои байналмилалӣ хоҳишу кӯшиш доранд.

Расми 3. Ҷамъбасти курсҳо

Инчунин барои баланд бардоштани малакаи техникии духтарон дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон курсҳои Академияи шабакавии Cisco барои донишҷӯдухтарон

ройгон ба роҳ монда шудаанд, ки то имрӯз зиёда аз 60 нафар донишҷӯдухтарон баъди бомуваффақият хатм намудани ин курсҳо соҳиби Шаҳодатномаи байналмилалӣ гардиданд.

Зани босавод чомеаро босавод намуда, ба ин васила рушди онро таъмин менамояд, бинобар он барои ҳаматарафа омода кардани духтарони босавод ва кадрҳои ихтисосманд аз ҳисоби духтарон дар баробари илмҳои гуманитарӣ дар соҳаи илмҳои дақиқ, баҳусус ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ феълан зарурияти бештаре пайдо кардааст.

Хулоса

Дар ин радиф, бо дарки амиқи нақшу мавқеи занон ва ҷавонон дар ҳаёти имрӯза ва рушди созандагии кишвар, боварии комил дорем, ки занон ва ҷавонон дар меҳвари сиёсати иҷтимоии давлат бо заковат, иродаву матонати қавӣ, дарки ҳадафҳои созандагиву бунёдкорона, ба хоҳири шинохти рисолати хеш дар шоҳроҳи рушду нумӯи кишвар садоқатмандона ва устувор қадам мезананд. Ин ҳама дастгириҳо моро водор менамоянд, ки дар марҳилаи кунунии давлатсозию давлатдорӣ мавқеи ғаъол ва устувори шаҳрвандӣ дошта, содикона дар амалӣ намудани ҳадафҳои созандае, ки Сарвари давлат тайи ин солҳо амалӣ намуда истодааст, сахми худро гузорем.

Адабиёт:

1. [Мачаллаи](#) “Бонувони Тоҷикистон”. Октябр / 2020 (№167).
2. Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030.
3. <http://www.jomea.tj/>

ЗАНОН- ИФТИХОРИ ДАВЛАТУ МИЛЛАТ

Меҳрангез Юсуфӣ

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абуабдуллоҳ Рӯдакӣ

Хушбахтона ва шукронаи мудирияти ҷаҳони муосир бо сарвариин Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ- Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аст, ки ба занон тавачҷуҳи хосса зоҳир мегардад ва барои омода намудани кадрҳои баландихтисос дар байни занон шароит фароҳам мебошад.

Истиқлолият воқеан неъматӣ бебаҳост. Дар он орзую омили ҳазорсолаи мардуми шарифи кишвар нухуфтааст. Зеро аз даврони Сомониён то ибтидои солҳои навадуми асри бист мо соҳиби давлати миллӣ набудем. Истиқлолият хувияти миллии ҳар яки моро ифода мекунад. Бонувони тоҷик хушбахт аз онанд, ки дар Тоҷикистони соҳибистиқлол зиндагӣ ба сар мебаранд. Аз рӯзҳои аввали соҳибистиқлолӣ то ин рӯз бо шарофати ғамхориҳои падаронаи Ҷаноби Олӣ ба орзую омили худ расиданд ва санадҳои тақдирсоз барои занон дар ин чода ба имзо расидаанд, аз ҷумла Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар чомеа», ки ҳанӯз соли 1999 ба имзо расида буд ва дар заминаи ин санад боз як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз қабиле Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 2001 «Дар бораи ба низом даровардани қабули духтарон мувофиқи квотаи президентӣ

барои солҳои 2001-2005», «Барномаи давлатии тарбия, интихоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016», «Стратегияи миллии ғаёлгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020», «Барномаи давлатии пешгирии зӯрварӣ дар оила дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2023», Барномаи давлатии тарбия, интихоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2017-2020» қабул гардиданд, ки амалӣ гаштани ин барномаҳо дар ҷомеаи мо ҳамчун омили муҳимми сифати ҳиссагузори занон дар рушди устувори ҷомеа аз аҳамияти хоса ва манзалати олии ҳуқуқи онҳо шаҳодат медиҳад. Тӯли ин солҳо барои дастгирии занону духтарони тоҷик зиёда аз 20 санади муҳим ба имзо расида буд [3, с.4].

Масъалаҳои марбут ба занон ва ҳаллу фасли онҳо дар мадди назари Пешвои миллат қарор дошта, боиси хурсандист, ки аз ҷониби Президенти мамлакат дастгирӣ шудаанд. Аз соли 1997 то ба имрӯз ҷудо намудани квотаҳо барои таҳсили духтарон дар муассисаҳои олии кишвар аз деҳаҳои дурдасти кӯҳистон ин худ амали ояндасоз ҳисобида мешавад. Ба шарофати ин ғамхориҳо нисбат ба бонувон сафи занони ғаёлу бофарҳанг рӯз то рӯз зиёд мешавад [3, с.5].

Солҳои аввали соҳибистиклолӣ баъзе аз волидайн барои таҳсили духтаронашон монеъ шуда намегузаштанд, ки духтарон таҳсили худро дар муассисаҳои таҳсилоти олии миёнаи касбӣ давом диҳанд, ҳатто бо айби волидайн баъзе духтарон аз синфҳои поёни муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумиро партофта, ба қорҳои хона машғул мешуданд ва ба синни никоҳӣ нарасида, ба шавҳар дода мешуданд. Ҳоло бошад, бо ташаббуси худи волидайн духтаронро дар мактабҳои олии кишвар ва хориҷ аз он низ дар риштаҳои гуногуни таҳсил ва ғаёлият вохӯрдан мумкин аст [1, с.353].

Дар ҷомеаи демократӣ ва қушода таҳсилот воситаи беҳтаринест, ки ба занон имконият медиҳад ба мақомҳои баланди иҷтимоӣ расанд, яъне таҳсил ҷойивазнамоии болоравандаи шахсиятро таъмин менамояд. Ҳарчанд гирифтани маълумоти олии на ҳама вақт ба ин талабот ҷавобгӯ аст, аммо надоштани он низ монеаи дастовардҳои шахсӣ мегардад [1, с.354].

Занон тарбиятгари насли инсонанд ва бояд донишу маърифати мукамал дошта бошанд, чунки онҳо равшангари оила, миллату давлат, ҷомеа ба ҳисоб мераванд. Имрӯзҳо занони ғаёли тоҷик дар ҳама ҷанбаҳо ғаёлият доранд. Акнун зан-муаллима, зан-духтур, зан-муҳандис, зан-дипломат, пеш аз ҳама, зан - модар, тарбиятгари фарзанду ифтихори оилаи худ мебошад. Занҳо дар баробари модари мушфиқу меҳрубон буданашон, инчунин муаррифғари фарҳангу миллатанд [3, с.4].

Дар Паёми имсолаи худ Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намуданд, ки занону духтарон дар ҷомеаи имрӯзаи мо қавиירוда буда, дар ҳама соҳаҳо, бахусус дар баҳши хизмати ҳарбӣ низ бо маром қору ғаёлият менамоянд. Мувофиқи натиҷаҳои интихоботи соли 2020 ба Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии 8 нафар занон ё 25,8 фоиз ва Маҷлиси намояндагон 15 нафар ё 23,8 фоиз интихоб шуданд, ки нисбат ба интихоботи гузашта қариб 4 фоиз зиёд мебошад. Шумораи занон дар маҷлисҳои вакилони халқи шаҳри Душанбе ба 41,5 фоиз, вилоятҳои Хатлон қариб 35 фоиз, Суғд беш аз 33 фоиз, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон зиёда аз 34 фоиз ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ қариб 30 фоиз расидааст. Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибқасбу баландхитос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд. Ба ҳолати якуми январи соли 2021 аз шумораи

умумии 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 фоизро занон ташкил медиҳанд. Саҳми занон дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи кишвар 73 фоиз ва тандурустиву хифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68 фоизро занону бонувон ташкил медиҳанд. Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёти кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35600 нафар ва занони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад. Чудо намудани қарз яке аз василаҳои беҳтар намудани шароити иқтисодии занон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба занону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст.

Инчунин қайд намуданд, ки чиҳати амалӣ намудани Фармони Президент доир ба баланд бардоштани мақоми иҷтимоии занон дар ҷомеа ҷораҳои зарурӣ андешида, занону бонувони лаёқатмандро ба вазифаҳои давлативу роҳбарӣ ҷалб мекунанд. Ҷаноби Олӣ бо қаноатмандӣ изҳор доштанд, ки занону бонувони мамлакат дар татбиқи сиёсати давлат баробари мардон қору фаъолият намуда, дар рушди ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёду дунявӣ саҳми арзанда гузошта истодаанд ва мо минбаъд низ дастгирии занону духтаронро густариш бахшида, ташаббусҳои созандаи онҳоро дастгирӣ менамоем [5].

Шумораи занҳои фаъол хеле зиёданд. Нисбат ба писарон духтарон дар ҷомеа фаъолияти назаррас нишон медиҳанд, гарчанде ки ҳамчун модар вазифаи баландтареро бар дӯш доранд. Имрӯзҳо бо ташаббуси Ҷаноби Олӣ ҳама шароит барои ҷавонон муҳайё аст ва вазифаи мо танҳо масъулият ҳис карда, кӯшиш кунем то аз ин шароити фароҳам ба манфиати худ истифода барем, давлату миллат ва фарҳанги миллии худро муаррифӣ кунем. Занҳои ҷавон бештар имконияти васеи истифодаи ин шароитро доранд. Аз ин рӯ даврони пурқимати ҷавонии худро ғанимат доништа, илм омӯзанд, хунареро аз худ кунанд, то дар зиндагӣ роҳи худро ёбанд. Мақсади Ҷаноби Олӣ ин рӯҳбаланд кардани ҷавонон ва дастгирии онҳо аст, ки то ҷавонон дониши худро такмил дода як нерӯи бузурги миллатро ташкил диҳанд, зеро ояндаи миллат ба дасти онҳо мегузарад. Занҳои болаёқати тоҷик низ кам нестанд, ки ҳамарӯза бо дониш, ҳунар ва лаёқати худ фарҳангу миллати кишварро дар дигар кишварҳои пешрафта муаррифӣ карда истодаанд ва мо, албатта, ба қудрату тавонмандии онҳо аз номи тамоми халқи тоҷик сано мегӯем, зеро онҳо обрӯю ифтихори ҳамаи тоҷиконанд. Оиди якчанд духтарон ва занони фаъол мехоҳем ёдовар шавем, ки дар ин ҷода муваффақ шудаанд [6].

Яке аз ин духтарони муваффақ Ёсуман Усмонзода мебошад, ки маҳорати ҳисобдонии ин наврасро метавон истеъдод гуфт. Бо ҳаракати ангуштони даст шумурдани ададҳои бешумор ва сарбаландона муваффақ шудан воқеан истеъдод аст. Истеъдоди ғавқулодае, ки ҳамаро дар ҳайрат гузошт.

Ёсуман хатмкардаи литсейи ДМТ ҳаст. Дар барномаи «Удивительные люди» бо ҳаракати танҳо чор ангушти даст, дар ҳисоби ҷамъу тарҳи рақамҳои бешумор муваффақ шуд ва бо гирифтани ҷои аввал сарфароз гардид [2, с.26].

Барномаи «Удивительные люди» ин барномаи шабакаи Руссия 1 аст, ки ба шахсони дорои истеъдоди ғавқулода имконият медиҳад, ки истеъдоди худро нишон диҳанд.

Дар ин барнома Ёсуман бояд суммаи сад ҳисоби математикии се-чоррақамаро дар муддати ду дақиқа иҷро мекард. Ёсуман ин ҳисобро дар муддати сенздаҳ сония дуруст иҷро карда тавонист. Илова бар ин, вай бояд ададҳои бисёррақамаро бо ҳам ҷамъ

менамуд, ки дар панҷоҳ карточкаи ширешкарда дар дасти тамошобинони толор қарор доштанд ва аз уҳдаи иҷрои онҳо низ ба хубӣ баромад.

Дар ҳар як барномаи «Удивительные люди» ҳафт нафар ҳуқуқи иштирок кардандоранд. То расидан ба финал иштирокчиро 1 миллион рубл интизор аст.

Ёсуман дар маркази омӯзиши арифметикаи менталӣ «Абакус» таҳсил кардааст. Ба гуфти Ёсуман то дар олимпиада иштирок карданаш аз қобилияти доштаи худ хабар надошт. Аммо ҳозир ӯ соҳиби медали тилло аст. Ёсуман мегуяд, ки иҷрои ин ҳисоб барои ман осон аст, аммо дигарон иҷро карда наметавонанд.

Роҳбарии Ёсуманро ба уҳдаи декани факултетҳои математика, физика ва роҳбарони раёсатҳои илмии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон вогузор карданд.

Мо низ умедвор ҳастем, ки ӯ дар оянда низ ба муваффақиятҳои навбанав ноил гашта миллати бофарҳангу дониши тоҷикро муаррифӣ мекунад [2, с.26].

Духтари соҳибистеъдоди дигар Манижа Тошболтаева мебошад, ки қобилияти фавқулодаи худро дар барномаи «Удивительные люди» дар шабакаи Россия 1 нишон дод. Духтарак бо назардид аз формула истифода бурда, суръати автомобили ҳаракаткунандаро ҳисоб карда баровард, ки ҳақмон ӯро бо лақаби духтарак-радар ном гузоштанд.

Манижа хатмкардаи мактаби тоҷикӣ-русии шаҳри Душанбе мебошад. Манижа дар олимпиадаи байналхалқӣ оид ба арифметикаи менталӣ дар Ҷумҳурии Африқои Ҷанубӣ иштирок карда, ҷойи сеюмро ишғол мекунад. Дар ин олимпиада 500 истеъдодҳо аз 15 давлат иштирок доштанд.

Манижа фикр намекард, ки ба ин муваффақият ноил мегардад. Ӯ мегуяд, ки дар аввал намуна ба омӯзиши ин фан пардозад. Ба дарсҳои математика низ ногаҳон рафтааст. Акнун дигар бе ин зиндагӣ карда наметавонад. Инчунин, вай дар дигар олимпиадаҳои байналхалқӣ иҷозаи иштирок карданро соҳиб шуд.

Ҳар дуи духтарон дар олимпиада ҳунари ғайриодии худро муаррифӣ намуданд. Ёсуман ва Манижа аввалин гирандаи ҷойи аввал дар олимпиадаи «Genius Kid-2017», ки дар Москва шуда гузашт, буданд. Иштирокдорони чорабинӣ 250 наврасро аз 11 кишвар дар бар мегирифт.

Дар шаҳри Маскав бо кӯдакон сафири фавқулода ва салоҳиятдори Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Федератсияи Россия Имомиддин Сатторов вохӯрӣ намуд. Сафир бо онҳо суҳбати хотирмон гузаронид ва аз суҳбатҳояш бармеомад, ки ӯ бо кӯдакони боистеъдоди ватанаш ифтихор дорад. Худи ӯ мегӯяд, ки ҷумҳурӣ ба ҷавонони ояндадор ва эҷодкор ниёз дорад. Ӯ мегӯяд, ки вақте имконият аст, бояд шаҳрвандони мо худро муаррифӣ кунанд, дар бораи худ, кишвар, миллат бигӯянд. Ба гуфтаи сафир, «Байни ду кишвар - Тоҷикистон ва Россия норасии маълумот мавҷуд аст. Мисле ки мо дар як минтақае зиндагӣ мекунем, ки онро ном Созмони давлатҳои мустақил ё собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ аст, аммо мо якдигаро хуб намешиносем». Ба гуфти дипломат, агар миллион шаҳрвандони мо дар ин ҷо зиндагӣ карда истода бошанд, пас онҳо миллион риштае мебошанд, ки кишвару миллатро пайванд мекунанд. Иштироки духтарони мо дар чорабинӣ муҳим ва ҷиддӣ аст. Русҳо баъди воқиф шуданашон аз ҳунари фавқулодаи шаҳрвандони мо назари худро оид ба Тоҷикистон дигар карданд. Давлату ҳукумати кишвар ба ҷавонони болаёқату фаъол ниёз дорад, чунки пешрафт ва раванқи кишвар бо иштироки бевоситаи ҷавонон назаррас аст [3,с.4-5].

Ногуфта намонад, ки ҳозир хонандагони мактабу литсейҳои кишвар низ дар олимпиадаҳои байналмилалӣ аз фанҳои таълимии гуногун иштирок намуда, бо медалу

ифтихорномаҳо ба ватан бармегарданд. Инчунин ҳар сол варзишгардухтарони мо низ дар олимпиадаҳои варзишӣ дар кишварҳои гуногун иштирок карда, байрақи кишварро дар байни дигар давлатҳо баланд мебардоранд. Сафи ин соҳибистеъдодон кам нестанд ва умед аст, ки дар оянда боз зиёдтар мешаванд ва муаррифгари фарҳангу миллати худ мегарданд [6].

Яке аз ин духтарони шучоъ чемпиони ҷаҳонии олимпӣ Мавзуна Чориева буд, ки соҳиби медали биринҷӣ гашт. Ӯ бо бозуи мардонаи худ тавонист рақиби худро мағлуб намуда, байрақи Тоҷикистонро баланд бардорад. Дар ҳақиқат, Тоҷикистон бо ин гуна фарзандони фарзонаи миллаташ ифтихор дорад.

Шумораи духтарони ватандӯсту ватанпарвар зиёданд ва миллат низ ба ин гуна ҷавонони болаёқат саҳт така мекунад. Бояд қонунҳои ҷавони мо истеъдоди дарниҳоддоштаи худро такмил диҳанд ва онро ба манфиати худ ва ҷомеа ба қор баранд ва онро дар тамоми ҷаҳон муаррифӣ кунанд.

Адабиёт:

1. Ш. Шоисматуллоев, Х. Идиев, В. Баҳромбеков, Ф. Мирв. Сотсиология. -Душанбе: «Донишварон», 2019. -520 с.
2. Гуломов О. Сотсиология. Душанбе:Маориф, 1997. - 430 с.
3. Бонувони Тоҷикистон. декабр /2017 (№133), - 48 с.
4. Азия-Плюс, Великие люди.Тарҷума. ноябр/2017.- 7 с.
5. Паёми Президенти кишвар. 26 январи 2021. «Google»
6. Гуломов О. Сотсиология. – Душанбе: Маориф, 1997. - 430 с.
7. Интернет: Қонунҳои боистеъдод. «Google»

ЗАН ДАР МАҚОМИ ЯДРО ВА ҲАСТАИ ЗИНДАГӢ (НИГАРИШИ ИҶМОЛИИ ФАЛСАФӢ)

Нозим Нуоров

Маркази омӯзиши равандҳои муосир ва оянданигарии илмии Раёсати АМИТ

Вақте ки рӯҷеъ ба зан суҳбату гуфтугӯ мешавад, дар ҳама ҳолат, бидуни эҳсоси авотиф ҳарф задан мушкилӣ пеш меорад, чаро ки зан маҷмӯаи эҳсоси отифат ва самимияту муҳаббат аст. Аз бомдоди таърихи башарӣ то имрӯз зан ба сифати ҷинси муҳим ва қалидии зиндагӣ дар масири умри инсонӣ гом мебардорад ва бо муҳаббату латофат, самимияту назокат, меҳру шафқат, вафову садоқат ва билохира шарофату начобат зиндагиро рангину дӯстдоштани месозад. Беҳуда нест, ки ин олиҳаи зиндагиро бузургони башар дар баробари Худо «Офаридгори дувум» унвон додаанд ва ин тавсиф бад-он хотир аст, ки зан ва модар тавлидгари насли инсонист ва шабеҳи Худованд, ки инсониятро офаридааст, Офаридгор аст, Офаридгори насл, Офаридгори асл ва Офаридгори васл.

Ростӣ, агар зан, ки аз ҳамираи зиндагибахшӣ, муҳаббатсозӣ, меҳрварзӣ, вафопарешӣ ва бурдборӣ таркиб ёфтааст, намебуд, ҷаҳону ҳастӣ, аслан қобили таҳаммулу зист намебуд, чунки ваҳшату даҳшат онро фарогир мешуд ва зиндагӣ бемаънӣ ва беҳадаф мегардид. Чун зан бо асли худ – зиндагипарастӣ ва меҳрварзӣ ба

чахону ҳастии бемаънӣ ва беҳадаф ворид гардид, онро, бидуни тардид тағйир ва бар манфиати башар тарҷеҳ дод. Ин аст, ки «Меҳр дар дил парваридан расму оини ман аст»- гӯён зан бо зиндагӣ созгор шуд ва васл (якҷо кардан, пайванд додан)-ро дар муқобили фасл (ҷудо ва пора кардан) ба майдони талошҳо ва гирудорҳо овард. Васле, ки аз асл реша мегирад, инсонсоз ва ҳувиятшинос аст ва он, қабл аз ҳама, ба фитрат, фикрат, малоҳат, муҳаббат, латофат, самимият, отифат, шарофат, начобат, фазилат, матонат, часорат ва инсонияти зан бастагӣ дорад. Сифоти мазкур, ки ҳар як дар мавқеъ ва ҷойи худ чида шудаанд, дар маҷмӯъ, комплекси ҳаста ё ядроии зиндагӣ – занро таҷассум мекунанд.

Донишмандону муҳаққиқини асотири бостонии иронӣ (форсӣ-тоҷикӣ), минҷумла Манучеҳри Ҷамолӣ ҳадс мезананд, ки вожаи «зан» маъноии зиндагӣ, зинда будан, намирандагӣ, абадият, ҷовидониро далолат мекунад ва калимаи «мард» маъноии мурдан, мирандагиро ифода менамояд (ниг.: Ҷамолӣ Манучеҳр. Шоҳнома ва мо. Дафтари нахуст. Ландан, бидуни соли нашр (ба забони форсӣ). С.73). Бад-ин манзур, шинохти чинси зан, ҳам аз назари зоҳирӣ ва ҳам аз чиҳати ботинӣ, пеш аз ҳама, дар бархӯрд бо марғу мурдан ва мирандагӣ имконпазир мегардад ва аз ин ҷо асли фалсафии мафҳуми зан, ки бо зиндагӣ тавъам аст, пеши назар меояд. Ба сухани равшантар, зан фарогири зиндагӣ аст ва бар ин мабно зиндагӣ мавзӯи баҳси фалсафист. Азбаски фалсафа зиндагӣ ва марғро мавзӯи баҳс қарор медиҳад, мафҳуми марбут ба зан, қабл аз ҳама, дар доираи баҳси фалсафӣ матраҳ мегарданд ва мунтаҳо асли фалсафӣ доранд.

Қадимтарин асотири иронӣ аз он иттилоъ медиҳанд, ки фарҳанги форсӣ-тоҷикӣ бо занмеҳварӣ ба арсаи тамаддун қадам ниҳодааст ва устураи Симуғ муҳимтарин қолаби устурасозии иронист, ки дар маркази он Модархудо Симуғ қарор доштааст (ниг.: Ҷамолӣ Манучеҳр. Наврӯзи Ҷамшедӣ. Ландан: Интишороти Курмалӣ, 1996. www. Jamoli. Info. -С.6-7). Симуғ ҳазорҳо сол қабл аз зуҳури Зардушт ва оини зардуштӣ миёни мардуми форсу тоҷик ҳамчун консепсия ва мафкураи сиёсӣ маданӣ арзи ҳастӣ намуда, рамзи бузургӣ, шарофат, некхоҳӣ, асолат, мардумшиносӣ, инсонсолорӣ, мададгорӣ, меҳрпарастӣ ва адолатпарварӣ дар фарҳанги иронитаборон будааст. Тибқи маълумоти сарчашмаҳо, Модархудо Симуғ дар ҳама ҳолат, новобаста аз тааллуқоти динию маҳабӣ, фикрию ақидатӣ начотбахши одамӣ талаққӣ шуда, дар мавридҳои ба мушкилтарин ҳатарот мувоҷеҳ шудани мардум ҳозир гардида, барои начоти онон мешитобида, қорафтадоғро кумак менамудааст. Оини симурғӣ тайи асрҳои тӯлонӣ ба як фарҳанги мардумӣ бадал шуда, бадаи онро меҳрварзӣ, садоқат, дӯстдорӣ, тараххум, хирадгаройӣ ва амсоли инҳо барин мақулаҳо ё категорияҳои инсонсозии ахлоқӣ ташкил додаанд. Ҳифзи Зиндагӣ ва начоти инсонӣ аз маҷмӯаи балоҳои замину осмонӣ рисолати Модархудо Симуғ буда, ҷонибдорӣ аз **Ҳаёт** ва муқобилият бо **Мамот** аслу бунёди оини симурғӣ мебошад (ниг.: Ҷамолӣ Манучеҳр. Шоҳнома ва мо. Дафтари дувум. Ландан, бидуни соли нашр (ба забони форсӣ). С.15).

Дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, ки беҳтарин бозгӯкунандаи фарҳанги бостонии миллист, симои Модархудо Симуғ мучассам гардидааст ва, албатта, на ба шакли қадимӣ ва қабл аз зардуштӣ. Мусаллам аст, ки Зардушт барои он ки оинаш тавсеа ёбад, мазоҳиби қаблро ба гӯшаи фаромӯшӣ супурд ва дар қатори оинҳои пешин, фарҳанги симурғӣ низ қарор дошта, меъёрҳои он, бо назардошти талаботу муқтазиёти дини Зардушт тағйир дода шуданд. Ин аст, ки дар осори паҳлавӣ функсия ва вазифаҳои худоёни пешин тағйир хӯрда, онон дар қолабҳои фариштагон ғунҷонда шуданд. Бар ин асос Симуғ низ минҳайси бонухудо тағйири вазифа қард, аммо бисёр мушаххасоти ӯ

дар фарҳанги миллӣ боқӣ монд. Қатъи назар аз он ки вазифа ва рисолати Симури ба унвони бонухудо дар замони зуҳуру нуфузи зардуштия тағйир хӯрд, қудрат ва шахомати фарҳангию маданияи он аз сахнаи сиёсӣ канор зада нашуд ва он ба унвони Олиха (Нишони Ирони бостон) дар низоми давлатдорихои Ҳахоманишию Сосонӣ побарҷо монд (ниг.: Пурдовуд Иброҳим. Таърихи фарҳанги Ирон. Техрон: Интишороти Донишгоҳи Техрон, 1326 хуршедӣ. С.296).

Дар «Шоҳнома» Фирдавсӣ вежагихои мададгорӣ, наҷотбахшӣ, хайрхоҳӣ ва меҳрварзии Симуриро таҷассум мекунад. Парвариш намудани Золи Зар, наҷот додани Рудоба хангоми зодани Рустам, кумак расонидани Рустами Дастон дар набарди ҳалқунанда бо Исфандиёри Руинтан намунаи барҷастаи мададгории Симури дар «Шоҳнома» мебошад.

Овардани намунаҳои ноқис аз «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ ва нишон додани образи Модархудо Симури бад-он манзур аст, ки дар гузаштаи дури фарҳанги мо мардум ба зан эҳтироми махсус қоил будаанд ва дар иҷтимоъ ин чинс (зан) мақоми барҷаста ва шоиста доштааст. Илова бар ин, модарсолорӣ ё матриархат беҳтарин давраи таърихи инсонӣ талаққӣ шудааст ва дар он давра ҷаҳлу ҷаҳолат ва қатлу ғорат мунбасит набудааст, чунки зан меҳру самимият дорад ва ин сифот ҷомеаро аз дарун тағйир дода, имконоти ситезу хашро, ки дар мардон ҷӯш мезананд, пойин бурдаанд. Ба сухани дигар, дар қадимтарин замонҳо зан ва модар ба сифати арзишу муқаддасоти мардумӣ дар миқёси фарҳанги миллӣ ва иҷтимои маданӣ ҷойгоҳи вежа дошта, мавриди парастии кадронӣ қарор мегирифтааст. Истилоҳи «ритасия» дар байни ҷавоми қадимаи форсӣ-тоҷикӣ маънои зани асилзода ва шарофатмандро ифода мекардааст ва ба қасоне аз чинси зан итлоқ мешудааст, ки ҷуръату ҷасорат ва меҳру садоқат доштаанд.

Вожаи «бону», ки имрӯз дар шакли ҷамъи «бонувон» мустаъмал аст, маънои рӯшанӣ, покӣ, беолоишӣ, шукӯху шахоматро дорад ва шукӯхмандии ҷомеаи инсонӣ, бешубҳа, ба латофату малоҳат, самимияту муҳаббати зан ва модар нисбат ба насли башар вобастагӣ дорад. «Бону» бо вожаи санскритии «bhanu» (рӯшанӣ, хуршед), ки дар таркиби «**bhanu-mati**» (зани зебо ва шоиста) вучуд дорад ва бостоки авастой дар шакли «**banu** ё **banav**» дар соҳти чандин вожаи мураккаб аз решаи **ba** (дурахшидан) нисбат дорад (ниг.: fa.wikipedia.org/wik). Дар зимн, бону ба маънии зани бузургзода ва арҷманд ва ановине эҳтиромомез дар аввал ва ё охири исми занон омадааст. Дар катибаҳои Сосонӣ ва адабиёти зардуштии форсии миёна дар лақаби баъзе аз Эзадбонуҳои Ҳинд ва иронӣ ҳамроҳ бар номи ҳамсарони шоҳон, амирону бузургони дарбор ёд шудааст. Ва ҳар ҷо ки бону бо муҳаббату самимият ва ҳалимию меҳрубонӣ ворид мегардад, он макон майл ба нишоту хурсандӣ мекунад ва зиндагӣ ҷӯш мезанад. Бону занест ростину покдоман ва некурою некандеш ва бо пиндор, гуфтор ва кирдори нек инсон меофарад, ба воя мерасонад, тартибу тарбият мекунад. Хатти марказии зиндагии бонувон меҳрпарварӣ ва меҳрварист ва дар партави меҳрварӣ ҷомеаи инсонӣ тарбият меёбад ва рушду тараққӣ мекунад. Бад-ин мазмун шоир фармудааст:

Чу бону биёмад бад-он базмгоҳ,
Ҳама гирду атроф гаштӣ нигоҳ...
Агар ҳаст бону чунин некрой,
Намонад бадӣ дар дили мард пой.
Ба меҳр андар орад ҳаме ӯ сухан,
Бубин, дар шигифтанд ин анҷуман.

(ниг.: Ҳикмати бузургон. Аз маҷмӯаи “Ганҷури маърифат”. Техрон, 1376. С.39)

Агар ба таърихи ориёӣ таваҷҷуҳ намоем, ба ҳубӣ мушоҳида мекунем, ки дар замони салтанати подшоҳони Элом (тамаддуни куҳан дар ҷануби ғарбии Ирон) зансолорӣ дар Ирон ҳоким будааст ва занон гоҳо дар андозаи Худоён парастии мешудаанд. Дар замони Ҳахоманишиён занон ҳаққи моликият ва ирс доштаанд ва дар артиш ба қор мепардохтаанд. Аз бономтарини онҳо бону **Ортамик** будааст, ки дар лашкаркашиҳои Хушиёр ба Юнон бевосита ширкат доштааст. Падари таърих Ҳеродоти юнонӣ аз далерии шучоати занони иронитабор ёдовар шуда, аз забони Хушёршоҳ нақл қавл мекунад, ки: «Эй кош, мардони иронӣ ба андозаи Ортамик шучоат доштанд». Ҳамчунин дар сангшинохҳои Тахти Ҷамшед тасвири бисёре аз занон дар қанори мардон дида мешавад, ки ҳузури онҳоро дар зиндагии иҷтимоӣ ва сиёсӣ маданӣ таъйин мекунад. Дар Тахти Ҷамшед гилнавиштаҳои зиёде мавҷуд аст, ки акнун дар Амрико нигоҳдорӣ мешаванд ва мазмуни онҳо бар ин гувоҳӣ медиҳад, ки занон нисбат ба мардон аз ҳуқуқҳои зиёде бархӯрдор будаанд. Ба гунаи намуна, дар номаи як сарқорғарзан омадааст, ки «изофаи ҳуқуқ барои бордорӣ» дарёфт кардааст, ҳамчунин дарёфти ҳуқуқи иловагӣ барои мусофират ба хориҷ, аз ҷумла ба Ҳинд (Ориё варта) ва Кашмиро дарёфт намудаанд. Аз ин ҷост, ки зан дар Ирони бостон аз ҳуқуқи болотаре нисбат ба мардон бархӯрдор будааст ва ҳузури зан дар артиш ва лашкар нишони он аст, ки ин чинс дар мубориза ва муқовиматҳои сиёсӣ ва ҳарбӣ-интизомӣ ҳам ба андозаи мардон ҳуқуқ доштааст. Дар сангшинохҳои Тахти Ҷамшед, ки ба масоили шоханшаҳии Куруши Кабир ва асосгузори шоханшаҳии Ҳахоманишӣ марбутанд, аз шохзодаҳо ба унвони занони дарбор ёд шудааст.

Дар даврони Сосонӣ ҳам зан дар баробари мард аз ҳуқуқҳои болотаре бархӯрдор будааст. Ин навъ қавонини, ки аз зан ва ҷойгоҳи ӯ пуштибонӣ мешудааст, ҳатто дар Рум ба мушоҳида намерасидааст. Чунончи, агар дар ҷуғрофиёи мушаххасе духтаре мавриди таҷовуз қарор мегирифтааст, кишвардорӣ муваззаф будааст, ки **5 ҳазор динори тилло** ба ӯ ба хотири ҷуброни зарар пардохт намояд. Ва ё ин ки зан мисли мард аз ҳуқуқи ирсбардорӣ, талок, маҳрия ва амсоли инҳо бархӯрдор будааст (ниг.: <https://fa.wikipedia.org/wiki>).

Ҷуръату ҷасорати занон ононро дар ҷомеа соҳиби ҷойгоҳ ва мақоми баланд қарда будааст. Дар таърихи миллии зан дар симати шоҳ низ ҳузур пайдо кардааст. Масалан, Бӯрондухт дар замони Сосониён зане буд, ки ба нақле, дар беш аз даҳ кишвари Осиёи имрӯз подшоҳӣ қардааст. Ӯ пас аз Ардашери Ширӯя ба унвони бисту панҷумин подшоҳи Сосонӣ бар тахти шоханшоҳии Ирон нишаст ва фармонфармой намуд. Таърихчаи ҳаракати феминистӣ дар олам ба 150 сол беш намерасад. Аммо Бӯрондухт – подшоҳи иронии давраи Сосонӣ 1400 сол қабл аввалин сухани феминистиро баён қарда буд: «Подшоҳ, чи мард бошад, чи зан, бояд сарзаминашро нигоҳ дорад ва бо адлу инсоф рафтор кунад». Ӯ дар номае ба сипоҳиён нахустин сухани феминистии ирониро зада, дар феҳристи нафароне қарор гирифт, ки баробарии ҳуқуқи зану мардро хоҳон буданд. Пас аз кушта шудани Хусрави Парвиз ба дасти писараш Ширӯя дар соли 628 милодӣ, Ширӯя беш аз шаш моҳ подшоҳӣ накард ва салтанат ба дасти духтари бузурги Хусрави Парвиз Бӯрондухт афтод. Дар садаи ҳафтуми милодӣ ду зан ба номҳои Озармидухт ва Бӯрондухт тавонистанд ба салтанати Сосонӣ бирасанд ва дар набард бо румиён теъдоди зиёди сарбозони зан дар артиши Ирон ба қайд гирифта шудаанд, ки ин ҳузуро нуфузи занону бонувони миллиро дар ҳавзаҳои сиёсӣ ҳарбӣ-интизомӣ таъйину тасдиқ мекунад. Ба ин тартиб, Пурондухт ва Озармидухт –

духтарони Хусрави Парвиз ба тахти подшоҳӣ таъя задаанд. Хумо, Данёк ва Ортамис аз чумлаи заноне буданд, ки дар ҷойгоҳи фармондеҳии сипоҳиён қарор дошта, гоҳе зимомии подшоҳиро бар даст гирифта буданд. Зане бо номи Понтео дар замони Ҳахоманишӣ фармондеҳии горди ҷовидонро бар уҳда доштааст. Истотиро-духтари Дориюши сеvuми Ҳахоманишӣ фармондеҳи неруҳои чангӣ будааст. Ҳамсари Дориюши дувuми Ҳахоманишӣ Пари Сотис аз артишбудони он замон ба шумор мерафтааст. Шарқиноси машхури ғарбӣ Артур Кристенсен ҳузури Озармидухт ва Бӯрондухт - ин ду зан-бонуро дар маснади подшоҳии Сосонӣ ба пазириши онҳо аз сӯйи рӯҳониёну мубадони дини маздой марбут медонад (ниг.: <https://fa.wikipedia.org/wiki>).

Дар замони нав ва асри навин, шурӯъ аз соли 1910 ба баъд бонувони рӯшанфикр ва озодихоҳи ҷаҳонӣ дар симои Клара Сеткина, Роза Люксембург, Симона де Боувар, Фуруғи Фаррухзод ва соири замон нақши воқеии занро дар низомии зиндагии башарӣ таъйин намуда, аз ҷавомеъ талаби эҳтиром ва арҷгузорӣ қарданд. Дар баробари занону бонувони ғарбӣ, занони шарқӣ ҳам дар садаи бист алайҳи зулму залолат ва беадолатию ҷаҳолат мубориза бурда, дар ҷомеа ҷойгоҳи муносиб касб қарданд. Зани тоҷик дар замони шӯравӣ (солҳои 1924-1991) дар миёни занони Иттиҳоди Шӯравӣ бо қору заҳмати шабонарӯзӣ ва меҳнатталабӣ соҳибэҳтиром буд.

Замон ва шароити нави давлатдорӣ (манзур давраи истиқлол аст) барои занону бонувони тоҷик имконоти нав фароҳам овард. Зан, бо он ки дар имтидоди чанги шахрвандӣ ба ҳолати яъсу навмедӣ гирифтोर шуд, қалбшикаста нагардид ва ширкат дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва маданияи ҷумхуриро ҳамчунон идома дод. Сарвари давлат Эмомалӣ Раҳмон аз рӯзҳои нахустини раҳбарӣ ба ҷинси зан эътимоду боварӣ намуда, марҳила ба марҳила ҷойгоҳ ва мақоми занро дар ҷомеа ва сатҳи давлатдорӣ боло бурд. Дар тамоми Паёмҳои худ ба Маҷлиси Олӣ Сарвари давлат аз иштироки ҷаъоли занону бонувон дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоӣ ва фикрию маданияи ҷумхури сухан ба миён меоварад ва пайваста боло бурдани ҷойгоҳи иҷтимоии ин олиҳа ва ядро-ҳастаи зиндагиро аз авлабиятҳои сиёсати давлатӣ медонад. Дар Паёми худ аз 26 декабри соли 2016 Сарвари давлат ба масъалаи ҷойгоҳи занон дар низомии сиёсӣ иҷтимоӣ таваҷҷуҳ намуда, аз ҷумла таъкид қарданд, ки: “Ҷойгоҳи занон дар низомии давлатдорӣ ва дигар соҳаҳо боло рафта истодааст. Ба раҳбарии мақомоти давлатӣ, аз ҷумла дар парламон роҳ ёфтани занону бонувон амри зарурист. Тамоми мушкilotи зан бар дӯши зан ва модар аст. Ташаббусҳои созандаи занону бонувонро дастгирӣ мекунем. Занону духтарон дар ҷомеаи имрӯзаи мо нақши ҷаъол дошта, дар аксари соҳаҳо, баҳусус, дар бахшҳои иҷтимоӣ бештар қору ҷаъолият менамоянд. Ҳоло шумораи занон дар соҳаҳои маориф **беш аз 70 Ҷоиз**, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ **67 Ҷоиз**, фарҳанг **51 Ҷоиз** ва дар сафи хизматчиёни давлатӣ **23,3 Ҷоизро** ташкил медиҳанд. Дар соҳаи кишоварзӣ низ саҳми занону духтарон бисёр арзишманд мебошад” (ниг.: <https://khovar.tj/?s=Паёми+Президент+аз+соли+2019>). Ҳамчунин, Сарвари давлат аз он изҳори ризоият мекунанд, ки занону бонувони мамлакат дар татбиқи сиёсати давлат баробари мардон қору ҷаъолият намуда, дар рушди ҷомеаи демократӣ ва ҳуқуқбунёду дунявӣ саҳми арзанда мегузоранд.

Ба ин тариқ, зан тавозун, таносуб ва муҳимтар аз ҳама, ҳастаи зиндагӣ ба шумор меравад ва ҳифзи ҷойгоҳи иҷтимоӣ, сиёсӣ, фикрӣ, ахлоқӣ ва маданияи ӯ маънои эҳтиром ва арҷгузорӣ ба зиндагӣ ва ҳаётро дорад. Беҳуда нест, ки “Зан зиндагиву зиндагӣ

мадҷони номи зан” аст ва ҳар нафаре, ки ин маъниро дарк мекунад, тавозун ва таодули зиндагиро риоят мекунад.

МАҚОМУ МАНЗАЛАТИ ЗАНИ ТОҶИК ДАР ҶОМЕАИ МУОСИР

Пакаева Зубайда Худойодовна
Донишгоҳи давлатии тичорати Тоҷикистон

Дар васфу ситоиши зан - модар, бону, чароғи хонадон, ходими давлатию ҷамъиятӣ, тарбиятгари фарзанд ва насли ҷавон то имрӯз ҳазорон асари саршор аз меҳру муҳаббат ва самимӣ эҷод гардидааст. Ҳанӯз дар аввалин китобҳои ноширону нозимон, олимону эҷодкорон симои зани тоҷик ҳамчун фарди озодихоҳ, зебову зебопараст, донишманду фарҳангдӯст, диловару гурдофарид, ватандору ватанпараст ва хунарманду кадбону тавсир ёфтааст. Яке аз нависандаҳои машҳури Ҳинд Судҳа Арора мақому мартабаи занонро дар асари худ тасвир намуда, кавииродагӣ, гурур ва ҷиддияти модаронаро ба қалам додааст. Нависанда модари меҳрубони худро бисёр дӯст медошт ва нисбати дигар модарон дар китоби худаш «Зани одӣ ва масоили доғи рӯз» навиштааст: «Зан- модар! Ин ифода ҳамеша дар тафаккури ман, пеши назари ман симои азизеро, ки таҷассумгари фуруғи ҷовидонаи зиндагист, ҷилвагар месозад. Ҳамеша ўро ҳис мекунам, зеро ў рамзи зебӣ, таҷаллии латофату малоҳат аст. Зан ин покию озодагист. Зан-модар бузуртгарин, пурқудратгарин офаридаи илоҳист» [8,10-13с.] .

Боиси ифтихор аст, ки модари тоҷик ҳазорҳо фарзандони бонангу номус, паҳлавону часур, хирадманду фарзона ва фидокору номбардори миллатро ба дунё оварда, дар домани муҳаббати поку боиффати худ тарбия карда, ба камол расонидааст ва онҳоро дар роҳи хайру хизмат ба мардум дуо додааст.

Ҳукумати Тоҷикистон дар доираи сиёсати иҷтимоии кишвар бо назардошти мақому мартабаи шоистаи бонувон вобаста ба масъалаҳои таҳкими кадрӣ манзалат ва таъмини риояи ҳуқуқи озодихоҳи конституционии занон аз оғози даврони истиқлолият то имрӯз санадҳои дардхӯреро қабул ва татбиқ карда истодааст.

Қабули як силсила фармонҳои Президент, қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, концепсияҳо, нақшаву барномаҳои давлатӣ дар хусуси баланд бардоштани мақом ва нақши зан, таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардону занон ва оид ба масъалаҳои тарбия, интихоб ва ҷобачогузории кадрҳои роҳбарикунанда аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд аз ҷумлаи иқдомоте мебошанд, ки онҳо барои таҳкими мақоми зан дар ҳаёти иҷтимоии кишвар, беҳтар шудани вазъи иҷтимоӣ ва фаъолияти онҳо дар раванди идоракунии давлат такони ҷиддӣ бахшиданд.

Ҳадафи дигари Ҳукумати ҷумҳурӣ аз қабули санадҳои зикршуда, пеш аз ҳама, арҷгузорӣ ба ҳуқуқи озодихоҳи занон, баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, тавсеаи нақши ў дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодиву иҷтимоии мамлакат, фароҳам овардани шароити мусоид барои фаъолияти занону бонувон мебошад. Барои мисол, ҳоло дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти ҷомеа бо назардошти баҳси хусусӣ беш аз як миллион занону духтарони фаъолиятдоранд, ки ин нишондиҳанда 45 фоизи шумораи аҳолии машғули корро ташкил медиҳад.

Қисми зиёди кормандони соҳаҳои маорифу тандурустиро занон ташкил медиҳанд. Ҳоло теъдоди умумии кадрҳои роҳбарикунанда дар мамлакат 15 ҳазор нафарро ташкил мекунад, вале аз ин нишондиҳанда танҳо 5 ҳазор нафар ба занҳо рост меояд, ки ин ҳанӯз ҳам кофӣ нест. Зимнан, дар солҳои нахустини истиқлолият занон дар сафи кадрҳои роҳбарикунанда тамоман кам ва ҳатто ангуштшумор буданд.

Дар соҳаи маориф бошад, 52 ҳазор нафари омӯзгорон аз ҳисоби занон фаъолият мекунанд. Боиси хушнудист, ки имрӯз дар ҷодаи илм беш аз 1000 нафар занони донишманд ва бомаърифати тоҷик пурмахсул заҳмат мекашанд. Бояд гуфт, ки дар доираи барномаҳои давлатӣ масъалаҳои ҷалб кардани занон ба идораи корҳои давлатӣ, фароҳам овардани ҷойҳои нави кори барои онҳо, андешидани тадбирҳои доир ба бехтар кардани саломатии модару кӯдак ва масоили дигар тадриҷан ҳаллу фасл шуда истодааст.

Дар ҷойи дигар оид ба қаҳрамони модар ва зани тоҷик чунин гуфтаанд: «Мусаллам аст, ки зан ва модари тоҷик дар тамоми давраҳои таърихи халқ барои пойдеории нангу номуси миллӣ, рушди фарҳанг, ҳастии забон ғамхорона ва содиқона хизмат кардааст. Ба ёд овардани сифатҳои неку қаҳрамононаи садҳо нафар бонувони таърихӣ мо чун персонажҳои «Шоҳнома»-и безаволи Абулқосим Фирдавсӣ Таҳминаю Гурдофарид ва дигарон басанда аст, ки онҳо нишонаи олии ватандӯстию фидокорӣ ва далели равшани эҳтиром ва арҷгузории бузургони гузашта нисбат ба зан-модар мебошанд» [4, 30с.].

Самти дигари муҳими фаъолияти занон дар он ба зухур омада истодааст, ки онҳо дар корҳои сиёсӣ хизмат иштироки вусъатбордоранд. Имрӯз бо фаро омадани ҳамаҷониба таҳким ёфтани меъёрҳои демократӣ ҷеҳраи сиёсии занон беш аз пеш тобнок гардида истодааст. Занон ба хизму ҳаракатҳои созанда шомил гардида, талош мекунанд, ки тариқи ташкилотҳои сиёсӣ фаъолияти ҷомеаи шаҳрвандиро аз ҳамрангину гуворо намуда, нақши арзандаи худро дар ҳалли масоили сиёсӣ иҷтимоӣ ворид намоянд.

Дар замони истиқлолияти Тоҷикистон занон дар фаъолияти ҳокимияти давлатӣ, мақоми олии қонунбарор, мақомоти интизомӣ, маорифу тандурустӣ ва ғайра нақши шоистадоранд. Онҳо дар таҳия, қабул ва татбиқи қонунҳои ба талаби замон мутобиқ фаъолона ширкат меварзанд. Бо мақсади таҳкими мақоми зан дар ҷомеа Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба масъалаи ба таҳсил фаро гирифтани духтарон ҳамеша таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамояд. Тибқи қотаи президентӣ ҳар сол садҳо духтарон ба донишгоҳҳои таҳсилоти олии миёнаи махсус пазируфта мешаванд.

Бо шарофати ин иқдом дар тӯли 15 соли охир қариб 10 ҳазор нафар ҷавондухтарон соҳиби маълумоти миёнаву олии касбӣ гашта, имрӯз дар тамоми соҳаҳои гуногуни иқтисодӣ миллӣ фаъолият карда истодаанд. Қобили зикр аст, ки бонувони тоҷик дар амри татбиқи иқдомҳои умумичумхуриявӣ нақши сазовори худро мегузоранд. Зимнан, духтарони боҳиммати тоҷик дар бунёди иншооти бузурги аср - нерӯгоҳи барқи обии Роғун ва дигар корхонаҳои саноатӣ, нақбу роҳҳо ва пулҳо, иншооти таъйиноти варзишию фарҳангӣ диловарона заҳмат кашида, ҷиҳати ободию осудагии мардум саҳми бузурги худро мегузоранд.

Таъкид намудан бомаврид аст, ки баробари ба фурӯш баровардани сахмияҳои нерӯгоҳи барқи обии Роғун занону модарони баландҳиммати тоҷик дар харидорӣ онҳо беш аз ҳама доданд, ки ин худ як намунаи олии ватандӯстӣ мебошад. Бо дастгирии Ҳукумати Тоҷикистон барои боз ҳам фароҳам овардани шароиту қору истироҳати хуби

занону модарони тоҷик, гиромидошту арҷгузори заҳматҳои бесобиқаи онҳо пайваста ғамхорӣ менамоянд.

Занону духтарони тоҷик аз он шукргузор ҳастанд, ки бо мақсади дастгирии фаъолияти соҳибкории бонувон, ба касбомӯзӣ ҷалб намудани онҳо, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии занон ва таъсиси ҷойҳои нави корӣ аз соли 2006 инҷониб бо қарорҳои ҳукумат ҳар сол 40 гранти Президенти мамлакат ҷудо мешавад.

Дар давоми ҳафт соли охир аз ҳисоби бучети давлатӣ ба 96 ташкилоти ҷамъиятӣ ва 170 нафар бонуи соҳибкор ба маблағи 5 миллиону 300 ҳазор сомонӣ маблағ ҷудо шудааст. Илова бар ин, ҷиҳати дастгирии соҳибкории бонувон танҳо дар давоми панҷ соли охир аз ҷониби бонкҳо ва ташкилотҳои қарзӣ ба занони соҳибкор қариб дуоимиллиард сомонӣ қарз дода шудааст.

Хуллас, дар охир бо якҷанд мисраъҳои шоири ширинкалом Гурезов Ҷ. дар васфи зан мехоҳам мақолаи хешро анҷом бахшам.

Эй бародар, гӯш кун аз ман ҳадиси ростӣ,
Гар намехоҳӣ шунидан аз ҳаётат костӣ.
Ман зи дунёи маонӣ баҳри ту гӯям сухан,
Аз мақому манзалат аз гавҳари дунёи зан.
Зан чароғи хонадони мард дар рӯйи замин,
Ин суханро ман нагӯям, бишнава аз мардони дин.
Гуфт Аллоҳи бузург дар сураи Нуру Бақар,
Зан либоси мард бошад дар ҳама созу самар.
Пас либосатро макун олудаи чангу ғубор,
Бе либосат чун тавонӣ буд дар гаштугузор.
Тозагии хонаю мизу либоси мо зан аст,
Аввалу охиру бунёду асоси мо зан аст.
Гар ту мехоҳӣ дарой он боғи биҳишт,
Бар заноне, к-ӯ суханорой, эй некусиришт.

Адабиёт:

1. «Аурат ки қаҳанӣ». (Ҳикояи зан), №3- Мумбай, март, 2008 с.
2. «Аурати ки қаҳанӣ». (Ҳикояи зан), №7, Мумбай, июли, 2008 с.
3. Баҳманиёр. Сармадех. -Душанбе: Ирфон, 2004 с.
4. Гулрухсор. Занони сабзбаҳор. Роман. -Душанбе: Ирфон, 1990. -312 с.
5. Гули Зард. Хазонрезии орзуҳо. - Душанбе, 2010 с.- 168 с.
6. Гули Зард. Ашки аҷал. (Маҷмӯаи қисса, ҳикоя ва таронаҳо).
7. Зулфия Атоӣ. Ахтари чархи адаб. - Душанбе, 2004 с. -62 с.
8. Судҳа Арора. Аам аурат зинда савал (Зани одӣ ва саволҳои доғи рӯз). - Дехлӣ, 2008. - 256 с.
9. Судҳа Арора. Аурат ки қаҳанӣ (Ҳикояи занҳо). Дехлӣ, 2008с.- 209 с.

РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В СОВРЕМЕННОМ ОБЩЕСТВЕ

Рахимова Х.М., Сатторова Ф.

Институт технологий и инновационного менеджмента в городе Куляб

XX столетие в историю человечества вошло как век научно-технического и культурного прогресса. Таджикский народ в XX веке добился колоссальных успехов в социально-экономической, культурной и политической жизни. Именно в этот период таджикскому народу удалось восстановить свою государственность и добиться политической независимости. Особенно в 20-30-х годах, преодолевая тяжелое наследие прошлого, был сделан крупный шаг на пути культурного строительства. В исследуемый период Таджикистану удалось догнать другие братские республики по уровню культурного развития и создать необходимые условия для еще более успешного движения на пути повышения общей и политической культуры населения [1].

Одним из самых значительных достижений Таджикистана было фактическое раскрепощение женщины-таджички. Наравне с мужчиной она включилась в строительство нового общества и активно участвовала в решении социально-экономических вопросов и политической жизни страны.

В условиях современного развития, когда усиливается значение фундаментального образования и возрастает роль женщины в современном обществе, идеи международного сотрудничества становятся важнейшим императивом дальнейшего устойчивого развития образования в целом.

Мир очень изменился, появилось много возможностей, так много интересного, и женщины хотят быть в центре событий, делать что-то важное. И такая возможность ей предоставляется. Теперь женщины учатся в вузах; как всем известно, женский пол преобладает над мужским, так что можно сказать, образованная женщина - образованная нация!

В Таджикистане были найдены специфические формы и методы привлечения женщин к образованию. Курс на фактическое развитие народного образования также оказал эффективное влияние на раскрепощение женщин-таджичек. Женщины, получив специальность учителя, внесли существенный вклад в развитие школьного образования, ликвидации неграмотности населения, в частности, подрастающего поколения. Конечно, в условиях 20-30 годов на этом пути были трудности, встречались ошибки и даже порою замечались трагические последствия. Но эти трудности не пугали женщин, они внесли свой весомый вклад в дело построения нового общества в Республике Таджикистан.

Представленность женщин в науке и их реальное положение в этой сфере зависят от многих факторов: помимо текущей экономической ситуации серьезное воздействие оказывают также общий уровень научно-технического развития страны, социально-культурные традиции и система законодательства того или иного государства. Доля женщин в науке в целом и её элитных структурах в частности выше там, где законодательство надежно уравнивает их с мужчинами в возможности получения образования, трудоустройства и продвижения по службе.

Что же касается участия таджикских женщин в науке, то данные свидетельствуют о том, что в 2013 году из трёх учёных одна была женщина (34%), в 2014 году этот показатель составлял 40%. В целом же, по данным Института статистики ЮНЕСКО, в странах Центральной Азии численность женщин в науке имеет тенденцию к росту.

Как известно, Таджикистану после распада СССР и приобретения независимости, пришлось пережить очень сильные катаклизмы, которые весьма негативно повлияли не только на активность женщин в сфере образования и науки, но и на развитие страны в целом. События в истории страны и определили её нынешнее положение и этим отчасти объясняется различие между Таджикистаном и другими странами Центральной Азии в части участия женщин в науке и исследовании.

Долгое время руководящие посты занимали преимущественно мужчины, однако, в последнее время, эта тенденция стала существенно меняться. Как отметил в своем послании 26 декабря 2018 года Основатель мира и национального единства – Лидер нации, Президент Республики Таджикистан, уважаемый Эмомали Рахмон: «В период независимости всегда поддерживаются инициативы женщин и для их реализации принимаются серьёзные меры. Сегодня женщины составляют большую часть работников сфер образования, здравоохранения и других социальных секторов, от общего числа государственных служащих женщины составляют 23%. Необходимо в будущем в учреждения банковской системы, службы связи, занятости и других секторов обслуживания больше привлекать на работу женщин и девушек. Для поддержки женщин и девушек целесообразно на различных уровнях установить квоты и льготы, и этот шаг является одним из путей обеспечения равноправия женщин и мужчин» [2].

Женщина не слабое подобие мужчинам, а равная противоположность. Она уважаема, свободна, перспективна. Её роль так же велика, как и мужская. Она сочетает в себе всё самое необходимое, она лучше переносит нагрузки, сильнее, не физически, а морально (психологически), хоть и считается слабым полом человечества. Одновременно она неосознанно является носителем изящества, несёт в мир гармонию, украшает жизненное пространство. «Если бы не было женщин, все деньги мира ничего бы не значили» (Аристотель Онассис).

Какова же роль женщины в современном обществе? Этим вопросом человечество задавалось всегда. А в сегодняшнем мире, в мире технологий, прогресса, открытий, эмансипации и феминизма этот вопрос стоит наиболее остро. Ожегов С. И. в своём словаре даёт такое определение: «женщина: лицо женского пола, вступившее в брачные отношения» или второе его определение: «женщина, лицо, противоположное мужчине по полу, та, которая рождает детей и кормит их грудью» [3].

Заслуживает внимания такой факт, что женщины достаточно легко достигают степени бакалавра и магистра. На этом этапе численность даже превышает численность мужчин на этих ступенях, но показатели резко снижаются на уровне учёных степеней. Здесь мужчины составляют до 72%, а женщин - 28%.

С целью реализации конституционного принципа равноправия мужчин и женщин, а также их активного участия в обществе и политической жизни государства был издан Указ Президента Таджикистана, основной целью которого является регулирование отношений по обеспечению равноправия мужчин и женщин в политической, социальной сферах, в образовании и науке.

Семейный кодекс страны устанавливает равные имущественные и личные права, в том числе приоритеты в отношении женщин в семейно-правовых отношениях. Также была принята Национальная стратегия, направленная на активизацию роли женщин в обществе. Кроме того, республикой был ратифицирован ряд международно-правовых актов, защищающие права и свободы женщин [4].

С целью достижения устойчивого развития общества важно и необходимо выработать механизмы, позволяющие привлечь молодёжь, особенно девушек в науку и образование. Женщины независимого Таджикистана, вдохновлённые программными выступлениями Президента Республики Эмомали Рахмона на съезде женщин, перед интеллигенцией и Посланием Президента Маджлиси Оли, намерены в XXI веке внести существенный вклад в дело укрепления мира на таджикской земле, экономического и культурного процветания Республики Таджикистан.

Литература:

1. Женщина в Таджикской ССР. Краткий статсборник. Душанбе: Госстатиздат, 1960. - 96 с.
2. Послание Президента Республики Таджикистан Эмомали Рахмона 26 декабря 2018 Ожегов С. И. [2013]. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов.
3. Хвостов В. Участие женщин в умственной культуре человечества. М., 1914.
4. Шинелева Л. Г. Женщина и общество. М.: Политиздат, 1990.
5. Набиева Р. А. Занони Тоҷикистон (Женщины Таджикистана). –Душанбе: Ирфон, 1991.
6. Эмомали Рахмон «Роль женщин в обществе». Душанбе: Шарки Озод, 1997.

**РОҶҶОИ БАЛАНД БАРДОШТАНИ ЧОЙГОҶИ ЧАВОНДУХТАРОН ДАР
ЧОМЕАИ ШАҲРВАНДИ**

Хушматов Азимжон Тоирович, Икромов Дилоро Нўмоновна

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Зан ҳамчун шахси фарҳангсозу тарбияткунанда, агар худ аз воқеияти ҳаёту чомеа огоҳу боҳабар бошад, фарзандон, аҳли оила ва шогирдонии худро тарзе тарбия мекунад, ки онҳо ба самти чомеаи пешрафта қадам ниҳанд.

Эмомалӣ Раҳмон

Занони тоҷик аз рӯзҳои аввали таъсисёбии давлати Тоҷикистон дар соҳаҳои гуногун, хидмати босазо намудаанд. Бо қарори Созмони Милали Муттаҳид 11-уми феврал «Рӯзи байналмилалӣ занон ва духтарон дар илм» эълон гардида, он ҳамасола бо шахомати хоса таҷлил карда мешавад. Пас аз ташкил шудани ҳокимияти Шӯравӣ ба зан ва мавқеи он дар чомеа таваҷҷуҳи хоса зоҳир карда шуд. Ҳуқуқи зан расман эътироф ва дар Конститутсияи Иттиҳоди Шӯравӣ, ки соли 1936 қабул шуда буд, расман мустаҳкам карда шуд. Тибқи Конститутсияи мазкур ҳуқуқи зан бо ҳуқуқи мард баробар эълон шуд. Мақоми зан низ дар чомеа мавқеъ пайдо намуд. Ин ҳуқуқҳо ба занҳо имконият медиҳад, ки минбаъд дар қатори мардҳо таҳсил намуда, соҳибмаълумот гарданд, ба касбу кор ва шуғли муайян машғул шаванд. Дар ҳалли масъалаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсии давлату ҷамъият фаъолона иштирок намоянд, соҳиби ҳуқуқи озодиҳои дахлнопазир бошанд, дар вазифаҳои масъулиятноки давлативу ҷамъиятӣ қору фаъолият намуда, ба халқу ватани худ хизмат намоянд.

Занро ҳамчун қувваи пешбаранда ва як ҷузъи муҳими чомеа эътироф намудаанд. Зарурати дар чомеа баланд бардоштани чойгоҳи зан дар он аст, ки «Чомеае фаъол

шуморида мешавад, ки дар он занон мавқеи пешоҳангӣ дошта бошанд». Аз ҳамин сабаб, аз аввали таърих то имрӯз мардуми тоҷики мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти бузург дода, кӯшиш намудааст, ки дар ҷомеа пешсаф бошанд. Дар зиндагӣ пешсаф, маърифатнок будани зан имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, фарзандон ва оилаи бомаърифат тарбият ёбанд. Б арои ҳамин ҳам баҳри устувор будани оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд. Ҳоло бошад, дар Тоҷикистони соҳибистиқлолу демократӣ, баҳри ба ҳаёти ҷамъиятӣ пайвастании занон тамоми шароит фароҳам мебошад. Бо вучуди ин, мо дарк мекунем, ки ханӯз ҳам занону духтароне ҳастанд, ки меҳоҳанд таҳсил кунанд, вале шароит мусоид нест. Яке меҳоҳад табиб шавад, дигаре дар корҳои дохилӣ кору фаъолият барад, аммо бучаи оилавӣ ё ин ки зиддияти падару модар онҳоро рӯҳафтада намуда, орзуи онҳоро нобуд месозанд. Зани бомаърифат ба фарзандонаш таъсири мусбат мерасонад, модар агар боиффат, бомаърифат, донишманд ва китобхон бошад, фарзандонаш низ ба донишу маърифат рағбат намуда, рафтору гуфтору модарро дар худ мепарваранд ва ба он пайравӣ намуда, инсонии комил ба воя расида, баҳри ватани худ фарди намоён мегарданд.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд қабул гардидааст, ки аз ҷониби мардум хуб пазируфта шуда, амалӣ гашта истодааст. Дар асоси ин қонуни аҳли ҷомеа дар татбиқи он якдилона заҳмат мекашанд. Дар тарбияи ахлоқии фарзанд маҳз зан - модар нақши муҳим мебозад.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суханрониҳои худ қайд намудаанд, ки «Сухани пурҳикмату таъсирбахши занону модарони бомаърифат қудрате дорад, ки қачравонро ба роҳи рост, ҷинойткоронро ба адлу инсоф, хиёнаткоронро ба сидқу сафо, ношукру носипосонро ба фурӯтаниву шикастанафсӣ роҳнамун месозад» Чи хеле ки устод М.Турсунзода дар васфи ҷоннисориҳои зан –модар мегӯяд:

ЗАН АГАР ОТАШ НАМЕШУД, ХОМ МЕМОНДЕМ МО,
НОРАСИДА БОДАИ ДАР ҶОМ МЕМОНДЕМ МО.
ГАР НАМЕОМЎХТЕМ АЗ ЗАН РАҲУ РАСМИ АДАБ,
БАДГУҲАР, БАДЗОТ, БАДФАРҶОМ МЕМОНДЕМ МО.

Зеро зан олиҳаест, ки дар садафи ӯ қиматтарин марворидҳои башар таҳияву такмил ёфтаанд. Занро ба алангаи оташ монанд намудани шоири ширинкалом бемаврид нест, чаро ки бе ҳарорату гармӣ нуру рӯшанӣ аслан вучуд надорад.

Дар даврони истиқлолият, рушди илму техника ва технологияи муосир ба дараҷаи баланди тараққиёт расида бошад ҳам, вале паҳлӯҳои ҳаёти маънавӣ ва риояи ҳуқуқҳои инсонӣ, баҳусус ҳуқуқи зан аз нигоҳи имрӯза қаноатманд нест. Занон дар соҳаи азбарнамоии илму техника, касбу ҳунари замонавӣ ҳамқадам буда, онҳо на танҳо дар тарбияи насли инсонӣ ва ба камол расонидани фарзанд, инчунин дар пешрафти соҳаҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ саҳми арзанда доранд.

Аксар занони тоҷик дар ҷомеаи мо барои мақоми худ талош намебаранд. Аз он сабабе ки нобоварӣ ба худ, имконияти баён намудани фикру ақидаашонро аксар ҷавондухтарон надоранд. Ҷавондухтаронро аз ҳар тараф, яъне моддӣ ва маънавӣ таъмин намудан лозим меояд ва дар ҳамон вақт онҳо ба худ боварии комил зоҳир намуда, ҳисси хондану омӯختанро дар онҳо бедор месозад. Имрӯзҳо бо сабаби касодии рӯзгору зиндагӣ он падару модароне, ки ақида доштанд, гӯё «хондани духтар муҳим

нест, муҳим он аст, ки зудтар ба шавҳар барояд, шавҳараш ўро таъмин менамояд» ҷаҳонбинияшон дигар гардида акнун ин фикру андешаҳоро беҳуда мешуморанд.

Аз нигоҳи ман, аз хурдӣ ба духтарбачаҳо ҳар гуна бозичаҳо, расмҳои ранга, ҳар гуна бозичои шавқовар бояд гузаронд, ки ҷаҳонбинии онҳо васеъ шавад. Пас аз калон шуданашон бошад, ҳар дафъа ба дабистони таҳсилнамудаистодаи духтаронашон падару модарро лозим меояд, ки аз донишу рағбати фарзандашон бохабар бошанд. Дар вақти донишҷӯӣ бошад, таъмин намудан бо шароити мусоид то ба ҳаёти мустақилона расиданашон бар зиммаи падару модар бояд бошад. Дар корҳои ҷамъиятӣ пешниҳод намудани ҷавондухтарон боиси ғаъол гардидани онҳо мегардад. Ҳавасманд намудан бо кушодани курсҳои кӯтоҳмуддати ройгон (ғайр аз шуғли аҳоли) ва мукофотонидан бо ҷоизаҳои пулию молӣ таъмин намоянд. Агар ба модарону духтарони тоҷик шароити хондану касбомӯзӣ бошад, ҳеҷ гоҳ занони тоҷик бесавод ё ин ки камсавод нестанд. Духтару зани хондагӣ хурмату эҳтиромро бештар медонад ва дар саҳтии рӯзгор ба умеди шавҳар наменишинанду ба кор даромада, як даҳан нонашонро меёбанд. Ин суҳанҳо дар ҳақиқат дуруст аст. Мақоми занҳо агар боло равад, мо ба дастовардҳои ноил мегардем, ки ин ба тарафи мусбати замона оварда мерасонад: тарбияи дигаргунии фарзандон, зиёд шудани меҳру муҳаббат, ободии хонавода ва обрӯю эътибори зани тоҷик дар назди хонадони имрӯза баланд мешавад. Борҳо таҷрибаҳо собит кардаанд, ки агар дар корхона зан роҳбар бошад, он корхона ҳам зоҳиран зебо асту ҳам ботинан.

Солҳои охир иқдоми занони соҳибтаҷриба ва мутахассис дар ҳокимияти судиву иҷроия, ҳокимият, мақоми олии қонунгузор ва сохтору мақомоти давлатию ҷамъиятӣ торафт меафзояд. Занҳои даврони истиқлолият дар рушду нумӯи ҳаёти ҷомеа саҳми худро гузошта истодаанд. Айни замон бо назардошти баҳши хусусӣ беш 1,5 млн занону духтарон ғаъолият доранд, ки нишондиҳанда 50%-ро шумораи занони машғули корро ташкил медиҳад. Қарордони соҳаҳои маорифу тандурустиро занон ташкил медиҳанд. Умуман, дар соҳаи тандурусти кишвар беш аз 70 ҳазор нафар машғули кор бошанд, аз ин рақам 64 ҳазор нафарашон занон мебошад. Дар соҳаи илму маориф бошад, 72 ҳазор нафари омӯзгорон аз ҳисоби занон кор ва ғаъолият мекунанд. Хушнуд аз он ки имрӯз дар ҷодаи илму маориф беш аз ҳазор нафар занони донишманд аз он ҷумла академику профессорон, докторони илм ва дотсентон қору ғаъолият мекунанд.

Дар охир доир ба масоили мавриди назар чунин пешниҳодҳоро ба таваҷҷуҳи масъулин ироа мекорем.

1. Барои ҷалби духтарони кӯхистон оид ба таҳсил ба хориҷи кишвар квотаҳои махсуси ҳукумат таъсис дода шавад.

2. Занону духтарони лаёқатмандро тариқи озмунҳо ба идоракунии давлатӣ бештар ҷалб намудан лозим аст.

3. Ҳарчанд давлати дунявӣ, демократӣ ва ҳуқуқбунёд ном гирифта бошем ҳам, ҳанӯзам дар парламенти мо «квота барои занҳо аз ҳама соҳа ҷой надорад». Агар Президенти мамлакат барои занҳои ғаъолу арзанда квотаи махсусро ҷорӣ мекарданд, масоили маврид буд. Аз тамоми соҳаҳои ҷамъиятӣ тариқи квота занҳои ғаъолро ба корҳои роҳбарикунанда ҷалб мекарданд, шояд рушду нумӯи ҷумҳурӣ бештар тараққӣ мекард.

4. Масъулияти зан – модарро дар тарбияи фарзанд баланд бардошта, ҳамкориҳои онҳоро бо муассисаҳои таълимӣ ҳатмӣ ба роҳ мондан мувофиқи мақсад хоҳад буд.

1. Мирзо Турсунзода – Шоири халқии Тоҷикистон – Шеърҳо // Адабиёт ва санъат. – 2011.
2. Масъулият ва рисолати волидайн (Фишурдаи суханронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон оид ба лоиҳаи Қонун “Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд”, шаҳри Душанбе, 14 декабри соли 2010.
3. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо забонҳои тоҷикӣ, русӣ ва англисӣ). – Душанбе: Ирфон, 2009. –82с.

НАШҚИ ЗАН ДАР ТАҲЛИЛИ ҚОМЕАИ СОЛИМ

Чураева Х., Ибрагимова С.В.

Донишгоҳи давлатии тичоратии Тоҷикистон

«Мо ба азму ирода ва масъулиятшиносии занон ҳамчун неруи бузурги қомеа эътиқоди комил дорем» - гуфтааст, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон.

Бале, кӯшишҳои пайваста ба ҳаёт ва фаъолияти занону бонувонро диққати ҷиддӣ дода, мавқеъ ва манзалати зан-модарро дар қомеа ва татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат доимо дастгирӣ менамоянд. Чуноне ки дар Паёми имсола қайд гардид, дар замони соҳибистиклолӣ як қатор стратегияву барномаҳои давлатӣ дар ин самт амалӣ гардида, барои фаъолияти занон имкониятҳои васеъ фароҳам оварда шудааст.

Фармони Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар қомеа», Барномаҳои давлатии «Самтҳои асосии давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробарии мардону занон барои солҳои 2007–2010», «Тарбияву интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунанда аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016» ва эълон гардидани соли 2017 ҳамчун «Соли ҷавонӣ» ва иҷрои ҳамаи ин санадҳои муҳим, ки бевосита зерин назорати Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор дорад, барои баланд бардоштани маърифату донишандӯзӣ ва фаъолияти занону бонувон дар қорҳои ҷамъиятӣ, вазифаҳои роҳбарикунанда ва дигар дар самтҳои ҳаёти имрӯза саҳми беандоза гузошта тавонистанд.

Имрӯзҳо дар кишвари азизамон бахше нест, ки дар он занон ҳиссаи арзандаи худро надошта бошанд, ё фаъолона ширкат наварзанд. Имрӯзҳо мо таъсири дастони моҳири занро дар ҳама ҷабҳаҳои истеҳсолот эҳсос мекунем ва мебинем, ки занон дар баробари мардон китф ба китф барои ободии ватани маҳбубамон ҳиссагузоранд. Имрӯзҳо малакаву маҳорат ё касбу ҳунар занонаву мардона буда наметавонад, зеро иштироки зан дар пешбурди тамоми сатҳҳои қомеа хеле назаррас аст. Нерӯи тавоноии пешбурди қомеаи солим модарону хоҳарони меҳрубони мо низ шуда метавонанд. Ҳама ин ҳолат такондиҳандаи муҳаббату самимияти зан - модарро дар босифату ба талаботи замони ҷавобгӯ будани хизматҳои шоёншон, ки сазовори аҳсан ва таҳсини ҳамагон гаштаанд, гувоҳ аст. Аз ҷумла, зан муҳандис, табиб, ронанда, кайҳоннавард,

сохтмончӣ, шоиру нависанда, эҷодкунандаи санадҳои меъёриву ҳуқуқии кишвар ва ғайраҳо мебошад.

Пешвои муаззами миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мавриди нақши босазо доштани зан - модар дар ҷомеаи солим мефармояд: «Зан ҳамчун шахси фарҳангсозу тарбияткунанда, агар худ аз воқеияти ҳаёту ҷомеа огоҳу боҳабар бошад, фарзандон, аҳли оила ва шогирдони худро тарзе тарбия мекунад, ки онҳо ба самти ҷомеаи пешрафта қадам ниҳанд».

Аз ин хотир, зебогиву боиффат будан, маърифатнокиву фурутанӣ хоси зан буда, ҳама ин латофату назокат ба зиндагии аҳли хонаводагӣ таровати дигар мебахшад. Аз оғози таърих то имрӯз дар фарҳанги мардуми Шарқ зан –модар дар тарбияи фарзанд, ки асоси ҷомеаи солимро ташкил дода метавонанд, нақши зан –модарро эҳсос карда, ин рукни асосии рӯзғорро ба дасти зан супорида фармудааст, ки «Дар рӯзғор босаводии зан фарз аст. Модар нисбат ба падар бояд босавод бошад, зеро модар ба тарбияи афол машғул аст ва падар ба таъмини рӯзғор».

Ҷолиби зикр масъалаи дигаре шуда метавонад, ки ба он Пешвои муаззами миллат эътибору диққати хоса зоҳир намудааст, ба мақому манзалати зан модари тоҷик пайвастании ногусастанӣ дорад. Ин ҳам бошад, қабули як силсила санадҳои меъёриву ҳуқуқие, ки аз оғози даврони истиқлолият то имрӯз рӯйи қор омадаанд, аз ҷумлаи «Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016», «Барномаи давлатӣ оид ба пешгирии зӯрварӣ дар оила дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2014-2023» (қарори Ҳукумати ҚТ таҳти № 294 аз 3.05.2014), Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти №5 аз 03.12.1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» ва ғайра, ки манзалату мақоми зан –модарро дар ҷомеа баланд бардоштааст. Мақсади асосии ин қабули санадҳои мазкур, пеш аз ҳама, баланд бардоштани мақому манзалати зан, ҳимояи ҳуқуқи озодиҳои ӯ ва имкон додани зан –модар дар иштирок ва ҳиссагузори барои сохтани ҷомеаи солим ва тарбияи фарзандони нақӯву арзанда барои ҳар хонадон ва ҷомеаи имрӯзаи тоҷик аст.

Агар ба соҳаи маориф ва тандурустӣ хубтар назар афканем, нақши занонро мебинем, ки онҳо дар пешбурди ин самти муҳимму тақдирсоз ҳиссаи арзанда гузошта истодаанд. Ҳатто имрӯзҳо занон дар идоракунии давлатӣ, дар самти хеле муҳимму тақдирсози сиёсӣ, қуввату тавоноии худро санҷида дар он сарбаланданд. Имрӯзҳо зани тоҷик роҳбари ҳизб, вакили халқу миллат буда дар анҷуманҳои тақдирсози сиёсӣ низ садо баланд мекунад.

Ҳамчунин занон ба ҳизбу ҳаракатҳои соҳаи шомил гардида, талош меварзанд, ки нақши боризи худро дар ҳалли масоили сиёсӣ иҷтимоӣ гузошта тавонанд. Ҳизби халқи демократии Тоҷикистон дар сафи худ зиёда аз 100 ҳазор нафар занонро ба узвият ҳамроҳ намудааст, ки ин теъдод бо иштироки зан хеле муҳим ва саривақтӣ мебошад. Бо дастури Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон яке аз муовинони вазирону раисон аз ҳисоби бонувони фаъолу қордон таъин карда мешавад. Бинобар ин, имрӯзҳо дар мақомоти ҷумҳуриявӣ вилоятӣ, шаҳриву ноҳиявӣ ва маҳаллӣ беш аз 7 ҳазор занон фаъолият бурда истодаанд, ки 500 нафари онҳо дар вазифаҳои роҳбарӣ адои хизмат доранд.

Занони сиёсатмадору идоракунанда, номзадиашонро ба вакилии парламенти мамлакат, зинаҳои дигари мақомот пешниҳод намуда, дар он сарфароз гаштаанд ва дар таҳия, қабул ва татбиқи қарору қонунҳо фаъолона ширкат варзида истодаанд.

Тибқи квотаи президентӣ ҳар сол садҳо духтарон ба мактабҳои олии дохил шуда, баъди муваффақ гардидан ва соҳиби касб шудан сарбаландона ба маҳалҳои худ бармегарданд, то тавонанд фазои холии ин ё он самтро бо касбияти дошташон пур намоянд. Ин иқдоми нақбу созанда зиёда аз 15 сол идома дошта, қариб 10 ҳазор нафар ҷавондухтарон соҳиби маълумоти олии касбӣ шуда, дар соҳаҳои гуногуни кишвар қору фаъолият доранд. Ин иқдом низ яке аз даъватҳои Пешвои муаззами миллат буда, он дар босавод намудани занони деҳоти дурдасти кишвар таъсири назаррасе расонида тавонистааст. Ин ҳидоятҳои Сарвари хирадманду оқил таккони ҷиддие дар пешсаф будани қонун дар ҷомеа буда, аз маърифатнок гаштани қонуну модарон дарак медиҳад.

Ходими сиёсии аврупоӣ Карл Маркс фармудааст: «Барои обод нигоҳ доштани Олмон месазад, ки зиёда аз 100000 занро ба таҳсил фаро гирифт», яъне қонун дар пешбурди ҷомеа, алалхусус ҷомеаи солим, ҳиссаи арзандаи ҳудро гузошта метавонанд ва идоракунандаи хуб низ ҳастанд. Зеро қонун дар Парлумон, қонун - вазир, қонун - раиси кумита, қонун-раиси шаҳр, қонун - раиси ноҳия, қонун - раиси ташкилоту муассиса, қонун – сарвари муассисаҳои таълимӣ, олимаю ихтироъкор ва ғайраҳо аз роҳбар ва идоракунандаи хуб, қонони оқилу доно будани онҳо гувоҳӣ медиҳад.

Қонони оқилу хирадманде, ки барои ояндаи дурахшони Тоҷикистон азму талош доранд, қонун нестанд. Аз ҷумла Озодаи Раҳмон, Хайриниссо Юсуфӣ, Шарофзода Гавҳар, Тағозода Сумангул, Қосимзода Идигул ва ба монанди инҳо дар тамоми соҳаҳои гуногуни соҳаи идоракунии фаъолият менамоянд.

Бояд тазаққур дод, ки ин талошҳои Ҳукумати кишвар барои боз ҳам саводнок кардани қонуну модарон дар кишвар саривақтӣ мебошад, зеро баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ ва дар давраи ҷанги бародаркушӣ паст рафтани дараҷаи некӯахлоқии халқ, пайдо шудани як қатор мушкилоти иқтисодию иҷтимоӣ сабабгори паст шудани сатҳи маърифатнокии қонун гардида буд. Имрӯзҳо низ майли қонуну духтарон ба илм ҷавобгӯи қонун муосир набуда, қонун беҳтару беҳтар барои аз худ намудани илмҳои қонун бояд кӯшиш ба харҷ бидиҳанд, зеро ҷаҳон ҳар лаҳза самтҳои идоракунии ҳудро дигар қарда истодааст ва модарон бояд кӯшиш намоянд, ки фарзандони ҳар хонавода бо самти созандаи дунявӣ қадам гузошта аз пайи ободӣ ва оромии кишвари азиз қарор дошта бошанд. Зеро маҳз қонун насли ояндаро тарбия менамоянд ва инкишофи насли солим ва маърифатпарвар ба фаъолияти онҳо вобастагии қалон дорад. Хушбахтона, сиёсати имрӯзаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои аз байн бурдани ин ҳама мушкилот рағбона шудааст.

Агар мо қонун соли охири таҳлил намоем, назар ба солҳои 90-ум сафи духтарон дар аспирантура зиёд шудааст, масалан, агар дар соли 2000 теъдоди онҳо 22 нафар бошад, соли 2015 ин шумора ба 287 нафар расидааст, ки ин гувоҳ аз зиндагии тинҷу ором ва даъватҳои пайдарҳамаи ҳукумати кишвар барои боз ҳам маърифатнок ва ҷаҳонӣ гаштани қонун – модари тоҷик мебошад. Рисолати қонун, пеш аз ҳама, дар тарбияи солим ва дурусти ӯ нисбати фарзандон буда, натиҷаи ин тарбия дар саводнокии фарзандон, маърифати онон ва ифтихор аз марзубон доштанишон ҳувайдо мешавад, ки ин хизматҳои пеш аз ҳама қонун – модар аст. Дар ин ҷода Пешвои муаззами миллат ҷунун хушдор додааст, ки «Аз қадим тарбияи фарзанди солим, некиродаву солаҳ ва ватандӯст дар таърихи халқи тоҷик яке аз вазифаҳои муқаддаси оила ва ҷамъият ба

шумор мерафтааст. Ба ин масъала ҳам дар тамаддуни ориёӣ, ҳам дар фарҳанги исломӣ ва ҳам дар адабиёти оламшумули мо таваҷҷуҳи бисёр ҷиддӣ зоҳир шудааст».

Аз ин рӯ, тамоми ватандорон, соҳибони ин диёри бихиштосо тамоми қишри ҷомеа аз ҷумла, занону духтарон бо самимияти хос ва ҳисси баланди миллӣ, ватанпарастӣ, ҳудогоҳӣ ва худшиносӣ аз истиқлолияти давлатӣ шукрона карда, ҷавобан ба ғамхориҳои Пешвои муаззами миллат тарбияи дурусти фарзандони худшинос, равшанфикрро барои пос доштани анъанаҳои миллӣ, забону фарҳанги ниёгон, иштироқи ғайбӣ дар қорҳои ҷамъиятӣ, риояи қонуният ва адолати иҷтимоиро баҳри ояндаи дурахшони Тоҷикистони азизамон вазифаи ҷонии худ бояд шуморанд ва дар ҳимояи ин мулки фирдавслиқо камари ҳиммат бубанданд.

Адабиёт:

1. Аз Паёмҳои Пешвои муаззами миллат, дар солҳои 2013,2014, 2015.
2. Муҳаммадҷонова М. Т. Сарвари сиёсии занон ва раваандҳои муосири сиёсии Тоҷикистон// Идоракунии давлатӣ. 3-2015.2017. – 142 с.
3. Бонувон дар сиёсат. - Душанбе: ЭР-граф. -2016. - 504 саҳ.
4. Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқадманд барои солҳои 2017-2022.

РОЛЬ ЖЕНЩИНЫ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Шаҳло Набизода - Центр женского самосознания г. Душанбе
Джайчиева Мамлакат - Технологический Университет Таджикистан.

Издавна женщина считалась хранительницей очага. Она должна была ждать мужа с охоты, войны или походов, дарить ему тепло и уют. Однако современные тенденции превратили женщин мужчин, а мужчин в женщин. Ни для кого не секрет, что часть общества стремительно деградирует, в то время как вторая часть этого же общества пытается найти выход

Как же быть и что делать? Конечно же, начинать с себя! Как говорил один очень мудрый человек – спаси себя и вокруг тебя спасутся тысячи. Для того что бы навести порядок в своей семье и отношениях, необходимо здраво взглянуть на мир. Феминистические настроения это конечно очень интересно и приятно – быть уверенной в себе независимой женщиной. Однако физиологическое строение тела женщины, пол ребенка, и ее склад ума, никогда не позволяло ей стоять на одном ряду с мужчиной. Женщины, успешные в карьере, зачастую очень не счастливы в личной жизни.

Для того что бы счастливо прожить свою женскую жизнь, необходимо правильно выстроить приоритеты. Что бы ваш мужчина мог реализовываться в жизни, необходимо позволить ему чувствовать себя мужчиной. Только воистину мудрая женщина способна на такое. Так давайте приобретем эту мудрость!

Женщина – это прекрасное существо, пришедшее в этот мир для того, что бы дарить любовь. Тем, кто не верит, могу предложить эксперимент – пообщайтесь с вашим хорошим другом, мужем или парнем, как истинная любящая нежная женщина. Вы увидите, как

мужественность будет расцветать в глазах у вашего собеседника, на глазах. Никто не призывает вас бросить активную жизнь отправиться домой, и ждать, пока какой-то мужчина придет и обеспечит вам жизнь! Нет! Женщина должна уметь обеспечивать себя, однако она должна при этом оставаться женщиной, а не бездушной машиной.

Женщина – украшение планеты. Но в современном мире не все женщины хотят оставаться лишь ее украшением. К сожалению, и жизнь, и судьба, диктуют массу условий. А как не хочется подчиняться им и выполнять их....

Все – все женщины – разные. Это тоже учитывать нужно. Те леди, которые еще не встретили своего благоверного, очень отличаются по приоритетам и взглядам от тех, которые уже реализовали себя в семейной жизни. Раз уж начали разговор с такого типа женщин, то и продолжим беседу о них.

В современности очень тяжело жить тем, у кого, к примеру, никогда не было периода замужества. Потому что людям тяжело объяснить, что так сложилось, что нет вины незамужних в том, что не довелось им переступить порог Загса.

Стоп! Вина, все-таки, есть! Дело в том, что если девушка постарается, то она обязательно выйдет замуж. Беда вся в том, что не каждая будет стараться что-либо предпринимать.

Причины пассивности:

Закомплексованность. Жуткая закомплексованность! Женщина даже зеркал избегает. Или, вполне возможно, что у нее в квартире зеркала все спрятаны далеко в шкаф или еще куда-нибудь.

Неуверенность в себе. Такая неуверенность, когда говорят, что женщина симпатичная, привлекательная, красивая, а она упорно не верит в данные слова. Ей кажется, что ее обманывают жестоко.

Неумение следить за собой. Мужчины любят не просто опрятных женщин, но и таких, которые знают, что и как сделать, чтобы стать гораздо привлекательнее, чем они есть на данный момент

Стеснительность, робость, застенчивость. Эти три подружки всегда действуют коллективно. И они только то и умеют, что портить всю ситуацию. А ведь это потом влияет на всю нить дальнейшей жизни!

Наверное, стоит остановиться, так как не хотелось бы сеять сверх пессимистическое настроение в разговоре о женщинах. Поговорим, прямо сейчас, о более уверенных личностях.

Разделим таких женщин на некоторые категории:

Женщины – лидеры. Такие женщины добиваются практически всего и самостоятельно. Они не ждут моментов, когда блат повернется к ним лицом. Они верят только в собственные силы, в везение, и ни от кого не ждут и грамма помощи.

Женщины – карьеристки. Для них мир мужчин находится чуть ли не на самом последнем месте. У них позиция такая: сначала достигнуть высот в бизнесе, а потом уж и о создании семьи можно поразмышлять. И то, для начала, всего лишь поразмышлять. Никто не знает, что в голове у этих загадочных созданий! Они вдохновлены самореализацией.

Женщины – домохозяйки. Они могут быть и замужними, и незамужними. И не обязательно то, что нравится им играть роль домохозяйки. Некоторые мужчины просто не пускают работать своих жен. Причины интересуют? Они совершенно банальные и

незамысловатые: ревность, собственничество, страх, эгоизм. А женщин, увы, не каждый супруг спрашивает о том, хочет она работать или ее устраивает безработица.

Женщины «звездных» профессии. Модели, артистки, переводчики, гиды, репортеры, журналисты.... Многие безумно любят свою работу и никогда не станут менять ее на мужчину своей мечты или на супруга. Каждая чаша их души наполнена (переполнена) феминизмом.

Женщины замужние. Замужние, но неизвестно, счастливые ли. Зато они очень гордятся своим семейным положением. А если и детишками они обзавестись успели – радость будет двойная.

Какова истинная роль женщины в современном обществе? Ну, уж точно не исключительно хранительница очага! Женской половине человечества было бы ужасно скучно исполнять «одинарность». Современных дам может устраивать только «сочетаемость» ролей. Кстати, женщины современности очень выразительно выступают за равноправие между полами. Чтобы как-то повлиять на это, они даже выбирают профессии, которые всегда считались мужскими.

Современным женщинам по душе автомобили, мопеды, мотоциклы, футбол, хоккей, дартс. Но, что удивительно, увлекаясь «неженскими вещами», лица слабого пола не забывают о своей женственности. Они могут пойти кататься на мотоцикле накрашенными, могут краситься за рулем автомобиля, пока не поменяется свет светофора.

Женщина обожает ломать стереотипы. Они просто выступают преградами на ее пути. Женщина ненавидит, когда ей мешает что-то идти к достижению поставленных целей. Что-то или кто-то. Если будет мешать парень или супруг – она устроит жесткие разборки, напомнит о своих правах. Современная женщина не будет молчать о том, что ей не нравится.

Женщина не презирает мнения общественности, но не заикливается на нем, стараясь оставаться собой. А сложно, все-таки, оставаться собой, когда происходит масса изменений вокруг. То, что женщину это не пугает, доказывает лишний раз, что она не такой слабый пол, как говорят о ней и пишут.

Женщина плохо переносит состояние, когда чувствует на себе чью-то зависть. А завидуют женщины практически все и практически всегда. И чувство зависти отражается негативом и на тех, кто завидует, и на тех, кому завидуют.

Что нужно от мира современной женщине? Деньги, стиль, хорошая работа, состоятельный муж или бой – френд.... Автомобиль (лучше – несколько), несколько дорогих сумочек, сундучок с украшениями, огромный шкаф с одеждой, такой же огромный шкафчик (или полочка) для обуви, ноутбук или нетбук с Интернетом, море косметики.... Большой список. Он мог бы расти и дальше, но кое-что, из жизни женщин, должно оставаться временной тайной.

Женщину современную очень сложно удивить, но очень легко расстроить. При чем, она может очень расстроиться даже из-за самой малейшей мелочи. То ли это как-то генетически «нагрязнуло», то ли мир так стал относиться к женщине. Но женщину это не ломает. Она продолжает идти вперед, рушить преграды и препятствия, она ищет все новые пути решений проблем....

Женщину обижает отношение к ней многих мужчин. Мужчины не могут понять, почему и за что она обижается. Мужчины считают, что главное предназначение женщин – рожать и воспитывать детей. О том, что женщине нужно и хочется интеллектуально развиваться, никто не хочет думать. Многие девушки бы воскликнули сейчас: «Мужчины

бояться силы нашего мозга!». В этой фразе есть нечто, что равнодушным точно не оставит никого.

МАҚОМУ МАНЗАЛАТИ ЗАНИ ТОЧИК ДАР ЧОМЕАИ МУОСИР

Шеравганзода З.Ш., Давлатова Р.О.

ДТМИК Кӯлоб, Тоҷикистон

Вақте сухан дар васфи зан меравад, пеш аз ҳама, дар маҳфуми ин сухан чи рисолатҳоеро, ки намебинем: Имрӯз зани тоҷик дар баробари модару ҳамсари хуб будан инчунин роҳбар, муҳандис, ронанда, корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, зан тарбияткунанда таълимдиханда, сиёсатмадор, табиб, олим, ҳатто дар кӯшунҳои сарҳадӣ низ фаъолият намуда, саҳми худро дар пешрафти ватану осоиштагии миллат расонида истодааст. Ҳукумати Тоҷикистон сиёсати имрӯзаи худро бе иштироки занон тасаввур карда наметавонад. Таҳлили фаъолияти пурсамари занон дар сиёсати имрӯза нишон дод, ки дар ҳақиқат, занон дар сатҳи идоракунии давлатӣ нақши ҳосае доранд. Бинобар ин, ҳамин нерӯву часорати занонро ба инобат гирифта, давлат ва ҳукумат бо дастгирӣ ва тавачҷуҳи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар чомеа» фармон ба имзо расонидааст, ки ин барои боз ҳам фаъолтар шудани занон заминаи мусоид фароҳам овард. Ин ҳуҷҷати муҳим ҳамчун роҳнамо барои таҳия ва қабули дахҳо санадҳои ҳуқуқии дигар гардида, дар беҳдошти вазъи иқтисодӣ – иҷтимоии занон, таъмини иштироки фаъолони онҳо дар идоракунии давлат, тайёр намудани кадрҳои болаёқату донишманд аз ҳисоби духтарон, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии занон ва беҳгардонии вазъи сиҳатии модару кӯдак замина гардид.

Ин ҳама дастовардҳои замони истиқлолият мебошад, ки натиҷаи дилхоҳи он сол ба сол бештар мушоҳида мегардад. Тоҷикистон дар даврони соҳибистиклолии хеш имконият пайдо намуд бисёр корҳои барои ояндаи миллат Ҷоидоаварро роҳандозӣ намояд. Аз ҷумла, яке аз иқдомҳои беҳтарине, ки дар сиёсати давлатдорӣ ба он диққати ҷиддӣ дода шуд, ин баланд бардоштани мақоми зан дар чомеа буд. Истиқлолияти давлатӣ тавонист барои зани тоҷик озодандешӣ, зиндагонии шоиста ва имконияти муфид фароҳам оварад. Дар замони истиқлолият занон тавонистанд дар дилхоҳ соҳа қору фаъолияти самарабахш намоянд. Истиқлолияти давлатӣ, пеш аз ҳама, ба шинохти чехраи сиёсии зани тоҷик мусоидат намуд. Зеро маҳз дар шароити соҳибистиклолӣ онҳо тавонистанд собит созанд, ки дар баробари рисолати модарию ҳамсарӣ, рисолати роҳбариро низ метавонанд бо сарбаландӣ иҷро намоянд. Ин шинохти қудрати фитрии зани тоҷик имконият дод, то чомеа ҳам инро эътироф намояд. Ҳуллас, истиқлолияти давлатӣ барои ҷиҳати таъмини мавқеи устувори зан - модар дар чомеа ҳамаи имкониятҳои фароҳам овард ва занони қавиירו ва боҷасорати моро ба арсаи васеи сиёсат ворид намуд. Дар баробари ин, мавқеи занонро дар рушди иҷтимоӣ ва иқтисоду фарҳанги мамлакат таҳким бахшида, барои истифодаи нерӯи ватанхоҳӣ ва бунёдкорунаи онҳо заминаи устувор гузошт.

Ҳукумати Тоҷикистон сиёсати имрӯзаи худро бе иштироки занон тассавур карда наметавонад. Таҳлили фаъолияти пурсамари занон дар сиёсати имрӯза нишон дод, ки дар ҳақиқат занон дар сатҳи идоракунии давлатӣ нақши хосае доранд. Маҳз бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор санаду меъёрҳои дахлдор нисбати мақоми зан дар ҷомеа ва таҳсилу кор қардан дар идоракунии давлатӣ имконият фароҳам овард, то зани тоҷик дар баробари он ки ҳамчун тарбиятгар дар оила рисолати модарию ҳамсариро ба ҷо оварад, инчунин сарбаландона аз уҳдаи роҳбариву фаъолият дар сиёсат низ мебарояд.

Аз тарафи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба муҳайё намудани шароити мусоид баҳри фаъолияти занон дар сиёсат корҳои зиёд анҷом дода шудааст. Аз ҷумла қабули Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Доир ба баланд бардоштани мақоми занон дар ҷомеа», Барномаҳои давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқ ва имкониятҳои баробари занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар солҳои 2001-2010», «Тарбия, интиҳоб ва ҷобачо намудани кадрҳои роҳбарии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016», «Дар бораи дурнамои фаъолгардонии мақоми зан дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», «Барномаи давлатии тайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шугли онҳо барои солҳои 2012-2015», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила», қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсис ва ҷудо намудани грантҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дастгирии фаъолияти соҳибқории занон барои солҳои 2016-2020», Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунанда аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2017-2022» ва чандин санаду меъёрҳои дигарро номбар қардан бамаврид аст, ки барои озодона кору фаъолият намудани занон дар қорҳои давлатӣ қабул гардидаанд. Бо амалӣ шудани ин қонунҳову санадҳои қабулшуда дар давоми ин солҳо ба рӯзгори бонувон беҳбудӣ ворид гардид, ки яке аз онҳо ба тариқи квота дохил шудани духтарони деҳоти дурдаст ба муассисаҳои таълимии олии ҷумҳурӣ мебошад. Ин раванд дар солҳои истиқлолият барои таҳсили духтарон шароити муносибро муҳайё кард. Ин ҳама дастовардҳои замони истиқлолият мебошад, ки натиҷаи дилхоҳи он сол ба сол бештар мушоҳида мегардад.

То соли 2020 идома додани грантҳои президентӣ барои рушди соҳибқории занон аз ҷониби Ҳукумати ҷумҳурӣ барои ба касбомӯзӣ ҷалб намудани занону духтарон, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии онҳо ва фароҳам овардани ҷойҳои нави корӣ асос мегардад, ки ин ғамхорӣ Сарвари давлат маҳз ба хоҳири дастгирии бонувони кишварамон мебошад. Мусаллам аст, ки зан дар оила на танҳо ҳамчун модар ҷойгоҳи хосро соҳиб аст, инчунин тарбиятгари асосии насли башар маҳсуб меёбад, зеро инсон аввалин тарбияро аз модар мегирад.

Баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа яке аз нишонаҳои кишварҳои тараққиёфта ба шумор меравад. Баланд гардидани мақоми зан дар ҷомеа барои пешрафти сиёсат нақши муҳим гузошт. Дар саҳифаҳои таърих симои зани тоҷик ҳамчун фарҳангпарвару сиёсатмадор ва илмдӯсту хирадманд, хунарманду қордон тасвир ёфтааст. Заминаи бофарҳангу ватанпарвар будани зани тоҷик буд, ки имрӯз зани тоҷик қариб, ки дар ҳамаи соҳаҳои калидӣ иштироки хуби занон дида мешавад.

Инчунин дар Паёми навбатии Пешвои муаззами миллат саҳми бонувон дар ҷомеаи навин басо муҳим ва босазо арзёбӣ гардид, ки дар соли 2020 ба Маҷлиси миллий ҳашт нафар занон ва Маҷлиси намояндагон 15 нафар интихоб шуданд, ки нисбат ба интихоби гузашта қариб 4% зиёд гардидааст. Шумораи занон дар маҷлиси вакилони халқи шаҳри Душанбе ба 41,5 % , вилояти Хатлон қариб 35%, Суғд беш аз 33%, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон зиёда аз 34% ва шаҳру ноҳияҳои тобеъ қариб ба 30% расидааст. Пешвои миллат ибраз доштанд, ки занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасб ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат бештар ҷалб гардида истодаанд. Саҳми занон дар соҳаи рушди илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи кишвар 73% ва тандурустиву ҳифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68%-ро занону бонувон ташкил медиҳанд. Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёти кишвар назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35 ҳазору 600 нафар ва занони соҳибкор 77 ҳазору 400 нафарро ташкил медиҳад. Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои занону бонувони кишварро минбаъд низ дастгирӣ карда ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад. Бо ин мақсад ба Кумитаи кор бо занон ва оила супориш доданд, ки лоиҳаи қарори мамлакатро дар бораи «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2030 ва нақшаи амалисозии онро барои солҳои 2021-2025» таҳия ва ба ҳукуमत пешниҳод намояд. Пешвои миллат ибраз намуданд, ки занону бонувони тоҷик бениҳоят часур ва боғайрат ҳастанд, ки имрӯзҳо ҳазорҳо нафар дар қатори ҷавонмардони ғаюр дар сафи Қувваҳои Мусаллаҳи ҷумҳурӣ хизмат карда истодаанд ва барои ҳамин гуфтанд, ки то вақте ҳастам, ҳаматарафа дастгирӣ мекунам ва шумо содиқона хизмат кунед. Инчунин Пешвои муаззами миллат миннатдории хешро ба занҳои кишвар расониданд. Ба хотири ки ҳамаи ташаббусҳои роҳбари давлатро, пеш аз ҳама, занону бонувон дастгирӣ намуданд ва дар интихоботи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба роҳбари давлат бисёртар занон ҷонибдорӣ карданд.

Таҳлилҳо нишон додаанд, ки дар Тоҷикистон ҷалби занону духтарон ба корҳои давлатию ҷамъиятӣ нисбати дигар ҷумҳуриҳои собиқи шӯравӣ ҷойи намоёнро ишғол менамояд. Умуман барои ояндаи дурахшони оилаву тарбияи насли наврас ва ободии ҷомеа зани тоҷик ҳамеша омода аст.

Ҳамчунин онҳо бо меҳри модаронашон баланд бардоштани мақому манзалати хонадонро шараф ва номуси хеш мешуморанд ва бо самимият, лутфу муҳаббат ва садоқату шарофати худ номи зан – модарро муқаддас ва гиромӣ медоранд, бо дастони пурмеҳри худ навниҳолони соҳибмаърифат ва фарҳандӯсту адабпарвари боғи маърифати миллат, яъне созандагони ояндаи неки давлат ва ҷомеаро ба камол мерасонанд. Бо дастони пурмеҳр ва саховати модарони мо ниҳоли ишқу муҳаббат, меҳру садоқат ва илму маърифат парвариш меёбад. Аз ин рӯ, баҳри оромию устувории оила, ҷомеа ва давлат қалби поки онҳо ҳамеша саршор аз меҳру муҳаббат аст.

Адабиёт:

1. Ҳафтаномаи “Омӯзгор”. №10 – 2020. - саҳ. 4-5.
2. Маҷаллаи “Ваҳдат”. Паёми навбатии Пешвои миллат. № 2 саҳ 1-6.
3. Таърихи халқи тоҷик. Нашри сеюм. Ҳотамов Н., Довудӣ Д., Муллохонов С., Исоматов М. Душанбе: ХДММ “Ашуриён”. 2019. - саҳ 640.

4. Шабакаи иҷтимоӣ http://life.ansor.info/tj/zani_tojik/
5. Шабакаи иҷтимоӣ <http://www.gst.tj/tj/navidho/item/u-u-va-mav-ei-zan-az-nigo-i-onundar-um-urii-to-ikiston.html>
6. “Занони Тоҷикистон”. Зулфия Атой. – Душанбе: Адиб, 2012. - 464 сах.

МАҚОМИ ЗАН ДАР ЧОМЕА

Фаёзова М., Нурматова С.Н.

ДИС ДДТТ дар ш. Хучанд

Дар Паёми навбатии худ Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба мақоми баланди занон дар ҷомеа таъкид намуда, мавқеи онҳоро дар татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат муҳим арзёбӣ карданд, ки дар риояи қонунҳои миллиамон «Дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим» ва «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд» боз ҳам фаъол бошанд.

Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро иффату зебӣ, фӯрутаниву маърифатнокӣ хоси зан буда, ба зиндагии аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад.

Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад. Барои ҳамин ҳам ба хотири устувории оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд.

Дар баробари ин дар сарчашмаҳои таърихӣ зикр гардидааст, ки дар лаҳзаҳои ҳассос занони тоҷик дар қатори мардон мардонагиву шуҷоат ва қаҳрамонӣ нишон додаанд. Намунаи ин қаҳрамониҳоро дар фаъолияти малика Томирис, қаҳрамониҳои Рухсона, чил духтари покдомани хатлонӣ, ҷонфишониҳои Гурдофарид ва ватандӯстии Ойгул Муҳаммадҷонова, собиқ ходимони давлатӣ Низорамоҳ Зарипова, Ибодат Раҳимова ва ғайраҳо дида метавонем.

Маърифати зан ба фарзандонаш таъсири амиқ расонда, агар модар китобхон, боиффат, бомаърифат ва донишманд бошад, фарзандон низ майл ба донишу маърифат карда, хислатҳои неки модарашонро дар худ парвариш медиҳанд ва ба модарашон пайравӣ мекунанд.

Маҳз ҳамин таҷрибаҳоро омӯхта, дар бунёди ҷомеаи демократии Тоҷикистони соҳибистиклол ба маърифати зан тавачҷуҳи зиёд зоҳир карда мешавад. Ба ин хотир Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суҳанрониҳо ва паёмҳои ҳарсолаашон ба масъалаи баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа диққати ҳамагонро ҷалб месозанд. Зеро занон дар ҷомеаи Тоҷикистон 50 фоизи аҳолиро ташкил карда, дар пешрафти соҳаи мухталифи хоҷагии халқӣ мамлакат нақши муассир мекӯшанд. Аммо дар замони ҳозира

талабот ва фаъолияти занон дар корҳои давлатӣ бештар аст. Зиёдтар ҷалб кардани бонувон ба кор дар муассисаҳои тиббӣ, давлатӣ ва хидмати давлатӣ, соҳибкорӣ пурманфиат арзёбӣ мешавад.

Ба ҳамин хотир, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон фармон «Дар бораи баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа» -ро ба тасвиб расониданд.

Зимни ин фармон барномаҳои давлатӣ таҳия гардида, пайи амал қарор гирифтаанд. Ҳадаф аз татбиқи барномаҳо натавонанд баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа, балки дар ҳаёти сиёсӣ иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳанг назаррастар кардани фаъолияти занон мебошад.

Ҳоло дар ҷумҳуриамон фаъолияти занон дар соҳаҳои маориф, тандурустӣ, соҳибкорӣ бештар буда, дар корҳои давлатӣ низ сол то сол шумораи онҳо меафзояд.

Ҷомеае фаъол шумурда мешавад, ки дар он занон мавқеи пешоҳангӣ дошта бошанд. Пас суоле матраҳ мешавад, ки кадом гурӯҳи занон дар ҷомеа пешоҳангиро уҳда карда метавонанд? Маҳз ҳамон заноне дар ҷомеа фаъол буда метавонанд, ки соҳибмаърифатанд.

Оё зани муосир соҳибмаърифат аст? Суоле ҳаст, ки доимо бояд дар мадди назар бошад. Баъзан ҳолатҳои ҷойдоранд, ки ба масъалаи омӯзиши занон, соҳибкасб гардидани онҳо кам аҳамият дода мешавад. Ин гуна рафтор ба талаботи замони мувофиқ нест. Вақти он аст, ки аз суҳанпардозӣ ва ҳисоботпуркуниҳо даст кашида, ба кори амалӣ гузарем. Тарбияи занони бомаърифатро дар оила, дар мактаб ва ҷомеа мақсаднок ташкил намоем. Манзур аз ин иддаҳо тарбияи духтарон дар мактаб ва оила бошад. Ин ду ниҳод метавонанд дар алоқамандӣ тарбияи фарҳанги оиладорӣ, касбомӯзӣ ва соҳибилм шудани духтаронро, ки занону модарони ояндаи мо яндрӯ, дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монанд.

Имрӯзҳо бо шарофати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон- сарвари дурандешу ғамхори миллати тоҷик дар самти баргузори барномаҳои давлатӣ, оид ба баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа барои занони тоҷик дастгириҳо беандоза аст. Қайд намудан бамаврид аст, ки зан дар оила мақому мавқеи намоён дорад.

Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бонувони фаъол хеле зиёданд. Қайд кардан зарур аст, ки пеш аз ҳама фаъолнокӣ аз ҳуди зан вобаста аст. Аз ҳамин сабаб, ҳар як зан дар соҳае ки фаъолият дорад, аз таҳти дил кор намоянд. Ҳар бонуе, ки аз самими қалб кӯшишу гайрат менамояд, ўро мешиносанд ва эътироф менамоянд.

Ободии давлат аз ободии ҳар хонадон ва ҳар оила сарчашма мегирад ва иқтисоди муназзами кишвар ба сарфаю сариштакории бучети ҳар як оила аз зани фаъол вобаста аст.

Ҳамин тариқ, занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон пайдо намуданд, ки шароити зисти худро беҳтар карда, соҳиби манзилҳои истиқоматии ободу зебо гарданд. Илова бар ин, шароити мусоид муҳайё шуд, ки аксари шахрвандон ба тақомули шахсии фарзандон, бахусус таълиму тарбияи онҳо диққати бештар диҳанд.

Нишонаи амиқи иродаи сиёсии роҳбарияти давлат дар самти боло бурдани мавқеъ ва нақши занон дар ҷомеа дар «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» аз 29 майи соли 2010, Барномаи давлатии «Гайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шуғли онҳо барои солҳои 2012-2015» ва ғайра ба тасвиб расида қабул гардиданд, махсуб меёбад.

Фармони мазкур таъмини иштироки фаъолонаи занонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идоракунӣ давлат, баланд бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим гардонии генофонди

миллӣ ва баланд бардоштани нақши занро дар таҳкими пояҳои ахлоқию маънавӣ ва сулҳу ваҳдат муқаррар намуд. Тавассути фармони мазкур Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мақомоти ҳокимияти давлатӣ вазифадор карда шуданд, ки намояндагии занонро бо дарназардошти салоҳиятнокии ва сифатҳои касбӣ кордонияшон ба ҳайати роҳбарикунандаи вазоратҳо, кумитаҳои давлатӣ, идораю корхонаҳо, ташкилоту муассисаҳои давлатӣ, мақомоти ҳокимияти иҷроияи маҳаллӣ, ҷамоатҳо, мақомоти прокуратура ва суд, таълимгоҳҳои олии ва дигар муассисаҳои маориф таъин намояд.

Илова бар ин, таъмини воқеии баробархуқукии мардону занон ва кафолатҳои давлатии баробархуқуқӣ ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо дар қонунҳои соҳавӣ, ки тақдирдорандаи меъёрҳои конституционӣ мебошанд, боз ҳам мустаҳкам гардонидани шуданд.

Инчунин қонун ва стратегияҳо оид ба баробархуқукии зану шавҳар низ қабул гардидаанд.

Қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба оила ба зарурати таҳкими оила ва бунёди муносибатҳои оилавӣ, татбиқи бемонеаи ҳуқуқ ва иҷрои уҳдадорихои худ аз ҷониби аъзои оила ва имконияти ҳимояи судии онҳо асос ёфтааст.

Танзими муносибатҳои оилавӣ дар асоси принципҳои ихтиёрӣ будани ақди никоҳи марду зан, баробарии ҳуқуқи зану шавҳар дар оила, ҳалли масъалаҳои дохилиоилавӣ дар асоси мувофиқаи тарафҳо ва ғайра сурат мегирад.

Баробархуқукии зану шавҳар дар муносибатҳои оилавӣ ва бекор намудани ақди никоҳ яке аз принципҳои асосии қонунгузори оилавист, ки тавассути он муносибатҳои оилавӣ ба танзим дароварда мешаванд.

Зану шавҳар ҳар кадомашон дар интихоби насаб (фамилия), дар интихоби шуғл, касб, намуди фаъолият, иқоматгоҳ ва маҳалли будубош озод мебошанд. Масъалаҳои падариву модарӣ, тарбияи фарзанд, маълумотнокунӣ ва масъалаҳои дигари ҳаёти оилавиро зану шавҳар якҷоя, бо назардошти принциби баробархуқукии зану шавҳар ҳал менамоянд.

Ҳамзамон қонунгузори оилавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолатҳои дигареро, ки баробархуқукии занон ва мардонро дар ҳолатҳои гуногуни ҳаёти якҷояи онҳо ба вуқӯ меоянд, муқаррар намудааст.

Хулоса:

Мақоми зан низ дар ҷомеа мавқеъ пайдо намуд. Ин ҳуқуқҳо ба занҳо имконият медоданд, ки минбаъд дар қатори мардҳо таҳсил намуда, соҳибмаълумот гарданд, ба касбу кор ва ё шуғли муайян машғул шаванд, дар ҳалли масъалаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсии давлату ҷамъият фаъолона иштирок менамоянд, соҳиби ҳуқуқи озодаҳои дахлнопазир бошанд, дар вазифаҳои масъулиятноки давлативу ҷамъиятӣ қору фаъолият намуда, ба халқу ватани худ хизмат намоянд.

Адабиёт:

1. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, санаи 26.01.2021 сол.
2. Маҷаллаи «Бонувони Тоҷикистон» (декабри 2020 № 168-169, саҳ.14-15)
3. Гендерные отношения в Таджикистане. 1999 //Национальный отчет. - Душанбе, 2000.

ЗАН - ПЕШБАРАНДАИ ЧОМЕА

Ҳакимова Н.К.

ДИС ДДТТ дар шаҳри Хучанд

Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро иффату зебӣ, фурӯтаниву маърифатнокӣ хоси зан буда, ба зиндагии аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад.

Чуноне ки дар урфият меғӯянд, Офаридгор нақҳат аз гул, нӯш аз анғубин, гармӣ аз офтоб, тароват аз борон, шукӯҳ аз осмон, қаҳр аз абру борандагӣ, вафодорӣ аз кӯҳ, равшанӣ аз субҳ, зебӣ аз баҳору хушилхонӣ аз андалебро қатра-қатра чамъ овардаву занро офаридааст, то ҷаҳонро равшану инсониятро хушбахт гардонад.

Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад. Барои ҳамин ҳам ба хотири устувории оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд. Пеш аз он ки фарзандон ба ҳаёти мустақилона гусел карда шаванд, онҳо бояд аз нозуқиҳои оиладорӣ, одоб, муошират, муносибат, хуллас аз маҷмӯи талаботи моддию маънавий оғоҳӣ дошта бошанд. Аз ҷумла, ба тарбияи духтарон ба ин мақсад аҳамияти зарурӣ дода шуда, ҳанӯз аз хурдӣ ба онҳо тарзи муносибат, муошират омӯзонда мешавад.

Дар баробари ин дар сарчашмаҳои таърихӣ зикр гардидааст, ки дар лаҳзаҳои ҳассос занони тоҷик дар қатори мардон мардонагиву шуҷоат ва қаҳрамонӣ нишон додаанд. Намунаи ин қаҳрамониҳоро дар фаёлияти малика Томирис, қаҳрамониҳои Рухшона, чил духтари покдомани хатлонӣ, ҷонфишониҳои Гурдофарид ва ватандӯсти Ойгул Муҳаммадҷонова, духтари Октябр Низорамоҳ Зарипова дида метавонем.

Ҳамагон медонем, ки муҳимтарин ва бузургтарин рисолати зан инсонро ба дунё овардану тарбияи фарзанд ва нигоҳ доштани оилаи солим мебошад. Дини ислом ба қудрати офарандаи занон аҳамияти ҷиддӣ дода, фаёлияти рӯзмарраи занонро дар ҳолате раво медонад, ки ба иҷрои нақш ва вазифаи аввалиндараҷааш, яъне оила ва тарбияи фарзанд монё нагардад. Ин нуқта дар афкори иҷтимоӣ-сиёсии мутафаккири бузурги олами ислом М. Ғазолий низ мавқеи хосаи худро пайдо намудааст: “Ободонии ҷаҳон ва насли одамӣ аз зан аст”.

Дар ҳақиқат, ободии ҳар як хонадон аз рӯҳияи солиму созанда, сатҳи маънавиёту маърифат аз тандурустии зан–модар сарчашма мегирад.

Маърифати зан ба фарзандонаш таъсири амиқ расонда, агар модар китобхон, боиффат, бомаърифат ва донишманд бошад, фарзандон низ майл ба донишу маърифат карда, хислатҳои неки модарашонро дар худ парвариш медиҳанд ва ба модарашон пайравӣ мекунанд.

Аз ин хотир, агар зан тамоми шароитро дошта бошаду ниёзи воқеӣ ба кори душвори ҷамъиятӣ надошта бошад, барои ӯ беҳтар аст, ки вақти худро дар тарбияи фарзандонаш гузаронад. Зеро тарбияи фарзанд яке аз фазилатҳои неки зан буда, дигар кас чун модар наметавонад фарзандонро бо муҳаббату самимият ба воя расонад. Ба қавли бузургон

“Домони модар мактабест, ки агар дуруст омода шавад, як миллати асилро тарбия ва омода мекунад”.

Агар ба таърихи гузаштаи халқиятҳои башар нигарем, маълум мегардад, ки на дар ҳама давра иззату эҳтироми зан ба дараҷаи аъло пазируфта мешудааст ва мақому манзалати он низ на он қадар устувор ва барболо будааст. Дар бисёр мавридҳо занро ҳамчун воситаи хушҳоли ва хушгузаронӣ медонистанд. Масалан, дар Миср зан бо хоҳиши худаш шавҳар карда наметавонистааст ва гузашта аз ин онро ҳамчун мол харидуфурӯш мекарданд ё ҳамчун мол ҳадя менамуданд. Дар ҳолатҳои, ки агар зан дар хиёнати шавҳараш муттаҳам дониста мешуд, шавҳараш ҳуқуқ дошт, ки ӯро ба қатл расонад.

Дар урфу одатҳои мардуми араб то ислом бошад, зан умуман ҳуқуқ ба мерос надошт, дар ҳолати вафоти шавҳараш, ӯро ҳамчун мол ба соҳиби нав месупориданд. Таваллуди зан дар оила мусибати басо бузург ба ҳисоб мерафт ва он ҳамчун нишонаи шармандагии хонавода эътироф мешуд. Аз ин рӯ, тифли навздро, ки зан таваллуд шудааст, зинда дар гӯр мекарданд.

Дар Ҳиндустони қадим бошад, зан пас аз вафоти шавҳараш ҳуқуқи зистан надошт ва рӯзи марги шавҳараш ӯро зинда ба зинда бо ҷасади ҳамсараш месӯзонданд. Мувофиқи қонунҳои Ману (қонунҳои Ҳинди қадим) зан дар тамоми умр аз падар ё аз шавҳар вобаста буд. Ба ақидаи мардуми Ҳиндустони қадим зан маҳлуқи хело бад буда, ҳатто марг, оташи дӯзах, заҳр ва морони заҳрдор аз ӯ беҳтар мебошанд. Зан сарчашма ва маншаи асосии гуноҳ маҳсуб меёфт.

Яҳудиён занро лаънатшуда меҳисобиданд, зеро онҳо чунин мепиндоштанд, ки маҳз зан боиси аз бихишт ронда гардидани ҳазрати Одам гардидааст. Диндорони масеҳӣ чунин мепиндоштанд, ки ҷинси зан нопок аст ва аз ӯ дурӣ мечустанд. Аз ин рӯ мардони диндор дар маъбадҳо савганд ёд намуда, то охири умр мучаррад мемонданд.

Аз таърихи гузаштагони мардуми мо низ ҳолатҳои пайдо намудан мумкин аст, ки мутобиқи он мақоми зан дар ҷомеа хеле паст буда, ҳуқуқҳои зан мунтазам поймол мегардиданд, занҳо пойбанди хурофот ва урфу одатҳои иртиҷой буданд.

Аммо ба ҳамаи ин нигоҳ накарда, занҳо он ҳама азобу уқубатҳо ва машаққатҳои зиёдро паси сар намуда, насли хешро то имрӯз ба дунё овардаву таълиму тарбият менамоянд.

Маҳз ҳамин таҷрибаҳои омӯхта, дар бунёди ҷомеаи демократии Тоҷикистони соҳибистиклол ба маърифати зан тавачҷуҳи зиёд зоҳир карда мешавад. Ба ин хотир Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар суханрониҳо ва паёмҳои ҳарсолашон ба масъалаи баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа диққати ҳамагонро ҷалб месозанд. Зеро занон дар ҷомеаи Тоҷикистон 50 фоизи аҳолиро ташкил карда, дар пешрафти соҳаи мухталифи хоҷагии халқи мамлакат нақши муассир мебозанд. Аммо дар замони ҳозира талабот ва фаъолияти занон дар қорҳои давлатӣ бештар аст. Зиёдтар ҷалб кардани бонувон ба қор дар муассисаҳои тиббӣ, давлатӣ ва хидмати давлатӣ, соҳибқорӣ пурманфиат арзёбӣ мешавад.

Яке аз санадҳои нодир ва тақдирсоз оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, ки дар боло зикр намудем, Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» мебошад.

Ҷиҳати ҳалли ин масъала Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати пешбарандаи рушди баробар ва одилонаи ҷинсҳои тавассути мустақкам кардани мавқеи зан бо меъёрҳои конституционӣ

ва минбаъд такмил додани онҳо тавассути қонунҳои соҳавӣ пеш гирифт. Ин иқдом барои баланд бардоштани ҳуқуқ ва мақоми зан дар ҷомеаи Тоҷикистон гардид.

Ба ҳамин хотир Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон фармон дар бораи баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеаро содир кард.

Зимни ин фармон барномаҳои давлатӣ таҳия гардида, пайи амал қарор гирифтаанд. Ҳадаф аз татбиқи барномаҳо натавонанд баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа, балки дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳанг назаррастар кардани фаъолияти занон мебошад.

Ҳоло дар ҷумҳуриамон фаъолияти занон дар соҳаҳои маориф, тандурустӣ, соҳибкорӣ бештар буда, дар қорҳои давлатӣ низ сол то сол шумораи онҳо меафзояд.

Дар фарҳанги исломӣ ҷойгоҳи махсуси модарон - занон ва духтарон дар хонавода ва ҷомеа ба ҳубӣ ва дақиқ муайян шудааст. Нақши муҳим ва таъсиррасонии мусбати онҳо ҷи дар муҳити хонавода ва ҷи дар ҷомеа эҳсос карда мешавад.

Бузурге фармудааст: «Ҷомеае фаъол шумурда мешавад, ки дар он занон мавқеи пешоҳангӣ дошта бошанд». Пас суоле матраҳ мешавад, ки кадом гурӯҳи занон дар ҷомеа пешоҳангиро ба иҷро расонида метавонанд? Маҳз ҳамон заноне дар ҷомеа фаъол буда метавонанд, ки соҳибмаърифатанд.

Оё зани муосир соҳибмаърифат аст? Суоле ҳаст, ки доимо бояд дар мадди назар бошад. Баъзан ҳолатҳои ҷойдоранд, ки ба масъалаи омӯзиши занон, соҳибкасб гардидани онҳо кам аҳамият дода мешавад. Ин гуна рафтор ба талаботи замони мувофиқ нест. Вақти он аст, ки аз суҳанпардозӣ ва ҳисоботпуркуниҳо даст кашида, ба қори амалӣ гузарем. Тарбияти занони бомаърифатро дар оила, дар мактабҳои таҳсилоти миёнаи олӣ ва ҷомеа мақсаднок ташкил намоем. Манзур аз ин иддаҳо тарбияи духтарон дар мактаб ва оила бошад. Ин ду ниҳод метавонанд дар алоқамандӣ тарбияи фарҳанги оиладорӣ, касбомӯзӣ ва соҳибилм шудани духтаронро, ки занону модарони ояндаи моанд, дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монанд.

Баробарҳуқуқии занон бо мардон дар дигар қонунҳои соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъиятӣ пешбинӣ гардида, имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо кафолат дода шудааст.

Зан муборизи қавиירוа буда, дар ҳаёти ҳаррӯзаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши ҳалқунандаро мебозад. Дарки амиқи ин нуқтаи басо муҳимро ба эътибор гирифта, ҳуқуқи занро эътироф ва мақому манзалати вай дар ҷомеа рӯз аз рӯз ба тадриҷ меафзоянд.

Масъалаи муҳими дигаре, ки дар радифи масъалаҳои фавқуззикр Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ташвиш оварда буд, ин баланд бардоштани ҳуқуқи зан ва мақоми ӯ дар ҷомеа буд.

Имрӯзҳо бо шарофати Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон - сарвари дурандешу ғамхори миллати тоҷик дар самти баргузори барномаҳои давлатӣ, оид ба баланд бардоштани мавқеи зан дар ҷомеа барои занони тоҷик дастгирии беандоза аст. Қайд намудан бамаврид аст, ки зан дар оила соҳиби мақому мавқеи намоён дорад.

Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландихтисос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд.

Ба ҳолати якуми январи соли 2021 аз шумораи умумии 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 фоизро занон ташкил медиҳанд. Саҳми занон дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи

кишвар 73 фоиз ва тандурустиву ҳифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68 фоизро занону бонувон ташкил медиҳанд.

Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёти кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35600 нафар ва занони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад.

Чудо намудани қарз яке аз василаҳои беҳтар намудани шароити иқтисодии занон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба занону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст.

Имрӯзҳо роҳбари давлатамон пайваста нисбати занон тавачҷуҳии хоса зоҳир намуда, дар ҳар паёму баромадҳояшон мавқеи азалии зани тоҷикро ба тадриҷ ёдрас менамоянд.

Фармони Президенти кишвар «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» байни мардум инқилоби фикриро ба вуҷуд оварда, дар арсаи ҷаҳон давлати демократӣ ва дунявӣ будани Ҷумҳурии Тоҷикистонро бори дигар нишон дод. Ин хуччати муҳим ҳамчун раҳнамо барои таҳия ва қабули дахҳо санадҳои меъёрию ҳуқуқии дигар, ки ба беҳдошти вазъи иҷтимоӣ-иқтисодӣ, фарҳанги маънавии оилаҳо, баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, иштироки фаъолонаи онҳо дар идоракунии давлат, тайёр намудани кадрҳои болаёқату донишманд аз ҳисоби занону духтарон, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии занон ва беҳгардонии вазъи сиҳатии модару кӯдак равона карда шудааст.

Зани тоҷик дар тасавури ҷомеаи имрӯзаи мо на танҳо ҳамчун олиҳаи покӣ ва муҳаббат манзалат дорад, балки дар рушди ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқи мамлакатамон фаъолияти босубот дорад.

Мо, занону духтарон бояд фахр аз он дошта бошем, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шахсан Президенти кишвар ба масъалаи мақоми зан дар ҷомеаи имрӯза диққати ҷиддӣ медиҳанд.

Аз ин лиҳоз, мо занон кӯшиш ба ҳарч диҳем, ки дар фазои оила ҳамдигарфаҳмӣ, боварӣ, меҳру муҳаббат ва шафқат нисбат ба якдигар ҳукмфармо бошад. Бунёдкори оилаи намунавӣ ва ҷамъияти солим бошем!

Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро иффату зебӣ, фурӯтаниву маърифатнокӣ хоси зан буда, ба зиндагии аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад. Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад. Барои ҳамин ҳам ба хоҳири устувории оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила дар заминаи муҳаббати самимӣ ба якдигар дар ҷомеаи мо оила бунёд мекунанд.

Адабиёт:

1. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон санаи 26.01.2021сол
2. Маҷаллаи “Бонувони Тоҷикистон” (декабри 2020 № 168-169 - саҳ 14-15).
3. Гендерные отношения в Таджикистане. 1999 //Национальный отчёт. - Душанбе, 2000.
4. Тендерная статистика в Республике Таджикистан. - Душанбе, 1999.

НАҚШИ ЗАНОН ДАР ЧОМЕА

Чайчиева Мамлакат

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Домони занон дабистони аввалини башар аст. Зан аст, ки ба мо одобу ҳашамат ва каромати фаровонро бедареғ ҳадя мекунад.

Ҳар миллат бо насли огоҳу боирода, соҳибҳуқуқу соҳибмаърифат аз як даҳсола ба даҳсолаҳои дигар раҳсипор мегардад.

Мегӯянд, ки агар зан босаводу соҳибмаърифат бошад, миллат тарбия меёбад ва як насли боғуруру сарбаланд ба воя расида, роҳ ба сӯи оянда ҳамвор мегардад.

Аз ин ҷост, ки нақш ва мақоми зан-модар дар чомеа ва башар барои эъмори салтанати адлу инсоф ва инкишоф ниҳоят бузург будааст.

Беҳуда нест, ки бисёр нобиғаҳои олам дар назди зан сари таъзим фуруд овардаанд. Бузурғтарин алломаҳои замон занро ситоиш кардаанд, беҳтарин сухани пайғамбарон дар ҳаққи занон гуфта шудааст. Волотарин ва зеботарин шеърро ба зан бахшидаанд.

Ҳатто Наполеон Бонапарт гуфта буд, ки «Зан бо як даст гаҳвора ва бо дасти дигар дунёро такон медиҳад».

Темури курагонӣ ба зӯри зулму ситам дунёро гирифт, аммо модарро эътироф намуда ва пеши пойи ӯ сачда овард.

Бале, зан ба Худованд наздик аст. Зан инкишофдиҳандаи зот ва наслҳои ақлҳост. Зан офтоби раҳшони ҳарлаҳзаинаи зиндагист. Тарбияи одам аз оғӯши зан, модар оғоз меёбад, яъне ба камол расидани як инсон худшинос, пеш аз ҳама, аз чигунагии сифати зан вобастагии калон дорад.

Аз ҳамин нуқтаи назар ба хотири рушди зиндагӣ ва чомеа зан дар баробари сазовор будан паҳлуи мард бояд соҳиби ҳаққу ҳуқуқи комили худ бошад, то шахсияти нақӯноме бипарварад дар доман ва он ҳам сазовори эҳёи инкишоф ва дӯстдори марзубум ва забони ширини модар бошад сарзаминро ҳифз намояд ва нагузорад, ки кафи хоке аз ин сарзамин берун биравад.

Бояд зикр кард, ки дар сарчашмаҳои таърихӣ оварда шудааст, ки дар лаҳзаҳои хассос занон дар қатори мардон шучоату мардонагӣ ва қаҳрамонӣ нишон дода, исбот намудаанд, ки кам нестанд, балки машъалафрӯзони замони худ мебошад. Намунаи ин қаҳрамониҳоро дар фаъолияти малика Томирис, қаҳрамониҳои Рухшона, чил духтари покдомани хатлонӣ, ҷонфишониҳои Гурдофарид ва ватандӯсти Ойгул Муҳаммадҷонова дида метавонем.

Бояд қайд намуд, ки имрӯз анқариб 50 дарсади аҳолии кишварамонро занон ташкил медиҳанд. Бе ворид ва иштироки онҳо дар тамоми ҷабҳаҳо, бахусус сиёсат, иқтисод, фарҳанг ва иҷтимоӣ мо ба ягон пешравӣ ноил шуда наметавонем.

Башарият дар тӯли мавҷудияти худ кӯшиш ба ҳарч додааст, ки қонуни беҳтарин ва оқилонатаринро барои зиндагӣ интихоб намояд, то дар он тамоми ҳуқуқҳои инсон, бахусус занон ба назар гирифта шавад,

Дар ин даврони ҷадид, даврони пешрафти илму техника, фарҳангу маърифат, ки тахти шиори демократия ва ҳуқуқбунёдӣ башар дунболи ҳақиқат ва дарёфти ҳуқуқ мегардад, боз ҳам мушкilotи ҳуқуқи инсон ҳал нашуда ва боқӣ мондааст, лекин ба ҳар ҳол бояд иқрор бишавем, ки башар бо мурури замон бар асари таҷрибаи ҳосилкардааш ба таври ҷашмгире ба дарёфти ҳуқуқҳои воқеии инсон ва ҳимояи он ноил гардидааст. Ин далолат ба он мекунад, ки ҳақиқат ва адолат вучуд дорад.

Занон ва модарони мо низ бо мурури замон ба он наздик мегарданд ва барои ҳаққи ҳуқуқҳои худро соҳибӣ намудан кӯшиш менамоянд.

Ҷомеаи суннатии мо дар замонҳои гуногун барои замон баъзан монеагузориҳо эҷод кардааст ва будааст чунин андешаҳо, ки зан қобилияти ташкилотчигӣ надорад ва аз маҳдудии хонавода дур рафта наметавонад.

Назару андешаҳо ва фарзияҳои гуногун вучуд доранд, ки таҳлил, баррасӣ ва пешниҳоди онро ҳавола ба олимону коршиносон менамоем.

Ва имрӯз андешаи пеш меорем, ки «Мақоми зан дар ҷомеаи имрӯз ба кадом поя аст? Чӣ тағйироту тақомулоти тозае вуруд ёфтааст дар сарнавишти зани тоҷик, ки ўро яке «олиҳа» мехонаду дигаре «камақли мӯйдароз», савумӣ фариштаву чорумӣ ҳамамали шайтон ва панҷуме олиҳа. Кадом довари ҳақиқатгӯ метавонад фарҷом бахшад ба ин ҳама баҳсиҳои тӯлонӣ, ки аз гузаштаи дур то имрӯз идома дорад».

Мушкилотро дида тавоништан, аз ёфтани роҳи ҳалли онҳо мушкилтар менамояд. Барои аввалӣ тасаввурот ва барои дуввумӣ имкон зарур аст, мегӯянд коршиносон.

Аз ин рӯ, ҳама кӯшишҳои сартосарӣ сари он масоиле, ки ба ҳайсиат, ҷоҳу ҷалол ва ҳаёти ин мӯъҷизаи Худованд иртибот дорад, дастаҷамъона ҳалли худро бояд биебанд. Дар он сурат мо комилан ба ҷомеаи мутамаддин ворид хоҳем гашт ва фахр аз он хоҳем кард, ки Тоҷикистони азизи мо воқеан ҳам ба ин олиҳаи бузург эҳтиром қоил асту ҳаққи ҳуқуқҳои ўро пос дошта, сари мӯе намегузорад, ки ҳуқуқҳоиаш поймол гардад.

Мо медонем ва дарк мекунем, ки назари дигарон дар он сурат ба кишварҳо, баҳусус, ба кишвари мо мусбат мегардад, ки ба зан, ба хоҳар ва модар ҳаққи азалии ўро баргардонем ва нагузорем, ки пеши касею чизе сарҳам ва музтару малул бошад.

Охир занҳо ба ҷуз нақши асосӣ ва калидии модар будан, ҳуқуқ доранд масъулияти бузурги ҷомеаро ба уҳда гиранд.

Зери маъноҳои суханҳои боло ҳамчунин бо масъулияти том изҳор медорам, ки мушкилоти мо он вақт бапуррагӣ ҳалли худро пайдо хоҳад кард, ки худ фаъол бошем дасти ҳамдигарро гирифта, муттаҳид шуда, аз бечоранолию заифӣ берун бишавем, гарчанде садҳо мушкилиҳои зиёде пеши мо феълан вучуд доранду моро баъзан пеш рафта имкон намедиханд, аммо боз ҳам кӯшиш барои сохтани ҷаҳони нави пешрафта аз мост.

Паррандаҳои гуногун ҳамеша дар ҳалқаи ҳамдигаранд. Дар ҳамаи ҳолатҳои зиндагӣ комуси иттиҳод ва дӯстиро риоя мекунам. Мо - хоҳарон оини вафодориро бояд аз онҳо биомӯзем ва бидонем, ки дар вартаи парешонию номуттаҳидӣ ба ҷое нахоҳем расид. Воқеан ҳам, имрӯз замоне фаро расидааст, ки як ҳаракат, як чунбиши бузурги занонаро дар сахнаи кишвар роҳандозӣ намоем ва ба дигарон муаррифӣ карда тавонем, ки зани тоҷик зани бечора ва номуроду ноком нест, ки месозему мегӯемаш, балки занест, ки хеле метавонад бо ҷасорат аз худи дигарон дифоъ намояд ва дар қатори мардони мард истода, барои ободии Тоҷикистони азиз қудрати зехнии худро дарег надорад.

Ҳозирини гиромӣ, ояндаи кишвар дар пешорӯи ҷаҳонишавӣ, инноватсия, рушд ва ҳукумати электронист, ки бе боло бурдан ва амалан амалӣ гардонидани қонунҳо дар бораи мақому мартабаи занон дар амал тарҷеҳ намегардад.

Бояд гуфт, ки дар ҳеҷ асру замоне монанди асри ҳозир масъалаи зан матраҳ набуда ва баҳсу басира дар бораи он то ин андоза доманадор нашудааст.

Маҳз бо ҳалли масъалаи мақоми зан, чуноне ки дар боло зикр намудем, мо метавонем бунёди ҷомеаи устувор, боадолат ва ҳаматарафа тараққикардари орзу намоем ва созем.

Ба ҳамин хотир, 3 декабри соли 1999 фармони Сарвари давлат «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» ба тасвиб расид. Ин санади муҳим асоси ҳукукии таҳия ва қабули якчанд барномаҳои давлатӣ аз ҷумла «Барномаи миллии тадбирҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба баланд бардоштани мақом ва нақши зан барои солҳои 1998-2005», «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқ ва имкониятҳои баробари мардону занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010» ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқӣ ва имкониятҳои баробари мардону занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гардид. Илова ба ин, Ҷумҳурии Тоҷикистон аз миёни кишварҳои Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил яке аз аввалинҳо шуда Конвенсияи байналмилалиро «Дар бораи ҳуқуқҳои сиёсии занон» ба имзо расонд.

Давлат иштироки баробари мардону занонро дар идоракунии давлатӣ кафолат медиҳад ва баробарии мардону занонро дар шохаҳои қонунгузорӣ, иҷроия ва судӣ ба тарзу воситаҳои ҳуқуқӣ, ташкил ва ғайра таъмин менамояд.

Системаи интиҳобот дар ҚТ бо мардону занон барои иштирок дар раванди сиёсӣ, ҳуқуқҳои баробарӣ, имтиёзи интиҳобот ва кафолатҳои онро таъмин менамояд.

Айни ҳол 8 нафар зан узви Маҷлиси милли ва 14 нафар узви Маҷлиси намояндагон буда, зиёда аз 13 ҳазор духтарон тибқи квотаи президентӣ аз ноҳияҳои дурдаст то инҷониб ба мактабҳои олии қабул гардида ва аксари онҳо ба кор таъмин карда шуданд. Бо ташаббуси Кумитаи зан ва оилаи назди Ҳукумати ҚТ курсҳои нави «Менечменти давлатӣ» ва «Зан - роҳбар»-ро таъсис доданд. Дар ҳукумат ва судҳо низ сафи занон меафзояд.

Соҳибкорони муваффақи мо аз ҳисоби занҳо меафзоянд.

Дар ҳизбҳои сиёсии кишвар низ хоҳарону модарон кӯшиши ворид шудан доранд, ҳатто баъзашон муваффақ ҳам шудаанд.

Сиёсат кори душвору мураккабест, ки на ҳар кас аз уҳдаи идораи он мебарояд. Ба сиёсат бо чавҳари азали, бо дили пок, имони холис, бо вичдони баланди инсонӣ, бо хушёрии ҳаматарафа бояд ворид шуд, варна сиёсат касро ба масҳарагӣ мекашад.

Ҷомеаи шаҳрвандии мо шакл мегирад. Мо умед бар он мебандем, ки хоҳарони мо дар ҷабҳаҳои он фаъол мегарданд.

Барои мо фазои солим ва суботи ҷомеа муҳайё аст ва мо бояд фаъолиятмандии худро зиёд намуда, барои мавқеъ пайдо карданамон дар ҷомеа кӯшиш намоем ва сохторҳои мавҷуда ҳам имкониятро фарохтар намоянд ва мушкilotи хонаводагӣ ҳам, ки барои фаъолияти зан монев мешавад, то ҷое сабуктар шаванд.

Хулоса бояд гуфт, ки бо ҳама мушкилиҳо занон дар самтҳои гуногун пеш мераванд. Онҳо дарк мекунанд, ки барои то ин ҷо расидани онҳо чӣ қадар талошҳою аз худ гузаштанҳо дар таърих мондагор аст.

Зиндагӣ майдони дард асту набарди ному нанг,
Дардро дармон намебояд аз шахду шаранг,
Дар набарди огаҳӣ хушёр будан санъат аст,
То бубахшӣ зиндагии хештанро обуранг.

Худо он миллатеро сарварӣ дод,
Ки тақдираш ба дасти хеш бинвишт.
Ба он миллат сару коре надорад,
Ки деҳқонаш барои дигарон кишт.

Адабиёт:

1. Кувватова А.А., Хегай М.Н. Зан дар давраи гузариш. Известия АИ ҚТ. 1997.
2. Кувватова А. Андешаи ҷамъияти ва тағйирёбии иҷтимоии ҷомеа (дар асоси таҳқиқоти сотсиологӣ дар Тоҷикистон). - Душанбе, 1997.
3. Латофат Кенчаева. Начотбахши дунё кист.- Душанбе, 2005.
4. Иштироки занон дар ҳизбҳои сиёсӣ. Китоби дастаҷамъии маркази худшиносии занон дар шаҳри Душанбе, соли 2010.
- 5 «Бетарафӣи ҷомеа ва фард хиёнат ба миллат аст», рӯзномаи “Тоҷикистон”, соли 2012.
- 6.Тачрибаи кор ва роҳҳои баланд бардоштани нақши квотаи президентӣ дар фарогирии донишҷӯдухтарони тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда дар Донишгоҳи технологии Тоҷикистон. Паёми Донишгоҳи технологии Тоҷикистон.
7. Бетарафӣи ҷомеа ва фард хиёнат ба миллат аст. Рӯзномаи «Тоҷикистон», соли 2013 № 4, 12 март.
8. Назаре ба зиндагии пирон ва калонсолони ҷомеа. Бюллетени ташкилоти ҷамъиятии «Зан интихобкунанда» № 2, аз моҳи март соли 2013.
9. Агар духтар соҳибтоҷ гардад. Рӯзномаи «Фановар», соли 2013

НАҚШИ ЗАН ДАР РУШДИ ТИҶОРАТИ НАЗДИСАРҲАДӢ

(дар мисоли Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон)

Ясакиева Сабрина Азизовна

Донишгоҳи давлатии тиҷорати Тоҷикистон

“ В женщине скрывается удивительная великая тайна, великая жизненная загадка,
источник всех радостей и всех забот”

Арне Гарборг

Настоящее время роль и статус женщин в таджикском обществе является важной частью публичных и научных дискуссий . Смещение ценностных ориентаций от традиционных к инновационным, формируют новые подходы к пониманию вклада женщины в общественное развитие в сферах образования, медицины, культуры и воспитание.

В Республике Таджикистан достаточно обоснованно реагируют на новые изменения современности и проблем женщин в обществе. Для сбалансированной гендерной политики государство всегда старается решить следующие проблемы связанные с положением женщин: повышение их социально-экономического и политического статуса в обществе; обеспечение свободного доступа к образованию, медицине, бизнесу и других различных сферах жизнедеятельности; создание благоприятных условий для обеспечения

безопасного материнства и репродуктивного здоровья женщин; соблюдение законодательства о правах и гарантиях работающих и неработающих женщин.

На сегодняшний день вклад женщин в разных сферах жизнедеятельности таджикского общества в целом и его регионы по отдельности не оценим. Женщина наравне с мужчинами является важнейшим трудовым ресурсом страны. Почти во всех сферах деятельности можно наблюдать участие женщин, которые наряду с мужчинами достигли высокие результаты.

Республика Таджикистан с первых дней независимости стремиться использовать огромный потенциал женщин для устойчивого развития страны. Обеспечения эффективной гендерной политики является приоритетом социальной политики государство. В 2005 году в Республике Таджикистан был принят Закон « О государственных гарантиях равных прав и возможностей мужчин и женщин», который устранил ограничение женщин и признания равноправия мужчин и женщин в любых областях жизнедеятельности.

Распад Советского Союза, приобретение независимости и переход от плановой экономики к рыночной для Республики Таджикистан навлеки за собой кардинальные изменения в стране, от которого пострадали не только регионы расположенные на долинах, но больше всего пострадали горные регионы страны, в том числе Горно-Бадахшанская автономная область. Во времена Советского Союза данный регион получал колоссальные субсидии , была гарантирована рабочая занятость населения, продовольственное обеспечение, общественная безопасность и т.д.

В этих условиях появилась новая женская профессия-женщина предприниматель. На сегодняшний день значительную часть среди предпринимателей ГБАО занимают женщины. Поэтому возникает вопрос какие потенциалы имеют женщины горных регионов способные поменять их образ жизни и благосостояние в лучшую сторону?

По сравнению с другими регионами Республики Таджикистан ГБАО имеет большое преимущества выраженное в ее автотранспортной системе. Горно- Бадахшанская Автономная область является местом пересечения потока международной торговли. Стратегическое местоположения ГБАО служит мостом для транзита товаров и услуг между Китаем, Кыргызстаном и Афганистаном. Ваханский коридор длиной 20 км отделяет ГБАО от Пакистана. Через территории области проходит самый длинный в республике автомагистраль Душанбе-Хорог-Кулма, которая уходит вверх по направлению к таджикско-китайской границе на перевале Кулма. В продолжение вышесказанного следует отметить что на ряду с Китаем ГБАО имеет сотрудничество с Афганистаном с помощью «мостов дружбы» которые построены через реку Пяндж, число которых в области составляет более 4-х приграничных рынков. [5;с.23]

В начале 2000 года в жизни женщин ГБАО появились новые возможности реализовать себя как личность, и обеспечивать свою семью и благоприятно влиять на экономику региона – участие в приграничной торговле. Именно она оказывает благотворное влияние на уровень жизни женщин по обеим сторонам реки Пяндж.

В приграничной торговле в основном предусмотрено участие местных жителей приграничных районов. Большинство участников составляют женщины. Для некоторых из них это даже является единственным источником дохода семьи. Женщины на приграничных рынках ГБАО торгуют сельскохозяйственной продукцией, тканями, продукцией домашнего приготовления, продукцию кустарного производство, посудой. Среди торгующих женщин наблюдаются не только из других районов области, но даже существуют

предприниматели женщин из Китая и Ошской области Кыргызской Республики. Некоторые из них торгуют там с первых дней открытия рынков и охватывали свою нишу.

Следует отметить, что приграничная торговля для женщин по обеим сторонам реки Пяндж дает уникальную возможность изменить жизнь в лучшую сторону, потому что на приграничных рынках, существуют более благоприятные условия для введение предпринимательской деятельности. Торговцы на приграничных рынках освобождены от любых форм платежей, введена упрощённая система таможенных процедур, действует безвизовый режим пересечение границ. Полученный доход от торговли они тратят на приобретение продуктов питания, бытовые электроприборы, одежду, обувь, инвентарь и других товаров первой необходимости.

Согласно данным Управления по статистике в ГБАО и проведенного анализа количество участников на приграничных рынках среди женщин на всех 4 приграничных рынках в год составляет свыше 70 человек (рис.1)

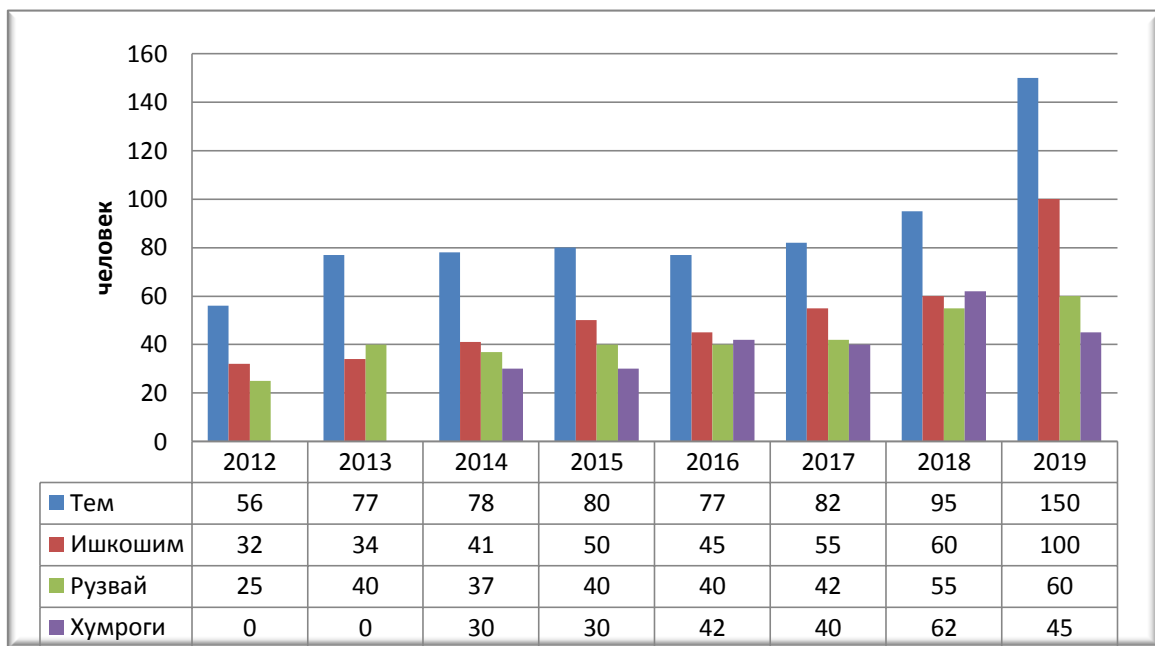

Рисунок 1. Динамика количество торгующих женщин на приграничных рынках ГБАО за 2012-2019 гг.

В результате проведенного нами анализа установлено, что в структуре товарооборота на приграничных рынках ГБАО ведущее место в 2019 году занимает приграничный рынок «Тем», на котором торгуют свыше 150 женщин; «Ишкошим» -100 человек; «Рузвай»- 60 человек а приграничный рынок «Рузвай» -45 человек. Приграничный рынок был введен в эксплуатацию в 2014 году, поэтому количество женщин на этом рынке показано только за четыре последних лет.

Приграничная торговля региона не только имеет экономическое, но и социально-культурное и политическое значение. Социальные факторы обусловлены традициями, культурой, религией, уровень жизни населения. В приграничную торговлю вовлечены люди самых разных профессий (учащиеся, пенсионеры, домохозяйки, безработные). Приграничная торговля не только соединяет берега реки, главное она соединила один

этнический народ, отделенный нескольких десятилетий. Женщины с афганской стороны имеют возможность получить медицинскую консультацию, имеет доступ к образованию, участие в тренингах и семинарах, обмениваются опытом в области науки, введение домашнего хозяйства и другие. Нужно отметить и то, что среди 4 приграничных рынков единственный рынок на котором торгуют афганские женщины это приграничный рынок «Тем» города Хорога. Они торгуют в основном ручными изделиями, лекарственными травами и сухофруктами. Афганские женщины на рынке полностью освобождены от любых форм платежей, в том числе и плата за место на рынке. Приграничные рынки дают возможность женщинам обмениваются о своих проблемах друг с другом, найти родственников и поддерживать с ними связь.

В целом, можно сделать вывод что что женскому предпринимательству, которая находится на этапе становления, нужна поддержка со стороны государство на самых разных уровнях. В связи с этим можно выделить следующие рекомендации по совершенствованию деятельности женщин на приграничных рынках:

- оказывать начинающим собственным бизнес женщин предпринимателей, практическую помощь в подготовке и реализации собственных бизнес-проектов и распространять полученный ими опыт на другую категорию предпринимателей ;
- упростить переход через границу с использованием на основе использования одного канала;
- на приграничных рынках создавать место для досуга женщин;
- создать на территории приграничных рынках совместные предприятия легкой промышленности ;

Таким образом , женское предпринимательство по свое природе играет важную роль в становление предпринимательство несомненно имеет хорошие перспективы для своего дальнейшего совершенствования. В целом сама специфика малого предпринимательство соответствует женскому складу ума и психологии.

Литература:

- 1.Алибахшов Б. Стратегия устойчивого развития Памира- по материалом стратегического семинара по устойчивому развитию Горного Бадахшана. г. Хорог с 21 - 24 октября 2002г-Хорог: ОФ “ Памир”, 2003.-91с.
2. Морозов В.А. Женское предпринимательство как основа малого бизнеса// Омский научный вестник. 2009.- №2 (76). С. 96-99.
- 3.Материал второй международной конференции « Региональная приграничная торговля: новый уровень и перспективы развития»- Душанбе, 2011- 63 с
- 4.Семенова Ю.А. Женское предпринимательство в современном российском обществе: особенности и перспективы//Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия: Социология. Политология. 2014.- Т. 14- вып. 2. –С. 17-21.
- 5.Жеенбеков А.Ш Дарожная карта- присоединение Кыргызстана к таможенному Союзу: поиск компромисса в вопросах сотрудничества //Проблемы современной экономики.- №3 (47) 2013.- 56с

**БАХШИ 3. МАСЪАЛАҲОИ ИҚТИМОИЮ
ИҚТИСОДИИ ТАҲСИЛИ ДУХТАРОН ДАР
ТАЪЛИМГОҲҲОИ ОЛӢ**

**СЕКЦИЯ 3. СОЦИАЛЬНО –
ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ УЧЕБЫ
ДЕВУШЕК В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЯХ**

**ПРИВЛЕЧЕНИЕ ДЕВУШЕК К ИНФОРМАЦИОННО-
ТЕХНОЛОГИЧЕСКОМУ АУТСОРСИНГУ В ОФФШОРНОМ БИЗНЕСЕ**

**Азимов А.Дж., Баротов М.М.
ИЭТТГУК в г. Худжанд**

Как указал в своем послании Основатель Мира и Единства, Лидер Нации, Президент Республики Таджикистан Эмомали Рахмон «В быстро изменяющихся условиях и острой ситуации в современном мире мы, прежде всего, должны опираться на внутренний потенциал, возможности страны, и прилагать больше усилий для устойчивого экономического развития, защиты продовольственной безопасности и охраны здоровья граждан» [1].

Проблемы занятости являются одной из первоочередных задач для привлечения трудовых ресурсов в Республике Таджикистан, исходя из радикального состояния экономического реформирования общественно - экономического уклада, что характеризуется изменением демографических и миграционных процессов в регионах [2, 66].

Информационные технологии (ИТ) – активно растущая отрасль, где сегодня предлагаются самые привлекательные вакансии и открываются самые многообещающие возможности. В то же время она остаётся преимущественно «мужской» сферой. Согласно статистике, в крупных технологических компаниях работают от 26% (Microsoft) до 43% (Netflix) сотрудниц, а технических специалистов среди девушек и того меньше. Доля женщин в управляющем составе ИТ-компаний не превышает 10%, а подавляющее большинство корпораций Кремниевой долины находится полностью под управлением мужчин.

Согласно институциональной экономической теории связь с прошлым имеет три характеристики:

1. Носит устойчивый характер.
2. Связь настоящего и будущего с прошлым имеет опосредственный характер.
3. Носит слабый характер.

Одной из главных причин этого процесса - примитивизация трудовых процессов, которая не требует специализированного труда, характеризуется низким уровнем производительности труда, что приводит к появлению неэффективных институтов занятости в экономике республики. Решение данного вопроса требует углубления разделения трудовых процессов, посредством внедрения новых технологий и развитием инфраструктуры экономики [2, 68].

Из-за стереотипа, что программирование исключительно мужская профессия, женщинам приходится нелегко в этой сфере, но если взглянуть к истокам программирования, то женщины внесли вклад в развитие данной сферы не меньше, чем мужчины. На самом деле, у истоков ИТ стояли именно женщины, и десятки из них сыграли большую роль в становлении технологий. Ада Лавлейс (1815-1852), пионер компьютерного века, по праву считается первым программистом в истории. Грейс Хоппер (1906-1992) участвовала в разработке UNIVAC I, первого коммерческого компьютера в США. Считается, что именно она ввела в использование термин «баг». Радья Перлман (1951-) создала алгоритм, лежащий в основе протокола SpanningTreeProtocol (STP), и получила прозвище «Мать Интернета». Этот список можно продолжать часами –

настолько велик вклад женщин в развитие вычислительной техники и информационных технологий [3].

В 1970-1980-х годах доля женщин в ИТ была довольно высока. Это вполне объяснимо: в те годы работа в сфере ИТ считалась непрестижной, скорее канцелярской. Однако вслед за стремительным развитием отрасли статус работы в ней резко повысился, что привело в нее немало мужчин. Девушки же, под давлением подсознательных предубеждений и стереотипов, за недостатком женских ролевых моделей, на которые можно было бы равняться, стали терять интерес к техническим специальностям. Это действительно проблема, ведь отсутствие гендерного разнообразия в ИТ приводит к нехватке специалистов и снижению инновационного потенциала.

Почему именно привлекать девушек к ИТ-аутсорсингу, а не к другим сферам программирования? В условиях Таджикистана этот путь является наилучшим решением, так как указано в статистике, средний возраст в стране 24 года - это говорит о том, что большую часть населения составляют молодые люди и очевидно, что половина из них молодые трудоспособные девушки.

Что такое аутсорсинг? **Аутсёрсинг** (от англ. *outsourcing*: (outer-source-using) использование внешнего источника и/или ресурса) - передача организацией, на основании договора, определённых видов или функций производственной предпринимательской деятельности другой компании, действующей в нужной области. В отличие от услуг и поддержки, имеющих разовый, эпизодический или случайный характер и ограниченных началом и концом, на аутсорсинг обычно передаются функции по профессиональной поддержке бесперебойной работы отдельных систем и инфраструктуры на основе длительного контракта (не менее 1 года). Аутсорсинг позволяет повысить эффективность предприятия в целом и использовать освободившиеся организационные, финансовые и человеческие ресурсы для развития новых направлений или концентрации усилий, не требующих повышенного внимания [4].

Как же привлекать девушек в сферу информационных технологий? Как было указано выше, существует стереотип, что сфера информационных технологий - только мужская сфера. Данное мнение не исключение и для Таджикистана, из-за устоявшихся обычаев и традиций большинство родителей не дают своих дочерей в получении высшего образования в сферу информационных технологий. Зачастую приоритет при поступлении в высшие учебные заведения даётся в медицинский или экономический направления, в этом нет ничего плохого, но реализовать себя в качестве медработника или экономиста на международном уровне довольно тяжело, а в сфере ИТ - это относительно просто, так как можно находясь в Таджикистане, выполнять заказы из другой части планеты, для этого необходим лишь доступ в интернет и необходимые навыки, это является исключительным преимуществом ИТ сферы. Но также проблема гендерного дисбаланса у женщин наблюдается и во всем мире, рассмотрим 5 ведущих мировых технологических компаний и долю женщин в руководящих и технических позициях:

Анализируя вышеуказанную диаграмму, можно прийти к выводу, что очень малое количество женщин задействовано в технологических должностях. Только в пяти указанных в диаграмме компаниях, на технических должностях работают только 17,8% женщин против 82,2% мужчин, но данная тенденция приходит в упадок и начинаются позитивные изменения в гендерном балансе компаний, ведь в большинстве компаний уже поняли, что гендерный баланс в организации – залог ее продуктивности и креативности.

Этим тезисом руководствуются большее количество глобальных корпораций, которые проходят сегодня сложный процесс трансформации. Встраиваясь в новую цифровую реальность, они меняют подходы не только к технологиям, но и к корпоративной культуре. Новая HR-политика консалтинговых и ИТ-грандов ставит задачу выровнять количество мужчин и женщин в командах – за счет специальных поощряющих программ.

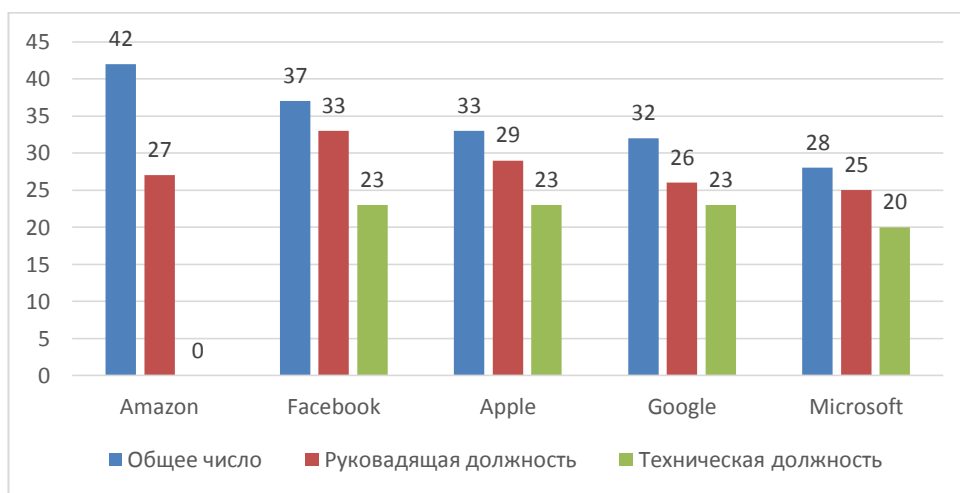

Рисунок 1. Процент женщин, работающих в ведущих мировых ИТ-компаниях [5].

Аналитические и технические способности женщин – факт их наличия, а также их уровень развития, не уступающий мужским – подтверждают исследования психологов. Количество изысканий, устанавливающих отсутствие прямой связи между полом и интеллектом ежегодно увеличивается. На этом фоне растет доля женщин среди выпускников технических колледжей и вузов. Однако даже на американском рынке женщины составляют всего 20% выпускников по специальностям, связанным с компьютерными технологиями и 30% - из всех работников ИТ отрасли (NY Times, 2013). При том, что 74% учениц средней школы в США интересуются информатикой, математикой и смежными дисциплинами, лишь 13% получают диплом бакалавра в области компьютерных технологий [6].

В Таджикистане, чтобы привлечь девушек к технологическим специальностям необходимо воспитывать в них симпатию к физико-математическим наукам. У наших соотечественниц есть необходимые качества, чтобы освоить данную отрасль науки и в дальнейшем привлекать их к таким сферам, как инженерия, архитектура и информационная технология. На данный момент несколько отечественных ИТ компаний, образовательных центров и акселераторов занимаются тем, что привлекают девушек в сферу ИТ. Такими являются: Алиф академия (проводили оффлайн курсы специально для девушек для изучения фронт-энд разработки), ИТ компания Silkroadprofessional (проводили бесплатные курсы для девушек в изучении языка программирования «СИ шарп»), Илмхона и Tajrupt на данный момент эти две последних организации являются платными. И также большинство наших ВУЗ-ов готовят специальности в сфере информационных технологий, необходимо дать девушкам, которые учатся на таких специальностях, определённые льготы, например, сделать оплату учёбы за счёт государства и создавать больше бюджетных мест для изучения технологических специальностей в отечественных ВУЗ-ах.

После того как будет подготовлено востребованное количество специалистов рабочими местами, их могут обеспечивать аутсорсинговые компании, принимая заказ из различных компаний страны, в том числе зарубежных стран. Это они могут выполнять, не выходя из территории Республики Таджикистана, и это сразу решает две проблемы: первое - это обеспечение рабочими местами, второе - приток иностранной валюты в экономику страны. Мировой опыт показывает, что становится популярным использование иностранных рабочих сил для выполнения определённых задач. В основном пользуются аутсорсинговыми услугами компании из развитых стран, где рабочая сила относительно дорогая, и они используют инновационный метод оффшоринга бизнеса, то есть оптимизация расходов пользуется иностранной рабочей силой в основном из развивающихся стран, подобно использованию классических оффшорных зон легальным путём, чтобы оптимизировать налоговые расходы.

В Республике Таджикистан в настоящее время начали появляться мелкие и средние компании, которые предоставляют аутсорсинговые услуги, в том числе информационно-технологические услуги, которые работают с иностранными заказчиками. Именно в данной сфере девушки могут работать наравне с мужчинами и даже превзойти их, ведь для таких работ нет необходимости в силовых показателях, которыми зачастую обладают мужчины, здесь необходим человеческий капитал, образование и трудолюбие. Исходя из проведённого анализа, можно прийти к выводу, что прекрасный пол для выравнивания гендерных проблем можно эффективно использовать в решении различных проблем рынка труда.

Литература:

1. Послание Основателя Мира и Единства Лидера Нации, Президента Республики Таджикистан, Эмомали Рахмона к парламенту РТ от 26/01/2021.
2. Азимов А. Дж. Трудовая миграция в Таджикистане: тренды и подходы к управлению. Материалы 9 международного научно-практического форума «Миграционные мосты в Евразии: модели эффективного управления миграцией в условиях развития Евразийского интеграционного проекта. Изд-во «Экономическое образование» М: 2018, стр 64-72.
3. Женщины в IT: Успешная карьера в «мужской» (<https://www.auriga.com>). Режим доступа: <https://auriga.com/ru/blog/2019/women-in-it/> дата обращения 28/01/2021
4. Аутсорсинг [<https://www.Wikipedia.org>]. Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Аутсорсинг>. Дата обращения 01/02/2021
5. GAFAM: Women Still Underrepresented in Tech [<https://www.statista.com>]. Режим доступа: <https://www.statista.com/chart/4467/female-employees-at-tech-companies/> Дата обращения 02/02/2021
6. Как женщины теснят мужчин на IT-рынке в России и мире [<https://www.tadviser.ru>]. Режим доступа: https://www.tadviser.ru/index.php/Статья:Как_женщины_теснят_мужчин_на_IT-рынке_в_России_и_в_мире. Дата обращения 03/02/2021

**ЖЕНЩИНЫ В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ОБЩЕСТВА
И ИХ РОЛЬ НА ПУТИ К НЕЗАВИСИМОСТИ**

**Ганиев Х., Кодирзода Ш.А. – докторанты (PhD),
Технологического университета Таджикистана**

Споры и дискуссии о равноправии женщин и мужчин имеют древнюю историю. Существовали правительства и государства, где женщины были лишены элементарных прав.

Во времена Советского Союза в Таджикистане женщине отводилось достойное место, она была защищена законом наравне с мужчинами. За сравнительно короткий период женщины и девушки не только были охвачены обязательным общим образованием, но и активно участвовали в общественной жизни. С распадом СССР произошла поляризация в отношении женщин в разных слоях общества и в разных сферах жизни. XXI век - это время, когда мировое сообщество декларирует равноправие женщины с мужчиной и её равные с ним социальные возможности, этот процесс оказывает влияние и на нашу страну.

Как известно, в сентябре 1991 года Таджикистан провозгласил свою независимость. Это означало, что впредь республике предстояло решать свои проблемы собственными силами.

Следует отметить, что Таджикистан является одним из первых государств, который после распада Советского Союза в своей государственной политике уделил первостепенное внимание проблеме повышения статуса женщины в обществе.

Президент страны, уделяя особое внимание участию женщин в общественной и политической жизни республики, давал высокую оценку их деятельности. В частности, Лидер нации акцентировал внимание на том, что на всех сложных этапах нашей истории после приобретения республикой независимости – будь то всенародное обсуждение Конституции страны, выборы депутатов Маджлиси Оли, претворение в жизнь экономической реформы или операции по изъятию оружия у населения, либо осуществление мер по достижению мира и согласия в стране, обеспечение здорового нравственного климата в обществе – наши женщины играли созидательную и конструктивную роль.

Основным и важнейшим принципом Конституции является обеспечение и созидание демократического, правового, светского общества. Это – магистральный путь развития страны, при котором обеспечиваются все права женщин.

В сложнейшие периоды противостояния, таджикские женщины без страха и колебаний становились между враждующими сторонами. Своими мудрыми советами, увещеваниями нередко помогали снизить накал страстей.

Женщины и матери страны в этот период пережили самые страшные дни. Они проявили высокое чувство ответственности за судьбу народа и Отечества, и во многом возложили на себя бремя преодоления последствий гражданской войны. Так, в этот период 25000 женщин потеряли своих мужей, 55000 детей осиротели. Война унесла более 100 тысяч жизней, нанесла материальный ущерб в размере 10 млрд. долларов США. Однако наши женщины и матери, несмотря на огромные потери, приняли удары судьбы с терпением, наряду с мужчинами достойно боролись за мир и спокойствие в стране. Доказательством тому является еще тот факт, что для восстановления мира и спокойствия в Республике Таджикистан была создана Комиссия Национального Примирения из числа 25 членов правительственных и оппозиционных сил ОТО, и в ней принимала участие единственная женщина – заместитель Премьер-министра Бозгул Додхудоева. В тот период она занимала одновременно пост председателя женской общественности. В своих воспоминаниях она отмечает, что наряду с ней в восстановлении дружбы между таджиками весомый вклад внесли и другие женщины-активисты: Гулафзо Савриддинова, Рафика Мусоева, Надежда Соловьева, Саёхат Нёматова, Низорамох Зарифова, Ибодат Рахимова, Махфират Каримова, Хусноро Мирзоева, Вилоят Мирзоева, Майсара Калонова, Адолат Рахмонова, Адолат Узокова, Киматгул Рустамова и др. Они, в основном, вели разъяснительную работу среди населения, говорили о важности мира в обществе.

Эту же мысль продолжает и другая активистка Рафика Мусоева, председатель Ассоциации энергетиков Таджикистана. Так вспоминает она о роли и значении женщин в общественной жизни страны в первые годы независимости: «Судьба дала мне возможность непосредственно участвовать в становлении независимости и государственности Таджикистана под руководством уважаемого Эмомали Рахмона в составе его команды, в самое непростое время. Это особые страницы моей жизни, которые позволили наиболее полно реализоваться как политику. Это и десятилетний опыт парламентской деятельности, три года работы в должности Министра труда и социальной защиты населения страны.

Сегодня, продолжая начатое дело женщин – политиков начального этапа государственной независимости, в дело устойчивого развития общества и продвижения политики Правительства Республики Таджикистан свой вклад вносят Рахмон Озода Эмомали - Руководитель Исполнительного аппарата Президента Республики Таджикистан, Сумангул Тагойзода - Министр труда, миграции и занятости населения Республики Таджикистан, Идигул Косимзода – Председатель Комитета по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан, Гулнора Хасанова – Председатель Агентства по статистике при Президенте Республики Таджикистан, Гавхар Шарофзода – Председатель Комитета по языку и терминологии при Правительстве Республики Таджикистан и многие другие.

Как известно, переломным моментом в судьбе таджикского народа была XVI Сессия Верховного Совета Республики Таджикистан, избравшая Главой государства, Председателем Верховного Совета Республики Таджикистан Эмомали Рахмона, которая заложила реальную основу укрепления государственной власти, независимости страны, определила основные направления общественного развития в последующие годы, следуя принципам создания демократического, светского, правового и единого государства.

За годы независимости наша страна смогла выработать свою модель улучшения положения женщин с учетом современных политических, общественных, экономических реалий, а также культурно-специфических особенностей. Свидетельством является то, что по достоинству оценены роль, значение и участие женщин в общественно-политической жизни нашей республики Президентом страны – Эмомали Рахмоном. С его стороны уделяется огромное внимание женщине-матери, труженице, хранительнице очага, от кого зависит правильное воспитание будущего поколения.

Одним из важнейших мероприятий Правительства в этот период была разработка Программы улучшения положения женщины, охраны семьи, материнства и детства. В связи с этим, Постановлением Совета министров Таджикской ССР в марте 1991 года под № 37 был учрежден Комитет по делам женщин и семьи при Правительстве Республики Таджикистан, что являлось одним из достижений суверенного Таджикистана. Целью создания Комитета в трудные моменты правления, когда Правительство нуждалось в поддержке каждого своего гражданина, в первую очередь, являлось объединение женщин, их участие в упорядочении и осуществлении социально-экономических программ, защищенность семьи, матери и ребенка, определение научно-обоснованной стратегии развития семьи и демографической политики, улучшение условий в производстве и общественной жизни, организация быта и досуга женщин.

Женщины высоко ценят внешнюю политику Президента страны, направленную на сотрудничество с внешним миром, на установление стабильности внутри государства и как зеницу ока стремятся сохранить этот нелегко добытый мир.

Наступила эпоха женщин. Характерной особенностью XXI века является то, что женщины все больше наравне с мужчинами включаются в общественную, государственную и политическую жизнь своей страны. Женщины занимают важное место в обществе. Таджикистан одним из первых среди стран СНГ ратифицировал 27 декабря 1993 г. Международные Конвенции «О ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин», «О правах ребенка», «Права женщин», которые закреплены в Конституции суверенного Таджикистана.

Следует отметить, что в последние годы резко активизировалось участие женщин в общественно-политической, экономической, социальной, духовной и культурной жизни, и увеличилась доля женщин в общем количестве населения республики. В активную жизнь по строительству демократического и правового государства включилось все женское движение республики, история которой исчисляется с начала XX века.

За годы независимости в республике были достигнуты внушительные успехи в деле равноправия мужчин и женщин или же в области гендерных отношений. Гендерное равенство является фундаментальным условием человеческого развития.

Необходимо отметить, что в годы независимости Таджикистана роли женщины в обществе стало уделяться больше внимания, и это не случайно, ибо женщины составляют 52% населения республики. Они являются гарантом развития общества на пути к независимости в общественно-политической, социальной и культурной сферах жизни.

Конституция Республики Таджикистан и другие законодательные акты являются гарантом равноправия мужчин и женщин и обеспечивают активное участие женщин в общественно-политической, социальной и культурной жизни страны. Правительством Таджикистана для повышения статуса и роли женщин были приняты особо важные законодательные документы.

Расширение прав и возможностей женщин, обеспечение их реального равноправия с мужчинами представляют собой предпосылку для достижения политической, социальной, экономической, культурной безопасности всего общества. Рост их гражданской активности оказывает значительное, а зачастую, решающее влияние на социально-экономическую и политическую сферы жизни государства, на процесс решения гендерных проблем в Таджикистане.

Необходимо отметить, что важную роль в обеспечении широкого участия женщин в общественной и политической жизни страны, а также в управлении государством, укреплении статуса женщин и активизации их роли в обществе, воспитании самосознания молодого поколения сыграли предпринятые действенные меры. В частности, были приняты Национальный план действий Правительства Республики Таджикистан «О мерах по повышению роли и статуса женщин на 1998-2005 годы», Указ Президента Республики Таджикистан от 3.12.1999, № 5 «О повышении роли женщины в обществе», Закон Республики Таджикистан от 1.03.2005, № 89 «О государственных гарантиях равноправия мужчин и женщин и равных возможностей их реализации», Постановление Правительства Республики Таджикистан от 8.08.2001, № 391 «О Государственной программе «Основные направления государственной политики по обеспечению равных прав и возможностей мужчин и женщин в Республике Таджикистан на 2001-2010 годы», которые являются показателем политической воли руководства страны в направлении повышения роли и статуса женщин.

В рамках реализации Закона Республики Таджикистан «О государственных гарантиях равноправия мужчин и женщин и равных возможностей их реализации» был принят ряд законов и постановлений Правительства Республики Таджикистан, в частности, Закон Республики Таджикистан «О борьбе против торговли людьми» от 06.05.2006, № 213, Государственная программа «Воспитание, подбор и расстановка руководящих кадров Республики Таджикистан из числа способных девушек и женщин на 2007-2016 годы» от 01.11.2006, № 496, «Национальная Стратегия активизации роли женщин в Республике Таджикистан на 2011-2020 годы» от 29.05.2010, № 269, «Государственная программа «Подготовка специалистов из числа женщин и содействие их занятости на 2012-2015 годы».

Следует отметить, что другим положительным показателем этой инициативы стало широкое участие женщин в политической жизни страны. О росте политического сознания женщин и их непосредственного участия в государственной власти свидетельствуют парламентские выборы.

Так, количество женщин после выборов 2005 года в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли Республики Таджикистан составляло 11 человек и 4 – в Маджлиси мили Маджлиси Оли Республики Таджикистан.

В 2010 году в парламентских выборах 12 женщин было избрано членами Маджлиси намояндагон, а 5 женщин в Маджлиси мили Маджлиси Оли Республики Таджикистан.

Необходимо отметить, что на очередных парламентских выборах, состоявшихся 1 марта 2015 года, из 63 мест в Маджлиси намояндагон Маджлиси Оли 12 мест досталось женщинам, а из 32 человек в Маджлиси мили Маджлиси Оли 6 были женщины, что составляет сравнительно 19% и 18,7%.

Кандидатуры 6 женщин, в том числе Хайринисо Юсуфи, Бибидават Авзалшоевой, Лутфии Раджабовой, Дилрабо Мансуровой, Гулбахор Ашуровой, Насибы Содиковой были выдвинуты НДПТ в едином общереспубликанском избирательном округе.

Шестеро других стали депутатами, победив в одномандатных округах: Гулнора Бобоева от избирательного округа Исмоили Сомони №2, Мусаллам Кодирова от избирательного округа № 6 Шахринав, Гулбахор Турсунова от избирательного округа № 13 Худжанд № 13, Мавлуда Каландарзода от избирательного округа № 14 Бободжон Гафуров, Мавзуна Шарофиддинова от избирательного округа Исфара № 20, Хилолби Курбонзода от избирательного округа № 36 Дангаринского избирательного округа. В прошлом созыве Парламента Таджикистана было 6 женщин.

Также в местных Маджлисах народных депутатов ГБАО, областей, города Душанбе, городов и районов от политических партий 8198 человек выдвинули свои кандидатуры. Затем из 8198 представленных кандидатов решением окружных избирательных комиссий 6032 человека было зарегистрировано в качестве кандидатов в депутаты, из которых 1314 человек или 21,8% составляют женщины.

В результате голосования 2804 человека избрано в депутаты, из которых 542 человека или 19,3% составляют женщины.

Необходимо отметить, что в настоящее время во всех структурах, организациях и учреждениях, местных органах государственной власти, одним из заместителей назначается кандидат из числа активных женщин.

Как видим, широкое участие женщин в общественной и политической жизни общества является одним из важнейших показателей уровня развития демократических институтов в стране. Повышение политической активности женщин предполагает отказ от парадигмы «естественного» разделения труда между мужчиной и женщиной с характерным для нее принципом взаимодополняемости мужской и женской ролей в пользу равенства прав и возможностей между полами и, соответственно, принципа взаимозаменяемости между ними.

Таким образом, приведенные примеры еще раз свидетельствуют о том, что в годы независимости женщины страны, благодаря особой заботе Президента Республики Таджикистан и поддержке Правительства, принимали самое активное участие в общественной и политической жизни, и на своем опыте показали, что они наряду с мужчинами могут достойно вносить свой вклад в развитие нашего молодого государства.

САҲМИ ЗАНОН ДАР РУШДИ НИЗОМИ БОНКӢИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Кабирова Лола

Донишкадаи технология ва менеҷменти инноватсионӣ дар шаҳри Кӯлоб

Низоми бонкӣ дар қаламрави Тоҷикистони имрӯза баъд аз таъсиси Ҷумҳурии Мухтори Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон оғоз ёфт. Нахустин муассисаи бонкӣи Тоҷикистон – Намояндагии Бонки Давлатии Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравии Сотсиалистӣ (минбаъд ИҶШС) дар шаҳри Душанбе моҳи июни соли 1925 ташкил гардид, ки ба идораи дар Осиеи Миёна будаи Бонки давлатии ИҶШС дар шаҳри Тошканд тобеъ буд [1, с. 34].

Сиёсати хирадмандонаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Сарвари давлатамон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар айёми соҳибистиқлолии Тоҷикистони азизамон имкон дод, ки мақому манзалати занонро бардошта шавад. Вобаста ба ин, қонунҳои

амалкунанда аз нигоҳи таҳкими баробарии гендерӣ, баланд бардоштани ҳуқуқ ва озодиҳои занон, ҷалби васеи онҳо ба раванди татбиқи сиёсати давлатӣ, интиҳоб, тарбия ва ҷобачогузории кадрҳои роҳбарикунанда аз ҳисоби занон тақмил дода шуданд. Бар замми ин, аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон як қатор Барнома ва Стратегияҳои давлатӣ таҳия ва тасдиқ гардиданд, ки ҷабҳаҳои гуногуни фаъолияти рӯзмарраи занонро фаро гирифта, татбиқи амалии онҳо ҳаёту фаъолияти бонувони тоҷикро боз ҳам рангин месозад. Интишори Фармони Президенти мамлакат «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» намунаи беҳтарини эътимоду боварӣ ба занон ва кадрдонии онҳо мебошад.

Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар яке аз суҳанронҳои худ қайд доштанд, ки «Муносибати самимона нисбат ба занону духтарон рисолати оромӣ осуда ва солим нигоҳ доштани оиларо таҳким мебахшад ва устувории оила, дар навбати худ, суботи ҷомеаро таъмин намуда, қудратмандии давлатро тақвият мебахшад» [2].

Бо шарофати истиқлолияти давлатӣ дар айни замон барои фаългардонии нақши занон дар ҳаёти иқтисодиву иҷтимоии мамлакат ҳамаи шароити иҷтимоиву фарҳангӣ ва иқтисодиву сиёсӣ фароҳам оварда шудаанд. Аммо чихати роҳандозӣ намудани ҳаёти ҷамъиятии занон ва татбиқи самараноки сиёсати давлатӣ дар байни занон азму талош ва кӯшишҳои худ занону модарон ва духтарони мо басо муҳим аст. Занони тоҷик ҳамеша ҳамқадами ҳаёти ҷомеа мебошанд ва дар инкишофи фарҳанги миллӣ нақши муҳим мебозанд.

Маврид ба зикр аст, ки занон дар қатори дигар соҳаҳо дар соҳаи низоми бонкӣ низ фаъолияти густурда доранд. Рушди низоми бонкӣ дар ташаккулёбии иқтисодиёт нақши созгор дорад.

Ҷадвали 1.

Динамика саҳми занон дар рушди низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон

№	Номгӯии маълумотҳо	соли 2015	соли 2016	соли 2017	январ-феврари соли 2018
1.	Шумораи умумии занони дар БМТ фаъолияткунанда аз ҷумла:	307	272	247	249
	Дастгоҳи марказӣ	171	163	149	148
	Шуъбаҳои минтақавии БМТ	136	109	98	101
	Кормандони роҳбарикунанда	34	34	33	33
2.	Шумораи умумии занони дар низоми бонкӣ фаъолияткунанда (нафар)	6491	5940	5252	5252*

*Маълумот ба охири соли 2017

Тавре аз диаграмма бармеояд, шумораи умумии занон дар Бонки миллии Тоҷикистон фаъолияткунанда аз ҷумла дастгоҳи марказӣ 171 нафар зан, шуъбаҳои минтақавӣ 136 нафар, кормандони роҳбарикунанда 34 нафар ва шумораи умумии занон дар тамоми бонкҳои Тоҷикистон 6491 нафарро дар соли 2015 ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда дар соли 2017 ба чунин миқдор расид:

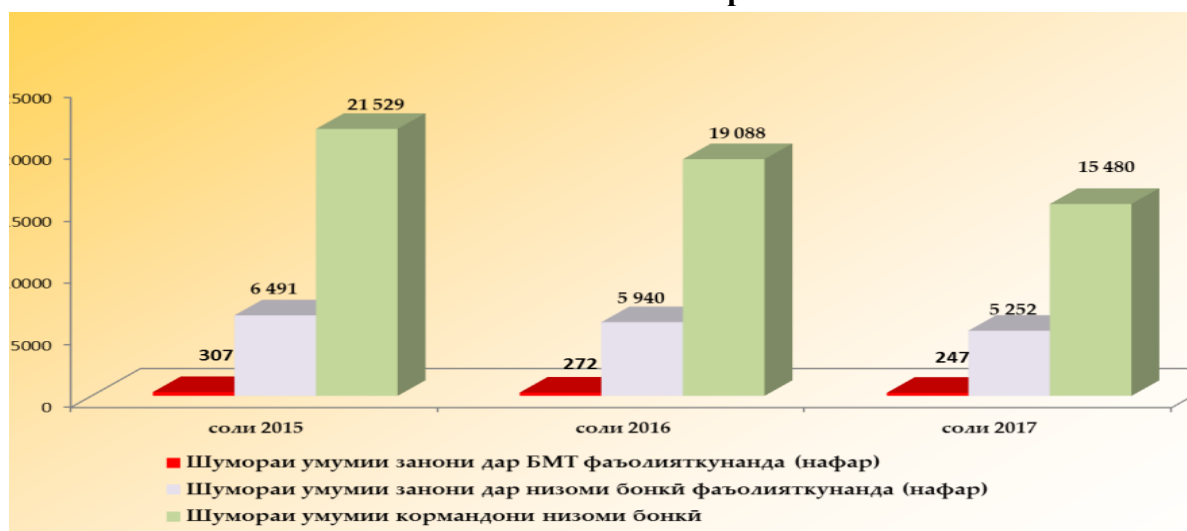
- шумораи умумии занон дар БМТ-247 нафар;
- дастгоҳи марказӣ-149 нафар;
- шуъбаҳои минтақавӣ-101 нафар;
- кормандони роҳбарикунанда- 33 нафар;
- дар маҷмӯъ, 5252 нафарро ташкил медиҳад.

Тавре аз таҳлилҳо бармеояд, миқдори занон дар низоми бонкӣ тайи солҳои охир тамоюли пастравиро дорад ва ҳамин буд, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон тайи ду соли охир ба ин масъала дар Паёмашон ба Маҷлиси Олии кишвар таъкидҳо кардаанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмашон ба Маҷлиси олии кишвар иброз медоранд: «Бояд зикр кард, ки низоми бонкӣ дар таъмин кардани рушди иҷтимоиву иқтисодии кишвар, бахусус, пешрафти соҳаҳои воқеии иқтисодиёт, баланд бардоштани иқтидори содиротии кишвар, таъсиси ҷойҳои кории нав ва васеъ намудани манбаҳои иловагии даромади буҷети давлатӣ нақши муҳим мебошад. Дар 11 моҳи соли 2018 аз ҷониби низоми бонкӣ ба соҳибкорон ва аҳоли ба маблағи 7 миллиарду 250 миллион сомонӣ қарз дода шудааст, ки нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта 201 миллион сомонӣ ё 3 фоиз зиёд мебошад. Вобаста ба ин, Бонки миллиро зарур аст, ки барои зиёд намудани ҳаҷми қарз ба бахши хусусӣ ва махсусан, ба соҳаҳои истеҳсолӣ, нигоҳ доштани суботи низоми бонкӣ, беҳтар гардонидани сатҳу сифати хизматрасониҳо, омода кардани мутахассисони соҳаи бонкдорӣ ва баланд бардоштани савияи касбии онҳо чораҳои қатъӣ андешад. Илова бар ин, амалияи ҳисоббаробаркунии ғайринақдӣ дар муомилоти пулии кишвар вусъат бахшида, ин тартиб соли 2019 дар пардохти хизматрасониҳо ва низоми савдо ба таври васеъ ҷорӣ карда шавад. Соли 2018 ҳиссаи пули нақде, ки берун аз низоми бонкӣ дар муомилот қарор дорад, дар гардиши умумии пулии кишвар 64 фоизро ташкил кард» [4].

Ҳамзамон мавриди зикр аст, ки дар низоми бонкии Ҷумҳурии Тоҷикистон занон дар вазифаҳои роҳбарикунанда, сардорони шуъбаҳо, сардорони департаментҳо, сардорони бахшҳои минтақавӣ ва инчунин роҳбарони филиалҳои бонкӣ мебошанд, ки ин аз фаъолияти густурдаи низоми бонкӣ шаҳодат медиҳад.

Диаграмаи 1: Шумораи занони фаъолияткунанда дар тамоми соҳаҳои низоми бонкии кишвар

Мақсад ва моҳияти дастгирии занони соҳибкор [3, с.140-141]:

Мақсад ва моҳият:

- зиёд кардани ҷойҳои нави корӣ;
- ҷалби занони хонанишин ба фаъолияти корӣ;
- афзунгардонии маҷмӯи маҳсулоти дохилии кишвар;
- кам кардани сатҳи бекорӣ;
- таъмин намудани бозори дохилӣ бо маҳсулоти истеҳсоли худӣ;
- паст кардани сатҳи камбизоатӣ.

Сарчашмаҳои асосии дастгирии занони соҳибкор:

Яке аз сарчашмаҳои асосии соҳибкории истеҳсолӣ дар замони муосир воситаҳои пулии низоми бонкӣ ба шумор меравад.

Аз ҷумла:

- қарзҳои имтиёзнок;
- қарзҳои дарозмуддат;
- дастрасии озоди воситаҳои қарзӣ дар минтақаҳои дурдаст;
- ёриҳо (грант)-ҳо;
- дастрасии озоди занони соҳибкор ба хизматрасониҳои гуногуни муосири бонкӣ.

Ҳамин тариқ, Бонки миллии Тоҷикистон, бонкҳои тиҷоратӣ бо мақсади устқории низоми бонкии кишвар ва гузаронидани ҳар гуна амалиёти бонкӣ намудҳои хизматрасониҳои бонкиро ба роҳ монда, дар рушди сиёсати молиявии кишвар саҳми созгор дорад. Инчунин ба хотири рушд ёфтани ва тақвият башидан ба мақому манзалати зан дар ҷомеа занон дар рушди низоми бонкӣ фаъолият карда саҳми худашонро мегузоранд.

Адабиёт:

1. Ашуров А. Идора кардани хатари бонкӣ. – Душанбе, 2013. – С. 35.
2. Баромади Президент дар мулоқот бо намояндагони занони мамлакат. // 07- 03 - 2006 с.
3. Давлатов М.Х. Становление и развития банковской системы Таджикистана. Душанбе, - 2005. - С 160.
4. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии кишвар, 26.12.2018, ш.Душанбе.
5. Сомонаи Бонки Миллии Тоҷикистон. www.nbt.tj.

КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ МОЛОДЫХ ЖЕНЩИН НА РЫНКЕ ТРУДА ГБАО

Мамадаезова Афсона Абдулниевова
Докторант Академии гуманитарных наук им Б. Искандарова

В современном понятие рынок труда представляет собой систему общественных отношений с интересами работодателей и наемных рабочих сил. По мнению А.И. Рофе: «Рынок труда - это составная часть структуры рыночной экономики, которая функционирует в ней наряду с другими рынками: сырья, материалов, товаров народного потребления, услуг,

жилья, ценных бумаг и др.» [16]. Точнее говоря, рынок труда - это система общественных отношений, связанных с наймом и предложением рабочей силы, или с ее куплей, продажей (ценой рабочей силы является зарплата). По определению Н.А. Волгина: «Рынок труда - совокупность социально-трудовых отношений между покупателями и продавцами по поводу условий найма и использования рабочей силы» [20].

Перечисленные определения и понятия рынка труда не ограничены и по нашему мнению рынок труда в образовании определяет предложением со стороны высших учебных заведений рынку труда.

Рынок труда тоже является одним из сегментов рынка и английский экономист Г. Стэндинг выделяет пять сегментов рынка труда:

- *рынок специалистов наиболее высокой квалификации;
- * рынок квалифицированных кадров;
- *рынок труда рабочих профессий (темп роста заработной платы отстает от роста цен);
- *рынок труда малоквалифицированных работников (предложение, как правило, всегда превышает спрос);
- *остаточный рынок труда (безработные, женщины, молодежь).

На основе вышесказанного, рынок труда действительно работает под такими сегментами, при которых каждый специалист проявляет свои компетенции и личностные качества.

Исходя из мнения Г.Стэндинга, мы с уверенностью можем сказать, что в РТ тоже такой сегмент - рынок ведет действие, и в данный момент современный рынок труда переходного периода формируется под воздействием таких выше перечисленных сегментов труда. Отсюда возникает вопрос о конкурентоспособности рынка труда. Под конкурентоспособностью рынка труда мы понимаем человека, проявляющего себя на рынке труда своими профессиональными компетенциями, и оплата труда, которую он готов получить.

По статистическим данным, население ГБАО составляет 228,5 тыс. К разряду объективных факторов относятся отставание женщин от мужчин на уровне профессиональной подготовки и квалификации.

Из факторов субъективного характера наиболее значимым является то, что молодые женщины в возрасте от 19 до 30 лет психологически не готовы к конкуренции за рабочие места, поскольку они привыкли к защищенности сферы труда, даже если она не связана с профессиональными качествами. В дальних регионах также мало встречается конкуренция среди молодых женщин на сегмент высокой квалификации, квалифицированных кадров и рынка труда рабочих профессий, так как дополнительные рабочие места отсутствуют в горных регионах. В ГБАО Хорогский государственный университет является единственным источником по предоставлению высшего образования. Общее количество студентов составляет 3822, из которых 1979 - молодые женщины и 1843 - мужчины, Вуз каждый год выпускает до 500 выпускников. Принципиальным отличием рынка труда молодых женщин от молодёжи являются качественные особенности рабочей силы, что в свою очередь характеризует уровень их конкурентоспособности. После окончания Вуза молодые люди владеют недостатком профессиональных знаний, и у них отсутствует необходимая квалификация и трудовые навыки. При этом для работодателей труд молодых людей оказывается невостребованным, так как они не имеют опыта работы. Только окончившие Вуз желают устроиться на высокооплачиваемую работу. В итоге происходит несовпадение ожиданий от действительности. По проведённым нами исследованиям, на рынке

образовательных услуг встречаются безработные среди молодых женщины, которые закончили Вуз с красным дипломом и имеют степень магистра. Мы провели мини-исследование в г. Хороге по востребованности молодых женщин от 19 до 30 лет к работе и их конкурентоспособность на рынке труда. Исследование проводилось по методу анкетного опроса, выборка респондентов была случайной. В основном в опросе принимали участие респонденты - студенты и выпускники экономического факультета.

Данный опрос состоял из 12 вопросов. Всего в возрасте от 18 до 30 лет ответили 35 респондентов. 100% являются студентами и выпускниками Хорогского государственного университета. Место проживания г. Хорог. Для устройства на работу работодатели требуют в наличии диплом, и поэтому был задан вопрос, будете ли вы работать после получения диплома? Ответ был таковым: 37,5% ответили - да, а 62,5 % - нет. По данным ответам можно сказать, что 37,5% уверены в своих знаниях, могут найти работу самостоятельно и конкурировать на рынке труда с другими, а 62,5% - твердят обратное. Выпускники после окончания Вуза не уверены, в какой сфере они будут работать. Получили такие результаты: см на диаграмму 1

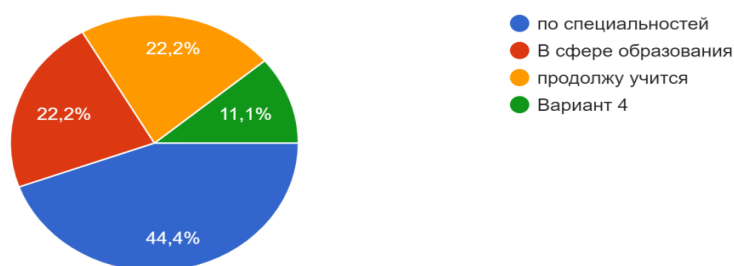

Диаграмма 1. Сфера работы выпускников

Данная диаграмма показывает, что 50% - выбирают работу по специальности, 12,5% - в системе образования, 25 % - продолжают учиться и лишь 12,5% - выбирают вариант 4 найти другую работу.

На следующий вопрос: работали ли вы во время учебы? – 100% респонденты подчеркнули, что нет. Отсюда можно сделать вывод, что в ГБАО практически для студентов отсутствуют рабочие места. Выпускники после получения диплома находятся в поиске работы. Откуда студентам найти работу. При этом возникает вопрос: легко ли трудоустроиться на работу? (См. диаграмму 2).

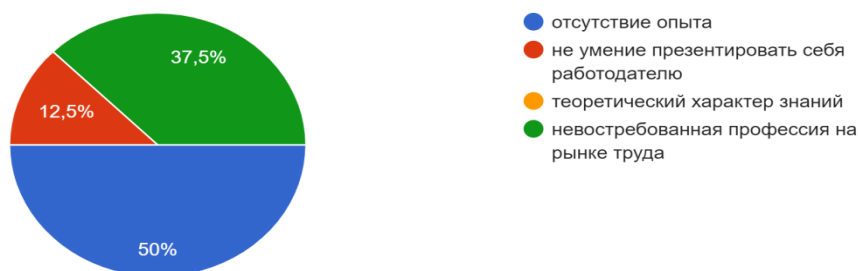

Диаграмма 2. Препятствия для трудоустройства

Данные показывают, что у 57% отсутствует опыт работы, у 28,6% - не востребованная профессия на рынке труда, и 14,3% - не могут презентовать себя во время собеседования. Можно сказать, что не каждый студент может совмещать учебу и работу, но было бы положительным результатом – быть трудоустроенным во время учебного процесса. При выходе на первичный рынок труда студенты и выпускники в ожидании зарплаты от 900 до 1200 руб., которая составляет 50%, а 37,5% в ожидании зарплаты - от 1300 до 1600 и лишь 12,5 % - от 600 до 800 руб. иметь заработную плату. (См. диаграмму 3).

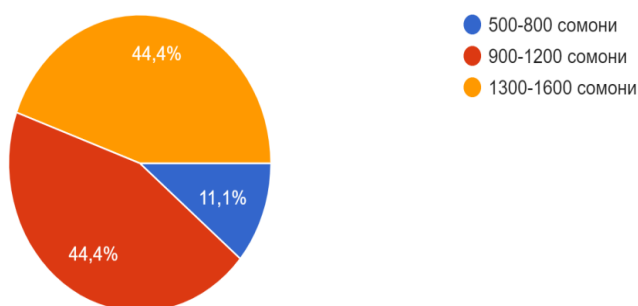

Диаграмма 3. Ожидание респондентов ЗП

Роль конкуренции на рынке труда велика, найти желаемое место трудно студентам и выпускникам Вузов. 55% опрошенных считают, что главное в трудоустройстве играют личные качества, а 33% считают - наличие знаний и квалификация студентов, 11% родители, родственники и друзья помогают устроиться на работу. (См. диаграмму 4).

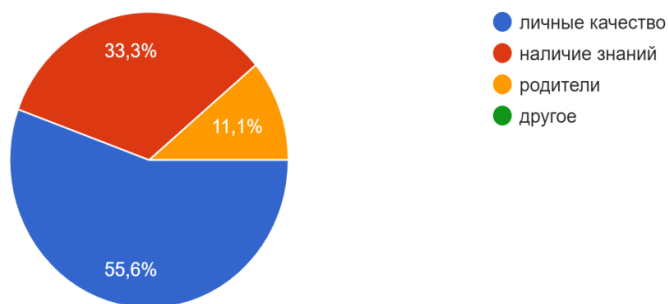

Диаграмма 4. Качество ожиданий при принятии на работу

По мнению молодых, в настоящее время очень трудно найти работу в горных регионах, и большинство работодателей предпочитают принимать на работу людей с опытом работы, а у выпускников и студентов опыт работы пока отсутствует. Из-за нехватки рабочих мест большинство из числа молодежи являются безработными. По мнению опрошенных, причина безработицы молодёжи в ГБАО заключается в:

- отсутствию рабочих мест;
- отсутствию практических знаний;
- отсутствию производства в ГБАО;

- отсутствию цели при выбранной профессии.

После определения причин безработицы в ГБАО, респонденты все таки считают, что их специальность является конкурентоспособной на рынке труда ГБАО. Но рынок все-таки введёт свои изменения в систему взаимоотношения в сфере образования и производства, но при этом нужны новые требования, новые специальности, которыми можно заинтересоваться при получении образования на уровне мирового стандарта. Поэтому рынок предъявляет следующие требования:

- профессиональное образование;
- к личности;
- к производству.

По проведенным исследованиям нами были предложены рекомендации и предложения. Женщины не готовы конкурировать на рынке по сравнению с мужчинами, выбор профессии является правильным решением при трудоустройстве (профориентация), отсутствие конкурентоспособности студентов на рынке труда ГБАО. Рынок труда должен способствовать специальностям студентов женского пола при отсутствии рабочих мест выпускникам в государственных учреждениях и при отсутствии поддержки выпускникам для ведения бизнеса.

Литература:

1. Е. Груздва, Л. Ржаницына, З. Хоткина Женщина на рынке труда // женщина и общество
2. Кот В.В., Кузмина А.Г. Молодёжный сегмент труда: специфика, мониторинг, основные направления регулирования.
3. Н.В. Корнейченко Астраханский государственный политехнический колледж Конкурентоспособность будущего специалиста, как показатель личного качества подготовки //Вестник АГТУ 2007.
4. Опрышко Юлия Игоревна, Баранникова Мария Александровна, Арутюнян Сона Атомовна, Гончарова Светлана Николаевна. Рубрика: Экономика и управление. // Молодой учёный №30 (134). 2016.
5. www.studref.com Сегментация рынка труда – экономика труда.

ЖЕНСКИЙ ОБЛИК ВНЕШНЕЙ ТРУДОВОЙ МИГРАЦИИ - СОВРЕМЕННЫЙ ЭТАП РАЗВИТИЯ МИГРАЦИОННОГО ПРОЦЕССА

Сафарова Муборак Бобохоновна

Кулябский государственный университет имени Абуабдуллох Рудаки

За последние десятилетия миграционные процессы все более принимают глобальный характер, в связи с чем, на стыке двух тысячелетий большинство стран мира оказались включенными в мировую экономическую миграцию. В большей мере этот процесс коснулся регионов с высокими темпами роста населения и, в частности Республику Таджикистан. Понятие миграции и ее роль в обществе под влиянием объективных изменений меняется. Стереотип мигранта как здорового молодого человека, который практически несовместим с социальной средой принимающей страны, остался в прошлое.

Сегодня трудящимся-мигрантом может быть многодетная мать, мать-одиночка с маленьким ребенком или беременная женщина. Модель трудовой миграции женщин изменилась. Чтобы понять разнообразие моделей и тенденций миграции женщин, необходимо более подробно изучить этот процесс.

Женщины-мигранты во всем мире подвергаются риску из-за своей уязвимости, ограниченных экономических возможностей и большей дискриминации. Поэтому международные организации все больше внимания уделяют проблеме миграции женщин. Небольшое число женщин в официальной миграционной статистике основано на том факте, что трудовая миграция рассматривается как «мужская тенденция», которая более реалистична.

Женщины составляют значительную долю от общего числа мигрантов в Российской Федерации и других принимающих странах. Цели и потребности женщин-мигрантов имеют свои особенности, а также потенциальные риски, с которыми они сталкиваются во время миграции.

Продолжительность пребывания женщин-мигрантов практически не зависит от их семейного положения. Доля женщин, проживающих в России более длительный период, выше среди замужних женщин. Поскольку эта группа женщин поддерживает стратегию семейной миграции, для них характерно долгое время отсутствовать дома.

Другая законность заключается в том, что чем дальше страна происхождения мигранта находится от страны, где она собирается работать, тем больше вероятность того, что будет иметь место долгосрочная миграция.

Высокая стоимость билетов и время в пути определяют модель миграции в плане времени краткосрочную, среднесрочную или долгосрочную. Женщины из стран Центральной Азии находятся в Россию в течение более длительных периодов времени. Если трудовые мигранты-мужчины в основном заняты в строительстве, промышленности и на транспорте, женщины-мигранты в основном заняты различными услугами, включая уборку зданий и офисов, жилищно-коммунальные услуги, частные услуги на дому и в торговле.

Занятость мигрантов не является устойчивой, что также имеет место для женщин-мигрантов. Они с большей вероятностью сохранят найденную работу, поскольку мигранты сильно зависят от своих работодателей, а процесс переселения сопряжен с трудностями и рисками.

Мигранты очень редко меняют работу из-за своей профессии, главным образом потому, что у них лучшие условия труда и более высокая заработная плата.¹³

Феминизм миграционных процессов характерен для современных этапов развития миграции в мире. Эта тенденция характерна для миграции в регионы Содружества Независимых Государств. В то же время женщины-мигранты, которые в основном заняты в неформальном секторе экономики, в основном в частных домах, в определенной степени считаются «невидимыми работниками».

Согласно официальным данным Главного управления миграционной службы Российской Федерации, в 2010 году 14% мигрантов составляли женщины, и этот показатель оставался неизменным на протяжении многих лет. В то же время, по оценкам экспертов,

¹³Е.В.Тюрюканова. Женщины мигранты из стран СНГ в России. МАКС ПРЕСС. Москва 2011.

реальная доля женщин-мигрантов составляет в среднем 25-35%.¹⁴ Доля женщин в общем количестве мигрантов в мире составила 49% в 2000 году и 48% в 2015 году.¹⁵

Если в течение нескольких десятилетий термин «мигрант из Центральной Азии» означал только мужчин, то в последние пять лет женщины стали чаще мигрировать вместе с мужчинами (в основном в Российскую Федерацию).

Сложная экономическая ситуация заставляет изменить роль женщин в обществе Центральной Азии. Женщины нередко мигрируют из-за плохого семейного положения, и они сталкиваются с большими трудностями вдали от дома. Если в не столь отдаленном прошлом, после возвращения домой, женщины-мигранты подвергались «стигматизации» в обществе, то с ростом миграции семьи в настоящее время миграция женщин стала обычным явлением.

Для трудовых мигрантов из РТ крупнейшим рынком труда является Российская Федерация. До 95-98% мигрантов ездят в основном в Россию. В то же время в 2015 году количество мигрантов из РТ сократилось на 22% по сравнению с предыдущим годом (в 2014 году было 660,95 тыс. Человек, а в 2015 году - 541,63 тыс. Человек). Количество мигрантов из РТ в Республику Казахстан увеличилось на 46% (с 7,43 тысячи в 2014 году до 10,96 тысячи в 2015 году).

Согласно экспертному анализу, доля женщин в миграции значительна и растет из года в год с учетом современных тенденций. Однако миграция женщин в Таджикистане ниже, чем в соседних странах. Например, доля женщин в миграции из Кыргызстана в Россию составляет 39%, а из Узбекистана - 18%.

В то же время, по данным Министерства труда, миграции и занятости, число трудовых мигрантов за первые девять месяцев 2019 года составило 411 344, из которых 58 868 женщин, что на 25% больше среди мужчин и 34% среди женщин по сравнению с аналогичным периодом прошлого года.

По данным Института труда, миграции и занятости, большинство трудящихся-мигрантов являются экономически активными в возрасте от 18 до 49 лет. За последние пять лет количество трудовых мигрантов-женщин по областям было следующим: ГБАО - 12063 человека, Согдийская область - 17609 человек, районы республиканского подчинения - 12462 человека и город Душанбе 12843 человека.

Хотя число мужчин-мигрантов в Хатлонской области уменьшилось на 26 268, число женщин-мигрантов увеличилось на 10 870, что на 40,3% больше, чем в 2014 году.

Согласно данным таблицы за исследуемый период начиная с 2009 года до 2014 году количество женщин - трудовых мигрантов из республики имеет тенденцию к повышению на 58051 тыс.человек, а в 2017 году по аналогичному периоду 2016 году уменьшилось на 13815 человек. На уменьшение количество выезжающих трудовых мигрантов начиная с 2014 года повлияло нововведений в миграционное законодательство Российской Федерации, в том числе, запрет на въезд в Российскую Федерацию. Другая категория трудовых мигрантов на фоне экономического кризиса из-за потерь рабочих мест были вынуждены вернуться на родину. Наиболее активными участниками процесса трудовой миграции являются трудоспособное население в возрасте до 45 лет. И наряду с миграцией мужчин,

¹⁴Оценка нужд и потребностей женщин – трудящихся мигрантов. Центральная Азия и Россия. ЮНИФЕМ – МОТ. 2009. С - 23.

¹⁵InternationalMigrationReport 2015: Highlights.

миграция женщин из страны увеличилась за последние 12 лет и растет из года в год. В целом процесс миграции на рабочую силу в стране претерпел значительные изменения.

Таблица 1.

Численность трудовых мигрантов из РТ на период 2007 – 2017 гг. (тыс. человек)

Годы	Всего	Мужчины	% от общей численности	Женщины	% от общей численности
2007	573953	537228	93,6%	36725	6,4%
2008	646298	564872	87,4%	81426	12,6%
2009	677414	401109	59,9%	276305	40,1%
2010	736446	656814	89,2%	79632	10,8%
2011	750070	663337	88,4%	86733	11,6%
2012	739017	652002	88,2%	87015	11,8%
2013	793447	693355	87,4%	100092	12,6%
2014	669090	562990	84,2%	106100	15,8%
2015	551728	487137	88,3%	64591	11,7%
2016	517308	435457	84,2%	81851	15,8%
2017	487757	419721	86,0%	68036	14,0%

Источник: Рынок труда в Республике Таджикистан (Статистический сборник). Агентство по статистике при Президенте РТ, 2017. С. 82-83. Рынок труда в Республике Таджикистан (Статистический сборник). Агентство по статистике при Президенте РТ, 2014.С. - 93

Рост феминизма в миграции напрямую связан с изменениями на рынке труда, растущим спросом в сфере услуг и секторах, где требуется труд «неквалифицированных» женщин. Женщины-мигранты полностью состоят из женщин, которые сами принимают решения о миграции, а также из тех, кто принимает решения вместе со своими мужьями, сыновьями и другими родственниками. Среди женщин, принимающих собственные решения, одним из важнейших факторов является забота о будущем своих детей.

Уход классифицируется по-разному: для одной группы важнее «высшее образование для детей», для других - «материальная поддержка детей, одежда и питание» и так далее.

Другая группа женщин собирается воссоединить свои семьи, чтобы их дети могли быть вместе с отцами, а также посещать более качественные школы. Третья группа женщин мигрирует со своими мужьями и оставляет своих детей с родственниками.

Следует отметить, что миграция с детьми, в свою очередь, связана с рядом проблем, от доступа к образованию до проблем социальной адаптации и нарушения их прав в России.

Одной из основных проблем в процессе миграции является легальной осуществлении трудовой миграции. Большинство мигрантов, включая женщин-мигрантов, не имеют трудовых договоров со своими работодателями. Неформальная, «теневая» и «серая» занятость широко распространены в российской экономике и в силу ряда причин мигрантский труд, пользуется большим спросом в «теневой» секторе экономики.

Анализируя неформальную занятость трудовых мигрантов в России Е.В.Тюрюканова отмечала следующее: «работа без договора - это большой риск для мигрантов и большая потеря для принимающих стран. Сложная экономическая ситуация и низкий уровень правовых знаний мигрантов заставляют их принимать неформальную работу. Но с другой стороны существующая экономическая ситуация в России, факторы, стимулирующие теневую экономику, которая и производит основной спрос на нелегальную рабочую силу. Теневая экономика, таким образом, это внутренняя беда России, и в ней мигранты не виноваты. Изменение ситуации, соответственно, в первую очередь это компетенция

экономической политики страны. Мерами миграционной политики нельзя решить проблему снижения спроса теневой экономики на неформальную занятость, но можно снизить правовые барьеры, мешающие легализации. Ведь отсутствие разрешения на работу – это частая причина теневой занятости мигрантов. Низкое правосознание мигрантов – это другая сторона проблемы». Здесь подчёркивается одно из существенных проблем мигрантов, их низкий уровень правовой осведомленности и для повышение которого необходим, проведение информационных мероприятия среди трудовых мигрантов с целью повышения их осведомлённости о необходимости соблюдения трудового законодательства принимающих стран и легализации своего статуса.

Методы и тактики нахождения работы женщин-мигранток, мало чем отличается от используемых методами мужчин, также через родственников, друзей и знакомых. К сожалению среди женщин также практикуется случаи когда они уезжают не получив предварительной профессиональной консультации, без родственников, друзей и знакомых, без определенных навыков и квалификации, без образования и знание языка.

Анализ причин и факторов, вовлеченных женщин в процесс трудовой миграции, показывает, что на эту тенденцию влияют различные факторы.

Среди женщин-мигрантов встречается женщины с высшим образованием, профессиональные и опытные женщины, которые к сожалению работают не по профилю, а на более низкооплачиваемых работах в сфере услуг. Но, среди этой категории женщины-мигранты встречается и те, которые работают в сфере торговли, принимая свои знания и навыки в новом амплуа.

Другая категория женщин-мигрантов состоит из женщин, которые уехали с мужьями или позже к ним присоединились и они работают вместе с ними на дачах «семейная работа» или в сфере услуг как уборщицы или дворники, хотя до миграции не где не работали. третья категория женщин-мигрантов составляет, те которые не имеют образования и они мигрируют после распада семьи, смерти мужа или других случаи связанное с распадом семьи.

В последние годы у женщин появилась другая тенденция мигрировать в Россию, а мужья остались в Таджикистане со своими детьми. Хотя таких случаев немного, они встречаются в реальной жизни.

Если раньше женщина-мигрант подвергалось стигматизации, не восприятия в родном обществе женщины в роли мигранта, то с увеличением роста феминизации миграционного процесса и общий характер миграции способствуют стабилизации восприятия миграции женщин обществом.

Следует отметить, что миграция открыла возможности для женщин и мужчин и стала неотъемлемой частью их прогресса и социального развития. Влияние миграции на страны-экспортеры рабочей силы является многогранным. Феминизация трудовой миграции приводит к ряду проблем с детьми, находящимися на попечении родственников, изменениям их социальных и структурных ролей и появлению новых иерархий.

Это также позволяет многим женщинам найти работу, обеспечить своих детей и обучить их, повысить их самооценку и преуспеть в карьере.

Таким образом, трудовая миграция является реальным способом избежать социального взрыва из-за обнищания населения. Затраты на регулирование трудовой миграции многократно окупятся и приведут к увеличению доходов населения, увеличению поступлений в государственную казну и инвестиций в национальную экономику. Из

положительных аспектов современной трудовой миграции для Таджикистана можно выделить следующие:

- Трудовая миграция приводит к снижению уровня безработицы, происходит сокращение расходов на социальные пособия, переподготовку безработных, организации для них социальной работы, помощь их семьям.

- Для работы за границей трудящиеся-мигранты совершенствуют свои навыки, приобретают производственные и организационные навыки.

- Работая за границей мигранты накапливают стартовый капитал для создания малых и средних предприятий после возвращения в Таджикистан.

Литература:

1. Е.В.Тюрюканова. Женщины мигранты из стран СНГ в России. МАКС ПРЕСС. Москва 2011.
2. Оценка нужд и потребностей женщин – трудящихся мигрантов. Центральная Азия и Россия. ЮНИФЕМ – МОТ. 2009. С - 23.
3. International Migration Report 2015: Highlights.
4. <https://www.dialog.tj/news/zhenshchiny-v-migratsii-vyzov-traditsionnoj-rol-i-no-vozmozhnost-povysit-status/>
5. <http://www.news.tj/ru/news/skolko-grazhdan-uezzhaet-iz-tadzhikistana-infografika/>
6. Курбанов С. Гендерный облик трудовой миграции в Республике Таджикистан. <http://oldstat.wv.tj/img/ru/trudruss.pdf>.

ЗАНИ СОҲИБКОР

Тураева А.Р.

Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Дар давоми солҳои тӯлонӣ инсоният бар он ақида буд, ки ҷойи намоёнро дар тичорат танҳо мардон ишғол мекунанду халос. Аммо дар охири асри XX корчалонии зан кувваи пурзӯри иқтисодӣ дар кишварҳои Аврупои Ғарбӣ ва ИМА гардид. Ин бо он алоқаманд аст, ки пешравии илмӣ-техникӣ ва гузариш ба ҷамъияти постиндустриалӣ ба тағйири таркибии иқтисодиёт ва инкишофи шадиди соҳаи хизматрасонӣ оварда расонид. Муассисаҳои хурди соҳаи хизматрасонӣ аз тарафи занон ташаббус карда мешуданд: мағозаҳо, қаҳвахонаҳо, кошоноҳои ҳусн ва ғайра.

Ҷамъият маҷбур шуд бипазирад, ки муваффақияти занони соҳибкор дар тичорати хурд муҳимтару бонуфузтар аст. Ба ин хушмуомилағӣ, аҳамият ба одамон, меҳрубонӣ, такаббури кам ва дигар хислатҳои хоси занон мусоидат мекунад.

Аммо роҳи зан дар тичорат осон набуд. Ба занон донишу савод ва дастгирӣ аз тарафи мақомоти давлатӣ намерасид.

Имрӯзо зани соҳибкор дар кишварҳои Аврупои Ғарбӣ шарикӣ баробарҳуқуқ гашта, дастгирии ҳамешагиро аз ҷониби кишвар ҳис мекунад. Дар баъзе кишварҳои дигар барномаҳои махсуси ёрии давлатӣ барои соҳибкорони навкор роҳандозӣ карда мешаванд.

Дар ИМА 30% муассисаҳои тичоратии хурд дар дасти занон мебошанд. То соли 1970 дар саҳми тичорати занон танҳо 5% муассисаҳову корхонаҳо дохил мешуд, аммо альфон зиёда аз 30%, аз ҷумла 50% корхонаҳои савдои чакана. Зани корчалон дар иқтисодиёти амрикоӣ имрӯзҳо нақши муҳимро мебозад, ки ба тағйири таркибии иқтисодиёт, пастшавии бекорӣ ва суботи ҷамъият таъсири мусбат дорад.

Дар Англия занон 40% қувваи кориро ташкил медиҳанд, аммо 10% вазифаи роҳбар ба онҳо тааллуқ дорад. Дар соли 1970 дар мактаби тичоратии Лондон ба як зан 97 марди хатмкунанда рост меомад, 6 сол баъд ин таносуб 1:6-ро ташкил кард. Дар соли 1985 дар ҳама гуна фаъолияти соҳибкорӣ саҳми занон 25%-ро дар бар гирифт. Дар Фаронса 54,7% қувваи кориро зан ташкил медиҳад ва дар вазифаҳои роҳбарӣ бошад, 5,4%.

Зани кордони Россия падидаи маъмулӣ ва ҳамзамон нав мебошад. Занони Россияи тоинкилобӣ дар бозори меҳнат аз худ хабар медоданд, қисми зиёди онҳо аз рақибони худ-мардон кордон ақиб намонда, бартариро аз даст навода, ба муваффақиятҳои зиёд ноил мегаштанд. Дар соли 1917 фаҳмиши бозории кор иваз шуд. Аз сабаби иштироки одамон дар истеҳсолоти ҷамъиятӣ “кор” ҳамчун “фаъолият” маънидод карда мешуд. Ҳамин тавр “зани кордон” занҳое ба ҳисоб мерафтанд, ки дар баробари мардон дар саҳро, заводу сеҳҳо ва озмоишгоҳҳо кор мекарданд. Онҳо нақши зани оиладор ва иштирокчи бевосита дар раванди тайёркунии маҳсулоти иҷтимоиро ба ҳам мувофиқа мекарданд. Пешравии илмӣ-техникӣ сабаби касбомӯзии истеҳсолӣ гардид. Занону мардон кордон кӯшиш мекарданд маълумоти олий ба даст оранд - дипломи хатми донишгоҳ ва пасон унвони илмӣ. Ин тамоюл натавонанд имкониятҳои занону мардонро наздик кард, балки ба занон афзалияти зиёд дод. Солҳои азнавсозӣ ба мафҳуми “кор” рангҳои бозорӣ, соҳибкориро баргардонид.

Ба таомули тангназарона калимаи англисии “бизнес” ворид шуд, ки сермаъно, аммо дорои рангҳои шавқовари этимологӣ буд: муассисаҳои савдо, муомилаи судманд, бозӣ. Ҳамин тавр гурӯҳи иҷтимоии “занони кордон” аз лиҳози ҳайаташон нисбат ба “зани тоҷир” васеътаранд. Дар таркиби он гурӯҳи занони кордон ва занони хизматчи давлатӣ баромад мекунад, ки ҳар яки онҳо хосияти худро доранд [1].

Гурӯҳи “занони тоҷир” дар марҳилаи барқароршавӣ қарор доранд, ки ба мониторинги мунтазам эҳтиёҷ дорад ва лоихаҳои махсуси тадқиқотӣ талаб мекунад. Аз рӯйи маълумоти тадқиқотчиёни иҷтимоӣ 22% пешбурди тичорати муваффақ ба занон тааллуқ дорад ва он бо якҷанд омилҳо алоқаманд аст.

Аввалан, сабабҳои объективие вучуд доранд, ки монеи ба муваффақият ноил гардидани занон дар тичорат мегарданд, аз ҷумла: издивоҷ (99,1%), доштани фарзанд (52,3%), муносибати носоҳеҳи мардон (24,5%), камбуди дониш (20,3%), фурутанӣ (40%).

Сониян, инчунин омилҳои низ вучуд доранд, ки занонро барои ишғоли мавқеи пешсаф дар тичорат хавасманд мегардонанд. Ба он тадқиқотчиён нисбат доданд: мақсаднокӣ (33,3%), ҳусн (22,2%), донишу маърифат (22,2%), матонат (22,2%), гиро будани ақл (18,5%), фатонат (14,1%), маҳорати корӣ (11,2%), таҳаммул (7,4%), хушмуомилагӣ (7,4%), ташаббускорӣ (7,4%). Инчунин омодагӣ, бомасъулиятӣ, покизакорӣ, чолокӣ, робитаҳои судманд ва мантиқи занона низ муҳиманд.

Ба ақидаи он, ки зан ноқобил асту дар баробари мард кори худро ба роҳ монда наметавонад ва инчунин бартарии мардон бар занон, нигоҳ накарда, беасос будани онро исбот кардан мумкин аст.

Якум, марду зан аз ҷиҳати сохти мағзи сар аз ҳамдигар фарқ мекунад: вазни нисбии ҷисми пинадори зан-бастаи торҳо, ки нимкураи чапу ростро ба ҳам мепайвандад, нисбат ба

мард бузургтар аст. Ин мубодилаи бехтари маълумотро байни нимкурраҳо таъмин мекунад. Ба ғайр аз ин зехни зан дорои амалиёти индуктивӣ мебошад: тафтиш аз чузъӣ ба умумӣ, аз тафсил ва нишонаҳои алоҳида ба ихотаи томи он. Дар мардон бошад, амалиёти зехнӣ аз умумӣ ба чузъӣ иҷро мешавад. Фикрронии мардон абстрактӣ ва расмӣ мебошад, аз занон бошад-аниқ ва образнок. Дар занон зехни шифоҳӣ ва кайфият, қобилияти идрок хубтар тараққӣ кардааст, дар мардон бошад, зехни биной-фазой ва қобилияти техникӣ [2].

Дувум, ба занон дар соҳаи соҳибкорӣ ба мартабаи баланд расидан осонтар аст, чунки барои пешравӣ дар ин соҳа намоён будан зарур мебошад ва занон аз ин лиҳоз имкониятҳои бештар доранд: либоси босалиқа, муассиру зирак будан.

Савум, пешрафти касбии зан хислати мураккаб ва мухталиф дорад, дар ҳоле ки ба мардон фаъолияти касбӣ натавонанд аввалиндараҷа, балки доираи ягонаи худифодакунӣ мебошад.

Сабаби дигари ба муваффақиятҳои зиёд расидани зан дар соҳаи соҳибкорӣ ин-қобилияти худидоракунии, арзишҳои хирадмандонаи шахсӣ, дарки аниқи ҳадафҳои худ, сазо кӯшиш ба пешрафту тараққиёт, ҳалли ғайриодии мушкилиҳо, ботадбирӣ ва қобилият ба навоарӣ ва дар охир қобилияти таъсир кардан ба атрофиён мебошад.

Ба шарофати соҳибистиклолӣ имрӯзҳо занони тоҷикро низ дар ҳама соҳаҳои фаъолият мушоҳида кардан мумкин аст: илм, таълим, тандурустӣ, журналистика, равобити байналмилалӣ ва ғайра. Занони тоҷик бо донишу маърифати баланд ҳаёти оилавино бо фаъолияти қорӣ мутобиқ карда, ба муваффақиятҳои бузург ноил гардида, барои пешрафту суботи давлату ҷомеа саҳми худро воғузур мекунанд.

Қайд кардан зарур аст, ки соҳибкории занон дар муосиркунонии ҷомеа ва тағйири муносибат нисбати онҳо ҳамчун субъекти бозори меҳнат нақши муҳимро мебозанд.

Адабиёт:

1. Мифология женской карьеры.//Управление персоналом.2003.№3-с. 36
2. Яновская Ю. Индивидуальный стиль деятельности.//Управление персоналом.2003.№6.-с. 57-59
3. Котоманова О.В. Гендерная дискриминация в сфере труда.-Вестник БГУ. Вып.5-Улан-Удэ, 2010.-с.274-281.

ХУСУСИЯТҲОИ БАКОРТАЪМИНКУНӢ, БАСТАН ВА ҚАТЪ КАРДАНИ ШАРТНОМАИ МЕҲНАТӢ БО ЗАНОН

Хусаинова М.К.
ДИС ДДТТ ш. Хучанд

Тибқи моддаи 35 Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар кас ҳуқуқ ба меҳнат, интиҳоби озодонаи касбу қор, ҳифзи меҳнат ва ҳимояи иҷтимоӣ хангоми бекорӣ, ҳуқуқ ба музд ба андозаи на камтар аз ҳадди ақали музди меҳнат дорад. Моддаи мазкур манъ будани ҳама гуна маҳдудият дар муносибатҳои меҳнатӣ, ҳуқуқ ба музди баробар барои иҷрои қори яхела, манъ будани меҳнати занон ва ноболиғон дар қорҳои вазнин, зеризаминӣ ва шароиташон зарарнокро эълон доштааст.

Ҳангоми бастанӣ шартномаи меҳнатӣ манфиатҳои корфармо ва шахсе, ки шартномаи меҳнатиро бастан меҳодад, бояд ба пуррагӣ мувофиқа карда шуда бошанд. Ҳамин тавр, дар марҳилаи муносибатҳои меҳнатӣ қонунгузорӣ қафолатҳои муҳимро барои занҳои ҳомиладор ва занҳои кӯдакони то 1,5 сола дошта муқаррар мекунад, ки дар манъи қатъи шартномаи меҳнат бинобар бо ҳомиладорӣ ва доштани кӯдакони то синни 1,5 - солагӣ ифода мегардад.

Ҳамин тавр, мутобиқи моддаи 1 Паймони байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои шахрвандӣ ва сиёсӣ аз 16 декабри соли 1966 таъбири нисбати занон ба рад кардан ё маҳдуд кардани баробарии онҳо бо мардон оварда расонида, беинсофӣ мебошад ва ҷиноятро муқобили шаъну эътибори инсонӣ нишон медиҳад.

Ҳамаи шахрвандон ба меҳнат ҳуқуқи баробар доранд, таъбир дар муносибатҳои меҳнатӣ манъ аст. Ҳама гуна фарқгузорӣ, роҳ надодан, афзалият гузоштан ё рад кардан аз қабул ба кор қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк, ки баробарии имкониятро дар меҳнат ҳалалдор мекунад, манъ аст (моддаи 7 КМ ҚТ).

Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба меҳнат тартиб ва шартҳои ба кор дохил шуданро муқаррар кардааст. Ҳар як шахрванд зимни амалисозии ҳуқуқ ба меҳнат, бояд ин тартиб ва шартҳоро риоя намояд. Корфармо низ уҳдадор аст, ки ин талаботро мавриди иҷро қарор диҳад. Яъне дар мавриди аз ҷониби шахрванд риоя кардани шартҳои дар қонунгузорӣ оид ба меҳнат муқарраргардида корфармо вазифадор аст, ки ўро ба кор қабул намояд.

Манъи таъбир дар муносибатҳои меҳнатӣ барои амалӣ кардани имконияти баробарии шахрвандон ва муҳайё кардани шароити яхелаи корӣ равона карда шудааст.

Фарқ дар меҳнат вобаста ба талаботи махсуси намуди муайяни кор ва ё вобаста ба ғамхориҳои махсуси давлат нисбат ба шахсоне, ки муҳтоҷи ҷимояи махсуси иҷтимоӣ мебошанд (аз рӯйи ҷинс, синну сол, норасоӣҳои ҷисмонӣ, уҳдадориҳои оилавӣ, дараҷаи иҷтимоӣ ва фарҳангӣ), таъбир намебошад.

Ҳолати зикргардида дар қонунгузориҳои оид ба меҳнат баъзе талаботи манъкуниро дар назар дорад, ки он ба пешгирии баъзе аз бемориҳои касбӣ, умуман баҳри ҳифзи ҳаёт ва саломатии қорамандони гурӯҳи муайянкардаи қонун равона шудааст. Ба гурӯҳи шахсоне, ки муҳтоҷи ҷимояи махсуси иҷтимоӣ давлат мебошанд, аз ҷумла занон, кӯдакон, шахсони тибқи тартиби муқарраркардаи қонунгузорӣ расман маъюби гурӯҳи дахлдор эътирофгардида, занони ҳомиладор ва дигар қорамандоне, ки дар тарбияву нигоҳубинашон кӯдаки то чордаҳсола ва кӯдаки маъюб доранд, инчунин дигар шахсонро, ки қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кардааст, дохил кардан мумкин аст.

Дар Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон хусусияти меҳнати гурӯҳи алоҳидаи қорамандон (Фасли III) ба танзим дароварда шудааст. Дар моддаҳои 208, 216, 259 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон қорҳое, ки дар онҳо истифодаи меҳнати қорамандони мувофиқан ба синни ҳаҷдаҳ нарасида, занон ва маъюбон дар қорҳои вазнин, зеризаминӣ, қор бо шароитҳои зарарнок ва ҳавфнок манъ аст, муқаррар гардидааст.

Ҳолатҳои зикргардида бо қонун ба танзим дароварда шудаанд ва ҳамчун таъбир эътироф намегарданд. Баръакс мақсади ин талабот баҳри таъмини сиҳативу саломатии қавонон, амният ва ҳифзи маъюбон ва дигар шахсони зикргардида равона шудааст.

Ба қор қабул накардани занон ва қам қардани музди меҳнати онҳо ба сабаби ҳомиладорӣ ё фарзанддорӣ манъ аст. Ҳангоми ба қор қабул накардани зани ҳомиладор, занон ё дигар шахсони дорои уҳдадориҳои оилавӣ, ки кӯдаки то сесола ё кӯдаки маъюб доранд, қорфармо уҳдадор аст, ки сабабҳои ба қор қабул накарданаширо ҳаттӣ ҳабар диҳад. Шахсони

мазкур метавонанд аз саркашии корфармо барои қабул кардан ба кор ба суд мурочиат намоянд.

Мутобиқи қисми 1 моддаи 11 Конвенсияи СММ дар бораи барҳам задани тамоми шакли таъбиз нисбати занон, давлатҳои аъзо тамоми тадбирҳои дахлдорро барои рафъи таъбиз нисбати занон дар соҳаи меҳнат меандешанд, то ки баробарии мардону занонро дар соҳаи ҳуқуқ ба меҳнат, ҳамчун ҳуқуқи чудинопазири тамоми одамон таъмин намояд. Ҳамчун тартиби умумӣ ғайриқонунӣ ба кор қабул накардани шахрвандон манъ аст (моддаи 23 КМ ҚТ).

Кафолатҳои ба ин монанд дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо» (моддаи 13) пешбинӣ гардидааст, ки тибқи он бо мақсади мусоидат кардан ба баробарии гендерӣ дар муносибатҳои меҳнатӣ корфармо (роҳбари мақоми давлатӣ, ташкилотҳои ҳамаи шаклҳои моликият) барои мардону занон ҳангоми бастанӣ шартномаҳои меҳнатӣ имкониятҳои баробар муҳайё менамояд.

Дар қисми 1 моддаи 225 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон амали бевоситаи меъёрҳои зикргардида пешбинӣ гардидааст. Талаботи қисми 1 моддаи 225 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои корфармо ухдадоркунанда мебошад. Тибқи он аз ҷониби корфармо ба кор қабул накардани занон ва кам кардани музди меҳнати онҳо ба сабаби ҳомиладорӣ ё фарзанддорӣ манъ мебошад. Доираи амали ин меъёр ба зани ҳомиладор (бо маълумотномаи тиббии шакли дахлдор тасдиқшуда), заноне, ки кӯдаки то сесола ё кӯдаки маъҷуб доранд, шахсони дорои ухдадории оилавӣ (фарзандхондкарда, васӣ ва дигар намояндагони қонунӣ), ки дар тарбияшон кӯдаки то сесола ё кӯдакони маъҷуб доранд, паҳн мегардад.

Бояд дар назар дошт, ки талаботи қисми 1 моддаи 225 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳомиладорӣ ва фарзанддорӣ зан, занон ё дигар шахсони дорои ухдадориҳои оилавӣ, ки кӯдаки то сесола ё кӯдаки маъҷуб доранд ва ин ҳолат сабаби ба кор қабул накардан ё кам кардани музди меҳнати онҳо шудааст, дахл дорад. Яъне ҷой доштани дигар асосҳо татбиқи меъёри зикргардидаро истисно мекунад. Масалан, аз рӯи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, мансабҳои ҷой доранд, ки доштани дониши муайяни соҳавӣ (маълумоти олии тиббӣ, ҳуқуқшиносӣ ва монанди онро), собиқаи муайяни меҳнатӣ ва ғайраро талаб менамоянд. Дар мавриди ба ин талабот ҷавобгӯ набудани субъектҳои дар боло номбурда, воқеияти беасос ба кор қабул накардан истисно мегардад.

Қонунгузор корфарморо ухдадор менамояд, ки сабабҳои ба кор қабул накардани субъектҳои зикргардидаро ба онҳо хаттӣ хабар диҳад. Муҳлати додани хабари хаттӣ нишон дода нашудааст. Тахмин кардан мумкин аст, ки бо талаби субъектони номбурда корфармо ухдадор аст дар муҳлати се рӯзи корӣ ба онҳо хабари хаттӣ диҳад. Чунин тахмин аз талаботи қисми 3 моддаи 23 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон бармеояд.

Дар мавриди норозӣ будан аз саркашии корфармо барои қабул кардан ба кор субъектони номбурда ҳуқуқ доранд барои ҳалли масъала ба суд мурочиат намоянд. Тартиби мурочиат предмети батанзимдарории қонунгузории мурофиавии граждани мебошад.

Корфармо ухдадор аст занонро, ки мақомоти ваколатдори давлатӣ дар соҳаи меҳнат ва шуғли аҳоли бо мақсади бо кор таъмин кардани онҳо мефиристад, аз ҳисоби квотаи муқарраршуда ба кор қабул намояд.

Қисми 2 моддаи 225 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон корфарморо ухдадор менамояд, ки ҳангоми ҷой доштани шартҳои муқарраркарда занонро ба кор қабул намояд.

Якун, шарт аз он иборат аст, ки квотаи ҷойи кор пешакӣ бо тартиби муқарраргардида муайян шудааст ва он ба ташкилоти корфармо дахл дорад. Шарти дуюм дар он зоҳир мегардад, ки мақомоти ваколатдори давлатӣ дар соҳаи меҳнат ва шуғли аҳоли (Агентии меҳнат ва шуғли аҳолии Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сохторҳои маҳаллии он) аз рӯи квотаи муқарраршуда бо роҳхати дахлдор занонро бо мақсади бо кор таъмин кардани онҳо ба ташкилоти дахлдор мефиристад.

Аз ин рӯ, ҳангоми ҷой доштани шартҳои дар қисми 2 моддаи 225 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинишуда иҷрои ин меъёр аз ҷониби корфармо ҳатмӣ мебошад. Бояд дар назар дошт, ки дар мавриди бе роҳхати мақомоти ваколатдори давлатӣ дар соҳаи меҳнат ва шуғли аҳоли мурочиат кардан, нисбати зан қоидаҳои умумии қонунгузорӣ оид ба меҳнат паҳн мегардад.

Бо баробари эътироф кардани ғайриқонунӣ рад кардани бастанӣ шартномаи меҳнатӣ суд қарор мебарорад, ки корфармо уҳдадор мешавад бо зан шартномаи меҳнатӣ бандад. Дар айни замон баъзе корфармоён ҳаракат менамояд, то ки занҳо ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи ҳомиладор набудани онҳоро пешниҳод намоянд.

Талаб кардани маълумотнома оид ба набудани ҳомиладорӣ ғайриқонунист, зеро номгӯи ҳуҷҷатҳои, ки корманд бояд ба корфармо барои бастанӣ шартномаи меҳнатӣ супорад, тибқи моддаи 26 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон чунин ҳуҷҷат дида намешавад. Ҳуҷҷати аз муоинаи тиббии пешакӣ гузаштан барои шахсоне, ки тибқи Кодекси меҳнат ва дигар санадҳои қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон уҳдадоранд аз чунин муоина гузаранд истисно шуда метавонад.

Корфармо ҳуқуқи рад кардани бастанӣ шартномаи меҳнатиро бо зан аз рӯи чунин асосҳо дорад:

- аз рӯи ҳолатҳои, ки бо ҳислатҳои қорӣ ё алоқаманд мебошад;
- агар зан аризаро ба қорӣ супорад, ки ин қорӣ бо бардоштани борҳои вазнинӣ ба занҳо иҷозатнабуда алоқаманд бошад;
- агар зан аризаро ба қорӣ (ихтисос, вазифа) супорад, ки дар номгӯи бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқшуда пешбинӣ шуда бошад.

Ҳуқуқи занон барои бастанӣ шартномаи меҳнатӣ инчунин аз ҷониби суд метавонад маҳдуд карда шавад, ки дар маҳрум кардани ҳуқуқи ишғол намудани ягон вазифа ё бо ягон фаъолият машғул шудан ё бо қарори суд хориҷ кардани роҳбари ташкилот ифода мегардад.

Аз қорӣ озодкунии корманд-зан дар давраи ҳомиладорӣ ғайриқонунист, ҳатто дар он ҳолате, ки агар корманд-зан қорӣ барои ҳомиладорӣ худ хабардор накарда бошад. Агар корманд-зан маълумотнома оид ба ҳомиладорӣ пас аз қатъ карда шудани шартномаи меҳнатӣ пешниҳод карда бошад, инчунин барқароркуниро дар қорӣ талаб карда метавонад, қорӣ бояд ӯро дар қорӣ барқарор намоянд.

Яке аз роҳҳои аз қорӣ озодкунии корманди ҳомиладор ин аризаи ҳуди корманди ҳомиладор оид ба аз қорӣ озод кардан мебошад. Аммо, агар корманд бо баъзе сабабҳои ақидаи ҳудро оид ба аз қорӣ рафтани тағйир диҳад, он гоҳ ӯ ҳуқуқ дорад аризаро бозхонад.

Занони ҳомиладорро аз рӯи дигар асосҳо, масалан, барои бақордермонӣ ё вайронкунии такрорӣ уҳдадорӣҳои меҳнатӣ аз қорӣ озод кардан ғайриимконпазир мебошад. Қонунгузорӣ занони ҳомиладорро ҳамчун категорияи махсус тасниф карда, аз амалҳои имконпазири таъбири қорӣ беинсоф ҳифз менамояд.

Бо назардошти он ки иштироки зани ҳомиладор ё зани қӯдақдор то синни сесолагӣ дар қорӣ шабона, изофакорӣ, рӯзи истироҳат ва сафарҳои хизматӣ роҳ дода шудааст, раҳи

хатти ӯ аз чунин кор вайронкунии интизоми меҳнатӣ, новобаста аз хусусияти уҳдадорихои хизматӣ (масалан, иҷрои вазифаҳои меҳнатӣ берун аз кори асосӣ ва ғ.) ҳисобида шуда наметавонад.

Чи тавре дар боло қайд гардид, як қатор маҳдудиятҳо ва манъкуниҳо барои бакортаъминкунии занони кӯдакдор ва умуман занон дар ҳар гуна шароит, ба монанди кори шабона, изофакорӣ, ба кори бештар сабук гузаронидан, сафарҳои хизматӣ, иҷрои уҳдадорихои модарӣ вучуд доранд.

Муваққатан ба кори дигар гузаронидани зани ҳомиладор ва заноне, ки кӯдаки то як солу шашмоҳа доранд, дар асоси моддаи 221 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба танзим дароварда мешавад. Тибқи моддаи мазкур корфармо дар асоси ҳулосаи тиббӣ уҳдадор аст, зани ҳомиладорро бо нигоҳ доштани музди миёнаи меҳнат ба дигар кор гузаронида, таъсири омилҳои истехсолии зарарнок ва хавфнокро истисно намояд.

Занони ҳомиладор аз категорияи кормандоне мебошанд, ки дар асоси ҳулосаи тиббӣ ба дигар кор гузаронида мешаванд. Дар ин маврид музди миёнаи меҳнати онҳо нигоҳ дошта мешавад. Ин амал бо мақсади бартараф кардани таъсири омилҳои истехсолии зарарнок ва хавфнок ба онҳо равона шудааст.

Муайян карда шудани омилҳои истехсолии зарарнок ва хавфнок уҳдадории корфармо буда, бо тартиби муқарраркардаи моддаи 348 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар асоси гузаронидани аттестатсияи ҷойи корӣ муайян карда мешавад. Мутобиқ ба ин корфармо уҳдадор аст барои пешгирии ҳама гуна омилҳои таъсиррасонанда, аз ҷумла бемориҳои ғайрисироятӣ, касбӣ ва осеббардорӣ, бартараф кардани хатари расонидани ҳама гуна зарар ба ҳаёт ва саломатии занони ҳомиладор чораандешӣ намояд. Аз ин рӯ, меъёри қисми 1 моддаи 221 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон императивӣ аст ва иҷрои он аз ҷониби корфармо ҳатмӣ мебошад.

То додани кори дигар ба зани ҳомиладор, ки таъсири омилҳои истехсолии номусоидро истисно менамояд, ӯ аз кор бо нигоҳ доштани музди миёнаи меҳнат барои ҳамаи рӯзҳои кори гузаронидашуда аз ҳисоби корфармо озод карда мешавад.

Ин амал бояд бо санади дахлдори корфармо ба расмият дароварда шавад. Бо пайдо гардидани имконияти ба кори дигар гузаронидани занҳои ҳомиладор, онҳо бозхонд гардида, фаъолияти худро дар кори дигар давом медиҳанд.

Занони кӯдаконашон то як солу шашмоҳа дар ҳолатҳое, ки иҷрои кори онҳо барои модарони кӯдакашон ширмак манъ аст ё ба риояи низоми ширмаконӣ имкон намедиҳад, то ба синни як солу шашмоҳа расидани кӯдакашон ба кори дигар гузаронида шуда, моҳонаи миёнашон аз рӯи кори пештараи онҳо дода мешавад.

Дар ин маврид қонунгузор ҳолатҳои ба кори дигар гузаронидани зани дорои кӯдаки то як солу шашмоҳаро муқаррар кардааст. Ҳолати яқум, аз он иборат аст, ки иҷрои кор барои модарони кӯдаки ширмаки то синни як солаю шаш моҳа дошта манъ аст. Ҳолати дуҷум, аз он иборат аст, ки ба занони зикргардида барои риояи низоми ширмаконӣ имкон намедиҳад.

Бояд дар назар дошт, ки кори дигар набояд ба саломатии модару кӯдак зараровар бошад. Қонунгузор муҳлати нигоҳ доштани моҳонаи миёна аз рӯи кори пештара то ба синни як солу шашмоҳа расидани кӯдак муқаррар кардааст.

Иҷрои коре, ки барои модарони дорои кӯдаки ширхораи то синни як солу шашмоҳа, бинобар сабаби таъсири омилҳои истехсолии зарарнокӣ ва хавфнокӣ манъ карда шудааст, бо аттестатсияи шароити корӣ, ки дар ҳар як панҷ сол як маротиба аз ҷониби корфармо гузаронида мешавад, муайян мегардад.

Дар айни замон масъала оид ба қонунӣ ё ғайриқонунӣ будани аз кор озодкунии занони ҳомиладор басо шадид аст. Дар ҳамин маврид зани ҳомиладоре, ки дар зери тобеияти корфармои беинсоф мебошад, ба як фишори муайян аз тарафи худ дучор мегардад. Масалан, ӯ ба кори сабуктар гузаронида нашуда буд, ҳатто вақте ки ӯ ҳуччатҳои тиббиро пешниҳод карда буд, изофакорӣ, ба рухсатӣ баромадан, чӣ тавре бошад, шароити кори ӯро мушкил гардонд. Ҳамаи ин амалҳои корфармо ба он оварда мерасонад, ки зан худаш хоҳиши аз кор рафтаниро мекунад, зеро қонун азкорозодкунии зани ҳомиладорро бо хоҳиши худаш манъ накардааст.

Бекор кардани шартномаи меҳнатӣ бо ташаббуси корфармо бо зани ҳомиладор, қонун ва дигар шахсони дорои уҳдадорихоии оилавӣ, ки дар тарбияи худ кӯдаки то сесола ё кӯдаки маъҷуб доранд, роҳ дода намешавад, ба истисноии ҳолати пешбининамудаи сархати якуми қисми 1 моддаи 42 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар ин сурат ба қатъи шартномаи меҳнатӣ баъд аз ҳатман бо кор таъмин кардани онҳо иҷозат дода мешавад. Шахсони зикршударо вориси ташкилоти барҳамхӯрда бо кор таъмин мекунад ва дар сурати набудани ворисон ба онҳо дар интихоби кори мувофиқ ва бо кор таъмин кардан мақомоти ваколатдори давлатӣ дар соҳаи меҳнат ва шуғли аҳолии ёрии ҳатмӣ расонда, дар ин давра онҳоро бо кумақпулиҳои муқарраркардаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон таъмин менамояд. Корфармо ин шахсонро инчунин дар ҳолати қатъи шартномаи меҳнатӣ бинобар гузаштани муҳлати он бояд бо кор таъмин намояд. Дар ин давра, аммо на зиёда аз се моҳи анҷоми муҳлати шартномаи меҳнатӣ музди меҳнати онҳо нигоҳ дошта мешавад.

Мутобиқи моддаи 33 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон давлат оиларо ҳамчун асоси ҷамъият ҳимоя мекунад. Дар асоси моддаи 34 Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон модару кӯдак таҳти ҳимоя ва ғамхорӣ махсуси давлатанд. Бо назардошти ин, қисми 1 моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбати занони ҳомиладор, қонун ва дигар шахсоне, ки дорои уҳдадорӣ оилавӣ мебошанд, қарорҳои мушаххасро дар соҳаи муносибатҳои меҳнатӣ муқаррар менамояд.

Тибқи сархати ҳафтоду шаши моддаи 1 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба сифати шахсони дорои уҳдадорӣ оилавӣ занони ҳомиладор ва дигар қарордони баромад менамоянд, ки дар тарбия ва нигоҳубиниашон кӯдаки то чордаҳсола, кӯдаки маъҷуб ва дигар шахсонро, ки қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кардааст, доранд.

Моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон назар ба талаботи сархати ҳафтоду шаши моддаи 1 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон мафҳуми нисбатан маҳдуди шахсони дорои уҳдадорӣ оилавино пешбинӣ менамояд, ки дар доираи он ба сифати чунин шахсон ба истисноии занони ҳомиладор метавонанд танҳо қонун ва шахсоне баромад кунанд, ки дар тарбияшон кӯдаки то сесола ё кӯдаки маъҷуб доранд. Бинобар ин муқаррароти қисми 1 моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон наметавонад нисбати шахсоне татбиқ гардад, ки онҳо кӯдаки аз сесола қалонро тарбия менамоянд, агар ин кӯдакони маъҷуб набоянд.

Меъёри зикргардида метавонад чи нисбати қонун ва чи нисбати мардонро, ки кӯдакро дар танҳои (бидуни модар) тарбия менамоянд, татбиқ карда шавад.

Ҳангоми ба тарбияи кӯдаки то сесола ва кӯдаки маъҷуб ҳам падар ва ҳам модар машғул бошанд, дар ин маврид қарорҳои муқарраркардаи қисми 1 моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон танҳо нисбати яке аз онҳо дар ҷойи кори асосӣ муқаррар карда мешавад. Агар аз падару модар ва шахсони дигари дорои уҳдадорӣ оилавӣ танҳо якеашон машғули фаъолияти меҳнатӣ бошанд, он гоҳ тахмин кардан мумкин аст, ки қарорҳои

муқарраргардида нисбати шахсе пешниҳод карда мешавад, ки машғули фаъолияти меҳнатӣ мебошад.

Бояд дар назар дошт, ки имтиёзи дар қисми 1 моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбати шахсоне, ки кӯдаки то сесола ё кӯдакони маъҷубро дар асоси шартнома нигоҳубин менамоянд, татбиқ карда намешавад.

Мутобиқи моддаи 25 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон шартномаҳои меҳнатӣ ба мӯҳлати зерин баста мешавад:

- ба муҳлати номуайян;

- ба муҳлати муайян - на камтар аз як сол, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи сархатҳои сеюм, чорум ва панҷуми ҳамин қисм;

- барои иҷрои уҳдадорихои корманди ҳозирнабуда, ки мутобиқи Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷойи қораш нигоҳ дошта мешавад;

- ба муҳлати иҷрои кори муайян;

- барои иҷрои корҳои мавсимӣ.

Барои ҳар ду ин ҳолат, моддаи 215 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон кафолатҳои гуногунро пешбинӣ мекунад.

Барои ҳамин бо гузаштани муҳлати шартномаи меҳнати муҳлатнок дар давоми ҳомиладорӣ аз рӯи аризаи хаттӣ зан муҳлати шартномаи меҳнатӣ то хатми ҳомиладорӣ бояд дароз карда шавад. Шартномаи меҳнати дарозкардашуда аз рӯи талаботи қонун муҳлатнок буданаш тағйир намеёбад.

Ҳангоми додани аризаи хаттӣ оид ба дароз кардани муҳлати шартномаи меҳнатӣ зан бояд ҳулосаи тиббии дар бораи ҳомиладорӣ тасдиққунандаро пешниҳод намояд. Дар оянда чунин ҳулосаи тиббӣ аз рӯи хоҳиши корфармо, на кам аз як маротиба дар се моҳ бояд пешниҳод карда шавад.

Дар ҳолате ки агар зан пас аз қатъи ҳомиладорӣ корро давом дода истода бошад, он гоҳ корфармо ҳуқуқ дорад шартномаи меҳнатиро бо ӯ бо сабаби гузаштани муҳлати он дар давоми як ҳафтае, ки корфармо дар бораи далели қатъи ҳомиладорӣ фаҳмид ё фаҳмиданаш лозим буд, бекор кунад.

Бо сабаби гузаштани муҳлати амали шартномаи меҳнатӣ дар давоми ҳомиладорӣ ба аз қор озод кардани зан роҳ дода мешавад, агар шартномаи меҳнатӣ ба мӯҳлати иҷрошавии уҳдадорихои корманди пештар кормекарда баста шуда бошад ва гузаронидан ба қори дигари ба корфармо дастрасбудае, ки зан метавонад бо назардошти вазъи саломатиаш иҷро намояд, бо розигии хаттӣ зан то хатми ҳомиладорӣ ғайриимконпазир аст. Дар ҳар маврид корфармо уҳдадор аст ӯро бо ҳамаи вакансияҳои дар ҳамин ноҳия дастрасбуда пешниҳод намояд.

Адабиёт:

1. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Паёми Сомониён, 2016.
2. Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2016, №7, мод. 604.
3. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999, №5 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» / www.jumhuriyat.tj

**САРЧАШМАҲОИ ТАНЗИМИ ҲУҚУҚИИ МЕҲНАТИ ЗАНОН АЗ РҶЙИ
ҚОНУНГУЗОРИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН**

**Ҳусайнова Ш.М.
ДИС ДТТ, ш. Хучанд**

Дар доираи қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон меҳнати занон ва дигар шахсони уҳдадорҳои оилавиношта дар сатҳи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон [1] ҳифз карда шудааст. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян кардааст, ки давлат баробарии ҳуқуқ ва озодиҳои инсонро новобаста аз ҷинс, наҷод, миллат, забон, эътиқоди динӣ, вазъи молумулкӣ ва иҷтимоӣ ва дигар аломатҳо кафолат медиҳад. Тамоми шаклҳои маҳдудсозии ҳуқуқҳои шахрвандон аз рӯйи аломати иҷтимоӣ, наҷодӣ, миллий, забонӣ ё эътиқоди динӣ манъ карда шудааст.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо эълон намудани эътироф, кафолат ва риояи ҳуқуқҳои инсон аз ҷониби давлат (моддаи 5) ҳимояи ҳуқуқҳои занон ва мардонро дар асосҳои баробар ба роҳ мондааст. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз нигоҳи ҳуқуқу озодиҳои инсон аз ҷумлаи конститутсияҳои намунавӣ (яке аз озодиҳои инсон аз ҷумлаи конститутсияҳои бехтарин) доништа шудааст.

Сарчашмаи асосии танзими ҳуқуқии меҳнати занон Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад [2].

Зарурияти танзими ҳуқуқии махсус барои занҳо бо сабаби хусусиятҳои психофизиологии онҳо, асосан барои занони ҳомиладор ва занони кӯдакдор пайдо шуд. Хусусияти батанзимдарории кори занон бо меъёрҳои боби 16 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон шарҳ дода шудааст. Ин меъёрҳо тартиби умумикабулкардаи батанзимдарории кори ин категорияи кормандонро нигоҳ медорад, ки ба меъёрҳои умумиэътирофшудаи ҳуқуқи байналмилалӣ ва Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон мутобиқ мебошад.

Ҳамин тавр, ин боб маҳдудиятҳои меҳнатиеро, ки татбиқи меҳнати занонро иҷозат дода мешавад, пешбинӣ менамояд. Моддаи 216 Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон корхое, ки дар онҳо истифодаи меҳнати занон манъ аст бардоштан ва кашонидани (як маротиба) борҳои вазнин мунтазам дар давоми басти корӣ, ҳадди имконпазири вазни бор 7 кг иҷозат дода мешавад ва ғайра.

Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷмӯи чораҳои ҳифзи махсуси ҳуқуқҳои меҳнати занон ва муҳайё кардани шароитҳои мусоид мувофиқи хусусиятҳои физиологии онҳо таъминкунандаро пешбинӣ менамояд. Ба онҳо дохил мешаванд: зиёдшавии кафолатҳои модарӣ дар соҳаи бакортаъминкунӣ ва азкорозодкунӣ, масалан, ҳангоми бакортаъминкунии занон рад кардан, паст кардани музди маош бо сабабҳои ҳомиладорӣ ва доштани фарзандон манъ шудааст.

Инчунин дар боби мазкур дар Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон шартҳо ва тартиби ба кори дигар гузаронидани зани ҳомила ва заноне, ки кӯдаки то як солу шашмоҳа доранд – моддаи 221 КМ ҚТ, додани руҳсатӣ барои ҳомиладорӣ ва таваллуд – моддаи 223 КМ ҚТ, додани руҳсатӣ барои нигоҳубини кӯдак – моддаи 224 КМ ҚТ, додани танаффус барои ғизодиҳии кӯдак – моддаи 218 КМ ҚТ пешбинӣ шудаанд. Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиботи махсусро муқаррар мекунад ва ба кормандон кафолатҳо оид ба сафари хизматӣ, изофакорӣ, корҳои шабона, кор дар рӯзҳои истироҳат ва идҳои ғайрикорӣ медиҳад. Корфармо ҳуқуқ надорад занони ҳомиладор ва фарзандони то синни 14 доштаро бе

розигии хаттии онҳо ба кори шабона, кор дар рӯзҳои истироҳат ва иди ғайрикорӣ, изофакорӣ чалб намояд, ба сафари хизматӣ фиристонад.

Дар асоси аризаи шахсии зан рухсатӣ барои нигоҳубини кӯдак то расидан ба синни сесолагӣ дода мешавад. Дар вақти рухсатӣ барои нигоҳубини кӯдак то расидани ӯ ба сесолагӣ ба корманд ҷойи кор (мансаб) нигоҳ дошта мешавад. Ин рухсатиرو падар, бибӣ, бобои кӯдак, ё парастор, ки дар ҳақиқат, нисбати кӯдак ғамхорӣ менамоянд, метавонанд пурра ё қисман истифода баранд, инчунин бо нигоҳ доштани ҷойи кор (мансаб).

Ҳамин тавр, қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки кори занон ва шахсони уҳдадориҳои оилавидоштаро ба танзим дароварда, низоми қоидаҳои махсусро мефаҳмонад, ки ҳимояи махсуси занонро дар кор дар тафриқа бо меъёрҳои умумӣ таъмин менамояд.

Муҳофизати модарӣ ва кӯдакии оила инчунин аз ҳисоби баланд бардоштани сатҳи ёрии махсуси тиббӣ барои модарон ва кӯдакон, ташкили низоми муассисаҳои томактабӣ, додани кумакпулиҳо барои оилаҳои камбизоат, фарзандони маъюбдошта ва кумакпулиҳои иҷтимоӣ барои оилаҳои серфарзанд таъмин карда мешавад.

Бояд қайд намуд, ки айни замон муқаррароти Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз бисёр ҷанба ба муқаррароти стандартҳои байналмилалӣ мувофиқ мебошад. Вале мувофиқи қисми 3 моддаи 11 Конвенсия дар бораи барҳам додани ҳама шакли таъбиз нисбат ба занон қонунгузорӣ дар ин ҷода бояд дар партави донишҳои илмӣ ва техникаӣ ва зарурат мунтазам такмил дода шавад. Яъне, набояд бо дастовардҳои иқтисодӣ қард ва мунтазам аз пайи такмили қонунгузорӣ шудан лозим аст.

Ҳоло дар Тоҷикистон маҷмӯи санадҳои ҳуқуқие (баъд аз Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон) амал мекунад, ки бевосита ё бавосита (вале ба таври хоса) ҷиҳати ҳимояи ҳуқуқҳои занон ва ё баланд бардоштани нақши онҳо дар ҷомеа равона шудаанд.

Масалан, фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999, №5 “Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа”[3] ба ҷумлаи тадбирҳои муваққатӣ дохил мешавад. Ба мақсади таъмини иштироки фаъолонаи занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идораи давлат, баланд бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим гардонидани генофонди миллӣ, болоравии нақши зан дар таҳкими пояҳои ахлоқӣ маънавӣ ва сулҳу ваҳдат фармони мазкур қабул шудааст. Бо фаългардии занон дар ҳаёти сиёсӣ иҷтимоии кишвар чунин санадҳои нақши худро иҷро карда, минбаъд ба онҳо эҳтиёҷ наместонад.

Аз ин рӯ, дар банди 2 Стратегияи миллии фаългардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020 омадааст, ҳадафи асосии фаългардонии шугли занон ва нақши онҳо дар бозори меҳнат дар фароҳам овардани шароит барои амалӣ намудани ҳуқуқ ва имкониятҳои иқтисодии занон ва ҳам иштироки баробари онҳо дар ҳаёти ҷомеа, баланд бардоштани қобилияти рақобатпазирии занон дар бозори меҳнат ифода гардидааст.

Моддаи 34-и Конститутсияи модару кӯдакро таҳти ҳимоя ва ғамхориҳои махсуси давлат қарор додааст.

Қонуни ҚТ “Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо”, қарори Ҳукумати ҚТ “Дар бораи таъсиси грантҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба фаъолияти соҳибқории занон барои солҳои 2011-2015”, Барномаи давлатии “Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010”, Барномаи давлатии “Тайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шугли онҳо барои солҳои 2012-2015”, Барномаи давлатии “Тарбия, интиҳоб ва

чобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007 – 2016” аз қабili санадҳои миллӣ дар ин самт мебошанд.

Тибқи моддаи 7 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо” хангоми қабул ба кор, болоравӣ дар хизмат, таълими касбӣ, муқаррар намудани низоми меҳнат, инчунин аз кор озод кардани кормандон, аз ҷумла хизматчиёни давлатӣ, талаботи қонунгузорӣ оид ба ҳуқуқ ва кафолатҳои мардону занон ва вазъияти оилавӣ бояд ба назар гирифта шавад.

Корфармо вазифадор аст барои мардону занон, аз он ҷумла вобаста ба танаффуси иҷозатдодаи қонунгузорӣ дар фаъолияти меҳнатӣ, руҳсатии ҳомиладорӣ, таваллуд ва нигоҳубини тифл, адои хизмати ҳарбӣ тибқи даъват, иҷрои дигар вазифаҳои давлатӣ системаи бозомӯзӣ ва тақмили ихтисос дошта бошад.

Бо баробари кафолатҳо дар қонуни мазкур мусоидат ба баробарии гендерӣ дар муносибатҳои меҳнатӣ пешбинӣ шудааст (моддаи 17 Қонуни ҚТ “Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо”).

Бо мақсади мусоидат кардан ба баробарии гендерӣ дар муносибатҳои меҳнатӣ корфармо (роҳбари мақоми давлатӣ, ташкилотҳои ҳамаи шаклҳои моликият) қорҳои зайро ба ҷо меоварад:

- барои мардону занон хангоми бастанӣ шартномаҳои меҳнатӣ имкониятҳои баробар муҳайё менамояд;
- ба мардону занон ҷойҳои (вазифаҳои) холии қорро баробар дастрас мегардонад;
- барои мардону занон хангоми иҷрои қори якхела ё қоре, қи қиматаш баробар аст, музди меҳнати (муқофоти) баробар медиҳад;
- барои тақмили ихтисос, бозомӯзӣ, болоравӣ дар хизмат имконияти баробар муҳайё менамояд;
- шароити якхелаи беҳатари меҳнатро, қи барои ҳаёт ва саломатии ҳам мардон ва ҳам занон зарур аст, таъмин менамояд.

Барномаи давлатии тарбия, интиҳоб ва чобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2017-2022 ҷиҳати иҷрои дастуру супоришҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, қи рӯзи 6 мартӣ соли 2015 дар маҷлиси тантанавӣ бахшида ба Рӯзи модар ва эълон гардидани соли 2015 “Соли оила” баён гардидаанд ва тибқи муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Қонуни конститутсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон”, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо”, “Дар бораи пешгирии зӯрварӣ дар оила”, Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020, Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 ва дигар ҳуҷҷатҳои стратегии соҳаи пешбурди баробарии гендерӣ ва баланд бардоштани нақш ва мақоми зан дар ҷомеа таҳия шудааст.

Барнома ба татбиқи уҳдадорҳои байналмилалии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба баргараф намудани нобаробарии гендерӣ мувофиқи принципҳои ва самтҳои Конвенсия оид ба барҳам додани ҳама гуна шаклҳои таъбиз нисбати занон, Эълонии Пекин ва Барномаи

амали он, Ҳадафҳои Рушди Устувор ва иҷрои дигар мақсаду вазифаҳои дорои хусусиятҳои гендерӣ нигаронида шудааст.

Ҳадаф аз қабули санадҳои миллий ва байналмилалӣ, татбиқи барномаҳои давлатӣ на танҳо баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, инчунин дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангӣ назаррастар кардани фаъолияти занон мебошад. Ҳадаф аз қонунҳои қабулшуда ва таҳияи барномаҳо нишон додани он аст, ки мақсади маърифатнокии занон дар ҷомеа ҳамеша дар ҷойи аввал меистад ва дар ҳамаи давраҳои замони мақсала дар дараҷаи аввал аст ва ҳал кардани он кафолати пешрафти ҷомеа мебошад.

Адабиёт:

1. Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон. -Душанбе: Паёми Сомониён, 2016.
2. Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон // Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, с. 2016, №7, мод. 604.
3. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999, №5 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» / www.jumhuriyat.tj

ТАҲСИЛОТИ ДУХТАРОН ВА РАҚОБАТПАЗИРИИ ОНҲО ДАР БОЗОРИ МЕҲНАТ

Ҷайчиева Мамлакат, Салимова Фарзона
Донишгоҳи технологии Тоҷикистон

Таҳсили духтарон муҳимтарин пайкор, рисолат, талош барои идомаи зиндагӣ ва беҳбуд бахшидан ба ҳаёти ҷомеа ба ҳисоб меравад.

Дар ҳама давраҳои асрҳои гузашта, ки ба зан - модар арҷ гузоштаанд, занону хоҳарони донишманд ва ҳунарманд мақому мартабаи волоеро соҳиб гардида, машғулафрӯзони замони худ буданд.

Ба таърихи гузашта агар назар намоем, занону модарони тадрисдошта ва огоҳ ба фарзандону наберагон ва атрофиён саводу дониши худро меомӯзонданду аз баракататашон олами маънавӣ ва иқтисодӣ тағйир меёфт ва зиндагӣ ранги дигар мегирифт.

Бояд зикр кард, ки аз худ намудани илм, дониш, интихоби касби дӯстдошта имрӯз актуалӣ буда, барои духтарон хело муҳим, ҳалқунанда ва инъикоскунадаи чехра ва мақоми онҳо мебошад, чунки духтарон тарбиятгар ва бавучудоварандаи насли босаводи оянда низ ҳастанд.

Ҳақиқат ин аст, ки имрӯз бе таҳсил ва аз худ кардани касбҳои гуногун дигар намешавад дар пайкор ва тақоӣ ҳаёт мавҷудияти худро нигоҳ бидорӣ ва онро инкишоф бидиҳӣ. Агар нест ба мартабае расидан ва бад-ин васила сохтани як инсонӣ комилу сазовор ва обутобёфта дар замони муосир, ки хеле пурпечуб аст пайроҳаҳои мушкил дорад, ғайриимкон аст, гарчанде ки шароит ва василаҳо то ҷо муҳайё мебошанд.

Дарахти мевадор шоҳаи пурбореро менамояд, ки меваҳои ширину хуштаъмашро ҷомеа интизор аст. Бинобар он таҳсил ва аз бар кардани савод ва касбу ҳунар василаест

барои расидан ба мақсади ниҳой ва соҳиб шудани маърифати волои инсонӣ, ки он сарчашмаи ҳамаи комёбиҳо мебошад.

Омӯхтани илм дар Қуръон ва аҳодиси набавӣ низ зикр шуда, барои фарди мусалмон, чи зан ва чи мард муҳим дониста шудааст. Масъалаи таълиму тадриси занон яке аз бахшҳои муҳимми мавзӯи ҷойгоҳ ва ҳуқуқи зан дар ислом буда, мавриди таваҷҷуҳи ҳамешагии мутафаккирони исломӣ қарор доштааст. Тавре маълум аст, таълимот ва фармудаҳои ислом дар бораи фарзияту зарурати омӯхтани илм хусусияти ом дошта, ҳам мардон ва ҳам занонро ба таври баробар фаро мегирад. Аз ин нуқтаи назар бояд гуфт, дар таълимоти исломӣ омӯхтани илм барои занон низ фарзу зарур аст.

Зани босавод, хоҳари босавод, духтари босавод ҷомеаро босавод намуда, ба ин васила рушди онро таъмин менамояд, бинобар он барои ҳаматарафа омода кардани хоҳарони босавод ва кадрҳои ихтисосманд аз ҳисоби духтарон дар баробари илмҳои гуманитарӣ, илмҳои дақиқ, бахусус ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ феълан зарурати бештаре пайдо кардааст.

Бояд қайд кард, ки дар даврони соҳибистиклолии Тоҷикистон ба мақоми зан дар ҷомеа таваҷҷуҳи бештаре сурат гирифт, ки ин бесабаб нест. Зеро 52 % аҳолии кишварро занон ташкил медиҳанд ва мустақамии минбаъдаи соҳибихтиёрӣ ва рушди ҷомеа марбут ба ширкати ҷаҳони онҳо дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ фарҳангии ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

Барои баланд бардоштани мақоми занону хоҳарон тамоми қонунҳо ва санадҳои ҳимоявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вучуд доранд.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳуқуқҳои баробари мардону занонро кафолат дода, иштироки ҷаҳони занонро дар ҳаёти иҷтимоӣ-сиёсӣ ва фарҳангии кишвар таъмин мекунад.

Тоҷикистон ба Конвенсияҳои байналмилалӣ оид ба баробарҳуқуқии занон ҳамроҳ шуда онро риоя менамояд. Ҳамчунин Кодекси оилаи ҚТ, фармони Президенти ҷумҳурӣ «Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» (1999); Нақшаи ҷорабиниву тадбирҳои зиёде барои татбиқи барномаи давлатӣ оид ба ҷалби бештари духтарони ноҳияҳои дурдаст ба таҳсил дар асоси квотаи президентӣ, Қонуни ҚТ «Дар бораи мубориза ба муқобили харидуфурӯши одамон».-Душанбе, 2004; Қонуни ҷумҳурӣ «Дар бораи кафолати давлатии баробарҳуқуқии марду зан ва имконияти баробари амалисозии он» (с. 2005) қабул ва татбиқи амалии онҳо дар лоиҳаи Нақшаи миллии рушди ҚТ то соли 2015; Маҷмӯаи асноди байналмилалӣ оид ба масъалаҳои ҳуқуқи духтарон дар риштаи маориф. -Душанбе, 2002; «Барномаи давлатӣ оид ба таъмини баробарҳуқуқии марду зан барои солҳои 2001-2010».

Ҳамчунин баромади Раиси ҷумҳур Эмомалӣ Раҳмон дар вохурӣ бо зиёиёни кишвар дар Иди байналмилалии Наврӯз далолат ба он мекунад, ки ба илмҳои дақиқ ва аз бар кардани ихтисосҳои техникаю технологӣ аҳамияти аввалиндараҷа бояд дод.

Барои ҷалб намудани духтарон ба ихтисосҳои техникӣ Донишгоҳи технологии Тоҷикистон имсол аз рӯйи барномаи лоиҳавии Бонки ҷаҳонӣ ва Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо номи “Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат” иқдомро рӯйи даст гирифтааст, то сафи духтарон дар ихтисосҳои техникӣ зиёд гарданд.

Дар бораи лоиҳа. Ҳадафи асосии лоиҳа баланд бардоштани сатҳи қабули духтарон ба таҳсилоти техникӣ, фароҳам овардани шароит барои мутобиқшавӣ ва истиқомати

онҳо дар хобгоҳ, тавсеаи имкониятҳои рушди касбӣ ва инчунин шуғли ояндаи онҳо дар бозори меҳнат мебошад.

Дар баробари ин, бояд қайд кард, ки яке аз вазифаҳои муҳими Стратегияи рушди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Стратегияи рушди таҳсилоти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои соли 2020 фароҳам овардани ҳавасмандӣ ва шароит барои идомаи таҳсили духтарон ва гирифтани маълумоти олиӣ касбӣ мебошад. Дар асоси ин, ин лоиҳа ба ҷалби духтарон ба таҳсилоти олий, хусусан дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ тавассути зиёд кардани ҳавасмандӣ ва тавсеаи имконот ва шароити таҳсилоти олий ва шуғли минбаъда равона шудааст.

Чузҳои асосии ин лоиҳа инҳоянд: (1) таъсиси механизмҳои ҷалби духтарон ба ДТТ; (2) фароҳам овардани шароит барои мутобиқгардонии донишҷӯдухтарон ва истиқомати онҳо дар хобгоҳ ва (3) беҳтар кардани сатҳи касбии донишҷӯдухтарон барои тавсеаи имкониятҳои корӣ.

Мушкилоти асосӣ (далел): Мушкилоти асосие, ки лоиҳа пеш меорад, ин сатҳи пасти ҷалби духтарон, бахусус аз манотиқи деҳот ва кӯҳистони ҷумҳурӣ ба ихтисосҳои техникӣ ва технологии Донишгоҳи технологии Тоҷикистон (ТУТ) мебошад. Тавре ки таҳлили маълумоти омӯри нишон медиҳад, ҳоло дар ДТТ 5100 донишҷӯ таҳсил мекунанд, ки аз онҳо 1410 нафар духтарон мебошанд, ки ҳамагӣ 24,4% -ро ташкил медиҳанд ва шумораи онҳо дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ боз ҳам камтар аст. Сабоби асосии ин вазъ асосан бо набудани механизми ҷалби духтарон ба донишгоҳ, фаъолияти сусти маркетингӣ ва таблиғотӣ, инчунин набудани системаи чораҳои ҳавасмандгардонии духтарон барои таҳсилоти олий ва шуғли онҳо вобаста аст.

Компоненти 1. Ташкили механизмҳои ҷалби духтарон ба ин ҷо. Ҳадафи ин ҷузъ эҷоди механизмҳои ҳавасмандгардонии ҷалби духтарон ба донишгоҳ аз рӯи ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ тавассути таҳлил ва баҳодихии ҳолати қабул ва таълим, таҳия ва татбиқи механизми ҷалби духтарон ба донишгоҳ ва ташкили ширкатҳои иттилоотӣ чи дар ҷумҳуриявӣ ва чи дар дар сатҳи минтақавӣ.

Компоненти 2. Фароҳам овардани шароити зиндагӣ, мутобиқшавӣ ва рушди шахсии донишҷӯён дар хобгоҳ. Ҳадафи ин қисмат фароҳам овардани шароити мусоиди зиндагӣ ва ташаккули малакаҳои иловагӣ барои беҳтар кардани имкониятҳои шуғл мебошад. Ин ҷузъ аз тариқи (1) таҳия ва мучаҳҳаз сохтани ошхонаи ҷамъиятӣ, меҳмонхона ва (2) иттилоот амалӣ карда мешавад.

Компоненти 3. Баланд бардоштани сатҳи касбии донишҷӯдухтарон барои тавсеаи имкониятҳои шуғл. Мақсади ин қисмат ташкил ва гузарондани семинарҳои омӯзишии ҳамаҷониба - тренинго оид ба баланд бардоштани сатҳи касбии духтарон бо мақсади рақобатпазирӣ ва тавсеаи имкониятҳои кор дар бозори меҳнат мебошад. Ин ҷузъ тавассути (1) ташкили курсҳои омӯзишӣ оид ба рушди малакаҳо, (2) омӯзиши гендерӣ ва (3) тақмили ихтисос барои шуғл, (4) гузаронидани вохӯриҳо, машваратҳо, муҳофизатҳо дар мавзӯҳои гуногуни иҷтимоӣ ва механизми кор бо корфармоён сурат мегирад.

Дар ибтидо аз рӯи ин лоиҳа гузаронидани таҳқиқоти сотсиологӣ ба се марҳила тақсим карда шуд: таҳияи саволнома, ҷамъоварии ҷавобҳо ва таҳлили ҷавобҳои респондентҳо.

Дар навбати аввал 85 нафар донишҷӯдухтарон аз курсҳои 1, 2, 3, 4 аз рӯи 14 суолҳои омодакардашуда пурсида шуданд ва дар навбати дувум бо 7 суол назари 115 нафар донишҷӯдухтар гирифта шуд.

Ҳамчунин, назарҳои падару модарон ва мактаббачагон низ оид ба ин мавзӯи гирифта шуд.

Маълум гардид, ки мо дар ин самтҳо бояд кадом мушкилотро бартараф намоем.

Мушкилоти асосие, ки дар заминаи таҳсилоти олии дар Ҷумҳурии Тоҷикистон вучуд дорад, фарогирии нокифоя ва сатҳи пасти қабули духтарон ба ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ мебошад. Таҳлили ин ҳолат, яъне ҷалби духтарон ба таҳсилоти олии, бахусус дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ нишон медиҳад, ки фарогирии онҳо тақрибан 30% -ро ташкил медиҳад.

1. Бояд гуфт, ки яке аз сабабҳои ба ин касбҳо кам рӯ овардани духтарон баъзе оилаҳои суннатии мо мебошанд, ки ба бозую қуввати духтарон камтар боварӣ доранд. Онҳоро дар касбҳои техникӣ кам тасаввур менамоянд.

2. Дар баъзе мактабҳои миёнаи умумӣ омӯзонидани фанҳои дақиқ, фанҳои ихтисосҳои техникӣ ба таври бояду шояд ба роҳ монда нашудааст, то ҳавасмандии духтарон пайдо гардида, ба ин касб зиёдтар майл пайдо намоянд.

3. Дар интиҳоби касб, хусусан дар ихтисосҳои техникӣ ва технологӣ, бо баъзе стереотипҳо вохӯрдан мумкин аст. Масалан, зан бояд тамоми умрашро барои тарбияи фарзанд ва нигоҳ доштани муҳити хона бахшад.

4. Бисёр духтарони ҷавон умуман гирифтани маълумоти олиро намехоҳанд ва изҳор доштанд, ки онҳо танҳо вақташонро беҳуда сарф мекунанд, зеро барои нигоҳ доштани хонаи худ ба шумо лозим нест, ки донишгоҳро хатм кунед.

5. Баъзеи онҳо то ҳол маълумоти олиро "барои намоиш" мегиранд. Бо сабабҳои гуногун аксари духтарон тасаввур намекунанд, ки корҳои маърифатӣ, касбӣ ва хонагӣ метавонанд бидуни зарар ба ягон дарсҳои мазкур бомуваффақият якҷоя карда мешаванд.

6. Стереотипи дигар, ки ба интиҳоби духтарон ба таври назаррас ба манфиатҳои илмҳои техникӣ мувофиқат намекунад, тақсими касбҳои омӯзгорӣ ба "зан" ва "мрд" аст. Онҳо чунин тақсимотро дар мактаб ба ёд меоранд, аз ин рӯ, дар сатҳи бошуур, кӯдакон объектҳоро ба он чизҳое тақсим мекунанд, ки тавассути чинс "карда метавонанд" ва онҳое, ки "наметавонанд".

7. Ба саволи «Чаро шумо ихтисоси техникиро интиҳоб накардед?» бисёр духтарон ҷавоб медиҳанд, ки он касби «бонувон нест».

8. Ҳамчунин, эътиборнок набудани ихтисосҳои техникӣ дар байни аҳоли, аз ҷумла дар байни духтарон;

9. Мавҷуд набудани механизми ҳавасмандкунии духтарон ва падару модарони онҳо барои гирифтани маълумоти олии, бахусус дар ихтисосҳои техникӣ;

10. Мушкилоти таълими касбҳои техникӣ дар муқоиса бо соҳаҳои гуманитарӣ ва дигар соҳаҳо;

11. Пайдоиши мушкилот бо хатми таҳсил дар донишгоҳ ва бо кор таъмин кардани духтарон пас аз издивоҷ;

12. Шароити нокифояи зиндагӣ ва таълими техникӣ духтарон бо аксарияти донишгоҳҳо;

13. Набудани манфиат аз омӯзишҳо;

14. Дар айни замон, бисёр духтарону занони ҷавони Тоҷикистон ҳангоми ба синни балоғат расидан осебпазир ҳастанд, дар муқоиса бо писарон онҳо маълумоти пурра

намегиранд ва мутобиқан, имкониятҳои онҳо барои дарёфт кардани кори музднок хеле маҳдуд мебошад.

15. Мувофиқи тадқиқоти мустақил, духтарон назар ба писарон эҳтимол дорад, ки мактабро тарк кунанд ва таҳсилоти ибтидоии 9-соларо хатм накунанд. Дар бисёр оилаҳо таҳсил ҳуқуқи истисноии мардон ҳисобида мешавад ва духтарон ҳамчун хонашин истифода мешаванд ва ҳатто дар синни хурдсолӣ издивоҷ мекунанд.

16. Илова ба норасоии дониш, аксари духтароне, ки дар мактаб номнавис нашудаанд, барои пайдо кардани кори муносиб ва мавқеи худ дар ҷомеа ва ҳаёт малакаи касбӣ надоранд. Аксар вақт онҳо одатан аз олами беруна ҷудо карда мешаванд.

17. Онҳо инчунин дар соҳаи соҳибкорӣ кам маълумот доранд, дар бораи имкониятҳои шуғл ва инчунин кушодани тиҷорати худ маълумоте надоранд.

18. Аксар вақт занҳои ҷавоне, ки наметавонанд худро таъмин кунанд, манбаи даромад надоранд, ҳадафи зӯрварӣ мегарданд. Дар ин росто омӯзиши духтарон ба малакаи касбҳои техникӣ ва соҳибкорӣ аҳамияти калон дорад. Омӯзиши касбҳои техникӣ ва иқтисодӣ метавонад ҳаёти онҳоро тағйир диҳад.

19. Дар баробари эътиқоди иҷтимоӣ ва ҳуруфоти динӣ, камбизоатӣ монеаи асосии таҳсилоти духтарон боқӣ мемонад. Духтароне, ки дар синни барвақт мактабро тарк мекунанд, асосан аз оилаҳои камбизоат мебошанд. Аз сабаби маҳдудияти захираҳои молиявӣ, бисёр волидон дар гирифтани маълумот ба писарон бартарият медиҳанд ва чунин мешуморанд, ки барои духтарон он қадар муҳим нест.

20. Качфаҳмии бархе аз волидон, ки гӯё духтарашон ба мактаб рафтаву бетарбия ва ё бераҳа мегардад, монеаи таҳсили бархе аз духтарон шудааст.

21. Аксар мардҳо барои дарёфти маблағ ба муҳочират рафтаанд. Дар оила фақат занҳо мондаанд. Пас, тарбияи фарзандон пурра ба дӯши модар мондааст. Модари бесавод чӣ гуна метавонад фарзанди комилро тарбия намояд?

22. Баъзан боис мешавад, ки волидон ҳам барои “харидор” ёфтани фарзанди худ аз баҳри таҳсили онҳо мегузаранд.

23. Бештар роҳи дури мактабҳо ва ғайри тахассус будани устодон духтаронро аз мактаб мегурезонад ва намешавад дар ин маврид шахсиятҳои алоҳидаро гунаҳкор донист. Бештар аст, мактабҳои зиёде пӯшида ва устодони хирфай ба қор қабул карда шаванд.

24. Баъзан квотаҳои духтарони кӯхистонӣ аз сӯйи бархе афрод харида мешаванд. Аксари мардуме, ки дар шаҳр ҳастанд, чунин квотаҳоро бо ҳар гуна роҳҳо аз онҳо худ мекунанд. Масалан, фарзандонашонро дар соли охири таҳсил ба кӯхистон мефиристанд. Ҳамин тавр, кӯхистоние, ки орзуи таҳсил дар донишгоҳро дорад, боз дар деҳааш мемонад.

Имрӯз, дар давраи нав, дар таърихи рушди Тоҷикистон мақоми занону духтарон ва муносибати онҳо ба ҷомеа ба фаҳмиши нав, аз ҷумла ВАО ниёз дорад, чунки дар солҳои истиқлолияти Тоҷикистон занон кафили пешрафти ҷомеа дар роҳи истиқлолият дар соҳаҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии ҳаёт мебошанд.

Пешниҳодҳо

Омӯзонидани фан аз синфи 1 барои мактабҳои нави нав ва аз синфи 7 барои мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ба роҳ монда шавад.

2. Истифодаи технологияҳои иттилоотӣ ҳамчун воситаи омӯзиши ҳамаи ҷанҳони мактабӣ таъмин карда шавад.
3. Ташвиқу тарғиби ихтисосҳои техникӣ дар байни аҳоли, аз ҷумла дар байни духтарон ба роҳ андохта шавад.
4. Механизмҳои ҷалби духтарон ба донишгоҳ таҳия карда шавад.
5. Маъракаи баланд бардоштани тарғибу ташвиқот хубтар ба роҳ монда шавад.
6. Курсҳо ва семинарҳои омӯзишӣ дар мавриди интихоби ихтисосҳои техникӣ дар маҳалҳо ташкил карда шаванд.
7. Шароити зисти донишҷӯён дар хобгоҳ беҳтар карда шавад, то онҳо дар ҷойҳои зисти маҳалашон дар бораи шароити хуби донишгоҳҳои маълумот диҳанд.
8. Маркази таълими "Технолог" барои курсҳои рӯзгордорӣ таъсис дода шавад;
9. Гузаронидани тренингоҳу семинарҳо барои донишҷӯён зиёд карда шаванд;
10. Барориши видео, буклетҳо ва дигар маводҳои иттилоотӣ оид ба шароити таҳсил, истиқомат, ҳаёти донишҷӯӣ, иштирок дар лоиҳаҳои байналмилалӣ ва ғайра, ки иштироки духтаронро дар таҳсилоти олии таъмин мекунанд зиёдтар ба роҳ монда шавад.
11. Баланд бардоштани сатҳи огоҳии бенефитсиарҳо дар бораи механизми хавасмандкунии духтарон барои дохил шудан ба донишгоҳҳо (онҳое, ки муассисаҳои таҳсилоти умумии миёнаи махсусро бомуваффақият хатм кардаанд).
12. Хубтар намудани сатҳи ҷалби хонандагон- духтарон ба донишгоҳҳо;
13. Беҳтар намудани сифати шароити зисти донишҷӯдихтарон дар хобгоҳи донишгоҳ;
14. Ташаккул додани малакаҳои касбии зарурӣ ва баланд бардоштани сатҳи шуғли хатмкунандагони мактабҳои олии аз ҳисоби духтарон;
15. Такмил додани сохтори идоракунии донишгоҳ, ки ба баланд бардоштани хавасмандии духтарони донишҷӯ равона шудааст;
16. Баланд бардоштани дараҷаи ҷалби намоёндогони бозори меҳнат ва баҳусус занони соҳибкори муваффақ ба раванди таълиму тарбияи донишҷӯёни духтар дар донишгоҳ;
17. Ҷалби шумораи духтарони донишҷӯ ба корҳои илмию тадқиқотӣ, ки вобаста ба интихоби касбҳои техникӣ аз ҷониби духтарон бахшида шудааст.
18. Хуб ба роҳ мوندани маъракаҳои ташвиқу тарғибот дар миёни падару модарон ба хоҳири таҳсилот духтарон.

Адабиёт:

1. П. Бергер. Даъват ба ҷомеашиносӣ: дурнамои гуманистӣ. -М., 1996.
2. Ирвинг Гофман. «Анализ фреймов, Эссе о органичений повседневного опыта. Институт социологии РАН, 2004.
3. Горольд Гарфинкель. Исследования по этнометодологии. – Питер, 2007.
4. С. Р. Миллс. Тасавури ҷомеашиносӣ. - М., 2001.
5. К. Гринченко. Анализ анкетирования «Значение книга в жизни современного школьника»
6. Кувватова А.А., Хегай М.Н. Зан дар давраи гузариш. Известия АИ ҚТ. 1997.
7. Кувватова А. Андешаи ҷамъиятӣ ва тағирёбии иҷтимоии ҷомеа (дар асоси таҳқиқоти сотсиологӣ дар Тоҷикистон). - Душанбе, 1997.
8. Латофат Кенчаева. Начотбахши дунё кист. - Душанбе, 2005.

9. Иштироки занон дар ҳизбҳои сиёсӣ. Китоби дастаҷамъии маркази худшиносии занон дар шаҳри Душанбе, соли 2010.

10 «Бетарафӣи ҷомеа ва фард, хиёнат ба миллат аст», рӯзномаи «Тоҷикистон соли 2012.

11.Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат. Рӯзномаи «Фановар». № 8-9 (123-124), аз 7-уми сентябри соли 2020. - С.5.

12.Таҳсилоти духтарон ва рақобатпазирии онҳо дар бозори меҳнат. Рӯзномаи «Фановар». № 10-11 (125-126), аз 2-уми октябри соли 2020. - С.6.

МАВҶЕИ ЗАНОН ДАР ТАТБИҚИ СИЁСАТИ ИҶТИМОИИ ДАВЛАТ

Шоҳсанами Ризо

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи А. Рӯдакӣ

Занону модарони тоҷик дар тӯли таърихи чандин ҳазорсолаи халқамон ҳамеша ҷароғи пурфурӯғи хонавода, манбаи адонашавандаи меҳр, мазҳари ишқу зебӣ, намоишгари покӣ, намунаи олии меҳрубонӣ ва ҷашмаи иноят будаанд.

Эмомалӣ Раҳмон

Дастоварду комёбиҳои занон дар соҳаҳои гуногун, хусусан дар самти илм гувоҳи он аст, ки онҳо дар рушду пешрафти ҳама соҳаҳо худро муваззаф ва шарикӣ боэътимоди мардон мешуморанд. Имрӯз занҳои тоҷик дар ҳама самтҳои илм фаъолият намуда, ба дастовардҳои хуб ноил гардида истодаанд. Ихтирооти зиёди илмӣ бо номи онҳо сабт шудааст.

Ин аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ин бузургии зан-модарро ҳамеша эҳсос намудаву тамоми ҳуқуқҳои занонро дар пояи мардон қарор додааст ва зани тоҷик имрӯз гомҳои устувор дар пешрафту шуқуқҳои кишвари азиз мегузорад ва занони тоҷик имрӯз баробари мардон ҳамқадами ҳаётанд.

Сарвари давлат пайваста дар таҳкиму густариши ҷомеаи имрӯза нақши занонро аз мардон кам намебинад. Ҳатто баъзан аз баъзе мардҳо онҳоро боло мегузорад, ки ба занону бонувони мо нерӯю тавони тозае мебахшад. Пешвои миллат ҳамеша ғамхори бонувону занони тоҷик аст.

Бо мақсади таъмини иштироки бештари занон дар ҳаёти ҷамъиятиву сиёсӣ, иҷтимоиву фарҳангӣ ва идоракунии давлат бо ташаббус ва дастгирии бевоситаи Пешвои муаззами миллат санадҳои меъёриву ҳуқуқии зиёд қабул шуданд, ки онҳо барои баланд бардоштани мақоми зан дар бунёди ҷомеаи ҳуқуқбунёду демократӣ нақши муҳим доранд. Дар робита метавон Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ба низом даровардани қабули духтарон ба мактабҳои олии Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробари мардону занон дар

Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001 — 2010», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи нақшаи миллии тадбирҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба баланд бардоштани мақом ва нақши зан дар солҳои 1998-2005», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи барномаи давлатии «Тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007 – 2016», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсиси грантҳои Президентӣ барои рушди соҳибкории хурду миёна, ба касбомӯзӣ ҷалб намудани занону духтарон, баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии онҳо ва фароҳам овардани ҷойҳои нави корӣ барои солҳои 2006-2010», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» ва Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъсис ва ҷудо намудани грантҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дастгирии фаъолияти соҳибкории занон барои солҳои 2016 – 2020»-ро номбар кард.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар дар ҳар як баромаду суҳанрониҳояшон бо занону бонувони фаъол ҳамин нуктаро хотиррасон мекунанд, ки шумо ояндасози миллати тоҷик ҳастед, офарандаю бавучудовардаи наслу миллати тоҷик шумоед, ояндаи халқу миллат дар дасти шумост ва ояндаи ҷомеа низ ба шумо марбут аст.

Имрӯз бонувон дар соҳаҳои маориф, тандурустӣ ва дигар бахшҳои иҷтимоӣ қисми зиёди кормандонро ташкил карда, аз шумораи умумии хизматчиёни давлатӣ 29 фоизро занон ташкил медиҳанд.

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои пурқувват намудани нерӯи зехнии ҷавонон, махсусан ҷавондухтарон пайваста кӯшиш ба харҷ медиҳанд ва барои онҳо заминаи мусоид фароҳам меоваранд: «Мувофиқи мақсад аст, ки барои дастгирии занону духтарон дар зинаҳои гуногун квота ва имтиёзҳо муқаррар намоем ва чунин иқдом яке аз роҳҳои таъмин намудани баробарҳуқуқии занону мардон мебошад».

Ана ҳамин дастгириҳои Сарвари малакат аст, ки духтарони тоҷик дар озмуну олимпиадаҳои сатҳи ҷаҳонӣ нуфузи Тоҷикистонро баланд бардошта, боиси ифтихори мо мегарданд.

Мо - тоҷикон, ки барҳақ яке аз миллатҳои қадимаву соҳибфарҳанги дунё ҳастем ва нақши тамаддунсозии моро оламиён эътироф кардаанд, аз он ифтихор дорем, ки дар давоми чандин ҳазорсолаи умри миллатамон занону модарони оқил, баномус ва соҳибхирад дар паҳлуи мардони корзори сарбаландиҳо ва фатҳу кушоишҳо будаанд ва барои озодиву истиклолияти сарзамини аҷдодӣ далерона талошу мубориза кардаанд.

Давлати соҳибистиклоли тоҷикон, ки орзуи деринаи аҷдоди мо, аз ҷумла занони бофарҳанг, озодидӯст, адолатҷӯ ва тараққиҳоҳи миллат буд, аз ибтидои ташкилҳои худ ба хотири таъмини мақоми ҳосаи занон дар ҷомеа ва риояи ҳуқуқҳои инсонӣ конституционӣ онҳо ҳамаи тадбирҳои зарурӣ ва имконпазирро андешида ва тибқи меъёрҳои ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ онҳоро татбиқ карда истодааст.

Бинобар ин, яке аз вазифаҳои муҳимтарини ҳукумат аз он иборат буд, ки дар доираи имконият занони кишвар бо ғамхорӣ фаро гирифта шаванд.

Бузурге фармудааст: “Ҷомеае фаъол шумурда мешавад, ки дар он занон мавқеи пешоҳангӣ дошта бошанд”. Пас саволе матраҳ мешавад, ки кадом гурӯҳи занон дар ҷомеа пешоҳангиро уҳда карда метавонанд?

Маҳз ҳамон заноне дар чомеа ғаёл буда метавонанд, ки соҳибмаърифатанд. Оё зани муосир соҳибмаърифат аст?

Манзур аз ин иддао тарбияи духтарон дар мактаб ва оила мебошад. Ин ду ниҳод метавонанд дар алоқамандӣ тарбияи фарҳанги оиладорӣ, касбомӯзӣ ва соҳибилм шудани духтаронро, ки занону модарони ояндаи миллатанд, дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монанд.

Маърифати зан ба фарзандонаш таъсири амиқ расонда, агар модар китобхон, боиффат, бомаърифат ва донишманд бошад, фарзандон низ майл ба донишу маърифат карда, хислатҳои неки модарашонро дар худ парвариш медиҳанд ва ба модарашон пайравӣ мекунанд.

Модар на танҳо ба фарзандони худ ҳаёт мебахшад, балки дар сиришти ӯ хислатҳои нақутарини инсониро бо шири поки худ ҷой медиҳад. Ин суҳанҳо гувоҳи онанд, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сол аз сол сафи занони ғаёлу соҳибтаҷриба зиёд гардида, барои пешбурди илму техника саҳми сазоворе гузошта истодаанд. Дастрасӣ доштан ба дониши сифатнок ва пайдо кардани кори мувофиқе ба касбу зиндагӣ шартӣ асосии муваффақияти ҳар як бону аст, чунки фардои миллат аз онҳо вобастагӣ дорад.

Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар чомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд.

Дар ҳар замон чомеа ба чехраҳои донишманду бомаърифат ниёз дорад. Равшанфикре ба маврид гуфтааст, ки: «Дар чомеае, ки модарони донишмандаш зиёданд, он чомеа худ аз худ рушд мекунад».

Дар шароити пешрафти босуръати илму техника ва глобализатсияи проблемаҳои ҷаҳонӣ масъалаи баланд бардоштани сатҳи саводноқӣ ва маърифати занону духтарон рӯз то рӯз аҳамияти бештар пайдо мекунад. Аз ин рӯ, ғамхорӣ дар ҳаққи таҳсили ҷавонон, аз ҷумла духтарони маҳалҳои дурдаст ғамхорӣ дар ҳаққи ояндаи миллат, густариши маърифати чомеа ва ба ин восита таҳкими қудрати Ватан аст. Дар хотир бояд дошт, ки зан ва модари бомаърифат муайянкунанда ва созандаи маърифати миллат аст.

Мушоҳидаҳои мо нишон медиҳад, ки сол то сол таваҷҷуҳи занону духтарон ба илм беш гардида, дар самтҳои мухталиф ихтирооти гуногуни илмӣ маҳз аз ҷониби ин ҷинси латиф ба миён меояд. Дастовардҳои олимаҳо дар бахшҳои гуногуни илм, ки имрӯз миёни олимони кишвар 40 фисадашро занону духтарон - олимаҳо ташкил медиҳанд, 40 дар сади дигарро номзад ба магистратураву дигар бахшҳои илм рост меоянд, боиси мамнунист. Таваҷҷуҳи ҳукумати кишвар низ бар он аст, ки шумораи олимаҳо сол то сол зиёд гарданд.

Олимон-бонувони бомаърифат, мутахассисони бомаъсулият дар таъя ба қарору қонунҳо, сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ғаёлияти ҳудро мутобиқ намуда, дар ин замина боз ҳам корҳои зиёдеро оид ба таҳким бахшидан ба ташаббускорӣ, худшиносӣ, ҳувияти милли ба анҷом бояд расонанд.

Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои бонувон воқеан баъд аз қарнҳои тӯлонӣ истиқлолияти аслиро таъмин намуд. Маҳз ҳамин истиқлолият буд, ки имрӯз бонуи тоҷик дар ҳама давлатҳои дунё қору ғаёлият намуда, духтарони зиёде пайи таҳсил ва ба даст овардани касбу ихтисосҳои мебошанд, ки ҷавобгӯ ба талаботи имрӯзи ҷаҳон ва рақобатпазири бозори меҳнатанд.

Роҳбари оқилу ғамхори мо масъалаи мазкурро хеле ҷиддӣ омӯхта, саривақт қарорҳои қатъӣ қабул намуданд, ки тибқи ин қарорҳо чандин иқдомҳо, аз ҷумла мавқеи занон дар вазифаҳои роҳбарикунанда дар яке аз мақомҳои роҳбарикунандаи ҳокимияти маҳаллӣ муайян гардид. Квотаи президентӣ барои таҳсили духтарони минтақаҳои дурдаст ва кӯҳистон дар мактабҳои олии таъсис дода шуд.

Шукрона аз истиқлолият ва сиёсати хирадмандонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мекунем, ки имрӯз бонувони тоҷик имкон доранд дар чараёни баррасӣ ва қабули масоили муҳимми идораи давлатӣ ширкат намоянд. Дар ҷумҳурӣ барои Ҳимояи манфиатҳои занон дар ҳама бахшҳои ҳаётан муҳим шароити ҳуқуқӣ фароҳам гардидааст.

Давлати ҳуқуқбунёди тоҷикон занро ҳамчун қувваи пешбаранда ва як ҷузъи муҳимми ҷомеа эътироф намуда, иштироки ӯро дар тамоми ҷанбаҳо, аз ҷумла сиёсат, иқтисодиёт, иҷтимоиёт ва маънавиёти кишвар ногузир медонад.

Қайд намудан лозим, ки Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ куҳантарин маҳзани илму маърифат дар минтақаи Кӯлоб буда, дар тарбияи насли наврас саҳми босазо дорад. Айни ҳол дар донишгоҳ аз ҳисоби занҳо 188 нафар ба ҳайси муаллимону ассистентон ба таълиму тарбияи ҷавонон машғуланд.

Боиси ифтихор аст, ки як зумра аз бонувони донишгоҳ бо мукофотҳои давлатӣ, (Иззатова М.И., Худойдодова Ш.З., Раҳимова С.) мушарраф гардиданд.

Имрӯз занони фаъоли мо дар қатори мардон ба вазифаҳои роҳбарикунанда кор намуда, барои тарбияи насли наврас машғул ҳастанд. Боиси ифтихор аст, ки 1 нафар дар вазифаи ноиби ректор (Худойдодова Ш.З., 4 нафар дар вазифаи декани факулта (Шарипова О.П., Расулова Л., Акбарова М.) ва зиёда аз 50 нафар дар вазифаи мудирони кафедраҳои донишгоҳ ва мудирони шуъбаҳо, мутахассисон қору фаъолият доранд.

Дар Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ кам нестанд донишҷӯдухтароне, ки бо дониши хубу аъло ва интизоми намунавӣ таҳсил намуда, дар баробари ин дар ҳама озмуну олимпиадаҳои шаҳрӣ, вилоятӣ, ҷумҳуриявӣ ва қорҳои ҷамъиятӣ фаъолона ширкат меварзанд.

Муҳтарам Пешвои миллат дар Паёми худ тамоми самтҳои ҷомеаро таҳлил намуда, аз ҷумла оид ба мақоми зан дар ҷомеа таъкидҳои саривақтӣ ва нуктасанҷона намуданд. Сарвари давлат қайд карданд, ки «Мо минбаъд низ мақоми занонро дар ҷомеа баланд бардошта, мавқеи онҳоро дар татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат дастгирӣ менамоем».

Ғамхориҳои падаронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон нисбати занону духтарон зиёд аст. Шумораи занҳои роҳбарикунанда дар соҳаҳои гуногун рӯз аз рӯз афзуда истодааст. Ҷиҳати амалӣ намудани фармони Президент доир ба баланд бардоштани мақоми иҷтимоии занон дар ҷомеа чораҳои зарурӣ андешида, занону бонувони лаёқатмандро ба вазифаҳои давлатию роҳбарӣ ҷалб мекунанд.

Мо бонувони соҳаҳои маориф ҷавобан ба ғамхорию дастгириҳои содиқона нисбати занон ва духтарон софдилона хизмати ватану миллатро менамоем. Дар оянда тарбияи насли ояндасози миллат, ки бар дӯши соҳаи маориф мебошад, бовар мекунонем, ки шабонарӯзӣ меҳнат намуда, ба роҳи дурусти инсондӯстиву ҳурмати калонсолон, Ҳимояи марзу буми аҷдодӣ, меҳандӯстиву худогоҳӣ тарбия карда, Тоҷикистони азизро бо кадрҳои ихтисосманд ва соҳибкасб таъмин намоем.

Адабиёт:

1. <https://parlament.tj/news/430--onuni-um-urii-to-ikiston-dar-borai-kafolat-oi-davlatii-barobar-u-u-ii-mardonu-zanon-va-imkoniyat-oi-barobari-amaligardonii-on-o> (санаи ворид: 22.01.2021).
2. Хоцева Н. Ваҳдати миллӣ ва болоравии мавқеи зан дар ҷомеа// Садои мардум, №74-76 (3711-3713) 24.06.2017
3. Раҷабзода М. Модар сарчашмаи ҳастии рӯзгори башар аст // <http://si-dushanbe.tj/2020/03/07/>(санаи ворид: 22.01.2021).
4. Сафарова Г. Мавқеи занон дар ҷомеа боз ҳам мустаҳкамтар гардид! // <http://hhdtkhatlon.tj/node/7153> (санаи ворид: 22.01.2021).

ПРОБЛЕМАҲОИ ШУҒЛ ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Шарипов Рамазон - Магистранти курси 2, Донишкадаи санъати тасвирӣ ва дизайни Тоҷикистон

Назарова Сабоҳат - Муассисаи давлатии “Коллеҷи рассомии ба номи М.Олимов”

Дар марҳилаи гузариш ба иқтисоди бозорӣ равандҳои нав дар шуғли аҳоли пайдо мешаванд: камшавии ҳиссаи шуғлҳо дар секторҳои давлатӣ ва афзоиши машғулиятҳои ғайрирасмӣ, тағйирёбии сохтори шуғлҳои соҳавӣ, баландравии шумораи бекорон (махсусан бо тарзи пӯшида), афзоиши шуғлҳои нопурра, пастравии талабот ба қувваи корӣ, афзоиши муҳочирати меҳнати ба қайд гирифтанишуда ба хориҷи кишвар, гуногун гаштани бозорҳои меҳнати минтақавӣ. Дар Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2015, ки суръати болоравии иқтисод, беҳтар намудани сатҳи зиндагӣ ва паст гардонидани сатҳи камбизоатӣ дарҷ гардидааст, соҳаи иҷтимоӣ бо назардошти чораҳои комплексие мавқеи хосаро ишғол менамояд, ки ба таъмини нисбатан пурраи захираҳои меҳнатӣ, кам кардани шумораи бекорон ва баланд бардоштани некӯаҳволии мардум ва рӯҳияи онҳо равона карда шудааст.

Дар ҳоли ҳозир шуғли аҳоли дар Тоҷикистон бо шарҳи маҷмӯи муносибатҳо доир ба иштироки мардум дар фаъолияти меҳнатӣ яке аз масъалаҳои асосӣ ба ҳисоб меравад. Шуғли фоидаовар ва арзанда бо назардошти ҳаққи пардохт ва шароити ин на танҳо сарчашмаи даромад ва таъмини арзандаи ҳаёти коргар ва оилаи ӯ, балки шароити мусоид барои рушди инсоният ва болоравии иқтисодӣ низ мебошад.

Ин ҳадафҳо мушаххасоти худро дар Стратегияи бозори меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2020 дарёфт намудаанд.

Ташкили бозори меҳнат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити хоси миллӣ амалӣ гашта истодааст, ки таҳти таъсири омилҳои зерин қарор дорад: аз қабилӣ вазъи мушкили демографӣ, пурра бартараф нагаштани бӯҳрони иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва оқибатҳои ҷанги шаҳрвандӣ, муҳочирати микдори зиёди кадрҳои соҳибмаълумот, коргарон ва мутахассисон, норасоии ҷойҳои корӣ бо вучуди зиёд будани захираҳои меҳнатӣ.

Дар робита ба ин якҷанд проблемаҳои шуғлро дар ҷумҳурӣ дар мавзӯи рушди инсон метавон баён кард:

а) Суръати афзоиши аҳоли. Маъмулан суръати баланди афзоиши аҳолии Тоҷикистон дар даврони шӯравӣ ҳеҷ гуна мушкилӣ эҷод намекард, чунки на танҳо аз лиҳози иқтисодӣ, балки аз лиҳози манфиатҳои сиёсӣ шумораи аҳоли яке аз нишондодҳои асосӣ дар мусобикаи байни ду системаи бо ҳам муқобил ба ҳисоб мерафт. Қисмати зиёди хароҷот доир ба нигоҳдории суръати баланди зиёдшавии аҳолиро аз он ҷумла аҳолии қобили меҳнати бучаи ягонаи иттиҳод ба зимма дошт.

Дар маҷмӯъ, робита байни зиёдшавии аҳоли ва аҳолии қобили меҳнат ва инчунин нафарони соҳиби ҷойи кор натавонанд имкониятҳо ва иқтидори меҳнати кишварро ташкил мекунанд, инчунин имкониятҳои рушди иқтисоди низ муайян месозад. Аз миқдори умумии аҳолии қобили меҳнат ҳар қадаре ки шумораи нафарони бо кор таъминбуда зиёд бошанд, ҳамон қадар маҳсулнокии меҳнат зиёд гашта, сарборӣ ба ҳар як коргар кам мегардад.

б). Бекорӣ. Мафҳуми «шуғли пурра» маънои шуғли 100%-и қувваи кориро надорад. Барои фаъолияти муътадили иқтисоди бозаргонӣ бозори меҳнат, пешниҳоди меҳнат лозим аст. Дар ҳама ҳолат дар кишвар бояд теъдоди муайяни қувваи кории озод, яъне бекорон, вучуд дошта бошанд. Масъалаи шуғли пурра - ин масъалаи бекорӣ мебошад.

Дар раванди дигаргуниҳо оид ба ҷойи корӣ таъмин намудани аҳолии қобили меҳнати ҷумҳурӣ, дар ҳоли ҳозир чунин тамоюлҳо ба назар мерасанд:

- дар сохтори соҳавии шуғли аҳоли вазни қиёсии соҳаи истеҳсолоти моддӣ паст рафта, соҳаҳои ғайриистеҳсолӣ боло мераванд;

- таҳлили гурӯҳии шуғлҳо, ки бо таври киро дар соҳаи иқтисодиёт фаъолият мекунанд, нишон дод, ки дар соҳаҳои истеҳсолоти моддӣ тамоюли назарнораси камшавии ҳиссаи шуғлҳо рафта истодааст ва шумораи шуғлҳо дар истеҳсолоти ғайримоддӣ зиёд шуда истодааст. Агар рушди секторҳои иқтисодиро аз вазифаҳои аввалиндараҷа шуморем, дар он сурат тамоюли номбаршуда дар сохтори соҳавии шуғли аҳоли мусоид наметавон номид;

- Вазни қиёсии коргарони ғайрикиро боло меравад ва он асосан ба диверсификатсияи (гуногунсоҳавии) муассисаҳои хоҷагии қишлоқ вобастагӣ дорад;

Миқдори бекорони расман дар шуъбаҳои шуғли аҳоли бақайдгирифташуда меафзояд.

Бекорӣ ин зухуроти даврӣ мебошад, ки зиёд будани пешниҳоди меҳнат аз талабот ба онро ифода мекунад. Ин муаммои макроиқтисодӣ буда, ба ҳар нафар таъсири бевоситаю кавӣ мегузорад. Аз даст додани ҷойи кор барои аксари мардум маънои поинравии сатҳи зиндагиро дошта, шароҳати ҷиддии рӯҳӣ мерасонад ва ба аздастдихии маҳорати касбӣ оварда мерасонад.

Тибқи муқаррароти Созмони байналмилалӣ меҳнат (СБМ) шахси бекор нафаре маҳсуб мешавад, ки қобилияти корӣ дорад, хоҳиши кор дорад, мустақилан ва ба таври фаъол дар ҷустуҷӯи кор аст, вале бо сабаби камбудӣ ҷойи кор ё омодагии нокифояи касбӣ кор пайдо карда наметавонад. Аз ин муқаррароти кӯтоҳ бармеояд, ки мафҳумҳои "бешуғл" ва "бекор" яксон нестанд. Пиронсолон, маъҷубон ба сафи бекорон шомил нестанд (онҳо кор карда наметавонанд) ва инчунин онҳое, ки кор кардан намехоҳанд (оворагардон, гадоҳо) бекор ҳисобида намешаванд.

Панҷ соли охир дар ҷумҳурӣ, мувофиқи маълумоти расмӣ (Паёмҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳисоботи ҳарсолаи Вазорати меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон/ алҳол -Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон/), зиёда аз 600 ҳазор ҷойҳои корӣ таъсис дода шудааст. ²

Дар сурати фаъолияти онҳо ақаллан дар ду баст, ҳамаи муҳочирони ба сафар мебаромада метавонистанд дар ҳуди ҷумҳури ҷойҳои корӣ пайдо намоянд ва мо ба қувваи кории иловагӣ ниёз медоштем.

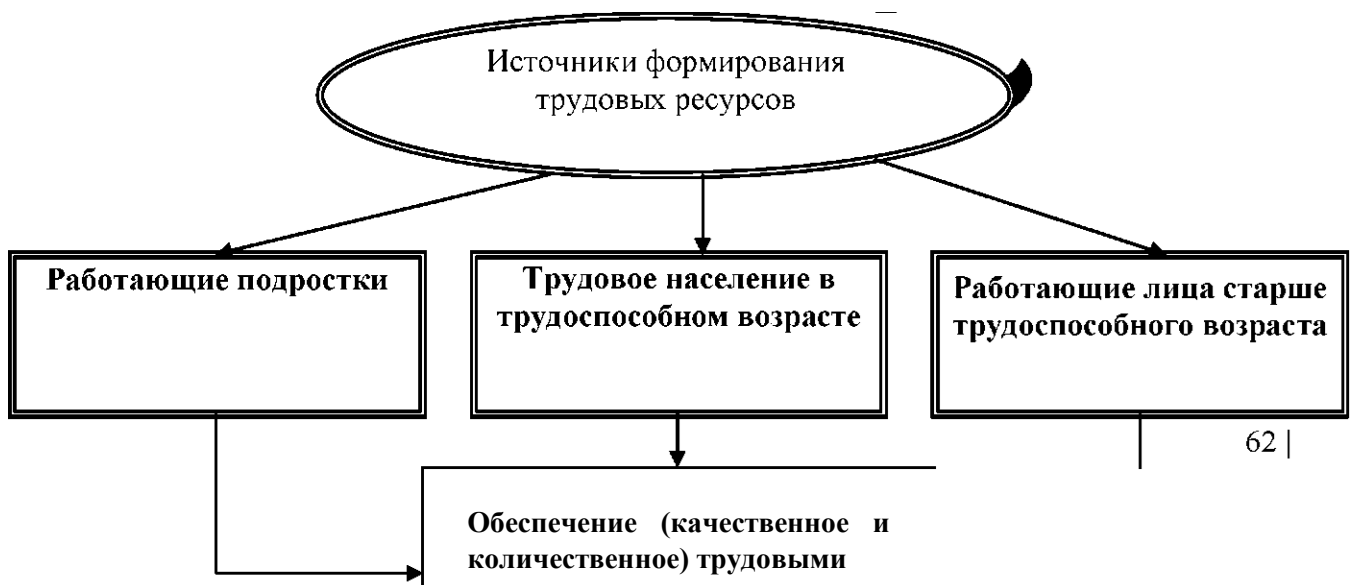
Диаграммаи 1.

Ҷиғзи теъдоди бекорон дар моҳҳои соли

Манбаъ: маълумот аз сомонии <http://russian.dushanbe.usembassy.gov/usaid.html>

Мувофиқи методологияи Созмони байналмилалӣ меҳнат ба онҳо гурӯҳҳои муайяни одамон шомиланд (расми 1).

Дар ин асно, метавон усулҳои асосии нуфузи давлатро ба сатҳи шуғл ҷудо намуд:

- Ҳавасмандгардонии ташкили ҷойҳои нави корӣ ва талабот ба меҳнат;
- Амалсозии чорабиниҳо оид ба ҳифз ва баландгардонии сатҳи шуғл дар корхонаҳо;

- Пардохти кӯмакпулӣ барои бекорӣ;
- Танзими қонунгузории шартӣ қабул ба кор ва истифодаи қувваи корӣ;
- Ташкили бозомӯзии кадрҳо;
- Танзими ахбор оид ба ҷойҳои кории холии мавҷуда.

Адабиёт:

1. Тарасова Н. П., Кручина Е. Б. Индексҳо ва нишондиҳандаҳои рушди устувор. // Маводи конфронси байналмилалӣ дар мавзӯи «Рушди устувор: табиат - ҷомеа - инсон». Ҷилди 1. - М., 2006.

2. Ананд С. ва Сен. А. (1994 г.) «Индекси Рушди инсонӣ: Методология ва Андозагирӣ», Occasional Papers, Нью Йорк: Дафтари таҳияи ҳисобот оид ба Рушди инсонӣ.

3. Ҳисобот оид ба рушди инсонӣ барои солҳои 1990 - 2007, БРСММ.

4. Фостер Ч., Лопез-Калва Л. ва Сзекели М. (2003 г.) «Андозагирии тақсимооти рушди инсонӣ: Методика ва татбиқ дар Мексика», санадҳои ҷирирасон барои ҳисоботи аввали рушди инсонӣ дар Мексика.

5. Эмз Ч. ва Хан Т. (2001 г.) «Андозагирии рушд - Индекси Пешрафти инсон», A Frazer Institute Occasional Paper, Public Policy Sources #36.

**БАХШИ 4. НАҚШИ ТАҲСИЛИ ДУХТАРОН АЗ
РҶҶИ КВОТАИ ПРЕЗИДЕНТӢ ДАР ТАӢЁР
НАМУДАНИ МУТАХАССИСОН ДАР МАҲАЛҶО**

**СЕКЦИЯ 4. РОЛЬ УЧЕБЫ ДЕВУШЕК ПО
ПРЕЗИДЕНТСКОЙ КВОТЕ ДЛЯ ПОДГОТОВКИ
СПЕЦИАЛИСТОВ В РЕГИОНАХ**

**САРВАРИИ ЗАНОН ДАР ХОҶАГИҶОИ ДЕҲҚОНӢ ВА НАҚШИ ОНҶО
ДАР ТАЪМИНИ АМНИЯТИ ОЗУҚАВОРИ**

**Иброҳимзода О.Ю., Валиев Абдуғафур
ДДК ба номи А. Рӯдакӣ**

Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландихтисос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд.

Эмомалӣ Раҳмон

Соҳаи кишоварзӣ дар системаи иқтисодӣ мавқеи хоса дорад. Зеро бе сатҳи зарурии рушди он фаъолияти муътадили соҳаҳои дигар ва ҳалли масъалаҳои озӯкаи ҷамъият гайриимкон аст. Аз ин рӯ, дар ҳама гуна системаи иқтисодӣ, хусусан дар шароити иқтисоди бозорӣ таъмини фаъолияти самараноки соҳаи кишоварзӣ яке аз афзалиятҳои асосии рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ ба шумор меравад.

Дар мамлакатҳои аз нигоҳи иқтисоди бозорӣ инкишофёфта соҳибкории хурд таъминкунандаи беназири фаъолияти муътадили иқтисодӣ аст. Манбаи даромади табақҳои миёнаи соҳибкорӣ ва устувории соҳаҳои иқтисодӣ асосан аз ҳисоби соҳибкории хурди дар мамлакат амалнамоянда таъмин карда мешавад. Қоидаи қайд аст, ки раванди ташаккули фазои ягонаи иқтисодӣ, ташкили иттиҳодияҳои Аврупо, Осиеи Ҷанубу Шарқӣ ва Амрикои Шимолӣ дар асоси инкишофи соҳибкории хурд ҳамчун таъминкунандаи ҳамгироии байнидавлатӣ арзи вучуд доранд.

Чуноне ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми имсолашон 26.01.2021 ба МНМО ҚТ иброз намуданд, “Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодӣ кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагии деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35600 нафар ва занони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад.

Чудо намудани қарз яке аз василаҳои бештар намудани шароити иқтисодии занон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба занону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст.

Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои занону бонувони кишварро минбаъд низ дастгирӣ карда, ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад”.

Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) с. 2016, №3, мод. 142) хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) (минбаъд – хоҷагии деҳқонӣ) – субъекти соҳибкорӣ, ки дар он истеҳсол, нигоҳдорӣ, коркард ва фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ ба фаъолияти шахсии як нафар ё фаъолияти якҷояи гурӯҳи шахсони воқеӣ дар қитъаи замин ва молу мулкӣ ба онҳо тааллуқдошта асос ёфтааст.

Нақш ва аҳамияти ХДФ дар афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва фурӯши маҳсулоти бехатар сол то сол муҳимтар мегарданд. ХДФ бисёр функцияҳои муҳими иқтисодӣ ва аҳамияти иҷтимоӣ доштаре иҷро менамоянд, ки мумкин аст онҳоро чунин тавсиф намуд:

- истеҳсолӣ – онҳо дар истеҳсолоти маҳсулоти кишоварзӣ, таъминоти истеҳсолии хонаводаҳои деҳот, ташкили пешниҳодҳо ба бозори истеҳсолӣ нақши муҳим мебозанд;
- иҷтимоӣ – ХДФ бо шуғл фарогирии аҳолиро таъмин намуда, даромадҳои аҳолии деҳотро ба воситаи паст намудани шиддати иҷтимоӣ дар деҳот дастгирӣ менамояд;
- ҳифзи тарзи ҳаёти деҳот, анъана ва оинҳои мардумӣ;

• ҳифзи маҷмӯи васеи зироати хоҷагии қишлоқ ва ҳайвонот, бо ин восита, гузоштани саҳми баланд дар ниғахдошт ва ҳифзи гуногунии биологӣ, таъмини устувории онҳо, беҳтарсозии вазъи экологӣ дар деҳот.

Қайд кардан бамаврид аст, ки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти кишварамон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми қаблашон ба МНМО ҚТ, ки 26.12.2018 баргузор гардида буд, чунин зикр намуданд, "...Мо минбаъд низ мақоми занонро дар ҷомеа баланд бардошта, мавқеи онҳоро дар татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат дастгирӣ менамоем". Гуфтаҳои Ҷаноби Олиро сармашқи кори худ доништа, сарварии занонро дар хоҷагиҳои деҳқонӣ тадқиқ намудем, ки дар ҷадвали 1 оварда шудааст.

Ҷадвали 1.

**Нишондиҳандаҳои шумораи сарварии занон дар хоҷагиҳои деҳқонии
Ҷумҳурии Тоҷикистон (дар солҳои 2013 – 2018) (нафар)**

Солҳо	Ҳамагӣ	Аз он ҷумла роҳбаранд:		Таносуб бо %	
		мardнӯ	заннӯ	мardнӯ	заннӯ
2013	87594	80613	6981	92,0	8,0
2014	108035	94021	14014	87,0	13,0
2015	123379	95679	27700	77,5	22,5
2016	145107	114066	31041	78,6	21,4
2017	164631	133016	31615	80,8	19,2
2018	172668	140465	32203	81,3	18,7
2018/2013 бо%	197,1	174,2	461,3		

Сарчашма: Агенсии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. // Нишондиҳандаҳои гендерӣ дар хоҷагиҳои деҳқонӣ. Маҷмӯаи оморӣ. Душанбе, соли 2019, с.52 - 62.

Тавре аз ҷадвали 1 маълум гардид, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун дар дигар давлатҳо саҳми занон низ дар соҳаи аграрӣ назаррас аст. Чи хеле ки мебинем, дар ҷумҳурӣ соли 2013 шумораи хоҷагиҳои деҳқонӣ 87954 нафар буд ва дар соли 2018 ин нишондиҳанда ба 172668 нафар расид ё 97,1 % зиёд шуд. Теъдоди сарварии занон дар хоҷагиҳои деҳқонии соли 2013 6981 нафарро ташкил мекард, ин шумора дар соли 2018 ба 32203 нафар расид, ки 4,6 маротиба зиёд мебошад.

Бояд гуфт, ки дар санадҳои меъёрии амалкунанда таърифи хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) хеле шаффоф пешниҳод шудааст ва ин ба таҳрифи баҳисобгирии оморӣ ва ҳисобот боис гашта, таҳлили равандҳои ташаккул ва рушди чунин хоҷагӣҳоро мураккаб мегардонад.

Ихтилофоти мушоҳидашавандаи маълумоти маҷмӯаҳои омориро бо он шарҳ додан мумкин аст, ки то қабули Қонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон “Дар бораи хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)” (аз 10 майи соли 2002) ба категорияи хоҷагиҳои деҳқонӣ хоҷагиҳои калони ба хоҷагиҳои деҳқонӣ тағйири номнамудаи колхозҳои собикро низ нисбат меоданд. Ҳоло дар амал ду категорияи хоҷагиҳои деҳқонӣ мавҷуданд: деҳқонӣ ва коллективӣ деҳқонӣ. Дар боло қайд намуда будем, ки дар санадҳои меъёрӣ моҳияту нишонаҳои хоҷагии деҳқониро ба таври возеҳ ва бо назардошти хусусияти оилавии онҳо муайян намудан лозим аст, ки ин имкони истифодаи коргарони кироҷро истисно менамояд.

Бояд гуфт, ки нақши хоҷагиҳои деҳқонӣ нисбат ба дигар шаклҳои нави хоҷагидорӣ тадричан меафзояд. Нишондиҳандаҳои ҷадвали 2, ки дар он шаклҳои гуногуни хоҷагидорӣ аз рӯйи категорияҳо пешниҳод шудаанд, ин далелро тасдиқ менамоянд.

Ҷадвали 2.

Динамикаи истеҳсоли намудҳои асосии зироати кишоварзӣ дар хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарваранд, солҳои 2013-2018 (ҳазор тонна)

Сол	Номи маҳсулоти кишоварзӣ				
	ғалладона	картошка	сабзавот	полезӣ	пахта
2013	44,9	10,1	29,9	13,8	18,7
2014	47,3	9,5	21,6	4,5	19,9
2015	61,2	21	69,9	25,6	16,9
2016	63,7	22,3	58,8	25,6	20,1
2017	72,4	20,3	66,1	25,5	29,7
2018	65,1	33,2	85,2	28,5	22,6
2018/2013 бо %	44,9	228,7	184,9	106,5	20,9

Сарчашма: Ҷадвалро муаллиф дар асоси маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Нишондиҳандаҳои гендерӣ дар хоҷагиҳои деҳқонӣ. Маҷмӯаи оморӣ. Душанбе, соли 2019, сах. 95-106. тартиб додааст.

Тавре аз маълумоти ҷадвали 2 дида мешавад, вазни нисбии хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарварӣ менамоянд, дар соли 2018 дар истеҳсоли намудҳои асосии зироати кишоварзӣ чунин аст: ғалладона – 44,9%, пахта – 20,9%, картошка – 2,3 маротиба, сабзавот – 1,8 маротиба ва полезӣ – 1,1 маротиба афзоиш ёфтааст. Метавон гуфт, ки хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарварӣ менамоянд, яке аз истеҳсолкунандагони асосии маҳсулоти растанипарварӣ дар ҷумҳурӣ мебошанд.

Бо вучуди афзоиши истеҳсоли намудҳои асосии зироати маҳсулоти кишоварзии хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарварӣ менамоянд, солҳои 2013 – 2018 динамикаи ҳосилнокии намудҳои асосии зироати кишоварзиро дар ҷадвали 3 дида мебароем.

Ҷадвали 3.

Динамикаи ҳосилнокии намудҳои асосии зироати кишоварзӣ дар хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарваранд, солҳои 2013-2018 (сентнер аз 1 гектар)

Сол	Номи маҳсулоти кишоварзӣ				
	ғалладона	картошка	сабзавот	полезӣ	пахта
2013	29,8	218,7	210,3	222,5	20,8
2014	26,3	165,5	243,1	170,6	21,6
2015	31,8	223,2	275,2	221,8	15,1
2016	31,9	211,6	275,2	238,3	17,7
2017	31,5	181,8	254,3	248,4	20,8
2018	30,1	192,7	240,3	250,3	15,5
2018/2013 бо %	1	-11,8	14,2	12,5	-25,5

Сарчашма: Ҷадвалро муаллиф дар асоси маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон // Нишондиҳандаҳои гендерӣ дар хоҷагиҳои деҳқонӣ. Маҷмӯаи оморӣ. Душанбе, соли 2019, сах. 112-117 тартиб додааст.

Тавре аз маълумоти ҷадвали 3 дида мешавад, хоҷагиҳои деҳқоние, ки дар онҳо занон сарварӣ менамоянд, ҳосилнокии намудҳои асосии зироати кишоварзӣ, соли 2018

нисбат ба соли 2013 чунин аст: ғалладона – +1 сентнер, картошка - -11 сентнер, сабзавот – +14,2 сентнер полезӣ – +12,5 сентнер ва пахта - -25,5 сентнер мебошад.

Қонеъгардонии пурраи талаботи аҳоли ба маҳсулоти кишоварзӣ аз ҳисоби истеҳсолоти хусусӣ афзоиши истеҳсоли ғалла, беҳтаргардонии ҳадамоти санитарӣ, таъмини он бо доруҳои арзон ва рушди шаклҳои нави хоҷагидориро дар соҳаи растанипарварӣ, инчунин ҳифзи давлатии молистеҳсолкунандагони ватаниро талаб менамояд. Танҳо дар ин ҳолат чиҳати рушди растанипарварӣ дар хоҷагиҳои деҳқонӣ ва дар баҳши хусусии иқтисод ба натиҷаҳои назаррас ноил шудан мумкин аст.

Барои таъмини амнияти озуқаворӣ истеҳсолкунандагони ватаниро бояд Ҳимоя ва дастгирӣ кард ва оид ба истеҳсоли маводи ғизоӣ аз ашёи хоми ватанӣ ба онҳо шароити имтиёзнок (дастгирии давлатӣ, системаи андоз, қарзҳои имтиёзнок) фароҳам овард.

Барои истеҳсолкунандагони ватанӣ аз рӯйи намудҳои гуногуни хоҷагидорӣ, ки дар асоси шаклҳои гуногуни моликият ташкил ёфтаанд, шароити ҳаматарафа фароҳам оварда шавад.

Адабиёт:

1. Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. // Нишондиҳандаҳои гендерӣ дар хоҷагиҳои деҳқонӣ. Маҷмӯаи омори. - Душанбе, 2019.

2. Бозоров Ш.Ш. Асосҳои соҳибкорӣ. Китоби дарсӣ барои макотиби олии. – Душанбе: «Эр-граф», 2018. - С. 335-336

3. Маҷаллаи илмию амалӣ – Научно-практический журнал. Амнияти озуқаворӣ. 1-3(58), 2018.

4. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ». 26.01.2021.

5. Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» 26. 12.2018.

6. Хромов Ю.С. Продовольственная безопасность России: внутренние и международные аспекты. // Проблемы глобальной безопасности. – М, 1995.

РОҲҶОИ БАЛАНД БАРОШТАНИ ҚАЛБИ ДУХТАРОН ДАР БОЗОРИ МЕҲНАТИ ВМКБ

Силталиева Шоира Ашрафбековна
Донишгоҳи давлатии Хоруғ

Мувофиқи ҳисоботи омори ва вазъи бозори меҳнати вилоят ва пурсишномаҳо дар соли 2020-ум 8590 нафар барои пайдо кардани ҷойи корӣ, асосан духтарон ва дигар масъалаҳои вобаста ба шуғл ба шуъбаҳо ва бахшҳои Агентии шаҳру ноҳияҳо дар вилоят муроҷиат карданд. Аз теъдоди умумии муроҷиаткардагон 6194 нафар ҳамчун корҷӯй (аҳолии қобили меҳнати бешуғл) ба қайд гирифта шудаанд, ки аз он 2183 нафарро занон ташкил медиҳанд. Бо ҷойҳои кории доимӣ, мавсимӣ ва муваққатӣ 5057 нафар таъмин

шудаанд. Дар ин муддат дар қайди шуъбаҳои Агентии меҳнат ва шуғли аҳолии шаҳру ноҳияҳо 4671 нафар буда, ба 4663 нафар мақоми бекорӣ дода шуд.

Дар ин муддат 144 адад ҷойҳои кории ҳолӣ пешниҳод гардиданд. Шуъбаҳо ва бахшҳои Агентии меҳнат ва шуғли аҳолии дар шаҳру ноҳияҳои вилоят 74 маротиба ярмаркаҳои ҷойҳои корӣ бо пешниҳоди 415 адад ҷойҳои кории ҳолӣ гузаронида, дар онҳо 130 адад корхона ва 3096 нафар иштирок намуданд. Дар ярмаркаҳои гузаронидашуда 1907 нафар ба ҷойи кор роҳхат гирифта, 173 нафар бо кор таъмин шуданд, ки аз он 52 нафар ҷавонон ва 56 нафар занон буда, 1305 нафар ба касбомӯзӣ ва 439 нафар ба корҳои ҷамъиятӣ сафарбар шудаанд. Ҷамъ дар ярмаркаҳо 1917 нафар ба шуғл ҷалб карда шуданд.

Бо мақсади расонидани кумаки молиявӣ ба духтарони бекоре, ки хоҳиши фаъолияти соҳибкорӣ доранд ва бо ҷойҳои нави корӣ таъмин кардани шахрвандони бекор аз тарафи шуъбаҳо ва бахшҳои Агентии шаҳру ноҳияҳои вилоят барои рушди соҳибкории шахсони бекор дар ин давра ба 604 нафар дар шаҳру ноҳияҳои вилоят ба маблағи 1 млн.745841 сомонӣ қарзи имтиёзнок дода шуд. Аз он ҷумла дар шаҳри Хоруғ ба 111 нафар 351300 сомонӣ, ноҳияи Ванҷ ба 66 нафар 218700 сомонӣ, ноҳияи Рӯшон ба 132 нафар 365453 сомонӣ, ноҳияи Шуғнон ба 97 нафар 297300 сомонӣ, ноҳияи Роштқалъа ба 101 нафар 207240 сомонӣ, ноҳияи Ишкошим ба 97 нафар 305848 сомонӣ дода шуд [2].

Баҳри ҷалби беҳтари бекорони шаҳру ноҳияҳои ВМКБ дар рушду равнақи хунаҳои мардумӣ дар ин муддат ба 136 нафар духтарон маблағи 389740 сомонӣ барои рушди хунаҳои мардумӣ ба бекорони дарқайдбуда, ба монанди дӯзандагӣ, бофандагӣ, муҳрабофӣ, қуроқдӯзӣ, рубобтарошӣ, дуредгарӣ, қолинбофӣ, оҳангарӣ заргарӣ, қолинбофӣ ва ғайра шуъбаҳо ва бахшҳои Агентии меҳнат ва шуғли аҳолии дар шаҳру ноҳияҳо қарзҳои имтиёзнок дода шуд. Аз он ҷумла дар шаҳри Хоруғ ба 51 нафар маблағи 158000 сомонӣ, ноҳияи Ванҷ ба 19 нафар маблағи 61000 сомонӣ, ноҳияи Шуғнон ба 25 нафар маблағи 81300 сомонӣ, ноҳияи Роштқалъа ба 22 нафар маблағи 38640 сомонӣ, ноҳияи Рӯшон ба 19 нафар маблағи 50800 сомонӣ дода шуд.

Дар давраи тадқиқот ва пурсишномаҳо дар шаҳру ноҳияҳои вилоят 406 нафар ба корҳои муздноки ҷамъиятӣ ҷалб шуданд. Аз ин дар шаҳри Хоруғ 55 нафар, аз он ҷумла 33 нафар духтарон, ноҳияи Дарвоз 57 нафар аз он ҷумла 20 нафар духтарон, ноҳияҳои Ванҷ 40 нафар, аз он 16 нафар духтарон, ноҳияи Рӯшон 57 нафар, аз он 38 нафар духтарон, ноҳияи Шуғнон 57 нафар, аз он 42 нафар духтарон, ноҳияи Роштқалъа 55 нафар, аз он ҷумла 29 нафар духтарон, ноҳияи Ишкошим 55 нафар, аз он 33 нафар духтарон ва ноҳияи Мурғоб 30 нафар, аз он 10 нафар духтарон ба корҳои муздноки ҷамъиятӣ фаро гирифта шуданд. Асосан корҳои муздноки ҷамъиятӣ дар ободонӣ ва кабудизоркунии маҳал, минтақаҳои истироҳат, кофтани тоза намудани ҷӯю каналҳо, сохтмон, таъмири роҳҳо ва кӯпрӯкҳо, корҳои соҳилмустаҳкамкунӣ мебошанд [2].

Дар асоси таҳлил ва пурсишномаҳо ва бахшҳои Агентии меҳнат ва шуғли аҳолии дар шаҳру ноҳияҳои вилоят маълум гардид, ки 437 нафар ба воситаи квота бо ҷойи кор таъмин гардиданд. Аз ин миқдор 34 нафар маъҷубон, 45 нафар ятимон, 49 нафар шахсоне, ки аз сафҳои Қувваҳои Мусаллаҳ озод шуданд, 24 нафар шахсоне, ки аз муассисаи ҷазои ҷиноӣ ё муассисаҳои табобатӣ маҷбурӣ озод шуданд, 51 нафар волидонии яққаву танҳо, инчунин шахсоне, ки дар тарбияшон кӯдакони ноболиғ ва фарзандони маъҷуб доранд, 38 нафар волидоне, ки бештар аз 5 кӯдакони ноболиғ доранд, 2 нафар шахсони то синни 18-сола, ки бо сабаби вафоти волидон ва ё дигар ҳолатҳо сарпарастии оиларо ба уҳда доранд, 9

нафар шахрвандоне, ки аз рӯи синну сол барои ба нафақа баромаданаш ду сол боқӣ мондааст ва 185 нафар шахрвандони то синни 18-сола ва ҷавононе, ки баъди хатми муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ тибқи роҳхати мақомоти шуғл ба кор фиристонда шуданд. Аз теъдоди умумӣ 144 нафарро занон ташкил медиҳанд.

Дар вилоят 6 филиалҳои муассисаи давлатии “Маркази таълими калонсолони Тоҷикистон” ва 2 намояндагии филиали номбурдаи шаҳри Хоруғ дар ноҳияи Ишкошим ва ноҳияи Мурғоб бо роҳбарии занҳо фаъолият намуда, шахрвандони шаҳри Хоруғ ва ноҳияҳои вилоят, ки ихтисос надоранд ё ихтисоси навро хоҳиши гирифтанд доранд, тибқи “Барномаи давлатии мусоидат ба шуғли аҳоли барои солҳои 2020-2022” ва тариқи худмаблағгузор ба касбомӯзӣ ва бозомӯзӣ ҷалб карда мешаванд. Дар давраи ҳисоботӣ барои таъсис додани филиали муассисаи давлатии “Маркази таълими калонсолони Тоҷикистон” дар ноҳияҳои Ишкошим ва Мурғоб чораҷӯӣ карда хоҳад шуд [6].

Аз тарафи филиалҳои МД «Маркази таълими калонсолони Тоҷикистон» дар ноҳияҳои Ванҷ, Дарвоз, Шуғнон Роштқалъа, Рушон, шаҳри Хоруғ ва намояндагии он дар ноҳияҳои Ишкошим ва Мурғоб дар ин муддат аз ҳисоби барнома 1330 нафар ва 646 нафар тариқи худмаблағгузор ба омӯзиш фиристонда шуда, ҳамагӣ теъдоди онҳо 1976 нафарро ташкил доданд.

Баҳри иҷрои дастури супоришҳое, ки аз Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 декабри соли 2018 “Дар бораи самтҳои сиёсати дохилӣ ва хориҷии Ҷумҳурии Тоҷикистон” бармеоянд, бо мақсади вусъат бахшидан ба ҳалли масъалаҳои зарурати инкишофи инфрасохтори деҳот солҳои 2019-2021 “Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ» эълон гардиданд ва мақсади асосӣ аз ин пешниҳод амалигардонии талошҳои Ҳукумати мамлакат ба хоҳири боз ҳам обод кардани Тоҷикистон ва ҳалли масъалаҳои иҷтимоии аҳоли бо роҳи беҳтар намудани инфрасохтор, пеш аз ҳама, дар соҳаҳои маорифу тандурустӣ, таъсиси ҷойҳои корӣ, таъмин кардани аҳолии деҳот бо оби босифати ошомиданӣ, бунёду таҷдиди роҳҳои маҳаллӣ, рушди инфрасохтори сайёҳӣ ва инкишофи ҳунарҳои мардумӣ, ба талаботи муосир мутобиқ сохтани сатҳи хизматрасонӣ ва баланд бардоштани некӯаҳволии мардум дар ҳар як деҳа ва маҳалли аҳолинишин мебошад. Раёсат ва сохторҳои он дар шаҳри ноҳияҳои ВМКБ вобаста ба иҷрои ин дастур дар ин давра дар самти ҳунарҳои мардумӣ тибқи “Барномаи давлатии мусоидат ба шуғли аҳоли” ва тариқи худмаблағгузорӣ 1177 нафар шахрвандони шаҳри Хоруғ ва ноҳияҳои вилоят ба касбомӯзӣ фаро гирифта шуданд. *Аз ҷумла ба касби дӯзанда - 379 нафар, бофанда - 349 нафар, тоқидӯз – 55 нафар, дастаки тайёр намудани маҳсулоти паимин – 30 нафар, ошпаз - 39 нафар, қаннод – 83 нафар, коркарди меваю сабзавот – 20 нафар, кафшергар – 122 нафар, қуроқдӯз -34 нафар, қолинбоф – 30 нафар, муҳрабоф -10 нафар, гулдӯзӣ - 11, сангтарош – 15 нафар мебошанд [6].*

Қайд кардан бамаврид аст, ки тибқи Амри Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 13.12.2018, № АП 1140 Дар бораи ҷадвали баргузори фестивал, намоиш, ид ва озмунҳои анъана ва ҳунарҳои мардумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2019-2021 фестивалҳои ҷумҳуриявии ҳунарҳои мардумӣ таҳти унвони “Ҳунар беҳтар аз зар бувад”, “Иди байналмилалӣ Наврӯз”, Рӯзи Ваҳдати миллӣ, Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Рӯзи Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва маърақаҳои фарҳангии шаҳри ноҳияҳои ВМКБ касбомӯзони филиалҳои муассисаи давлатии “Маркази таълими калонсолони Тоҷикистон” дар шаҳри Хоруғ, ноҳияҳои Ванҷ, Дарвоз, Шуғнон, Рушон,

Рошткалға ва намояндагии филиали шаҳри Хоруғ дар ноҳияҳои Ишкошим ва Мурғоб дар тамоми чорабиниҳои ташкилӣ оммавӣ ҷаҳлола ширкат варзида, бо дастовардҳои худ намоиши маҳсулоти аз тарафи касбомӯзон тайёркарда иштирок намуда, аз тарафи меҳмонон баланд баҳогузорӣ карда шуданд.

Шуъбаи машварати касбӣ ва интихоби касб дар ВМКБ оид ба иҷрои “Барномаи рушди роҳнамои касбӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020” дар давоми соли 2020 ба 2577 нафар шаҳрвандони шаҳру ноҳияҳои вилоят хизматрасонии касбӣ гузаронида, ки аз ин шумора 1590 нафар шахсони бешуғл ва 1087 нафарро хонандагони муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ ташкил медиҳанд. Аз 1590 нафар шахсони бешуғл 668 нафарашонро занон, 46 нафар маъҷубон, 468 нафарро ҷавонони синнашон аз 15 то 29-сола, 180 нафар мутахассисони маълумоти оливошта, 57 нафарро шахсони баъди адои хизмати ҳарбӣ озодшуда, 38 нафар шахсони аз маҳбас озодшуда ва 133 нафарро муҳочирони меҳнатӣ ташкил медиҳанд.

Хулоса, занону духтарон дар ҷомеаи имрӯзаи мо нақши хеле калон мебозанд. Зани тоҷик яке аз беҳтарин занони дунё аз нуқтаи назари одоб, хусн, маданият мебошанд. Зан дар оилаи тоҷикон ҳамеша нақши асосӣ дошт ва дорад. Зеро ифқату зебоӣ, фурӯтаниву маърифатнокӣ хоси зан буда, ба зиндагии мард ва аҳли хонадон таровату покизагӣ мебахшад. Аз ин рӯ, аз оғози таърих то имрӯз мардуми мо ба маърифатнокшавии зан аҳамияти хоса дода, кӯшидааст, ки занон дар ҷомеа пешоҳанг бошанд. Дар зиндагӣ пешоҳанг будани зан ва маърифатнок буданаш имкон медиҳад, ки сатҳи маънавии оила баланд шуда, кӯдакон ва дигар аъзои оила маърифатнок тарбият ёбанд. Ин талабот асоси фарҳанги оиладориро ташкил медиҳад.

Адабиёт:

1. Амонова Д.С., Анваров А.К. Методические рекомендации по определению бюджета прожиточного минимума в Республике Таджикистан.- Душанбе: НИИ труда и социальной защиты населения, ООО РИА “Статус”, 2001.
2. Вазорати меҳнат, муҳочират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон.
3. Ионцев В.А. Международная миграция населения на постсоветском пространстве: двадцать лет удач, ошибок и надежд.-М: Верди 2011. -220 с.
4. Рауфи А. Рынок. – Душанбе: «Дониш», 2000. – С. 37-44;
5. Статистический ежегодник Республики Таджикистан – Душанбе, 2019 (официальное издание) - Душанбе 2020.

ОБРАЗОВАНИЕ КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ПОВЫШЕНИЯ БЛАГОСОСТОЯНИЯ И ИНДИВИДУАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ДЕВУШЕК

Солиев З.М., Бобоев С.Ш.

Филиал Технологического университета Таджикистана в г. Исфаре (ФТУТИ)

Образование в современном мире становится важнейшим ресурсом экономического и социального развития стран, повышения благосостояния и индивидуального развития граждан.

В Национальной стратегии развития образования Республики Таджикистан до 2020 года были учтены основные приоритеты Целей развития тысячелетия, цели и задачи

«Образования для всех» и другие значимые стратегические документы Республики Таджикистан.

Международный опыт, в первую очередь опыт развивающихся стран, показывает, что ключевым ресурсом ускоренного социально-экономического развития страны является образование нации. Инвестиции в экономику с низким уровнем образования населения или с образованием, не отвечающим современным требованиям, могут способствовать только созданию низкоэффективных технологически отсталых производств, все большему отставанию страны от мировых тенденций развития экономик, основанных на знаниях.

В современных условиях развития экономики, основанной на знаниях, образование становится одним из факторов экономического успеха государства. Развитие общества, обеспечение безопасности общества и государства, качество жизни людей, достижение мирового уровня экономики, освоения новых технологических возможностей и социальный прогресс в целом, напрямую зависят от уровня образования, организации планомерного и качественного процесса обучения и воспитания учащихся и студентов, словом – от уровня грамотности нации.

Вхождение Республики Таджикистан в мировое сообщество, подписание международных конвенций и актов, интеграция в мировую систему образования, обмен студентами и научными кадрами, признание дипломов и многие другие задачи, связанные с подготовкой кадров и научными исследованиями, открыли путь к широкому международному сотрудничеству, которое необходимо всесторонне развивать.

Задачи восстановления системы образования в целом решены, и сегодня она призвана активно включиться в решение проблем, обусловленных потребностями развития страны, вызовами XXI века.

Проблемы. Уровень поставленных перед системой задач не соответствует ее возможностям, не позволяет ей в полной мере выполнять функцию ключевого ресурса социально-экономического развития страны и повышения благосостояния граждан. Отрасль нуждается в изменениях.

В последние годы, особенно 5 лет без доступа к получению профессионального образования всех уровней ежегодно оказывалось в среднем около 90 тыс. молодых людей, то есть почти две трети, выпускников основной и средней школы. При этом различия в уровне образования мужчин и женщин достаточно велики: количество мужчин с профессиональным образованием в 2,4 раза больше, чем женщин. Такой же разрыв в уровне образования наблюдается и между городским и сельским населением.

Несоответствие запросам рынка труда снижает эффект от получения начального и среднего профессионального образования. Низкий охват населения средним профессиональным и высшим профессиональным образованием обусловлены, с одной стороны, ограниченностью материально-технической базы, а с другой - недостаточной информированностью молодежи о возможностях быстрого получения профессии. Выпускники школ не в полной мере осознают, что в нынешних социально-экономических условиях получение профессии будет гарантом их дальнейшей успешной трудовой деятельности. В то же время, негибкость самой этой системы, ее несоответствие запросам рынка труда снижает эффект от получения такого образования.

В последние годы фиксируется резкий рост гендерного неравенства в доступе к профессиональному образованию. Доля девушек среди учащихся и студентов учебных

заведений с каждым годом уменьшается. Еще выше показатели снижения охвата девушек на региональном уровне.

Высшее профессиональное образование направлено на обеспечение необходимости динамичного развития человеческого капитала республики, как важного фактора достижения конкурентоспособности страны и поднятия ее международного престижа.

Несмотря на поддержку Правительства Республики Таджикистан и ежегодный рост бюджетного финансирования, в системе высшего профессионального образования продолжают развиваться негативные тенденции и имеются проблемы, решение которых позволит значительно повысить эффективность системы высшего образования и приблизить качественные и количественные показатели к требованиям рынка труда. К числу основных проблем дальнейшего развития высшего образования, относятся:

- ❖ уровень обеспеченности большинства вузов республики материально-технической базой, учебно-методической литературой, современными компьютерами, подключенными к сети Интернет, и кадрами, остается еще достаточно низким и не отвечает установленным требованиям;

- ❖ отсутствует ориентация системы высшего образования на запросы рынка труда;

- ❖ отсутствие системы дистанционного образования на республиканском уровне;

- ❖ низкий охват населения сельской местности, особенно девушек к получению высшего образования.

Масштаб высшего профессионального образования в Республике относительно невысок: охват высшим образованием составляет около 18% населения соответствующих возрастов, что в 2,5 раза ниже, чем в развивающихся странах Европы и Центральной Азии.

Высшее образование в стране девальвируется, падает его качество в силу не востребованности, избыточное образование означает неэффективные расходы. Хорошие специалисты покидают страну - Таджикистан финансирует, таким образом, экономическое развитие других стран.

В Таджикистане есть проблема доступа к высшему образованию девушек. Самую большую роль играет образование, чего не хватает таджикским женщинам, и особенно молодежи - это стремление к образованию. Необходимо искать пути образования и самообразования, и к этому надо идти не только посредством того, что дает государство в университетах, нужно находить дополнительные источники. Грамотных женщин в стране много. Необходимо научить наших женщин найти пути к лидерству.

В 2020-21 учебном году в Филиале технологического университета Таджикистана в городе Исфаре количество поступивших девушек увеличилось на 25% в сравнении с предыдущим учебным годом. Этого результата в первую очередь удалось достичь с реализацией Национальной системы образования и реализации проекта Создание Центра поддержки и карьеры женского пола (при филиале ТУТ в г. Исфаре). В период реализации проекта были проведены агитационные и разъяснительные работы среди населения сельской местности нескольких городов и районов Согдийской области для привлечения девушек к высшим учебным заведениям. Были организованы дни открытых дверей, курсы дополнительных навыков и тренинги. Все эти мероприятия были проведены для повышения заинтересованности девушек к получению высшего образования. Кроме того в ФТУТИ создан Центр поддержки и карьеры женского пола.

Но основной проблемой доступа к высшему образованию девушек является экономическая несостоятельность и до сих пор существующий местный менталитет. Реализация проекта и сам факт существования ФТУТИ как высшего учебного заведения находящегося в непосредственной близости от места проживания большинства выпускниц средних образовательных школ позволяет решить проблему в будущем.

**КВОТАИ ПРЕЗИДЕНТӢ – ОМИЛИ АСОСИИ ЧАЛБИ
ДУХТАРОНИ ДЕҲОТ БА ТАҲСИЛОТИ ОЛӢ**

Тоирзода С.Т.

Донишгоҳи давлатии Данғара

Дар ҳар даври замон нақши зан дар пешравии ҷомеа басо муҳим ва ҳалқунанда мебошад. Зан дар ҳар даври замон мақому мартабаи худро дошт. Аз ин ҷост, ки инъикоси нақшу мақом ва манзалати зани соҳибхираду бофарҳанг дар саҳфаи таърих ҷолибу муассир аст. Баъди соҳибистиклол гаштани кишварамон мавҷею манзалати занон дар ҷомеа имкониятҳои бештарро фароҳам овард ва дар бунёди ҷомеаи навин нақши босазо доранд. Имрӯз зани тоҷик бо дастгириҳои пайвастаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон метавонад нерӯи созандаи худро баҳри ободию рушди кишвар равона сохта, дар ҳамаи бахшҳои иҷтимоӣ қору фаъолият намоянд.

Маҳс бо ташаббуси Пешвои муаззами миллат барои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа ва фароҳам овардани шароити хуби инкишофи фикрӣ ва руҳии занону ҷавондухтарон, таҳсилот ва касбомӯзию забномӯзии онҳо диққати бештар дода мешавад.

Солҳои охир дастгирӣ, ҳифз ва ҳавасмандкунии занону духтарон аз ҷониби давлат аз роҳи таъминоти ҳуқуқӣ барномаҳои махсуси иҷтимоӣ ҷиҳати мустаҳкам шудани ҷанбаҳои дунявӣ, ҳуқуқӣ ва демократии ҷомеаи мо таъсири мусбат ворид намуд ва маърифати сиёсии занону ҷавондухтарони ҷумҳурӣ дар муқоиса бо солҳои пешин баланд шуда истодааст. Имрӯз занону ҷавондухтарони ҷумҳурӣ дар қорҳои ҷамъиятӣ, сиёсӣ ва иқтисодӣ фаъолона иштирок менамоянд.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон соҳаи маорифро яке аз самтҳои афзалиятноки сиёсати иҷтимоӣ эълон карда, дар доираи он ба таҳсил фаро гирифтани духтаронро яке аз масъалаҳои аввалин дараҷа мешуморад. Зеро ки зани бофарҳанг асоси пешрафти давлати иҷтимоӣ мебошад.

Ба ҳамагон маълум аст, ки дар солҳои аввали истиқлолият масъалаи таҳсили духтарон ба мушкилоти ҷиддӣ табдил ёфта буд. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1997 шурӯъ намуда, бо мақсади дастгирии давлатӣ, барои саводнок ва маълумотнок гардонидани ҷавондухтарони деҳоти дурдасти шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ, баланд бардоштани сатҳи маърифату фарҳанги онҳо ва бо мақсади тарбияи кадрҳо аз ҳисоби духтарони маҳаллӣ, баҳусус аз ноҳияҳои дурдасти кӯҳистон, дар ҳамаи мактабҳои олии кишвар квотаи махсуси президентӣ ҷорӣ намуд. Дастурамали қабули духтарон ва писарон ба мактабҳои олий (беимтиҳон) тибқи квотаи президентӣ дар асоси

Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади таъмин намудани минтақаҳои дурдасти ҷумҳурӣ бо мутахассисони маълумоти олидор аз ҷумлаи духтарону писарон ва ба низом даровардани чараёни қабул ба мактабҳои олии аз рӯи квотаи президенти таҳия гардид. Тавре огоҳ ҳастем, аз соли 1997 барои духтарон, инчунин аз соли 2005 барои ҷавонписарони минтақаҳои дурдасти кӯхистон квотаи президенти муқаррар шуд. Бо дарназардошти эҳтиёҷот миқдори квотаи президентӣ ҳар сол зиёд карда мешавад.

Ба шарофати ин иқдом соли 1997, яъне аз оғози чорӣ гардидани квотаҳои президентӣ дар шаҳру навоҳии вилояти Хатлон 6655 нафар, аз он ҷумла 4208 нафар духтарон, ба донишгоҳу донишкадаҳои кишвар тибқи квотаи президентӣ ба ихтисосҳои соҳаҳои омӯзгорӣ, тандурустӣ, фарҳанг, варзиш, техникаю технологӣ ва иқтисодию иҷтимоӣ дохил гардидаанд. То имрӯз 2562 нафар духтарон тибқи квотаи президентӣ соҳиби маълумоти олии гардида, ба ноҳияҳои худ барои фаъолият дар соҳаҳои гуногун баргаштанд. 92 нафар ҷавондухтарон муассисаҳои таҳсилоти олии касбиро тибқи квотаи президентӣ хатм намудаанд, ки ҳоло дар соҳаҳои мухталифи иқтисоди миллӣ бо муваффақият дар вазифаҳои роҳбарикунанда ба нафъи давлату ҷамъият бо азму талош ва ташаббусҳои созанда хизмат карда истодаанд. Ҳоло бошад, 1384 нафар духтарон ба ҳайси донишҷӯ тибқи квотаи президентӣ аз вилояти Хатлон дар донишгоҳу донишкадаҳои кишвар таҳсилро давом дода истодаанд.

Дар Донишгоҳи давлати Данғара ҳамасола қабули духтарон ва писарон (бе имтиҳон) тибқи квотаи президентӣ дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Дастурамали Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон сурат мегирад. Дар донишгоҳ:

соли таҳсили 2014 – 2015 29 нафар,

соли таҳсили 2015 – 2016 48/1 нафар,

соли таҳсили 2016 – 2017 53/1 нафар,

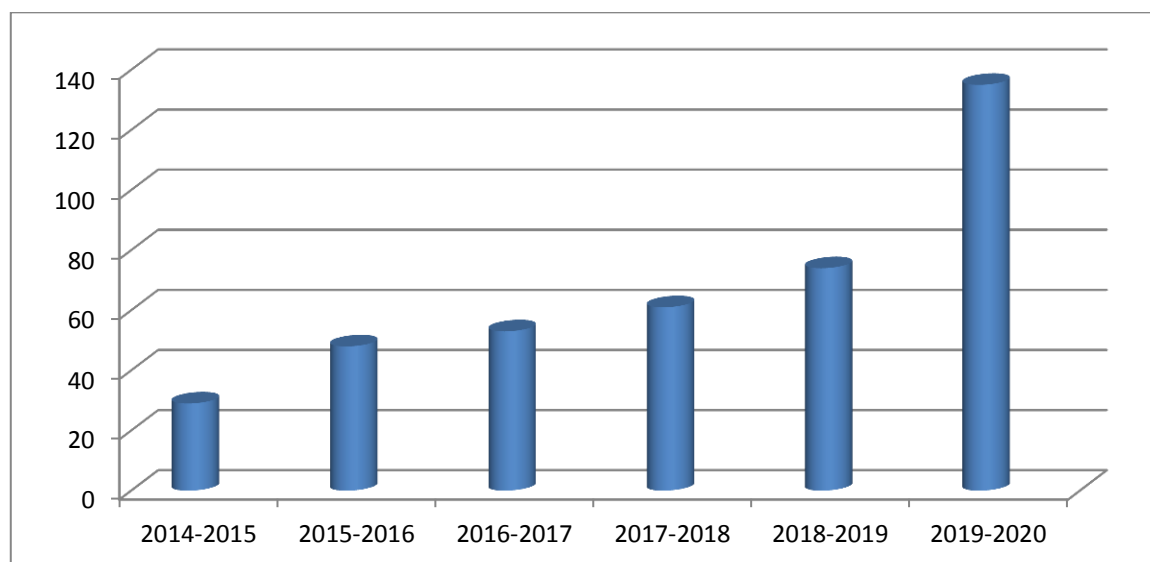
соли таҳсили 2017 -2018 61/2 нафар,

соли таҳсили 2018 – 2019 74/12 нафар,

соли таҳсили 2019 – 2020 135/30 нафар донишҷӯён тибқи квотаи президентӣ таҳсил менамоянд.

Ҷадвали 1.

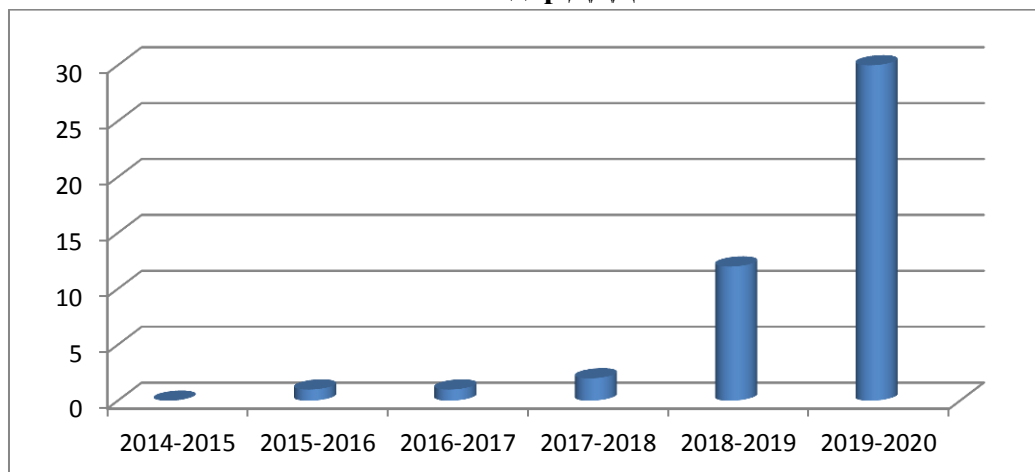
Шумораи донишҷӯёни тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда аз соли таҳсили 2014 то 2020 дар ДД

Чи тавре ки аз ҷадвали 2 дида мешавад, бо дастгирӣ ва ғамхориҳои падаронаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъдоди донишҷӯдухтарони тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда дар Донишгоҳи давлатии Данғара сол то сол афзуда, дар соли 2019 – 2020 ба 30 нафар расидааст. Айни замон дар Донишгоҳи давлатии Данғара 135 нафар донишҷӯ тибқи квотаи президентӣ аз ноҳияҳои гуногуни кишварамон таҳсил менамоянд, ки аз онҳо 30 нафарашон духтарон мебошанд.

Ҷадвали 2.

Шумораи донишҷӯдухтарони тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда аз соли таҳсили 2014 то 2020 дар ДД

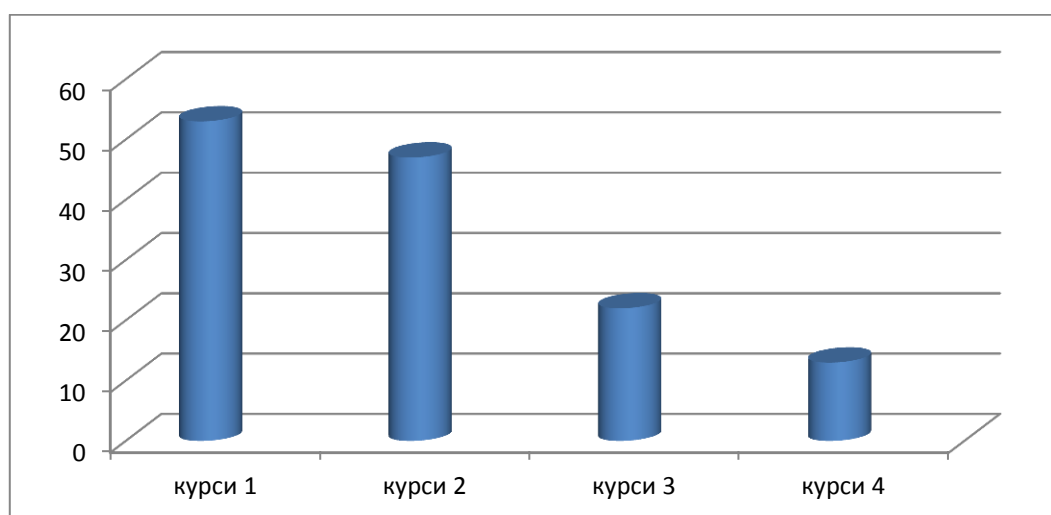

Агар донишҷӯёни тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунандаро аз рӯйи курсҳо ҷудо намоем ҳам, маълум мегардад, ки шумораи онҳо назар ба солҳои пешин зиёд мебошад.

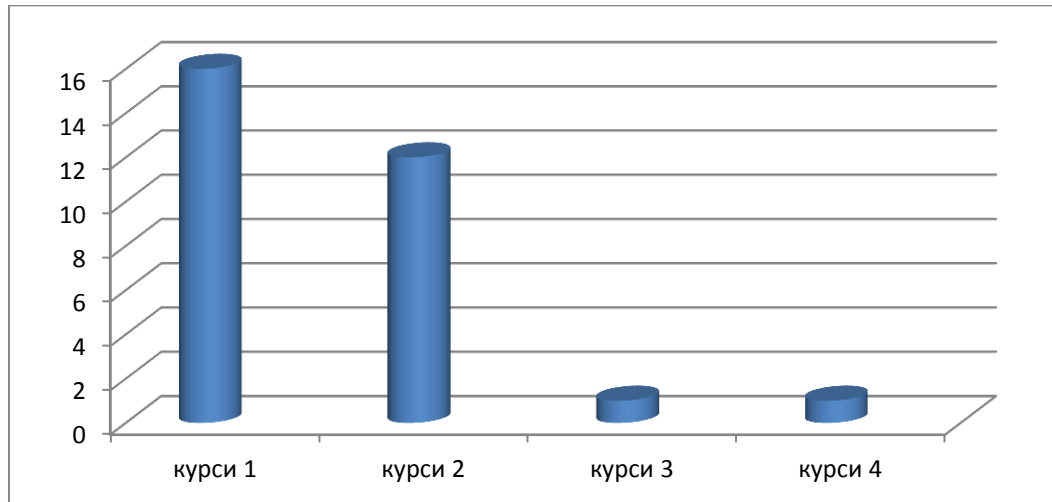
Дар курси 1- ум 53/16 нафар
Дар курси 2-ум 47/12 нафар
Дар курси 3 –ум 22/ 1 нафар
Дар курси 4 – ум 13/1 нафар

Ҷадвали 3.

Таъдоди донишҷӯёни тибқи квотаи президентӣ дар ДД таҳсилкунанда вобаста ба курсҳо дар соли таҳсили 2019-2020

Таъдоди донишҷӯдухтарони тибқи квотаи президентӣ дар ДДД таҳсилкунанда
вобаста ба курсҳо, дар соли таҳсили 2019-2020

Ҳолати ба дарсҳо ҳозир шудан, сатҳи донишазхудкунӣ ва корҳои иҷтимоӣ фарҳангӣ миёни донишҷӯёне, ки тариқи квота таҳсил доранд, пайваста аз ҷониби раёсати донишгоҳ ва сохторҳои таркибӣ мавриди назорат қарор доранд.

Бояд қайд намуд, ки дар аввали соли таҳсил аз тарафи раёсати донишгоҳ бо мақсади ҳифзи иҷтимоии донишҷӯёни тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда, ки ба хобгоҳ ниёз доштанд, бо хобгоҳ ва раҳти хоб таъмин намуда, барои таҳсил ва зисти онҳо шароити мувофиқ фароҳам оварда шуд.

Раёсати Донишгоҳи давлатии Данғара сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро дастгирӣ намуда, дар баланд бардоштани мақому манзалати зан дар ҷомеа ва дар баробари пешрафти корҳои таълиму тарбия тамоми тадбирҳоро барои баланд бардоштани сатҳи донишу малакаи касбӣ ва қобилияти ташкилотчигии донишҷӯёни тибқи квотаи президентӣ таҳсилкунанда диққати доимӣ дода, онҳоро дар руҳияи ватандӯстӣ, покқичдонӣ ва хизмати содиқона ба халқу ватан тарбия ва хидоят менамояд.

Адабиёт:

1. Ашурова А.А. Эмомалӣ Раҳмон дар бораи вазъи иҷтимоӣ-ҳуқуқии занон ва ҷавондухтарон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе. -2015 с.
2. Рӯзномаи “Ҷумҳурият”, соли 2016.
3. Маълумот аз конференсияи илмӣ-адабӣ таҳти унвони «Квотаи президентӣ ва нақши он дар татбиқи сиёсати гендерӣ»-и раиси кор бо занон ва оилаи мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилояти Хатлон. –Хатлон. - 2019 с.

БАХШИ 5. БАРОБАРИИ ГЕНДЕРӢ
СЕКЦИЯ 5. ГЕНДЕРНОЕ РАВЕНСТВО

ГЕНДЕРНЫЕ КВОТЫ КАК МЕХАНИЗМ УВЕЛИЧЕНИЯ ЖЕНСКОГО ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВА В ОРГАНАХ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ВЛАСТИ

Гафуров С.Х.

Института туризма, предпринимательства и сервиса

Политическое пространство принадлежит всем гражданам, но монопольными его владельцами являются мужчины. Хотя женщины составляют половину избирателей, на их долю приходится лишь 13% мест в парламентах мира и 5,7% в национальных правительствах [3]. Комплекс скрытых барьеров и откровенная дискриминация по признаку пола, по прежнему, лишает женщин возможности участия в процессе принятия управленческих решений во многих государствах мира, в том числе, и странах постсоветского пространства.

Отсутствие гендерной сбалансированности в представительстве на высших ступенях власти содержит риск снижения качества и эффективности управленческих решений, а отсюда - риск сдерживания темпов развития нации. Использование системы квот для увеличения женского представительства на выборных должностях - это метод количественного скачка женщин в политику. Гендерные квоты, так называемая, мера «позитивной 21 дискриминации» - это узаконенный уровень представительства женщин и мужчин в органах государственной власти.

Система квот и другие формы позитивных мер, нацеленные на исправление гендерных диспропорций во власти, следовательно, представляют собой ни что иное, как средства и ресурсы равных возможностей. Как показал мировой опыт, мерами формально равного обращения невозможно достичь цели равенства полов, ибо, если существуют определенные барьеры в реальной жизни, то необходимы и специальные меры для компенсации возможностей для достижения равного результата. Подобная практика продемонстрировала свою эффективность в Скандинавских странах, где за последние несколько десятилетий доля женщин в законодательных органах возросла до 53%. [1, с.190] Главная идея гендерных квот состоит в том, чтобы, существенно увеличивая политическое представительство женщин, привлекать их на уровень принятия политических решений и не допустить изоляции от политической жизни.

Ведь, очевидно, что привлечь женщин с опытом политической деятельности к участию в борьбе за выборную должность не составляет труда. Гораздо сложнее набрать женщин, готовых впервые идти во власть. Гендерное квотирование стимулирует партии к активному привлечению женщин в свои ряды и заставляет партийные машины заниматься подготовкой значительного числа квалифицированных кандидатов для заполнения квот. Поскольку доля мужчин в разнообразных органах управления на стартовой ситуации для большинства стран превышает 90%, позитивная дискриминация используется, прежде всего, для восстановления ущемленных женских прав. Задача системы квот состоит в том, чтобы женщины занимали хотя бы "критическое меньшинство" от 30 до 40% мест, например, в парламенте страны. Квотирование обеспечивает создание "критической массы" женщин-политиков, способных оказывать существенное влияние на политические процессы и политическую культуру в целом.

Эксперты утверждают, что недопредставленность женщин в органах государственной власти грозит игнорированием законов, регулирующих отношения в социальной сфере. Кроме того, женщины поддерживают эгалитарное направление политики, они менее

консервативны и склонны к консенсусу как методу разрешения противоречий. Безусловно, подобная тенденция является желанной для многих государств постсоветского пространства, где женщины составляют всего 8-10% парламентариев. Международный опыт демонстрирует, что внедрение системы квотирования способствует выработке культуры политического участия, модернизации политического стиля, делая его более привлекательным для женщин. Не секрет, что вовлечение женщин в сферу государственной власти и принятия решений во многих странах бывшего СССР тормозят патриархальная политическая культура, наличие, так называемой, мужской корпоративности в сферах экономики, политики и государственного управления, коррумпированность обозначенных сфер, отсутствие сильного женского движения, грамотных женщин-политиков и т.д. 22 Так, система квот может быть применена как временная мера рекомендательного характера до тех пор, пока не будут устранены барьеры на пути женщин в политику.

Однако, возможность и время принятия мер позитивной дискриминации в разных странах варьируются. Помимо политической культуры, успех реформы зависит от особенностей партийной и избирательной систем, формы государственного устройства, социально экономической ситуации в обществе в целом. Очевидно, что во многих государствах постсоветского пространства достижение фактического равноправия полов не является приоритетом в условиях глобальных трансформаций в различных сферах: политической, экономической, сфере государственного управления, где действующая власть часто неэффективна. Однако, гендерный паритет в общественной и политической сферах является безусловной предпосылкой достижения социальной и экономической стабильности, демократизации и гуманизации общества на принципах приоритетности прав личности, поддержания престижа власти которая выполняет взятые на себя как международные, так и внутренние обязательства.

Литература:

1. Степанова Н. Опыт использования гендерных квот в странах Западной Европы / Н.Степанова // Общественные науки и современность. – 1999. – № 4. – С.185 – 192.
2. Шведова Н. Квоты: благо или новые проблемы? /Н. Шведова // Женщина и власть: Сборник. - М.: Эслан, 2001. – 115 с.
3. European communities, 2012 Eurostat regional yearbook 2012 Атаманова Еле

НАҚШИ САНАДҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ – ҲУҚУҚӢ ОИД БА ҲИФЗИ МЕҲНАТИ ЗАНОН

**Зарипова Г.С.
ДИС ДТТ, ш. Хучанд, Тоҷикистон**

Дар аввали асри ХХ занон ҳамчун тарафи муносибатҳои меҳнатӣ аз мард дида, бо назардошти хусусиятҳои физиологӣ ва иҷтимоӣ нозуктар ҳисобида мешуданд. Чунин муносибат дар он асос ёфта буд, ки зан на бо ҳама намудҳои фаъолияти меҳнатӣ қор қардан қобилият дошт, зеро ки баъзе намудҳои фаъолият ба саломатии зан махсус хавф дошт.

Муаммои ҳифзи меҳнати занҳои машғулбуда яке аз масъалаҳои муҳимми рӯзномаи аввалин конфронси байналмилалӣ буд (Конгресси корӣ оид ба ҳифзи меҳнати Париж аз соли 1889, Конгресси байналмилалӣ оид ба ҳифзи меҳнати Сюрих аз соли 1897). Аввалин механизмҳои ҳимояи ҳуқуқҳои меҳнати занон дар Статути Лигаи Миллат ҷойи худро ёфтаанд, ки дар моддаи 23 муқаррар карда шудааст, ки Аъзоҳои он барои таъмин ва нигоҳдории шароити адолатонаи меҳнат барои мардҳо, занон ва кӯдак дар ҳудудҳои худ қувваи худро сарф мекунанд [10, с.44].

Принсипи асосии танзими байналмилалӣ-ҳуқуқии меҳнат ин баробарӣ дар баамалбарории ҳуқуқ ва озодиҳо аст. Баробарӣ дар ҷойи корӣ ҳамчун ҳар як тафовут, мустасно ё тарҷеҳ фаҳмида мешавад, ки аз рӯи наҷод, ҷинс, дин, авлоди хоричӣ, иҷтимоӣ, синну сол, вазъи оилавӣ муайян карда шуда, ба вайроншавии баробарии имкониятҳо нисбати таъмини кор ва машғулият оварда мерасонад.

Дар адабиёт ақидаҳои паҳн гардидаанд, ки санадҳои СБМ-ро вобаста аз «принсипи таҳассусӣ» бояд афзалиятнок ҳисоб кард [8,с.61]. Дар қатори санадҳои байналмилалӣ, аниқтараш дар номгӯй ва мазмун ин конвенсияҳо ин принсип ба назар мерасад. Он на танҳо дар он ифода меёбад, ки ҳуҷҷатҳо муносибатҳои махсуси ҷамъиятӣ, балки меҳнати категорияи алоҳидаи кормандонро ба танзим мебарорад. Баъзе конвенсияҳо ҳуқуқҳои меҳнати фақат занонро ба танзим мебарорад, масалан, Конвенсияи № 103 оид ба муҳофизати модарӣ аз соли 1952, Конвенсияи № 89 оид ба меҳнати занон дар вақти шабона аз соли 1948, Конвенсияи № 45 оид ба татбиқи меҳнати занон дар корҳои зеризаминӣ аз соли 1935. Инчунин конвенсияҳо бо ҳайати субъектони омехтадоре ҳастанд, ки стандартҳои байналмилалии меҳнатиро ҳам барои занон ва ҳам барои мардҳо муайян мекунанд, ба монанди Конвенсияи № 100 оид ба музди меҳнати баробар аз соли 1951, Конвенсияи № 111 оид ба маҳдудсозии ҳуқуқ дар соҳаи меҳнат ва касб аз соли 1958, Конвенсияи № 156 оид ба мурочиат ва имкониятҳои баробар барои мардҳо ва занони машғулбуда ва коргарони дорои уҳдадорихоии оилавӣ аз соли 1981, Конвенсияи № 168 оид ба мусоидат ва муҳофизат аз бекорчиӣ аз соли 1988.

Д.К. Бекашев чунин таснифоти санадҳои байналмилалӣ-ҳуқуқиро нисбати меҳнати занон тақлиф менамояд, ки ба се гурӯҳ тақсим кардан мумкин аст: вобаста ба муҳофизати модарӣ, меҳнати шабонаи занон ва татбиқи меҳнати занон дар корҳои зеризаминӣ [1,с.96].

Дар сатҳи байналмилалӣ шумораи зиёди санадҳои меҳнати занон ва шахсони уҳдадорихоии оилавидоштаро танзимкунанда амал мекунанд.

Ба таври мисол якчанд созишномаҳои номбар кардан мумкин аст, ба монанди:

1. Конвенсияи № 111 аз 25 июни соли 1958. «Оид ба маҳдудсозии ҳуқуқ дар соҳаи меҳнат ва касб» [4]. Тибқи ин Конвенсия таъбиз дикриминатсия ҳамчун ҳар як тафовут, мустасно ё тарҷеҳ фаҳмида мешавад, ки аз рӯи наҷод, ранги пӯст, ҷинс, дин, эътиқоди сиёсӣ, авлоди миллӣ ё иҷтимоӣ муайян карда шуда, ба тамомшавӣ ё вайроншавии баробарии имкониятҳо ё мурочиат дар соҳаи таъмини кор ва касб оварда мерасонад.

Мувофиқи ин конвенсия давлатҳо ҳаракат мекунанд:

1) таъмин кардани ҳамкории ташкилотҳои корфармоён ва кормандон, инчунин дигар мақомоти дахлдор дар мусоидати қабул ва амалишавии ин сиёсат;

2) чунин қонунгузорию қорӣ кардан ва ҳавасманд гардонидани барномаҳои таълимие, ки метавонанд қабул ва татбиқи ин сиёсатро таъмин намоянд;

3) бартараф кардани тамоми муқаррароти қонунгузорӣ ва тағйир додани ҳар як дастурамалҳои маъмурӣ ё амалияи бо ин сиёсат номувофиқ;

4) ба амал баровардани сиёсати муайяншудаи меҳнатӣ зери назорати давлатии қатъӣ;

2. 29 июни соли 1951 дар шаҳри Женева Конвенсияи № 100 «Оид ба баробарии музди меҳнати мардҳо ва занон барои кори баробарқимат» [5] қабул гардид.

Мувофиқи конвенсия баробарии музди меҳнати мардҳо ва занон барои кори баробарқимат ба ставкаи музди меҳнати бе маҳдудсозӣ аз рӯи аломати ҷинсиат муайяншуда дохил мешавад.

Конвенсияи мазкур нисбати марҳо ва занони кору касбдоштае, ки уҳдадорихои оилавӣ доранд, татбиқ карда мешавад, зеро чунин уҳдадорихо қобилияти онҳоро дар тайёр кардан, гирифтани ҳуқуқи иҷозат, иштирок кардан ва пеш рафтани дар фаъолияти иқтисодӣ маҳдуд месозанд. Бо мақсади таъмини баробарии мурочиат ва имкониятҳои ҳақиқӣ барои мардҳо ва занон яке аз мақсадҳои сиёсати миллии ҳар як аъзои ташкилот дар он ифода меёбад, ки шахсони дорои уҳдадорихои оилавии кори музднокро иҷрокардаистода метавонанд аз ҳуқуқҳои худ истифода баранд. Барои ба ин маҳдудият дучор нашудан бехтар мешуд, агар имконпазир бошад уҳдадорихои касбӣ ва оилавию мутаносиб пайваст кард.

Дар асоси конвенсия давлатҳо бояд чораҳоеро қабул намоянд, ки ба баҳои воқеии корҳои гуногун дар асоси корҳои гузаронидашуда мусоидат намоянд, азбаски чунин чораҳо метавонанд барои татбиқи конвенсияи мазкур мусоидат намоянд.

23 июни соли 1981 СБМ Тавсияи № 165 «Оид ба мурочиат ва имкониятҳои баробар барои мардҳо ва занони уҳдадорихои оилавидошта» [6, с.766] қабул карда шуд, ки дар он гуфта шудааст, ки барои таъмини баробарии мурочиат ва имкониятҳои ҳақиқӣ барои мардҳо ва занон яке аз мақсадҳои сиёсати миллии ҳар як аъзои ташкилот дар он ифода меёбад, ки шахсони дорои уҳдадорихои оилавии кори музднокро иҷрокардаистода метавонанд аз ҳуқуқҳои худ истифода баранд. Барои ба ин маҳдудият дучор нашудан бехтар мешуд, агар имконпазир бошад уҳдадорихои касбӣ ва оилавию мутаносиб пайваст кард.

Дар тавсия гуфта шудааст: «Барои муайян кардани баробарии ҳақиқии мурочиат ва имкониятҳои барои мардҳо ва занон тамоми чораҳои ба шартҳои имкониятҳои миллии мутобиқбуда бо чунин тарз қабул карда мешаванд, то ки: а) кормандони дорои уҳдадорихои оилавӣ тавонанд ҳуқуқи худро барои ба интиҳоби озод ба амал бароранд; б) талаботи онҳо дар соҳаи шуғл ва таъмини иҷтимоӣ бояд ба назар гирифта шаванд».

Дигар конвенсияе, ки кори занон ва дигар шахсони уҳдадорихои оилавидоштаро ба танзим мебарорад, ин Конвенсия оид ба пешгирии тамоми шаклҳои таъйиз нисбати занон мебошад, ки 18 декабри соли 1979 дар Нью-Йорк қабул гардида буд.

Конвенсияи мазкур таъйизро нисбати занон ҳамчун тафовут, мустасно ё маҳдудият аз рӯи аломати ҷинс муайян мекунад, ки барои заифгардонӣ ва бекоркунии эътироф истифода ё баамалбарорӣ аз ҷониби занҳо новобаста аз вазъи оилавии онҳо дар асоси баробарии мардҳо ва занон, ҳуқуқҳои инсон ва озодиҳои асосӣ дар соҳаи сиёсат, иҷтисодиёт, иҷтимоӣ, фарҳанг, шахрвандӣ ё дигар соҳа равона гардидааст. Шумораи зиёди моддаҳо ба Пакти байналмилалӣ оид ба ҳуқуқҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ ва меҳнатӣ бахшида шудаанд. Он ҳуқуқ ба меҳнат, имкониятҳои баробарро барои ҳама таъмин менамояд, то ки дар кор дар асоси таҷрибаи корӣ ва дараҷаи таҳассус ба пеш равад, аз ҷумла ҳуқуқ барои истироҳат, ҳимояи маҳсули меҳнат ва манфиати занҳо-модарон.

Илова бар ин, Конвенсия оид ба пешгирии тамоми шаклҳои таъйиз нисбати занон кафолатҳои ҳуқуқи занҳо ба меҳнатро муқаррар менамояд. Тибқи моддаи 11 Конвенсия давлатҳо-иштирокчиёни тамоми чораҳои дахлдорро барои таъйиз нисбати занон дар соҳаи

шуғл барои таъмини ҳуқуқҳои баробар дар асоси баробарии зану мард қабул менамоянд, алалхусус:

а) ҳуқуқ ба меҳнат ҳамчун ҳуқуқи дахлнопазири тамоми одамон;

б) ҳуқуқ ба имкониятҳои баробар дар соҳаи шуғл, аз ҷумла татбиқи меъёрҳои баробар барои интиҳоб ҳангоми бақорқабулкунӣ;

в) ҳуқуқ ба интиҳоби озоди касбу кор аз рӯйи ихтисос, пешравӣ дар вазифа ва кафолати шуғл ва истифодаи тамоми имтиёзҳо ва шароити кор, барои гирифтани тайёркунии касбӣ ва азнавтайёркунӣ, аз ҷумла такмили ихтисос;

г) ҳуқуқ ба музди меҳнати баробар, инчунин гирифтани имтиёзҳо барои шароити баробар нисбати меҳнати баробарарзиш ва муносибати баробар ба баҳои сифати кор;

д) ҳуқуқ барои таъминоти иҷтимоӣ, алалхусус дар ҳолати ба нафақа баромадан, бекорчигӣ, беморӣ, маъҷубӣ, аз рӯйи синну сол ва дигар ҳолатҳои гум кардани қобилияти меҳнатӣ, инчунин ҳуқуқ ба рухсатии музднок;

е) ҳуқуқ ба ҳифзи саломатӣ ва шароити бехатари меҳнат.

Барои пешгирии таъйиз нисбати занон аз рӯйи аломати никоҳӣ ё модарӣ ва таъмини онҳо бо ҳуқуқи назаррас ба меҳнат, давлатҳо-иштирокчиён чораҳои дахлдорро барои:

а) манъ кардани зерӣ таҳдид татбиқ намудани санксияҳои аз кор озод кардан дар асоси ҳомиладорӣ ё рухсатии ҳомиладорӣ ва таваллуд ё таъйиз аз сабаби оиладоршавӣ дар вақти аз кор озод кардан;

б) ҷорӣ намудани рухсатҳои музднок ё рухсатҳои бо кумакпулиҳои иҷтимоӣ пардохтшаванда (барои ҳомиладорӣ ва таваллуд) бе гум кардани ҷойи кор;

в) ҳавасманд гардонидани хизматрасониҳои иҷтимоии иловагии муҳим, то ки волидайн тавонанд уҳдадорҳои оилавиноро бо кор ва иштирок дар ҳаёти ҷамъиятӣ ба ҳамдигар мувофиқа намоянд, бахусус, бо роҳи ташкил кардан ва васеъ намудани муассисаҳои томактабӣ, мактабӣ;

г) таъмин намудани ҳимояи махсус дар вақти ҳомиладорӣ дар он корхое, ки зарарнокии онҳо барои саломатӣ исбот шудааст, қабул мекунанд.

Ҳусусияти конвенсияи қайдгардида дар он ифода мегардад, ки он аввалин бор ба таври мушаххас ҳуқуқҳои баробарии зану мардро дар тамоми соҳаи ҳаёти давлат муайян кардааст [2, с.85].

Конвенсияи Созмони Байналмилалӣ Мехнат № 100 оид ба баробарии музди меҳнати мардҳо ва занон барои кори баробарқимат аҳамияти калон дорад. Барои мақсадҳои конвенсияи мазкур муайян карда шуда буд, ки а) истилоҳи “подош” ба худ музди маоши одӣ, асосӣ ё минималӣ ё моҳонаи одӣ, асосӣ ё минималӣ ва дигар подошпулиро дохил менамояд, ки ба таври мустақим ё ғайримустақим дар шакли пул ё мол аз тарафи корфармо ба корманд дода мешавад; б) истилоҳи “музди меҳнати баробарии мардҳо ва занон барои кори баробарқимат” ба ставкаҳои музди маоши бе маҳдудсозӣ аз рӯйи аломати ҷинс муайяншуда дохил мешавад [5, с.332].

Масъалаи мубрам барои тамоми кишварҳои ҷаҳон дар доираи механизмҳои байналмилалӣ-ҳуқуқии ҳимояи ҳуқуқҳои меҳнати занон масъалаи муҳофизати модарӣ мебошад. Ҳуҷҷатҳои байналмилалӣ-ҳуқуқии асосие, ки муқаррароти онҳо бояд ба қонунгузориҳои миллии ҳар як давлати тараққикарда оид ба муҳофизати модарӣ дохил карда шаванд, Конвенсияи № 183 оид ба муҳофизати модарӣ аз соли 2000 ва Тавсияи № 191 аз соли 2000 оид ба аз нав дида баромадани Тавсияи оид ба муҳофизати модарӣ аз соли 1952 баромад мекунанд.

Конвенсияи № 183 оид ба муҳофизати модарӣ аз соли 2000 мувофиқи Конвенсияи № 103 аз соли 1952 кӯнашуда, ҳуҷҷати азнавдидашуда мебошад. Муқаррароти Конвенсияи № 183 ба таври муфассал дар Тавсияи № 191, ки соли 2000 қабул гардидааст, шарҳ дода шудаанд.

Тибқи Конвенсияи мазкур таъмини ҳимояи занҳои ҳомиладор дар меҳнати кироя на танҳо ба корфармо ва соҳибкорон, балки ба давлатҳо-аъзоҳо во гузошта шудааст. Мутобиқи моддаи 3 «ҳар як давлат-аъзо чораҳои дахлдореро барои таъмини он қабул менамоянд, то ки занҳои ҳомиладор ё модарони синамакон на бояд корхоеро иҷро намоянд, ки аз рӯйи таъминоти ҳокимиятҳои ваколатдор барои саломатии модару кӯдак зарарнок мебошад, ё аз рӯйи баҳогузориҳо барои саломатии модару кӯдак хавф дорад» [7]. Банди 6 Тавсияи № 191, ҳифзи саломати ро пешбиникунада, баҳои ҳама хавфҳои истехсолии барои бехатарӣ ва саломатии зани ҳомиладор ва модари синамакон хатардоштаро муайян мекунад, ки натиҷаи он бояд ба зан маълум шавад. Зани ҳомиладор ё модари синамакон на бояд шабона кор кунад [9].

Ҳангоми ба кор қабул кардани зани ҳомиладор дар Конвенсияи № 183 манъи гузаронидани таҳлили ташхисӣ барои ҳомиладорӣ муайян карда шудааст. Ин меъёр татбиқ карда намешавад, агар зани ҳомиладор ба кори барои занҳои ҳомиладор аз рӯйи қонунгузорӣ манъшуда ё барои зан ва кӯдак хавфи қалондошта таъмин шуда истода бошад [3, с.543].

Пештар тибқи муқаррароти Конвенсияи №103 руҳсатии ҳомиладорӣ ва таваллуд давраи на кам аз 12 ҳафта ро пешбинӣ карда буд. Конвенсияи азнавдидашудаи № 183 давраи онро ба ду ҳафта дароз кардааст, яъне 14 ҳафта бо пешниҳод кардани маълумотномаи тиббӣ.

Танзими ҳуқуқии меҳнати занон шабона дар қорхонаҳои истехсоли дар ҳар як давлати ҷаҳон андаке фарқ мекунад. Новобаста аз он ки дар қонунгузори давлатҳо моддаҳо оид ба манъи кори занон шабона дар қорхонаҳои истехсоли пешбинӣ шудаанд, шакли фаъолияти меҳнатӣ, мазмун ва ҳаҷми ҳуқуқҳои меҳнатӣ, инчунин дастурамалҳои гуногун барои қорфармоён барои ҳар як давлат фардӣ менамояд.

Мубрамияти масъалаи татбиқи меҳнати шабонаи занон дар қорхонаҳои истехсоли дар тамоми ҷаҳон барои қорқарди сиёсати фаъолонаи СБМ оид ба масъалаи мазкур мусоидат менамояд. Ҳамин тавр, ҳатто соли 1919 Конфронси генералии СБМ дар Вашингтон даъватшуда дар рӯзномаи худ масъалаҳои бо ҳифзи меҳнати занон шабона алоқамандбударо муайян кард. Занон дар ҳамон давра маҷбур буданд ба ҷойи шахсони бафронрафта ба Ҷанги якуми ҷаҳонӣ қор кунанд. Азбаски шуғлнокии занон дар қорхонаҳо дар натиҷаи ҳодисаҳои ҷангӣ меафзуд, то он дам санади байналмилалӣ ҳуқуқ зарур буд, то ки ҳуқуқҳои меҳнати занонро барои ноил гаштан ба натиҷаҳои назаррас дар истехсолот ба танзим дарорад.

Марҳилаи аввалин барои танзими ҳуқуқии меҳнати занон шабона қабули Конвенсияи № 4 оид ба меҳнати занон шабона аз соли 1919 буд. Бо баробари ин, соли 1948 ин Конвенсия ва Конвенсияи (азнавдидашуда) соли 1934 оид ба меҳнати занон шабона қисман дида баромада шуданд. Билохира, соли 1948 Конвенсияи № 89 оид ба меҳнати шабонаи занон дар истехсолот қабул карда шуд.

Мувофиқи Конвенсияи мазкур, маъмулан, занон наметавонанд ба меҳнати шабона ҷалб карда шаванд. Бо вучуди ин, албатта ҳолатҳои истисноӣ дар ҳолатҳои қувваи рафънопазир вучуд доранд, барои занҳои дар қорхонаҳои оилавӣ машғулбуда ва вазифаҳои ҷиддии маъмуриро ишғолнамуда, инчунин барои қоргарзанҳои соҳаи иҷтимоӣ ва тандурустӣ, яъне ба занҳои бо меҳнати вазнини ҷисмонӣ машғулнабуда.

На аз тарафи Иттиҳоди Шӯравӣ, на аз тарафи Ҷумҳурии Тоҷикистон Конвенсияи мазкур эътироф карда нашудааст.

Дар солҳои 1930 аввалин маротиба иттиҳоди ҷаҳонӣ зарурияти коркарди конвенсияе, ки барои муайян кардани ҳимояи махсуси занон дар корҳои зеризаминӣ равона гардида бошад, фикр кардааст.

Ҳамин тавр, соли 1933 Британиёи Кабир бо ташаббуси умуман манъ кардани меҳнати занон дар зери замин баромад кард, бо мақсади нишон додани он ки Конвенсияи № 4 оид ба меҳнати занон шабона аз соли 1919 муносибати умумиро барои танзими ҳуқуқҳои меҳнати махсуси занон тасвир накардааст. Соли 1935 Конвенсияи № 45 оид ба татбиқи меҳнати занон дар корҳои зеризаминӣ қабул гардид, ки муносибатҳои меҳнати занони дар зери замин машғулбударо ба танзим мебарорад.

Мувофиқи муқаррароти Конвенсияи мазкур, занон новобаста аз синну сол наметавонанд барои корҳо дар шахтаҳо барои истихроҷи канданиҳои ғоиданок ҳам дар корхонаҳои давлатӣ, ҳам хусусӣ ҷалб карда шаванд [8, с.85].

Чи тавре аз муқаррароти дар боло қайдшуда маълум гардид, танзими байналмилалӣ меҳнати занон ба манъи таъйиз ва муҳофизати модарӣ равона карда шудааст. Нақш ва моҳияти ҳуқуқи байналмилалӣ дар ҳимояи ҳуқуқи занон дар соҳаи меҳнат дар коркарди стандартҳои байналмилалӣ, ки барои баргараф кардани таъйиз аз рӯи аломати ҷинс, инчунин ба танзими махсуси меҳнати занон равона гардидааст, асос ёфтааст.

Адабиёт:

1. Бекашев Д.К. Международное трудовое право. - М., 2015.
2. Бекашев Д.К., Микрина В.Г. Особенности международно-правовой защиты трудовых прав женщин. Московский журнал международного права. – 2016. - № 4. - С. 85.
3. Гусов К.Н, Лютов Н.Л. Международное трудовое право. - М.: Проспект, 2015.
4. Конвенция Международной Организации Труда № 111 о дискриминации в области труда и занятий (Женева, 4 июня 1958 г.) // Библиотечка Российской газеты. - 1999. - Выпуск № 22-23
5. Конвенция Международной Организации Труда № 100 о равном вознаграждении мужчин и женщин за труд равной ценности (Женева, 29 июня 1951 г.) // Конвенции и рекомендации, принятые Международной Конференцией труда. - М., 1991.- 766с.
6. Конвенция Международной Организации Труда № 156 о равном обращении и равных возможностях для трудящихся мужчин и женщин: трудящиеся с семейными обязанностями (Женева, 3 июня 1981 г.) // Международная защита прав и свобод человека: Сб. документов. - М., 1990.- 766с.
7. Конвенция №183. Конвенция о пересмотре Конвенции (пересмотренной) 1952 года об охране материнства. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://www.ilo.org>
8. Микрина В.Г. Международно-правовые механизмы защиты трудовых прав наиболее уязвимых групп населения: Дисс... канд. юрид. наук. - М., 2018. С. 61.;
9. Рекомендация о пересмотре Рекомендации 1952 года об охране материнства. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: URL: <https://www.ilo.org>
10. Статут Лиги Наций (Версаль, 28 июня 1919 год). Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. Вып. VIII. - М., 1935. – С. 44.

**ОМИЛҲОИ РУШДИ НОБАРОВАРИҲОИ ГЕНДЕРӢ ВА РОҲҲОИ ҲУҚУҚИИ
БАРТАРАФ НАМУДАНИ ОНҲО ДАР СИЁСАТИ ИҚТИМОИИ
ТОҶИКИСТОН**

Муродова Г.Р., Раҷабова З.А.

Донишгоҳи давлатии Кӯлоб ба номи Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ

Масъалаи зӯроварӣ падидаи нав набуда, он дар ҳамаи ҷомеаҳо вучуд дошт ва дорад, аммо дарки он ҳамчун мушкилоти иҷтимоӣ то ҳол сурат нагирифтааст. “Мушоҳида ва тадқиқот нишон доданд, ки дар хонавода пеш аз ҳама хушунат нисбат ба зан сурат мегирад ва аз ин хотир зухуроти хушунати хонаводгӣ ба миён меояд. Хушунат алайҳи занон решаҳои қадима дошта, он ба унвони “мардсолорӣ” зухур карда буд. Дар кишварҳои Ғарб ин масъала тақрибан 37 сол пеш бо номи падидаи иҷтимоӣ баррасӣ мешуд”¹⁶. Ҳамасола дар ҷаҳон 25-уми ноябр Рӯзи ҷаҳонии мубориза алайҳи зӯроварии занон қабул шудааст. Муносибати бераҳмона ва зӯроварӣ нисбати занон (зӯроварии иқтисодӣ, психологӣ, ҷисмонӣ ва шахвонӣ) аз мушкилоти ҷиддитарини ҷомеаи имрӯзаӣ мо ба ҳисоб меравад. Нисбати занон вобаста ба шароити объективӣ ва анъанавӣ, ҳолати физиологӣ ва иҷтимоӣ хатарҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла зулму зӯроварӣ бештар таҳдид менамоянд. Заноне, ки мавриди зӯроварӣ қарор гирифтаанд, аз тарс, паст будани маърифати ҳуқуқӣ, анъанаҳои ҷойдошта ва дигар сабабҳои объективӣ ошкоро дар ин бора гуфта наметавонанд. Махсусан, дар деҳот зулму зӯроварӣ нисбати занон ҳамчун як амали маъмулӣ қабул гаштааст.

Бо ин сабаб, Парламенти Тоҷикистон моҳи декабри соли 2012 Қонун «Дар бораи пешгирии зӯроварӣ дар оила» қабул намуд. Ҳимояи ҳуқуқии оила ва занон, танзими ҳуқуқии муносибатҳои вобаста ба пешгирии зӯроварӣ дар оила, ташаккули вазъи тоқатнопазирии ҷомеа нисбат ба зӯроварӣ дар оила муҳимтарин асосҳои ҳуқуқии ин қонун мебошад.

Зери мафҳуми “зӯроварӣ” амалҳои зерин дар назар дошта мешавад: таҳқир, куштор, лату кӯб, маҷбурӣ исқоти ҳамл қардан, куштани кӯдаки навзод, монеа шудан ба хӯрдани хӯрок, барои нагирифтани кумаки тиббӣ маҷбур сохтан, маҷбурсозӣ ва ё назорат бурдан дар масъалаи такрористеҳсолкунии насл, маҳдуд сохтан дар рафтор, таҳдид, никоҳи маҷбурӣ, таҷовуз ба номус ва монанди ин.

Муайянсозии зулму зӯроварӣ нисбати занон ҳамчун проблемаи иҷтимоӣ ин қадами аввалин барои ҳалли он аст. Аммо дар ин самт як қатор монеаҳо мавҷуданд, аз қабили: набудани базаи назариявӣ ва қоидаҳои аниқ, набудани маълумоти кофӣ дар бораи сабаб ва сатҳи истифодабарии қувва дар оила ва ғ. Сабаби ба вучуд омадани чунин ҳолат ин аз як тараф надоштани хоҳиш барои ба мақомоти ҳифзи ҳуқуқ арз қардан ва вобастагии иқтисодии зарардидагон мебошад, ки садди роҳи онҳо мешавад. Аз тарафи дигар, сабаби ниҳонӣ будани зӯроварӣ дар надоштани хоҳишу имконияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ барои таъмин намудани бехатарии ҷабрдидагон мебошад.

Хушунат нисбати зан барои қисми зиёди аҳоли мушкилоти ҷиддӣ буда, устуворӣ ва бехатарии ҷомеаро ҳалалдор месозад.

Яке аз омилҳои асосии ба вучуд омадани хушунат дар хонаводаҳо паст будани сатҳи иҷтимоӣ иқтисодӣ, маърифати оиладорӣ ва хеле барвақт хонадор қардани ҷавонон аст. Бояд дар самти ҷилавгирӣ аз зӯроварӣ дар хонавода марказҳои бухронӣ дар ҳамкорӣ бо ВКД ва дигар сохторҳо фаъолиятшонро тақвият бахшида, теъдоди

¹⁶ Давлатов М. Оила ва рушди шахсияти фарзандон. - Душанбе: Ирфон, 2014. - С. 87.

нозирони минтақавӣ дар мавриди ҷилавгирӣ аз зӯроварӣ афзоиш дода шаванд. Яке аз омилҳои ҷилавгирӣ аз хушунати хонаводагӣ ин баланд бардоштани ҳаҷми муҷозот нисбат ба шахсоне, ки дар оила ва ҷомеа хушунат эҷод мекунанд, мебошад, зеро муҷозот барои шахсоне, ки дар оила хушунат менамоянд, дар асоси қонунгузори кишвар 120 сомонӣ муайян шудааст¹⁷.

Надонистани ҳуқуқҳои худ, тарс аз ҳолати бесаробон ва беҳона мондан, вобастагии иқтисодӣ аз марди хонавода, тарси аз даст додани фарзандон, тарс аз беобрӯйшавӣ, ҳарос аз ояндаи номуайяну норавшан, тарс аз латукӯби шавҳар, умед доштан ба ислоҳшавии шавҳар ё марди хонавода, ҳисси гунаҳгорӣ дар содир шудани зӯроварӣ, фишори аҳли ҷомеа ва ҳешовандон, муносибати номувофиқи кормандони хадамоти давлатӣ ва амсоли ин сабабҳои мебошанд, ки нобаробариҳои гендерӣ ва зӯровариҳои хонагӣ нисбати занро тақвият медиҳанд.

Масъалаи дигаре, ки ба доираи зӯроварӣ дохил намудан мумкин аст, ин ҷалби маҷбурии занон ба ғошишагӣ ва зӯровариҳои ҷинсӣ мебошад. Сабабҳои зиёд гардидани теъдоди ғошишахоро гуногун номида, омили асосии онро натавонанд аз сатҳи пасти зиндагӣ, балки аз паст будани маърифати занон медонанд.

Он хушунате, ки дар асри XX нисбати зан сурат гирифт, ҳеҷ вақт ва ҳеҷ замон таърихи инсоният ёд надорад. Натиҷаи тадқиқоти дар ҷумҳурӣ гузаронидашуда нишон медиҳанд, ки дараҷаи беҳавфӣ занон аз зӯроварӣ ташвишвар аст.

Шаклҳои хушунат ба зан (иқтисодӣ, психологӣ, ҷисмонӣ ва шахвонӣ)-ро ҳатто ҳуди занон дарк намекунанд, зеро зулм нисбат ба зан дар бисёри аз ҳолатҳо дар анъана ва одатҳои мо мустаҳкам гардидааст. Шакли меҳнати эҷодкоронаи зан-модари ба анъанаҳо асосёфта ва «муқаррароти табиӣ»-и зан даҳони ӯро аз эътироз мебандад. Занон то ҳол дар зери ҷаҳонбинии динӣ монда, муносибати мардонро нисбат ба худ «қонунӣ» меҳисобанд ва ба ақидаи онҳо мард ифодагари манфиату хоҳишҳои занон буда, рафтори онҳо нисбати зан зулм нест¹⁸.

Зӯроварӣ нисбат ба зан шаклҳои мухталиф доранд, ки яке аз онҳо зӯровариҳои психологӣ мебошанд. Хушунати психологӣ нисбат ба зан ҳамчун ҷизи одӣ ва анъанавӣ пиндошта мешавад. Зӯровариҳои ҷисмонии зан низ яке аз шаклҳои хушунат буда, теъдоди он низ меафзояд.

Шакли дигари зӯроварӣ нисбат ба зан зӯровариҳои шахвонӣ аст. Ин намуди хушунат бештар дар ҷойи қор ва аз ҳама кам дар оила дида мешавад. Муайян шудааст, ки мардҳо аз ҳолати хизмати худ истифода бурда, ин намуди хушунатро ба зан раво мебинанд. Айни замон ба ин мақсад занон харидуфурӯш мешаванд, ки пас аз қочоқи маводи муҳаддир ва тичорати аслиҳа аз ҷиҳати даромаднокии дар ҷойи сеюм меистад.

Маҳдуд намудани интиҳоби касб, ҷойи қор, давом додани таҳсил нисбати зан ба шакли дигари зӯроварӣ дохил мешавад, ки пас аз ду намуди хушунат нисбати зан: психологӣ ва ҷисмонӣ ҷойи сеюмро мегирад.

Яке аз сабабҳои асосии хушунат нисбати зан вобастагии моддӣ мебошад. Сабаби дигари пайдо шудани хушунат нисбат ба зан табиати эгоистӣ (худхоҳӣ) ва ҳисси ҳукмронӣ доштани мард мебошад. Хулоса, сабабҳои маҳфуз ва инкишоф ёфтани хушунат нисбат ба занро пурсишшавандагон дар амал накардани қонунҳои ҷорӣ,

¹⁷Роҳҳои ҷилавгирӣ аз хушунат дар хонавода.//<http://khovar.tj/society/28166-ro12031203oi-1207ilavgir1251-az-hushunat-dar-honavoda.html>

¹⁸Клименкова Т. А. Насилие как основа культуры патриархального типа // гендерный калейдоскоп. 2001. С. 129.

мушкилоти иқтисодӣ, намоиши хушунат тавассути телевизион ва фитаҳои видеоӣ, табиати биологии зан, эгоизми шавҳар ва ғайраҳо медонанд.

Мақомоти ҳифзи ҳуқуқро лозим аст, ки аз анъанаҳои консервативӣ сарфи назар намояд ва гунаҳкоронро бе ҷазо намонанд. Дигар воситаи паст намудани сатҳи хушунат нисбат ба зан баланд бардоштани маълумотнокии зан, манъ намудани намоишҳои хушунат ба зан ва порнография дар телевизион ва танзими урфу одатҳои мардумӣ аст. Тарбияи маънавии занон, ҷалби онҳо дар қорҳои сиёсӣ ва ҷалби мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ба масъалаи зӯрварӣ бояд яке аз вазифаҳои стратегии паст намудани хушунат нисбат ба зан бошад.

Барои бо роҳи демократӣ рушд ёфтани Тоҷикистон тақвият додани сиёсати гендерии давлат ва баланд бардоштани маърифати гендерии шаҳрвандон аҳамияти бузург дорад. Баробарии гендерӣ¹⁹ (баробарҳуқуқӣ, баробарии иҷтимоӣ, баробарии имкониятҳо ва шароити рушдҳои занону мардон дар ҷомеа) ва адолати гендерӣ (муносибати яхела ба занону мардон) номувозинатии гендерии ҷомеаро аз байн мебаранд. Дар ин самт заминаи ҳуқуқии ҳалли проблемаҳои гендерӣ муҳайё гардидааст. Дар замони муосир фаъолияти қонунгузорӣ барои таъмин намудани ҳуқуқҳо ва имкониятҳои баробарӣ²⁰ занону мардон ба он асос ёфтааст, ки ҳуқуқи занон қисмати ҷудонопазири ҳуқуқи инсон ба ҳисоб меравад. Баробарҳуқуқӣ ва имкониятҳои баробарии занону мардон дар як қатор санадҳои меъёрӣ – ҳуқуқии байналмилалӣ ва миллӣ эътироф ва қафолат дода шудаанд.

Тағйироти куллии иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар ҷумҳурӣ, гузариш ба иқтисоди бозоргонӣ, шиддат гирифтани зӯрварии хонагӣ, дур мондани занон аз фаъолияти сиёсӣ, паст рафтани сатҳи ҳифзи саломатӣ ва бехатарии занон, зарурат ба ҳимояи махсус доштани занон ва аз ҳама муҳим бо сабабҳои физиологӣ имконияти баробар надоштан бо мардон барои амалисозии ҳуқуқи озодиҳои худ мақомоти қонунгузорӣ ва дигар шахсони масъулро водор месозад, ки ба занон тавачҷуҳи махсус зоҳир намоянд. Яъне, барои ҳифзи ҳуқуқи занон бояд санадҳои алоҳидаи ҳуқуқӣ қабул карда шавад.

Соли 1948 аз тарафи СММ Эълонияи умумии ҳуқуқи башар қабул гардид, ки дар он баробарҳуқуқии занону мардон эълон гардид. Сипас, соли 1979 СММ Конвенсия «Дар бораи аз байн бурдани ҳама гуна шаклҳои таъйиз нисбати занон» - ро қабул кард, ки ҳама гуна маҳдудсозии ҳуқуқиро аз лиҳози ҷинсият манъ намуда, баробарҳуқуқии занону мардонро дар соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, сиёсӣ, фарҳангӣ ва шаҳрвандиро муқаррар менамуд.

Аз ҷониби мақомоти қонунгузории ҷумҳуриямон як қатор санадҳои меъёрӣ - ҳуқуқие таҳия ва қабул гардидаанд, ки номувозинатии гендериро²¹ коҳиш медиҳанд ва ҳуқуқи занонро дар соҳаҳои гуногуни фаъолият ҳифз менамоянд. Масалан, дар моддаи 17-уми Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон баробарҳуқуқии занону мардон мустаҳкам гардидааст. Дар соли 1998 Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи

¹⁹ Дар моддаи 1-уми Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи қафолати давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имконоти баробарӣ барои амалигардонии қардани онҳо» мафҳуми баробарии гендерӣ чунин тавсиф шудааст: «Баробарии гендерӣ-баробарии вазъи ҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробарӣ амалигардонии онҳо, ки ба ҳарду озодона инкишоф додани қобилияти тавоноӣ, маҳорат ва малакаашонро барои иштирок дар раванди сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва зҳудкунии натиҷаи он имконият медиҳад»

²⁰ Зери мафҳуми «имкониятҳои баробарӣ» таъмини шароити яхела барои амалигардонии ҳуқуқи мардону занон мутобиқи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамчунин аз рӯи принципҳои умумии эътирофшуда ва меъёрҳои ҳуқуқии байналмилалӣ фаҳмида мешавад

²¹ Зери мафҳуми «номувозинатии гендерӣ» нобаробарии мавқеъ ва нақшҳои иҷтимоии занону мардон дар ҷомеа фаҳмида мешавад.

тасдиқ намудани Барномаи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои баланд бардоштани мақоми зан барои солҳои 1998- 2005» қарор қабул намуд. Илова ба ин Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» ба тасвиб расид. Ба шарофти ин фармон имрӯз занон дар дар ҳамаи шохаҳои ҳокимияти давлатӣ фаъолият мекунанд. Мувофиқи Фармони Президент ба вазифаи яке аз ҷонишинҳои вазирони вазоратҳо, кумитаҳои давлатӣ, кумитаҳои вилоятӣ, ноҳиявӣ, шаҳрӣ, муассисаҳои давлатӣ номзадҳо аз ҳисоби занони қобилиятнок, босавод ва таҷрибаи коридошта таъин карда мешаванд.

Сипас, соли 2000 Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини баробарҳуқуқӣ ва имконияти баробари занон ва мардон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010» кор карда баромада шуд. Мақсад аз қабули ин барнома иштироки занон дар ҳаёти сиёсии ҷумҳурӣ ва намоёндагии занон дар шохаҳои ҳокимияти давлатӣ ба ҳисоб мерафт.

Аз ҳама муҳимаш 1-уми марти соли 2005 –ум Маҷлиси Олӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардон ва занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо»- ро қабул намуд, ки аз 23 модда иборат аст. Аҳамияти қабули ин қонун аз он иборат аст, ки таъмини кафолатҳои конституционии баробарҳуқуқии занону мардонро дар ҳамаи соҳаҳои ҳаёти иҷтимоӣ танзим намуда, барои аз байн бурдани таъбиз аз рӯйи ҷинсиат равона карда шудааст ва имкониятҳои баробарро барои занону мардон кафолат медиҳад²².

Иштироки баробари мардону занон дар идоракунии давлатӣ муҳимтарин нуктаи қонуни мазкур аст. Масалан, дар моддаи 5-уми қонун меҳонем: «Давлат иштироки баробари мардону занонро дар идоракунии давлатӣ кафолат медиҳад. Давлат баробарии мардону занонро дар шохаҳои қонунгузорӣ, иҷроия ва судии ҳокимияти давлатӣ бо тарзу воситаҳои ҳуқуқӣ, ташкил ва ғайра таъмин менамояд».²³

Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқие, ки ин меъёрҳои қонунро вайрон мекунанд, тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд.

Дар Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон низ ҳангоми ба кор қабул намудани шахрвандон масоили гендерӣ ба инобат гирифта шудааст. Масалан, дар моддаи 159 Кодекси мазкур кафолати махсус ҳангоми ба кор қабул кардан ва ё аз кор озод намудани занони ҳомиладор пешбинӣ карда шудааст. Мувофиқи он корфармо уҳдадор мегардад, ки ҳангоми рад кардани хоҳиши занони ҳомила, зани кӯдаки то сесола ва кӯдаки маъюби то 16-сола, модарони танҳои кӯдаки то 14-сола дошта ба таври хаттӣ ба суд хабар диҳанд. Инчунин, Кодекси меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳама гуна поймолкунии ҳуқуқро аз рӯйи ҷинсиат манъ намуда, ҳаққи меҳнати баробарро барои кори якхела пешбинӣ намудааст²⁴. Дар қонунгузориҳои Тоҷикистон аз давраи аввали истиклолият масъалаҳои баробарҳуқуқии занону мардон, ҳифзи иҷтимоии занони ҳомиладору ширдеҳ, ҳифзи ҳуқуқҳои меҳнатӣ ва оилавии занон диққати ҷиддӣ дода шудааст. Ҳамаи санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқии номбаршуда заминаи қонунгузориҳои баробарҳуқуқии занону мардонро дар ҷумҳуриамон таъмин менамоянд. Умуман,

²² Хизматчиёни давлатӣ ва гендер: мавод барои истифодабарӣ дар кори амалӣ. - Душанбе, 2006. -С. 69.

²³ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи кафолати давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имконоти баробари амалигардонии онҳо», аз 1-уми марти соли 2005. - С. 4

²⁴ Хизматчиёни давлатӣ ва гендер: мавод барои истифодабарӣ дар кори амалӣ. - Душанбе, 2006.

ботадрич дар Тоҷикистон барои иштироки занон дар ҳаёти ҷамъиятӣ имконияти баробари гендерӣ муҳайё мегардад.

Соли 1998 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти рақами 363 Барномаи “Нақшаи миллии тадбирҳои баланд бардоштани нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 1998 – 2005” қабул гардид, ки дар беҳдошти вазъи иқтисодӣ–иҷтимоии занон дар ҷумҳурӣ нақши муҳим бозид.

Санади дигар Фармони Президенти кишвар дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа аст, ки байни мардум инқилоби фикриро ба вуҷуд оварда, дар арсаи ҷаҳон давлати демократӣ ва дунявӣ будани Ҷумҳурии Тоҷикистонро бори дигар таъкид сохт.

Бояд тазакурр дод, ки татбиқи сиёсати иҷтимоии давлат, яъне баланд бардоштани мақоми зан дар Паёми имсола низ чун Паёмҳои дигар баланд садо дод.

Хулоса, нобаробарии гендерӣ дар тамоми сайёра вуҷуд дорад ва бартараф гардонидани он то ҳол ба ягон кишвари ҷаҳон (хоҳ пешрафта бошад ва ё хоҳ рӯбаинкишоф) муяссар нашудааст. Олимон ва сиёсатмадорон усулҳо, муносибатҳо ва стратегияҳоеро ҷустуҷӯ доранд, ки то дар ояндаи наздик масъалаи баробарии гендериро таъмин карда тавонанд. Айни замон дар ҷаҳон сиёсати фаъоли гендерӣ (эгалитарӣ) тарғиб ва пешбарӣ карда мешавад, ки моҳияти онро чунин нуктаҳо ташкил медиҳад:

- Дар ҳама соҳаҳои фаъолияти касбӣ ва ҷамъиятӣ иштироки баробар доштани занону мардон;

- Қисман озод намудани зан аз корҳои вазнини хонагӣ ва нигоҳубини фарзандон, то зан тавонад барои дастовардҳои шахсӣ ва худтақомулдиҳӣ вақт ёбад;

- Таъмин намудани шароит барои таҳсили занон ҳам дар макотиби таҳсилоти миёна ва касбӣ ва ҳам дар макотиби олӣ;

- Фароҳам овардани шароит барои баробар гардидани мақоми зану мард дар ҷомеа ва тағйир додани афкори мардум дар бораи зан;

- Тарғиби ҳамаҷонибаи баробарии гендерӣ дар ҷомеа ва ташаккул додани сиёсати баробарии гендерии давлат;

- Воқеан таъмин намудани баробарии ҳуқуқи озодиҳои занону мардон дар ҷомеа;

- Мубориза ба зидди зӯроварӣ нисбати зан, фурӯхтани зан, ба ғошишагӣ ҷалб намудани занон ва дигар ҳодисаҳои, ки ҳуқуқи озодиҳои занонро поймол менамоянд;

- Таъмини иштироки фаъоли занон дар вазифаҳои роҳбарикунанда ва баровардани қарорҳои сиёсӣ;

- Таъмини шароит барои дастбрии комили занон ба захираҳои иҷтимоӣ, иқтисодӣ, сиёсӣ ва бозори меҳнат [6 с, 120].

Агар ин шартҳо ва нуктаҳо воқеан амалӣ гарданд, гуфта метавонем, ки баробарии гендерӣ дар ҷомеа имконпазир мегардад.

Низомова Шаҳлои Юсуф

Донишкадаи технология ва менеҷменти инноватсионӣ дар ш.Кӯлоб

Масъалаи баробарҳуқуқии зану мард аз дер боз диққати оламиёро ба худ ҷалб намуда буд. Барои ба таври зарурӣ ноил гардидан ба ин мақсадҳо чораҳои зарурӣ андешида шуда истодаанд. Дар кишвари соҳибистиклоли мо низ сол то сол ба ин масъала диққати ҷиддӣ дода истодаанд. Бахусус, пас аз он ки аз ҷониби Президенти кишварамон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон барои ниғаҳдории ҳуқуқи зан ва баланд бардоштани мақоми вай дар ҷамъият фармон зери унвони «Оид ба баланд бардоштани мақоми занон дар ҷомеа» аз 3 декабри соли 1999 содир шуд, омӯзиши ин масъала сурати бештар гирифт.

Занону духтарон нисфи аҳолии кураи Заминро ташкил медиҳанд, ки ин ба нисфи нерӯи инсоният баробар аст. Баробарии гендерӣ, ки яке аз муҳимтарин ҳуқуқҳои инсон аст, дар таъмини сулҳ ва ҳамоҳангӣ дар ҷомеа ва татбиқи пурраи нерӯи инсон тавассути рушди устувор нақши калидӣ дорад. Исбот шудааст, ки ҷалби занон дар ҳаёти ҷомеа боиси афзоиши ҳосилнокӣ ва рушди иқтисодӣ мегардад.

Мутаассифона, инсоният барои ба даст овардани баробарии пурраи мардон ва занон дар робита бо ҳуқуқ ва имкониятҳои худ бояд роҳи дарозро тай кунад.

Баробарии гендерӣ – баробарии вазъи ҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо, ки ба ҳар ду ҷинс озодона инкишоф додани қобилияти тавоноӣ, маҳорат ва малакашонро барои иштирок дар раванди сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва азхудкунии натиҷаи он имконият медиҳад.²⁵

Дар ҳамаи ҷабҳаҳо: ҳам сиёсат, ҳам иқтисод, ҳам фарҳанг мисли кишварҳои дигар дар кишвари мо низ ба мавқеи иҷтимоии зан ва баробарҳуқуқии он дар якҷо бо мард аҳамият дода мешуд. Имрӯз бошад, масъалаи мавқеи зан дар рушди устувори давлат ва саҳми занон дар илм мавриди музокироти қабул гардидани лоиҳаҳо гардида истодаанд. Мутобиқи ин аз рӯзҳои 12 то 25 ноябр ва аз 4 то 14 декабри соли 2015 дар Кумитаи дувуми Маҷмаи умумии СММ масъалаи қабули лоиҳаи қатънома аз тарафи намояндаи давлати Малта сараввал таҳти унвони «Рӯзи байналмилалӣ занон дар илм» ва баъдан, бо ивазкунии номи он ба «Рӯзи байналмилалӣ занон ва духтарон дар илм» мавриди баррасӣ қарор дода шуд, ки яке аз ҳаммуаллифони он Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Баъд аз дида баромадани масъалаи мазкур ассамблеяи генералӣ оиди қабули лоиҳаи қатънома қарор қабул намуд.

Бояд қайд кард, ки 25 сентябри соли 2015 аъзо-давлатҳои СММ рӯзнома оид ба рушди устувор то соли 2030-ро қабул намуданд, ки он 17 мақсадҳое, ки аз нишондиҳандаҳои гуногун иборат буда, бояд тайи 15 сол амалӣ гарданд. Масъалаи баробарии гендерӣ дар зинаи панҷуми он қарор дода шудааст. Аз ин рӯ, эълон гардидани рӯзи 11 феврал «Рӯзи байналмилалӣ занон ва духтарон дар илм» бешак, барои ҳалли ин масъалаҳо заминаи ҳебе фароҳам хоҳад овард.

²⁵ Қонуни ҶТ «Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2005, №3

Мақсади асосии қабул намудани ин лоиҳаи қатънома аз он иборат аст, ки дар баробари мардон занон ва духтарони новобаста аз синну сол тавонанд, ки ба илму техника дастрасӣ пайдо намуда, дар рушди ин соҳаҳо саҳми худро гузоранд, чунки ин яке аз шартҳои муҳимтарини таъмини баробарии гендерӣ ва фарохсозии ҳуқуқ ва имкониятҳои занон ва духтарон ба шумор меравад.

Овоздиҳӣ дар замони муосир барои мо як чизи муқаррарист, ки занон метавонанд овоз диҳанд. Аммо, ба истиснои чанд кишвар, ба монанди Зеландияи Нав, Австралия ва Финляндия ҳуқуқи овоздиҳии умумӣ танҳо баъди Ҷанги Якуми Ҷаҳон воқеият гашт. Дарвоқеъ, ҳуқуқи овоздиҳии занон то соли 1948 аз ҷониби Комиссияи Созмони Милали Муттаҳид оид ба ҳуқуқи инсон ба қонунҳои байналмилалӣ ворид карда нашудааст. Имрӯзҳо занон назар ба бист соли пеш бештар дар мансабҳои роҳбарӣ қарор доранд, гарчанде ки паритет ҳанӯз хеле дур аст.

Бо вуҷуди ин пешрафтҳои назаррас, камбудии назарраси воқеӣ боқӣ мондаанд. Дар ҳар як давлат онҳо аз ҷиҳати шаклу намуд аз якдигар фарқ мекунанд, аз зӯроварии ҷисмонӣ ва маҳрумияти моддӣ сар карда, то имкониятҳои нобаробар дар шуғл ё ҳаёти сиёсиро дар бар мегирад. Созмони Ҷаҳонии Тандурустӣ тахмин мезанад, ки аз ҳар се зан яке дар саросари ҷаҳон дар тӯли умри худ ба зӯроварӣ рӯ ба рӯ хоҳад шуд.

Мутаассифона, ҳавфи дучор шудан бо зӯроварӣ ҳангоми офатҳои табиӣ, ба мисли хуруҷи COVID-19 зиёд мешавад. Гузоришгари махсуси СММ оид ба зӯроварӣ нисбати занон Дубравка Симонович хушдор дод, ки паҳншавии хушунати хонаводагӣ эҳтимолан афзоиш хоҳад ёфт, тавре ки қаблан дар гузоришҳои аввалияи полис ва хати боварӣ пешниҳод шуда буд.

Нобаробарии гендерӣ инчунин дар имкониятҳои нобаробар барои иштироки пурра дар ҳаёти иқтисодӣ зоҳир мешавад. Сохтори «СММ- занон» муайян карданд, ки занон нисбат ба мардон камтар дар бозори меҳнат ширкат меварзанд ва бекоранд. Тавре ки дар таҳқиқоти гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ оид ба кор бо занон, тичорат ва қонуни 2020 қайд шудааст, "баробарии имкониятҳо иқтисодӣ хуб аст". Дарвоқеъ, тахмин мезананд, ки занони дар шуғл ва соҳибкорӣ ақибмонда дар ҷаҳон тақрибан ба 15 фоизи ММД рост меояд.

Бо назардошти сценарияи "потенциали пурра", ки дар он занон дар иқтисод бо мардон баробар ширкат меварзанд, Мак Кинси ба ҳулосае омад, ки ин ба ММД солонаи ҷаҳонӣ то соли 2025 дар шароити кунунӣ 28 триллион доллар (26%) илова мекунад.

Суханони яке аз фаъолзанони арманӣ Забел Есян, ки дар қарни 20 фаъолият бурдааст, овардан бамавқеъ: «зан дар ин дунё барои он тавлид нашудааст, ки ба ҳама писанд ояд. Зан барои рушди қобилиятҳои ақлӣ, ахлоқӣ ва ҷисмонии худ таваллуд мешавад».

Дар тӯли таърих, бисёр занон ба манфиати ҷомеаи мо роҳи худшиносиро пеш гирифтанд. Баъзеи онҳо ба таври васеъ шинохта шудаанд, баъзеи дигар камтар маълуманд, аммо ҳар кадоми онҳо дар пешрафти ҷаҳон саҳм гузоштаанд, хоҳ таъмини ҳуқуқи инсон ва сулҳ, пешрафти илм ва хоҳ дар сафи пеши мубориза барои начоти ҳаёт ва ҳифзи ҷамъият хидмат карда бошанд.

Созмонҳои бонуфузи ғайридавлатии кишварҳои Аврупо ва Амрико низ барои он ки занони тоҷик ҳам баробари мардон барои сохтани ҷомеаи навбунёд ва мутараққии Тоҷикистон иштирок намојанд, ёрӣ мерасонанд ва барои он ки ин масъала ҳалли худро

ба зудӣ ёфта тавонад, барои ин на танҳо созмонҳои бонуфузи ҷаҳонӣ, ташкилотҳои гайридавлатӣ, балки мову шумо низ саҳми худро гузошта тавонем.

Адабиёт:

1. Қонуни ҚТ “Дар бораи кафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо”. Ахбори Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон, соли 2005, №3
2. Гендер и культура. - Душанбе. Азия-плюс, 1999.
3. Права человека – права женщин в Узбекистане. Пособие для тренеров. Т., 2002

УДК 371.26/.27+316.346.2

**ТАВОФУТИ НАТИҶАҲОИ ИМТИҲОНИ УМУМӢ
ВОБАСТА АЗ МАНСУБИЯТИ ҶИНСИИ ДОВТАЛАБОН**

Назарзода Р. С.

Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Даврони соҳибистиклолиятии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳаввулоти зиёдеро дар самтҳои гуногуни ҳаёт ва фаъолияти ҷомеа ба миён овард, ки соҳаи маорифро низ фаро мегирад. Аз ҷумла, яке аз чунин таҳаввулоти муҳим дар соҳаи маориф роҳандозии низоми имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ (ИМД) ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад, ки он тағйироти ҷиддиеро дар низоми қабули донишҷӯён дар дохили кишвар ворид намуд.

Аз соли 2014 инҷониб дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қабули донишҷӯён ба соли аввали таҳсил – курси якуми муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии шомили низоми мазкур маҳз тавассути ИМД ба роҳ монда мешавад. Масалан, соли чорӣ – соли 2021 ба воситаи низоми ИМД ба 103 муассисаи таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии ҷумҳурӣ, аз ҷумла, 36 муассисаи таълимии таҳсилоти олии касбӣ ва 67 муассисаи таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ донишҷӯён қабул карда мешаванд. Таъкид месозем, ки муассисаҳои таълимии мақомоти кудратӣ ва ҳифзи ҳуқуқ (Донишкадаи ҳарбии Вазорати мудофияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, Мактаби олии Кумитаи давлатии амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Омӯзишгоҳи олии сарҳадӣ (донишкадаи ҳарбӣ)-и Кумитаи давлатии амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон, Академияи Вазорати корҳои дохилии Ҷумҳурии Тоҷикистон), инчунин, Консерваторияи миллии Тоҷикистон ба номи Талабхӯча Сатторов ва муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбии соҳаи фарҳанг ва санъат шомили низоми ИМД набуда, имтиҳонҳои дохилшавии онҳо ба таври анъанавӣ дар заминаи ҳуди муассисаҳо гузаронида мешавад [5].

Низоми ИМД дар асоси омӯзиши таҷрибаи кишварҳои пешрафта таҳия гардида, бо дарназардошти хусусиятҳои ба худ хос ҳамчун низоми миллии ба ҳисоб меравад [4]. Маълумоти бештар дар бораи вижагиҳои низоми ИМД, аз ҷумла, бо дарназардошти ҷанбаҳои асосии роҳандозии он дар соли 2021 дар дастури иттилоотию методии «Роҳнамои

довталаб» [1, 5] ва сомонаи расмии Маркази миллии тести назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (www.ntc.tj) дастрас мебошад.

Низоми ИМД тайи солҳои 2014-2019 аз рӯи сохтор ва хусусиятҳои ягонаи бетағйир роҳандозӣ гардид, ки аз он шартан *тарҳи қаблӣ* (тарҳи қаблии низоми ИМД) ном мебарем. Аз соли 2020 бошад, низоми ИМД тибқи *тарҳи нав* (тарҳи нави низоми ИМД) роҳандозӣ гардида истодааст. Шарҳу тафсири тафовути тарҳҳои қаблӣ ва нави низоми ИМД аз доираи мавзӯи ин мақола берун буда, дар мақолаҳои минбаъда баррасӣ хоҳад гардид.

Сохтор ва мушаххасоти қисмҳои имтиҳон ва субтестҳои онҳо аз рӯи тарҳи қаблии низоми ИМД дар якҷанд мақолаҳои алоҳида²⁶ баён гардидаанд. Ба инобати масъалаҳои марбут ба мавзӯи пажӯҳиши мо баъзе ҷанбаҳои имтиҳони умумӣ – қисми А (тибқи тарҳи қаблии низоми ИМД) барои шаш соли аввали ташкил ва баргузори ИМД – солҳои 2014-2019 мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор дода шудаанд, ки натиҷаҳои онҳо дар як қатор мақолаҳо²⁷ инъикос ёфтаанд.

Агарчи дар доираи пажӯҳиш баъзе ҷанбаҳои имтиҳони умумӣ аз рӯи мансубияти ҷинсии довталабон баррасӣ гардидаанд, мақолаи мазкур ба таҳлили натиҷаҳои имтиҳони умумӣ барои солҳои 2014-2019 (тибқи тарҳи қаблии низоми ИМД) аз рӯи ченакҳои тамоюли марказӣ вобаста ба ҷинсияти довталабон нигаронида шудааст.

Дар таҳлилҳои ба андозагириҳои педагогӣ равонагардида усулҳои оморию риёзӣ мавқеи хосро ишғол менамоянд. Зеро онҳо имкониятҳои навро дар омӯзиши амиқтари ҳолатҳои гуногун фароҳам меоваранд. Аз миёни нишондиҳандаҳои оморӣ ҳангоми гузаронидани таҳлилҳои ба андозагириҳои педагогӣ алоқаманд ченакҳои тамоюли марказӣ бештар истифода бурда мешаванд. Онҳо устувории бештарро соҳиб буда, имконияти тавсиф кардани гурӯҳи бутуни андозагириҳоро тавассути як адад доранд ва имкон медиҳанд, ки маркази тақсимот ва паҳншавии қимати додаҳои маҷмӯи баррасишаванда муқаррар карда шавад, ки дар гирди он додаҳои боқимонда ҷамъ ва гурӯҳбандӣ мешаванд.

Барои муайян кардани ченакҳои тамоюли марказӣ аз се нишондиҳандаи асосии оморӣ истифода мебаранд: мода, медиана ва миёнаи арифметикӣ. Мода (M_o) гуфта, қимати аз ҳама бештар вохӯрандари дар маҷмӯи додаҳои аз рӯи афзуншавии қиматҳояшон ба тартиб овардашуда меноманд. Медиана (M_e) гуфта, қиматеро меноманд, ки он маҷмӯи додаҳои аз рӯи афзуншавии қиматҳояшон батартибовардашударо ба ду қисми баробар тақсим мекунад. Миёнаи арифметикӣ (M_a) гуфта, қиматеро меноманд, ки он ба ҳосили тақсими сумаи ададҳо ва шумораи онҳо баробар аст [2, 3, 6].

Маъмулан, коркарди риёзӣю омории додаҳои таҷрибавӣ, масалан, натиҷаҳои тестгузаронӣ ҷиҳати муайян кардани дастовардҳои таълимии омӯзандагон, инчунин

²⁶ Назаров Р. С. Мушаххасоти субтестҳои имтиҳони қисми А // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. Силсилаи илмҳои педагогӣ ва психологӣ. – 2018. – № 2 (22). – С. 71-79; Назаров Р. С. Хусусият ва сохтори қисмҳои имтиҳони тестӣ дар имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ // Паёми Академияи таҳсилоти Тоҷикистон. – 2018. – № 3 (28). – С. 37-44.

²⁷ Назаров Р. С. Динамикаи натиҷаҳои субтести «Забони тоҷикӣ» дар солҳои роҳандозии имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ // Паёми Донишгоҳи технологии Тоҷикистон. Бахши илмҳои гуманитарӣ ва педагогикаи касбӣ. – 2018. – № 2 (2). – С. 26-34; Назарода Р. С. Баъзе нишондодҳои омории натиҷаҳои субтести А.2 – «Математика» // Маводҳои конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалии «Дурнамои рушди илм ва маориф» (Донишгоҳи техникии Тоҷикистон ба номи академик М. С. Осимӣ, шаҳри Душанбе, 27-28 ноябри соли 2019). Қисми 1. – С. 24-27; Назарода Р. С. Таҳлили динамикаи натиҷаҳои субтести «Таърихи халқи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ» // Паёми Пажӯҳишгоҳи рушди маориф. Силсилаи илмҳои педагогӣ ва психологӣ. – 2020. – № 1 (29). – С. 189-194.

гузаронидани таҳлилҳои вижаро вобаста аз аломатҳои ҷинсиятӣ (гендерӣ) тақозо менамоянд, ки ҳадаф ва вазифаҳои асосии ҷунин таҳлилҳо ба таъмин кардани баробарии ҷинсиятӣ дар ҷомеа, аз ҷумла, дар соҳаи таҳсилот нигаронида шудаанд.

Дар робита ба мавзӯи мақола, ки муайян кардани тафовути натиҷаҳои довталабонро аз имтиҳони умумӣ вобаста аз ҷинсияти онҳо дар назар дорад, ҳолати қиматгирии яке аз ҷенакҳои тамоюли марказӣ – миёнаи арифметикӣ – холи миёнаро барои субтестҳо (фанҳои таълимӣ)-и қисми А аз рӯи мансубияти ҷинсии довталабон дар давоми солҳои 2014-2019 дида мебароем.

Сохтори ИМД (тибқи тарҳи қаблӣ) якҷанд қисми имтиҳонро фаро мегирад, ки аз байни онҳо танҳо ду қисм дар шакли тестгузаронӣ ташкил ва баргузор мешавад: қисми А (имтиҳони умумӣ) ва қисми Б (имтиҳони ихтисос). Супоридани қисми А барои ҳамаи довталабон ҳатмӣ буда, аз се субтест иборат аст: субтести А.1 – «Забони тоҷикӣ», субтести А.2 – «Математика» ва субтести А.3 – «Таърихи халқи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ». Қисми Б низ аз се субтест (субтестҳои Б.1, Б.2 ва Б.3) иборат буда, вобаста аз талаботи гурӯҳи ихтисосҳои фанҳои таълимии гуногунро дарбар мегирад. Таъкид месозем, ки доираи пажӯҳиши мо танҳо ба коркард ва таҳлили имтиҳони умумӣ равона гардидааст. Агарчи дар низоми ИМД (тибқи тарҳи қаблӣ) дар доираи як субтест: А.3 – «Таърихи халқи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ» ду фанни алоҳида: «Таърихи халқи тоҷик» ва «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ» муттаҳид карда шудаанд, бо мақсади омӯзиши боз ҳам амиқтари ҳолати натиҷаҳои бадастовардаи довталабон аз фанҳои мазкур мо онҳоро дар алоҳидагӣ ҳамчун А.3-1 – «Таърихи халқи тоҷик» ва А.3-2 – «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ» мавриди баррасӣ қарор хоҳем дод.

Шумораи имконпазири ҳадди аксар (максималӣ)-и ҳолҳои субтестҳо (фанҳои таълимӣ) дар низоми ИМД аз микдор ва навъу шакли саволу масъалаҳои тести дар онҳо пешбинишуда вобаста аст. Холи имконпазири ҳадди аксари ҳар субтест (фанни таълимӣ)-и имтиҳони умумӣ тибқи тарҳи қаблӣ низоми ИМД ҷунин аст: субтести А.1 – «Забони тоҷикӣ» – 48 ҳол, субтести А.2 – «Математика» – 38 ҳол, фанни «Таърихи халқи тоҷик» (А.3-1) дар доираи субтести А.3 – «Таърихи халқи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ» – 32 ҳол, фанни «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ» (А.3-2) дар доираи субтести А.3 – «Таърихи халқи тоҷик ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ» – 16 ҳол.

Дар ҷадвали 1 натиҷаҳои аз имтиҳони умумӣ (қисми А) дар давоми солҳои 2014-2019 бадастовардаи довталабон дар намуди ҳолҳои миёна вобаста аз ҷинсияти довталабон (♂ – писарон, ♀ – духтарон) барои 24 ҳолат: 4 субтест (фанни таълимӣ) дар 6 сол оварда шудааст.

Ҷадвали 1.

Холи миёнаи субтестҳо (фанҳои таълимӣ)-и имтиҳони умумӣ тайи солҳои 2014-2019 вобаста аз мансубияти ҷинсии довталабон

Сол	Субтест (фанни имтиҳон)							
	А.1 (аз 48 ҳол)		А.2 (аз 38 ҳол)		А.3-1 (аз 32 ҳол)		А.3-2 (аз 16 ҳол)	
	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
2014	25,2	29,7	8,5	8,6	9,7	10,6	5,9	6,6
2015	21,4	26,2	11,7	11,3	11,1	12,1	5,1	5,1
2016	18,9	20,9	12,0	10,7	11,0	12,0	6,1	6,3
2017	24,3	27,2	11,1	10,4	11,2	11,4	6,1	6,5
2018	22,9	26,5	11,3	10,5	10,9	10,9	6,0	5,9
2019	23,8	26,8	12,3	11,4	12,5	12,9	6,4	6,4

Тавре аз ҷадвали 1 бармеояд, дар робита ба субтест (фанни таълимӣ)-и:

- (1) «Забони тоҷикӣ» натиҷаҳои духтарон нисбат ба натиҷаҳои писарон дар ҳамаи солҳои баррасишаванда баландтаранд;
- (2) «Математика» натиҷаҳои писарон нисбат ба натиҷаҳои духтарон (ғайр аз соли 2014) баландтаранд. Танҳо дар як сол – соли 2014 ҳолати баръақс ҷой дорад;
- (3) «Таърихи халқи тоҷик» натиҷаҳои духтарон нисбат ба натиҷаҳои писарон (ғайр аз соли 2018) баландтаранд. Танҳо дар як сол – соли 2018 ҳолати баробарии натиҷаҳо ҷой дорад;
- (4) «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ» дар се ҳолат (солҳои 2014, 2016 ва 2017) натиҷаҳои духтарон нисбат ба натиҷаҳои писарон ва дар як ҳолат (соли 2018) натиҷаҳои писарон нисбат ба натиҷаҳои духтарон баландтар буда, дар ду ҳолати боқимонда (солҳои 2015 ва 2019) ҳолати баробарии натиҷаҳо ҷой дорад.

Ба инобати шомил будани фанҳои «Забони тоҷикӣ», «Таърихи халқи тоҷик» ва «Асосҳои давлат ва ҳуқуқ» ба доираи фанҳои гуманитарӣ ва фанни «Математика» ба доираи фанҳои дақиқ, ҳолати ҷойдоштаро метавон ҳамчун «падидаи табиӣ» арзёбӣ намуд, зеро маъмулан, духтарон ба фанҳои гуманитарӣ ва писарон ба фанҳои дақиқ майл мекунанд.

Вижагиҳои дигари низоми ИМД, аз ҷумла таҳлили баррасии натиҷаҳои имтиҳонҳо аз рӯйи омилҳои гуногун дар ҳамбастагӣ бо аломатҳои ҷинсиятӣ доираи мавзӯҳои мақолаҳои пажӯҳишии минбаъдаро ташкил хоҳанд дод.

Адабиёт:

1. Дастури иттилоотию методии «Роҳнамои довталаб – 2021» [манбаи электронӣ]. – URL: <http://ntc.tj/tj/ba-dovtalar/rohnamoi-dovtalar.html> (санаи истифодабарӣ: 03.02.2021).
2. Дудина М. М. Основы психолого-педагогической диагностики : Учебное пособие. – Екатеринбург: Российский государственный профессионально-педагогического университет, 2016. – 190 с.
3. Дьячук А. А. Математические методы в психологических и педагогических исследованиях : Учебное пособие. – Красноярск: Красноярский государственный педагогический университет им. В. П. Астафьева, 2013. – 347 с.
4. Икромӣ Х. И. Маркази миллии тестӣ: кафили арзёбии воқеъбинонаи донишу маҳорат ва малакаи довталабон // Ҳафтаномаи «Тоҷикистон». – Душанбе, 2017. – 22 июн. – № 25-26 (1224). – С. 52-53.
5. Роҳнамои довталаб : Дастури иттилоотию методӣ. – Душанбе: Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, 2021. – 232 с.
6. Шелехова Л. В. Математические методы в педагогике и психологии в схемах и таблицах : Учебное пособие. – Майкоп: Адыгейский государственный университет, 2010. – 192 с.

**СОЦИАЛЬНЫЙ ФАКТОР ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА
В ТАДЖИКСКОМ ОБЩЕСТВЕ**

Сайдуллаева Г. Р.

Технологический университет Таджикистана

Гендер – (от англ. gender – род) – совокупность представлений о личностных и поведенческих особенностях мужчины и женщины. Эти особенности, взятые в отдельности, определяют женственность (феминность) мужественность (маскулинность). Первая обычно ассоциируется тонкой интуицией, эмоциональной выразительностью, покорностью, а вторая – агрессивностью, способностью логически мыслить, чувством превосходства. Мужественность и женственность, т.е. гендерные различия, проявляются в том, как люди исполняют свои гендерные роли [1, 9]. Понятие «гендер» в научный оборот было введено в конце 1960 годов американским психологом Р.Столлером [2, 8]. Именно поэтому Р. Столлер применил категорию гендера для обозначения связанных с полом, но возникающих только в контексте межличностных и социальных отношений личностных и поведенческих характеристик. Понятие «гендер» («родовой признак») как раз и отражает контекстуальную, а не онтологическую сущность мужских и женских характеристик [3, 1]. Исследуя проблемы пола, ученые считают, что помимо биологического пола существует также социально - психологический пол.

Ни одно общество не может гармонично развиваться, продвигаясь к более высокому состоянию, если в нем принижён статус женщины и не сбалансировано соотношение двух взаимодополняющих начал - мужского и женского, ведь положение женщин словно лакмусовая бумажка выявляющая действительную степень цивилизованности той или иной социальной или же религиозной общности, а также безошибочно отражающая степень приверженности ее членов принципам гуманизма, равенства и милосердия.

Несмотря, на формальное равноправие женщин и мужчин, во многих ситуациях важны активные действия, чтобы обеспечить провозглашенное равенство в действительности. Женщины в обществе своеобразный барометр, чутко реагирующий происходящие перемены экономического, демографического, политического характера в обществе. В последнее время достигнут существенный прогресс в ограничении дискриминационной практике по полу.

Гендерные проблемы являются важнейшими проблемами общества и все чаще затрагиваются на различных международных конференциях и симпозиумах, но остается очень много нерешенных задач, которые необходимо выявлять и решать не только на уровне государства, но и общества. Для их решения, а именно повышение образовательного уровня, повсеместное и всеохватывающее вовлечение женщин в работу вне дома, а также их растущее участие на всех этапах разработки политики и принятия решений, что воспринимается очень часто противоречиво необходимо решать, принимать определенные меры, разрабатывать документы.

Женщина и её положение в обществе постоянно привлекало внимание представителей научной мысли. В философии, социологии, естественных науках, религии постоянно высказывались совершенно противоположные идеи, по-разному решалась эта проблема.

Ф. Энгельс считал, что, смена матриархата патриархатом стала всемирно-историческим поражением женского пола, в результате которого женщина превратилась в рабыню мужских желаний, стала занимать подчиненное положение по отношению к мужчине.

Еще Аристотель писал, что мужчина по своей природе превосходит женщину, поэтому мужчина управляет, а женщина подчиняется. Он определял женщину как «бессильного мужчину» вследствие какого-то недостатка.

Взгляд на женщину как на неполноценное существо отражен в трудах и других древних философов. Сократ говорил: можно считать счастьем, что ты родился мужчиной, а не женщиной. Платон утверждал, что души трусливых и недостойных мужчин после их смерти переселяются в женщин. В Древней Греции женщину можно было купить за несколько голов рогатого скота. Гомер, например, отдал за жену четырех рабочих волов. Он же говорил, что нет ничего пагубнее женщин.

Подчиненное положение женщины закреплено в религиозных учениях. В индийских «Законах Ману» говорится, что в детстве женщина должна подчиняться отцу, в юности - мужу, после смерти мужа - сыновьям и что женщина никогда не должна быть свободна от подчинения. В Коране написано, что мужья стоят над женами за то, что Аллах дал первым преимущество над вторыми. В Библии можно прочесть: «Да убьется жена мужа своего», «Жены, повинуйтесь своим мужьям, как Господу».

В христианском учении женщина - это источник зла, корень всех грехов, «ворота, через которые входит дьявол»; ведь именно из-за Евы началось грехопадение человечества в лице Адама. Неслучайно именно женщины составили основной контингент жертв инквизиции. Римский поэт Ювенал в своей сатире говорил, что нет тяжбы, в которой причиной ссоры не являлась бы женщина. Всем известно выражение *Chercheslafemme* - ищите женщину. Так, по слухам, говаривал в XVIII в. поручик парижской сыскной полиции Габриель де Сартин в тех случаях, когда не удавалось найти мотив того или иного преступления. С тех пор это принцип неоднократно декларировался в литературных произведениях.

Ж.-Ж. Руссо, признававший равные способности мужчин и женщин, все же был сторонником традиционной мужской власти, считая, что жена должна быть кроткой, подчиняться мужчине и приучаться выносить от него все, даже несправедливость. Естественным предназначением женщины он считал нравиться мужчине.

Великий А. Фирдоуси считал, что уделом женщин считал только рождение и воспитание детей.

Следовательно, неудивительным остается тот факт, что Французская революция, поставившая перед собой задачу уничтожения всякой дискриминации, провозгласила Декларацию прав человека и гражданина, в ней не нашлось места женщинам.. Олимпия де Гуж поэтому в 1789 г разработала Декларацию прав женщины и гражданки, требуя распространить права человека и политические права и на женщин.

Взгляд на женщин как на существа подчиненные, ущербные проглядывает во многих работах даже первой половины XX в. К. Юнг писал, что женщина всегда стоит там, где падает тень мужчины, поэтому ему очень легко их перепутать. Его удивляло и озадачивало то, что женщины думают, а не чувствуют, работают, а не сидят дома с детьми. Юм утверждал, что интровертные чувства в основном свойственны женщинам и истолковывал этим поговорку «в тихом омуте черти водятся».

Сегодня утверждение о том, что «женский вопрос» якобы уже решен, дает неправильное представление о фактическом положении женщин. На самом деле «Женский вопрос» очень актуален, что требует исследования этой проблемы и выработку эффективных методов и методик по ее разрешению.

Эпоха капитализма характеризуется наличием множества течений, точек зрения на место и роль женщины в обществе. Наполеон Бонапарт, создавший Новый кодекс, призывал к улучшению женского воспитания. Однако. Буржуазное общество породило множество домыслов о мнимой неполноценности женщин.

Неоценимо мнение изменения отношения к женщине социалистов-утопистов XIX в., особенно Фурье. Он отмечал в свое произведении «Судьбы мира и человечества», что стремление сделать всех женщин домашними хозяйками говорит о порочности социального механизма. Фурье критиковал тех, кто считал, что женщина создана только для того, чтобы «снимать накипь с горшка и чинить старые штаны». Фурье первому принадлежит мысль, что в каждом обществе степень эмансипации женщины, есть естественное мерило общей эмансипации. Степень цивилизованности общества зависит от положения в нем женщин.

Противоречивы мнения на статус женщины в обществе существуют и сегодня. Идут споры о положении женщины как политика, лидера, хотя известно, утверждение эгалитарной теории диктуется самой жизнью.

Социальный статус как интегральный показатель общества связывает между собой несколько элементов и функций. Социальный статус определяется социальным бытием, системой воспитания, характером деятельности, идеалами, ценностями и целями индивида, требованиями общества к индивиду, характером политики государства и государственной идеологии.

Социальный статус определяется также естественными признаками – пол, возраст, а также зависит от воспитания, уровня духовной культуры, определенных материальных и духовных ценностей, существующих в обществе. В процессе жизнедеятельности женщины отражают, прямо или косвенно, опосредованно, все сферы жизни, элементы, факторы общественного бытия. Содержание и характер отражения зависят от социальных качеств, присущих определенным социальным группам. Общественное бытие оказывает разное влияние на сознание различных групп женщин и отражается на уровне их образования, характере мировоззрения, профессиональной подготовке, завися от них целиком и полностью.

Социальный статус женщины, как представительницы пола, следует отличать от личного статуса, т.е. положения, которое занимает человек в определенной группе, в семье, как он оценивается с точки зрения общих человеческих качеств. Следовательно, с одной стороны, женщина занимает определенное место в обществе и одновременно является матерью, женой, руководителем, профессионалом в определенной конкретной сфере.

Женщин обвиняют в консерватизме, слишком разумной умеренности в своих действиях против экстремизма. Не всегда приверженность традициям воспринимается как отрицательный фактор. Женщина отличается терпимостью, снисходительностью, меньшей безапелляционностью и жесткостью оценок. Женщины выступают за эволюционность развития общества, а не за революционность, которая исторически себя показала не с лучшей стороны.

Более благоприятные условия для деятельности женщин остались в учебных заведениях, медицине, сфере обслуживания, при использовании тяжелого физического труда, а также в социальной сфере.

По-новому зазвучала проблема бедности. Она возникла в результате многих факторов, но сегодня пандемия стала одной из основных причин и стала постоянной, устойчивой, трудно решаемой. А последствия выражаются в усилении угрозы здоровью детей, беременных женщин, кормящих матерей. Образовавшаяся ситуация ведет к снижению стартовых возможностей для детей, а следовательно, страна теряет часть интеллектуального потенциала. Образуется идеология бедности, что означает потерю мотивации к интенсивному, высокоэффективному труду, стремлению повышать квалификацию, образование.

Сегодня очень важна социальная защита женщин, т.е. оказание реальной помощи женщинам в формировании благоприятных условий для функционирования при рыночной экономике. Это особый вид заботы и защиты женщин, так как влияние рыночных ценностей не всегда благоприятно (*особое внимание к социальной и экономической роли женщин в периоды фундаментальных преобразований является не только само по себе важным из гуманных соображений, но и непременным условием достижения устойчивого развития и повышения благосостояния в обществе*, например, пандемия коронавируса 2019-2020гг.), последствия трудно прогнозировать. Социальная защита предполагает нормальную деятельность, получение дохода, поддержку Правительства и неправительственных организаций, службы занятости. Территориально-административное вмешательство органов местного самоуправления должно обеспечивать организацию **обучения основам менеджмента (управления)**, помощь в получении необходимой информации; предоставления кредита, организации ярмарок и грантов. Правительство Таджикистана учредило гранты президента Таджикистана, направленные на поддержку и развитие предпринимательской деятельности женщин на 2016 - 2020 годы. С 2016 года по 2020 год ежегодно Комитет по делам женщин и семьи учреждал 80 президентских грантов для поддержки и развития предпринимательской деятельности среди женщин: 20 грантов в размере 40 тыс. сомони, 20 грантов – по 30 тыс. сомони, 20 грантов - по 20 тыс. сомони и 20 грантов – по 10 тыс. сомони.

Правительство постановило Министерству финансов Таджикистана обеспечить финансирование грантов в пределах средств, предусмотренных в бюджете на 2016 год, и предусмотреть необходимые средства в государственном бюджете в период с 2017 по 2020 годы. Гранты выделялись на основе конкурса. При рассмотрении грантовых проектов приоритеты отдавались проектам женщин с ограниченными возможностями или проектам, направленным на обеспечение занятости таких женщин. Но этой меры не достаточно, необходимо более масштабных, которые охватили большое количество населения.

За 30 лет независимости Республики Таджикистана, население приспособилось жить после социалистической экономики к рыночной экономике, пережила гражданскую войну, спад экономики, экономический застой, рост безработицы, миграцию и бедность, которые, безусловно, в той или иной степени оказывали влияние на положение женщины в обществе.

После Четвертой всемирной конференции по положению женщин (Пекин, 1995 г.), в числе других государств Центральной Азии в мае 2010 г. Достижением Республики Таджикистан в постсоветское время является разработка Национальной стратегия активизации роли женщин в Республике Таджикистан с 2011 по 2020 г. основанная на

политических решениях правительства за предыдущие годы. В дополнение к этому Таджикистан, реализовал национальную программу профессиональной подготовки женщин (2007-2016 гг.) и улучшения доступа женщин и девушек к высшему образованию, Пекинская платформа действий и Цели развития тысячелетия, вместе взятые, стали катализаторами для сбора, анализа и использования данных с разбивкой по признаку пола и гендерной статистики. С начала 2000 года в Таджикистане растет осведомленность о необходимости отслеживания изменений в положении женщин по сравнению с мужчинами.

Национальная стратегия способствует активизации роли женщин в Республике Таджикистан Республики Таджикистан является правовым документом государственного уровня, ориентиром в оптимизации положения женщины на всей территории Республики Таджикистан, созданию предпосылок и благоприятных условий для наиболее полной реализации способностей женщин во всех сферах общественной жизни в целях дальнейшего обеспечения устойчивого развития общества. Этот документ учитывает реалии социально-экономической, политической, демографической ситуации в стране и принимает во внимание особенности и динамику развития соседних государств, а также глобализационные процессы, происходящие в мире. Стратегия опирается на общепризнанные принципы и нормы международного права, Конституцию Республики Таджикистан, национального законодательства, а также принимает во внимание опыт государственного регулирования и проведения демографической политики других стран.

Приоритетным для правительства Республики Таджикистан является проблема здоровья матери и ребенка. В связи с этим оно ратифицировало ряд международных документов, включая Конвенцию о ликвидации всех форм дискриминации в отношении женщин и Конвенции о прах ребенка. В основных документах страны – Конституции Республики Таджикистан, Законе об охране здоровья, Законе о репродуктивном здоровье и правах в области охраны репродуктивного здоровья нашли свое отражение правовые аспекты охраны здоровья населения, в том числе матери и ребенка. Одним из важнейших аспектов деятельности Правительства Республики Таджикистан стремление к достижению восьми Целей Развития Тысячелетия, три из которых относятся к здоровью женщин и детей. Правительством РТ в 2008 году утверждена “ Национальная стратегия Республики Таджикистан по охране здоровья детей и подростков до 2015 года ”.

Оценивая деятельность по выполнению и реализации Национальная стратегия активизации роли женщин в Республике Таджикистан в настоящее время(2017год), необходимо подчеркнуть, что шаг за шагом правительство последовательно выполняло намеченные пункты программы.

В частности, за этот период было принято несколько нормативно-законодательных актов, которые оказали благоприятное воздействие на демографические процессы среди населения: закон “О государственных гарантиях равноправия женщин и мужчин и равных возможностях их реализации ”, принятый в 2004году, были внесены поправки в Семейный кодекс, относительно повышения брачного возраста, согласно которому с 2011года минимальный брачный возраст для девушек предусмотрен с - 18лет, а в исключительных случаях – 17 лет. Нарушение этого положения наказывается крупным штрафом, выдача замуж девочки, не достигшей, брачного возраста наказывается исправительными работами сроком до 2-х лет или ограничением свободы на срок до 5 лет или арестом на срок до 6 месяцев. Множество программ и указов, относительно улучшения положения женщин и расширение их возможностей в учебе и общественной занятости, было принято с целью

повышения социального статуса таджикских женщин. Это указ президента “ О мерах повышения роли женщин в обществе”, постановление правительства “О Национальном плане мероприятий РТ по повышению статуса и роли женщин”, “О Национальной программе “основные направления государственной политики по обеспечению равных прав и возможностей женщин и мужчин в РТ”. Были введены квоты для выпускниц школ горных регионов при поступлении в вузы, открыты общежитие для выпускниц школ-интернатов.

Важным достижением в области реализации основных задач необходимо назвать законодательное запрещение близкородственных браков и обязательное добрачное медицинское освидетельствование новобрачных. Такого рода меры способствует снижению количества рождения детей с врожденными пороками развития в стране (по статистическим данным Министерства здравоохранения и социальной защиты в стране на официальном учете состоят более 25,8 тыс. детей инвалидов), значительное количество которых обусловлено близкородственными браками.

Помимо этого обязательное медицинское освидетельствование новобрачных призвана выявить существенные и потенциальные риски семейного здоровья будущих поколений.

В последнее время в Таджикистане Правительством страны уделяется особое внимание сфере образования и науки. Оно в свою очередь является одним из приоритетных направлений деятельности Правительства страны и его основной целью является улучшение качества воспитания и учебы, повышение уровня просвещенности граждан, в первую очередь молодых людей и девушек.

Девушки с образованием осознано с уважением относятся к вопросам продвижения целей общества, потому как сами принимают активное участие в этом созидательном процессе, вносят вклад в строительство этого общества, идут по пути прогресса и развития общества.

Учитывая это, Правительство Таджикистана еще в начале приобретения независимости уделяло особое внимание вопросам, связанным с женщинами и до сегодняшнего дня приняло необходимых нормативных правовых актов.

Именно с целью максимального привлечения молодых девушек и парней из отдаленных горных районов, начиная с 1997 года по сей день, по Президентской квоте свыше 10 тысяч человек поступили в высшие учебные заведения страны, из которых 7,5 тысяч составляют девушки. И впредь этот процесс будет продолжаться.

Из 151 тысяч студентов вузов страны свыше 42 тысяч, или же 28% являются девушками. Однако, этот показатель до сих пор не может удовлетворить нас. Мы должны стремиться к тому, чтобы привлечь максимальное количество девушек к процессу учебы.

Сейчас свыше 60 тысяч женщин являются учителями и преподавателями средних школ и вузов страны, что составляет 50% от общего количества этих специалистов по республике. Кроме того, большое количество работников научных учреждений страны также составляют женщины. Эти цифры показывают важную роль женщин в научном и культурном развитии нашего общества. Весомый вклад женщин отчетливо ощущается и в сфере здравоохранения. Сегодня почти 60% работников сферы здравоохранения составляют женщины и они играют действенную роль в улучшении здоровья населения.

Гендерная политика в сфере образования представляет собой систему общепринятых на уровне власти идей и средств, используя которые государство, соблюдая определенные принципы, предполагают достижение в демографическом развитии страны стратегических целей.

С приобретением независимости социально-экономические и политические условия жизни населения страны резко изменились. Гражданская война, произошедшая в Республике Таджикистан, оказала существенное влияние на положение женщин в обществе. В Таджикистане доступ к образованию в семье различается в зависимости от территорий. Например, среди городских семей девушки более эмансипированы и заинтересованы в получении образования, сельские девушки располагают меньшими возможностями получения образования в силу не только экономических условий и социокультурных факторов.

По мере изменения условия жизни населения в городах Таджикистана, в них распространялись современные поведения населения, то есть население переходило в плане гендерных отношений к современному типу. Эти процессы осуществлялись быстрее в городах. Медленнее всего изменения в демографических процессах происходили в сельской местности, т. е. там, где жизнь менялась слабо, где занимались по-прежнему аграрным хозяйством.

В то же время необходимо подчеркнуть, что в Таджикистане, несмотря на значительное изменение в сфере образования, привлечение девушек по квоте в систему высшего и среднего профессионального образования, сохраняется режим традиционного патриархального общества. В основном молодые семьи живут с родителями и находятся под влиянием старшего поколения. В таких семьях, как правило, высока приверженность к национальным и религиозным традициям, где женщины в основном занимают зависимое положение от мужчин. Прикрываясь религиозными традициями, зачастую представители мужской части населения определяют для женщин зависимое положение в обществе.

Актуальным вопросом в условиях республики Таджикистан, особенно в сельских местностях, где уровень трудовой миграции мужчин за рубеж очень высок, является развитие женского предпринимательства, как один из образовательных факторов развития.

Это можно объяснить тем, что Республика Таджикистан преимущественно аграрная республика, где процесс урбанизации развивается очень медленно, где консерватизм граждан и традиции очень прочны. Но, в последнее десятилетие, все таки отмечается социальная активизация и рост количества девушек в системе высшего и среднего профессионального образования, что обусловлено вызовами и потребностями рыночной экономики.

Основываясь на вышеизложенном, предпримем попытку предложить комплексный подход к решению проблем связанных с гендерным балансом в стране:

- повышение уровня образованности у широких слоев населения страны. Для достижения этой цели необходимо создание особой экспертной группы из представителей власти, демографов, общественных организаций, религиозных и общественных деятелей;
- разработка программ ускоренного содействия экономического развития и индустриализации территории сельской местности;
- разработка программы урбанизации страны и ее реализация;
- комплексная решения проблем, связанные с внешней миграцией таджикских мигрантов;
- последовательное развитие всех уровней образования в Республике Таджикистан;

➤ последовательная разработка и практическая реализация комплексов экономических, социальных, культурных, воспитательных, медико-профилактических, мероприятий, способствующих формированию знаний у населения, снижение уровня бедности и повышения уровня образования населения.

Основными приоритетами активной рациональной гендерной политики должны быть:

➤ правительство, общество в целом, должно признать свою ответственность за создание благополучных условий для развития женщин и семьи, разделить и нести ответственность за воспитание детей, их здоровье, благосостояние всех ее членов;

➤ гендерная политика должна быть составной частью стратегии развития страны базируясь на основных целях, временных границах их достижения с социально-экономической, экологической, национальной, культурной политикой;

➤ основой разработки гендерной политики должен быть научный статистический анализ динамики и прогнозов развития демографических процессов на полном осмыслении последствий наиболее реальных картин развития экономики и общества;

➤ механизмы реализации гендерной политики в области демографических процессов должны обеспечить осуществление ее положений и методов в полное соотношение с принципами документов и рекомендациями международных организаций в области политики народонаселения;

➤ выработка стратегии гендерной политики с указанием перечня конкретных мер и источников их финансирования;

➤ своевременное реагирование на тенденции получения образования представителями женского пола в текущий период;

➤ учет территориальных особенностей гендерного баланса в образовательном процессе;

➤ предоставление реального целевого квотного доступа девушек на льготных условиях к системе высшего и среднего профессионального образования;

➤ пропаганда ценностей семьи;

➤ взаимодействие государства с институтами гражданского общества;

➤ укрепление семьи.

Проблема равенства или неравенства мужчин и женщин стала проблемой государственного характера. Патриархатные и религиозные традиции, все еще существующие в таджикском обществе, ведут к дискриминации положения женщин практически во всех направления деятельности общества, особенно там, где нужно кем-то управлять или чем-то распорядиться. Создано определенное общественное мнение, сохранившееся и в современных условиях стереотипы, мешают самореализации женщин, способствуют формированию чувства второсортности, хотя официально в стране и провозглашено равенство.

К сожалению, наше традиционное общество благоприятно для существования двух идеологий – патриархатной и эгалитарной. Первая имеет значительное количество сторонников среди мужской части населения. Свой консерватизм в оценке женских проблем они часто прикрывают мнимой заботой о женщине, игнорируя неравенство в социальном плане.

Сегодня таджикскую женщину пытаются лишить активной жизненной позиции, ссылаясь на её естественное предназначение – выполнение ее репродуктивной функции. Однако, женская часть населения, пусть и малая, доказала возможность экономической самостоятельности, активность участия в политической жизни страны, властные структуры стали использовать полностью трудовой и общественный потенциал женского населения, что положительно сказывается не только на социальном статусе женщины, но и способствует развитию процесса формирования рыночных отношений и становления гражданского общества. В то же время существует еще много проблем в социальном статусе женщин, ставит этот вопрос в разряд острейших политических вопросов.

Адаптация женщин к современным условиям связана с огромными социальными издержками, которые делают неравными стартовые возможности для мужчин и женщин, но благодаря сбалансированной гендерной политике, которая предпринята нашим государством и ее реализация, возможна активизация деятельности женской части населения. Сложившаяся и обострившаяся дискриминация в отношении женщин в условиях экономических преобразований дает возможность сделать следующие выводы: не может быть подлинной демократии при существующей дискриминации части населения в сфере экономики; сокращена возможность выбора женщинами профессиональной карьеры; ликвидирована экономическая независимость женщин; невозможно формировать партнерские отношения с представителями противоположного пола в сфере экономики; реальная демократия формируется на самообеспечении личности за счет труда и собственности, а также широкого доступа к государственным социальным услугам.

Гендерный подход к профессиональной деятельности принес женщинам ряд негативных факторов. Для изменения данной ситуации важно обеспечение конкурентоспособности женщин на рынке труда путем расширения системы обучения новым профессиям и специальностям, предпринимательской деятельности, преодоления отставания женщин-работниц по уровню квалификации и оплаты труда, организации переподготовки и повышения квалификации для тех, кто имеет перерыв в работе в связи с рождением детей и уходом за ними.

Социально-экономическое развитие государства без активного участия женщин немислимо, важнейшими факторами которой представляют собой: получение образования, свободный выбор жизненного пути; совмещение профессиональной деятельности с семейными функциями представителями обоего пола; определение равноправия полов как центральная проблема социальной политики; соблюдение законности во всех сферах жизнедеятельности общества; создание условий для всестороннего развития личности.

Литература:

1. Воронцов, Д.В. Современные подходы к определению понятия «гендер» в социальной психологии / Д. В. Воронцов // Вестник ОГУ. — 2002. — №8. — С. 97.
2. Зуйкова Е.М., Ерусланова Р.И. Феминология /Е.М. Зуйкова, Р.И. Ерусланова. – М.: Издательско-книготорговый центр «Маркетинг», 2001. – 248 с.
3. Михеева А.Р. Брак, семья, родительство: социологические и демографические аспекты: Учеб. пособие /А.Р. Михеева. Новосибирск, 2001. –74 с.
4. Плимо Н. Гендерные проблемы в информационном обществе /Н. Плимо. – СПб. 2004. – 100 с.

5. Шоре Э. Пол, гендер, культура /Э. Шоре, К. Хайдер. — Москва. РГГУ, 1999. — 129 с.
6. Ярская-Смирнова Е. Социокультурный анализ гендерных отношений /Е. Ярская-Смирнова. Саратов: Изд.СГУ, 1998. — 208 с.
7. Маркова О.Ю. Женщина и общество: проблемы наступившего века. // Перспективы человека в глобализирующемся мире / Под ред. Парцвания В.В. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2003. С.160-180.
8. Столлер Р. Секс и пол: развитие мужественности и женственности/ Роберт Столлер // Международная психоаналитическая библиотека/ Книги Карнака, — 1984. — 383 с.
9. Электронный ресурс: Социологический словарь // Режим доступа: 02. 2020. <http://znachenieslova.ru/slovar/sociologic/gender>.

«ГЕНДЕРНЫЙ ВОПРОС В ОБРАЗОВАНИИ: КАК ПОДНЯТЬ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ У ДЕВУШЕК?»

Солиев З.М., Салимов Ф.Дж.

Филиал Технологического университета Таджикистана в г. Исфаре (ФТУТИ)

"Что касается математического образования Ковалевской, то я могу заверить, что имел очень немногих учеников, которые могли бы сравниться с нею по прилежанию, усердию и увлечению наукой"

К. Вейерштрасс - крупнейший немецкий математик девятнадцатого века [1].

История помнит мало случаев, когда женщины оказывались на общественных, научных и культурных вершинах человечества. Те редкие примеры, что можно привести, только подтверждают эту гнусную историческую практику не доверять прекрасному полу сколь-нибудь серьезного и авторитетного дела, помимо материнства и охранения семейного очага.

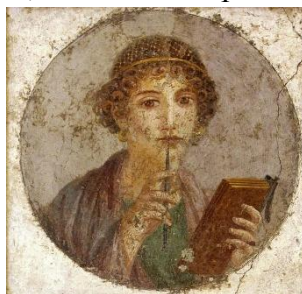

Рис.1. Древнеримская фреска (середина первого века нашей эры). Ученица [2].

Рис.2. Гиппатья Александрийская – один из крупнейших учёных древнего мира [3].

Рис.3. Великая воительница Томирис – победительница не менее великого Кира. Женщина, обладавшая полководческим даром, и, несомненно, получившая военное образование [4].

В наш информационный век только та страна, в которой большинство женщин имеет высшее образование, может считаться высокоразвитой и культурной. Очевидно, что судьба будущего поколения любой страны в немалой степени зависят от грамотности женского пола. Ведь образованная женщина в любом случае имеет больше влияние на правильное воспитание детей, чем её неграмотная визави. Женщина – мать. Она всегда с ребёнком с самого его рождения и до самой своей смерти, в независимости от его возраста. Это объясняет её огромное влияние на ребёнка, на его характер, манеру говорить и т.д. Государство никогда не должно забывать об этом. Стоит отметить, что в нашей стране Лидер нации, Президент страны Эмомали Рахмон всегда с большим вниманием относится к данной проблематике. Принято большое количество законов и программ, чтобы улучшить положение женской части населения. На этом благородном пути есть много подводных камней.

Одной из животрепещущих современных проблем является привлечение девушек из далеких деревень в высшие учебные заведения. Так как увеличить поток поступающих представительниц прекрасного пола? Существует много рецептов. Улучшение условий жизни абитуриентов и студенток, путем привлечения их к образовательному процессу, и поддержка их в различные периоды их деятельности (до поступления в ВУЗ, во время учебы в ВУЗе и после окончания), является одним из путей решения данной проблематики. С учётом нынешних реалий и при масштабах современных миграционных процессов, развитие и процветание государства зависит от уровня знаний и интеллекта женского пола. К этому, следует отметить, что даже если девушки, привлекаемые к учебе, не реализуют полностью все свои возможности, то и в этом случае, вернувшись, домой, они окажут благотворное влияние на других представителей женского пола и на своих детей.

Для увеличения потока поступающих девушек в ВУЗы республики надо как минимум увеличить число агитационных мероприятий в этом направлении и добиться общественного консенсуса в затронутом вопросе. Другой не маловажной стороной является оказание всяческой поддержки женщинам в карьере после получения образования, помощь с трудоустройством. Привлечение девушек к учебе, контроль их обучения, обеспечение хороших условий проживания и оказание помощи при трудоустройстве – это важные шаги для хорошего успеха массового привлечении девушек к учебе.

Привлечение девушек и женщин на учебу должно стать стратегической задачей каждого ВУЗа. Чтобы привлечь представительниц прекрасного пола члены приёмной

комиссии высших учебных заведений каждый год во всех городских и сельских школах, а также в школах соседних регионов должны вести агитационную работу. Представители ВУЗов должны раздавать буклеты, брошюры, демонстрировать баннеры, плакаты, вывески, а также показывать видео ролики и проводить другую разъяснительную работу в данном направлении. Для привлечения студентов можно задействовать средства массовой информации (телевидение и радиовещание), социальные сети, Интернет - сервисы.

Необходимо улучшить привлекательность образования и увеличить его разносторонность. Создание кружков изучения иностранных языков, поддержка развития карьеры, психологическая помощь женщинам, курсы шитья и кройки одежды, кондитерские курсы и многое другое в совокупности с основным высшим образованием, могут значительно стимулировать студентов и мотивировать их в процессе обучения. Для студенток необходимо организовать тренинги, в частности, для поднятия самооценки и укрепления самосознания личности, а так же по карьерному росту. Необходимо участие в учебном процессе психолога, который будет оказывать психологическую поддержку, если того требует ситуация, поскольку многие девушки начиная с первого курса выходят замуж, создают семью, рожают детей. Многие из них сталкиваются с различными трудностями.

В нашем ВУЗе (Филиал технологического университета Таджикистана в городе Исфаре) в год поступают более 200 студентов, 45% из них девушками и женщинами. Дать высшее образование женскому полу и обеспечить их рабочим местом, является одной из основных целей нашего университета. Обеспечивая их рабочими местами, мы сокращаем количество безработных. К сожалению, сегодня число безработных женщин в стране очень велико. Хорошие результаты в сокращении числа безработных женщин дало создание «Центра поддержки и карьеры женщин». Основной целью создания такого центра являлась поддержка представительниц женского пола, их профессионального и карьерного роста. При помощи активной агитации в данной гендерной среде удалось привлечь больше абитуриентов на учёбу в высшие учебные заведения, в частности и в наш филиал технологического университета. Центр, конечно же, больше заинтересован в увеличении числа поступающих девушек на месте, так как при этом он сможет оказывать большую поддержку им. Своей деятельностью центр намерен осуществить перелом в сознании представительниц прекрасного пола по отношению к учёбе, к карьере и к планированию личной жизни. Второй основной целью является увеличение поддержки уже поступивших девушек и являющихся студентками высшего учебного заведения. Поддержка осуществляется во всех возможных аспектах и в форматах, в частности увеличением правовой и интеллектуальной помощи. К услугам студенток предоставлены библиотека Филиала, компьютерные и учебные кабинеты, а так же лаборатории. Опытные преподаватели всегда смогут поддержать студенток, попавших в затруднительное положение. Третьей основной целью является поддержка женщин, уже получивших образование и ищущих работу или стремящихся устроить свою карьеру. Для данной категории открыты консультационные и образовательные программы, семинары и бизнес - тренинги, которые помогают подопечным на рынке труда, увеличить свою конкурентоспособность.

Женское образование это благо для общества, ибо как говорил Ричард Шеридан «Женщины управляют нами; постараемся же довести их до совершенства: чем более будут они знать, тем совершеннее будем и мы. От развития женского ума зависит и мужская мудрость» [5].

Литература:

- 1.С.В. Ковалевская "Научные работы". Редакции и комментарии члена-корреспондента АН СССР П.Я. Полубариновой-Кочиной. М.: Изд-во Академии наук СССР, 1948 г., 368 с., стр. 322
- 2.Женское образование. URL: https://wikichi.ru/wiki/Female_education
- 3.Гипатия Александрийская. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Гипатия>
- 4.Царица персоязычныхмассагетовТомирис. URL: https://avatars.mds.yandex.net/get-zen_doc/248942/pub_5ac35520dd24849ec3e81778_5ac35953bcf1bc2b5d9b0660/scale_1200
- 5.Цитаты про женщин со смыслом (200 цитат). URL: <https://citatnica.ru/citaty/tsitaty-pro-zhenshhin-so-smyslom-200-tsitat>

МАВҚЕИ ЗАНОН АЗ НИГОҲИ ҚОНУН ДАР ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Ҷўраева С.С., Ҳомидова М. К.
ДИС ДДТТ дар ш. Хучанд

Занону модарони мо бо дастони пурмехри худ ниҳоли ишқу муҳаббат, меҳру садоқат, саховату асолат ва илму маърифатро парвариш мекунанд ва қалби поки онҳо ҳамеша барои орому осуда ва пояндаву устувор нигоҳ доштани оила, ҷомеа ва давлат саъми арзанда доранд.

Эмомалӣ Раҳмон

Агар дар бобати бузургии зан ва мақому манзалати он дар ҷомеа борҳо ва солҳо ҳам сухан гӯем, боз ҳам басанда нест. Зеро зан олиҳаест, ки дар садафи ӯ қиматтарин марворидҳои башар таҳияву такмил ёфтаанд. Бузургтаринҳо аз урафову уламо, пешвоҳо ва шахсиятҳои, ки ҷаҳон дар нерумандӣ ва тавоноиашон қойим гардидааст, аз зан ба дунё омадаанду дар домани ӯ парвариш ёфтаанд.

Ҳуқуқи зан расман эътироф ва дар Конститутсияи Иттиҳоди Шӯравӣ, ки соли 1936 қабул шуда буд, расман мустақкам карда шуд. Тибқи Конститутсияи мазкур ҳуқуқи зан бо ҳуқуқи мард баробар эълон шуд. Мақоми зан низ дар ҷомеа мавқеъ пайдо намуд. Ин ҳуқуқҳо ба занҳо имконият медоданд, ки минбаъд дар қатори мардҳо таҳсил намуда, соҳибмаълумот гарданд, ба касбу кор ва ё шуғли муайян машғул шаванд, дар ҳалли масъалаҳои иқтисодию иҷтимоӣ ва сиёсии давлату ҷамъият фаъолона иштирок менамуданд, соҳиби ҳуқуқу озодиҳои дахлнопазир бошанд, дар вазифаҳои масъулиятноки давлативу ҷамиятӣ, кору фаъолият намуда, ба халқу ватани худ хизмат намоянд.

Тайи солҳои бесару сомонӣ дар Тоҷикистон ҳукми урфу одатҳои хурофотпарастона дубора авҷ гирифта беъятиной нисбати зан якбора боло рафт. Мавқеи зан дар ҷомеа рӯз аз рӯз маҳдудтар мегардид. Паси ин пардаҳои ҷаҳолат афроде пайдо гардиданд, ки бо ақидаҳои кӯҳнаи хурофотпарастонаи худ, ки бояд зан пурра мутеи мард бошад, пайдо гардида, ба таълим ва тадриси қонунии занон-духтарон монеъ мешуданд. Аз назари чунин ҷохилон, зан ҳуқуқ надошт, ки маълумот гирад. Хондан ба зан ҳеч лозим нест, зеро вазифаи зан таваллуд кардани кӯдак аст. Аз ин рӯ, духтарон ва то ҳатто духтарони ноболиғро маҷбуран ба шавҳар медоданд.

Хушбахтона, бо талошу кушишҳои пайвастаи Сарвари давлат, шахсони дигари расмӣ ва мақомоти дахлдори давлатӣ пеши роҳи ин гумроҳиҳо хурофотпарастӣро пурра гирифта шуда бошад ҳам, аммо таъсири манфии он то кунун самарайи талхбори худро рӯйи бор оварда истодааст, ки меваи онро мо дар баъзе ҳодисаҳои нанговари вақтҳои охир мушоҳида менамоем. Пас аз хотима ёфтани ҳамаи ин бесару сомониҳо ва ба даст омадани Истиқлолияти давлатӣ, Тоҷикистон ба яке аз давлатҳои мутамаддини ҷаҳони муосир, ки ҷавҳар ва асли ҳастии онро низоми демократӣ ташкил медиҳад, мубаддал гардид. Сулҳу ошӣ, ваҳдати миллӣ, баргардонидани гурезаҳо, бартараф намудани хисорот, аз ҷумла хисороти бузурги иқтисодие, ки тайи солҳои бесару сомонӣ ба иқтисодиёти мамлакат зарбаи сахт зада буданд, ба ҳаёти муътадил баргардонидани мардум яке аз вазифаҳои аввалиндарачаи Ҳукумати навтаъсиси Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳсуб меёфт. Масъалаи муҳими дигаре, ки дар радифи масъалаҳои ғавқуззикр Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро ба ташвиш оварда буд, ин баланд бардоштани ҳуқуқи зан ва мақоми ӯ дар ҷомеа буд.

Ҷиҳати ҳалли ин масъала Ҷумҳурии Тоҷикистон сиёсати пешбарандаи рушди баробар ва одилонаи ҷинсҳоро тавассути мустақкам кардани мақоми зан бо меъёрҳои конституционӣ ва минбаъд тақмил додани онҳо тавассути қонунҳои соҳавӣ пеш гирифт. Ин иқдом барои баланд бардоштани ҳуқуқ ва мақоми зан дар ҷомеаи Тоҷикистон гардид.

Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соли 1994 қабул гардидааст, муқаррар менамояд, ки ҳама дар назди қонун ва суд баробаранд. Давлат ба ҳар кас, қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк, ҳуқуқу озодиҳоро қафолат медиҳад. Гузашта аз ин, Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон баробарҳуқуқии мардон ва занонро бевосита эълон мекорад.

Вобаста ба ин муқаррароти Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, занон низ ба мисли мардон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятию давлатӣ имкониятҳои баробар доранд ва аз имкониятҳо баробар истифода мекунанд.

Дар доираи амалӣ намудани меъёрҳои Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бо мақсади тақвияти бахшидан ба мавқеи занон дар ҷомеа ва ғайрарӯи гардонидани нақши онҳо як қатор қонуну қарорҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақшаву барномаҳои давлатӣ оид ба тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа, аз ҷумла, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 марти соли 2005 «Дар бораи қафолатҳои давлатии баробарҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо», Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 6 майи соли 2006 «Дар бораи муқориза ба муқобили харидуфурӯши одамон», Нақшаи миллии тадбирҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Оид ба баланд бардоштани нақшу мақоми занон барои солҳои 1998-2005», Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 декабри соли 1999 «Дар бораи тадбирҳои баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа», Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 8 августи соли 2001 дар бораи Барномаи давлатии «Самтҳои асосии сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқу имкониятҳои баробари мардон ва занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2001-2010», Барномаи давлатии «Тарбия, интиҳоб ва ҷобачогузори кадрҳои роҳбарикунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҳисоби занону духтарони лаёқатманд барои солҳои 2007-2016» аз 01 ноябри соли 2006 «Стратегияи миллии ғайрарӯи нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020» аз 29 майи соли 2010, Барномаи давлатии «Тайёр кардани мутахассисон аз ҳисоби занон ва мусоидат ба шуғли онҳо барои солҳои 2012-2015» ва ғайра ба тавсиб расида қабул гардиданд, ки нишонаи амиқи иродаи сиёсии роҳбарияти давлат дар самти боло бурдани мавқеъ ва нақши занон дар ҷомеа маҳсуб меёбад.

Гузориши масоили баробархуқуқии занон ва мардон дараҷаи баланди инкишофи тафаккури иҷтимоӣ-фалсафиро инъикос менамояд. Имрӯз ҷомеаи ҷаҳонӣ дар шахсияти СММ баробархуқуқии мардон ва занонро ҳамчун қисми ҷудонопазири таркибии консепсияи умумии баробарӣ баҳо медиҳад. Дар сатҳи байналмилалӣ давлатҳои демократии муосир баробарии ҳуқуқ ва озодиҳои инсонро арзиши олии (иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ) ҳисоб менамоянд ва риояи онҳоро бо конститутсияҳо ва дигар ҳуҷҷатҳои ҳуқуқӣ кафолат медиҳанд. Тағйир додани самти сиёсии давлатҳои собиқ иттиҳодӣ ва рӯ овардан ба сохтмони ҷомеаи демократӣ ворид намудани баробарии гендериро ба рӯзномаи сиёсии замонавӣ дар назар дорад.

Масоилҳои баробарии иҷтимоӣ, проблемаи нобаробарӣ, асрҳо боз инсониятро ҷалб кардааст. Аммо то ҳол мафҳуми ягонаи фарогирандаи баробарӣ вучуд нарорад ва баъзан ҳатто шубҳаҳо оиди ин масоил баён карда мешаванд, ки онро ҳамчун категорияи ягонаи иҷтимоӣ муайян кардааст. Пеш аз ҳама бо бисёрҷанба будани ҳуди мафҳуми он алоқаманд аст, ки метавонад ҷабҳаҳои ҳуқуқӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, ахлоқиро дар бар гирад.

Таъмини воқеии баробархуқуқии мардону занон ва кафолатҳои давлатии баробархуқуқӣ ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо дар қонунҳои соҳавӣ, ки такмилдиҳандаи меъёрҳои конститусионӣ мебошанд, боз ҳам мустақкам гардонида шуданд.

Қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба оила ба зарурати таҳкими оила ва бунёди муносибатҳои оилавӣ, татбиқи бемонеаи ҳуқуқ ва иҷрои уҳдададорӣҳои худ аз ҷониби аъзои оила ва имконияти ҳимояи судии онҳо асос ёфтааст.

Танзими муносибатҳои оилавӣ дар асоси принципҳои ихтиёрӣ будани акди никоҳи марду зан, баробарии ҳуқуқи зану шавҳар дар оила, ҳалли масъалаҳои дохилиоилавӣ дар асоси мувофиқаи тарафҳо ва ғайра сурат мегирад.

Баробархуқуқии зану шавҳар дар муносибатҳои оилавӣ ва бекор намудани акди никоҳ яке аз принципҳои асосии қонунгузориҳои оилавист, ки тавассути он муносибатҳои оилавӣ ба танзим дароварда мешаванд.

Ҳамзамон қонунгузориҳои оилавии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳолатҳои дигареро, ки баробархуқуқии занон ва мардонро дар ҳолатҳои гуногуни ҳаёти яқҷояи онҳо ба вуқӯъ меоянд, муқаррар намудааст.

Қонунгузориҳои меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад, муқаррар менамояд, ки ҳар шахс дар интиҳоби касб ва ҷойи кор аз рӯи қобилияти худ озод мебошад. Шахс метавонад вобаста аз рӯи қобилияти худ бо корфармо шартнома баста, ба фаъолияти меҳнатӣ машғул шавад ва ба хоҳиши худ озодона метавонад фаъолияти меҳнатияшро қатъ намояд ва чунин шартномаи (қарордоди) меҳнатиро талаб намояд. Инчунин қонуни меҳнатӣ мушаххасан истифодаи меҳнати занонро чун ашхоси аз ҳаҷдаҳсола хурд дар корҳои зеризаминӣ ва ҷойҳои шароити меҳнатиашон зарарнок манъ менамояд.

Баробархуқуқии занон бо мардон дар дигар қонунҳои соҳавии Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба соҳаҳои мухталифи ҳаёти ҷамъияти пешбинӣ гардида, имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо кафолат дода шудааст.

Зан муборизи кавиירוда буда, дар ҳаёти ҳаррӯзаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нақши ҳалқунандаро мебозад. Дарки амиқи ин нуқтаи басо муҳимро ба эътибор гирифта, ҳуқуқи занро эътироф ва мақому манзалати вай дар ҷомеа рӯз аз рӯз ба тадриҷ меафзоянд.

Чуноне ки дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд карда шудааст, шумораи занон дар маҷлисиҳои вакилони халқи шаҳри Душанбе ба 41,5 фоиз, вилоятҳои Хатлон қариб 35 фоиз, Суғд беш аз 33 фоиз, Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон зиёда аз 34 фоиз ва шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ қариб 30 фоиз расидааст.

Занону бонувони лаёқатманд ва соҳибкасбу баландихтисос ба хизмати давлатӣ ва идоракунии давлат торафт бештар ҷалб гардида истодаанд.

Ба ҳолати якуми январи соли 2021 аз шумораи умумии 19210 нафар хизматчиёни давлатӣ 4485 нафар ё 23,4 фоизро занон ташкил медиҳанд.

Саҳми занон дар рушди соҳаҳои илму маориф ва тандурустии мамлакат торафт афзуда истодааст. Имрӯз дар соҳаи маорифи кишвар 73 фоиз ва тандурустиву ҳифзи иҷтимоии аҳоли қариб 68 фоизро занону бонувон ташкил медиҳанд.

Фаъолияти бонувон дар соҳаи кишоварзӣ ва рушди иқтисодиёти кишвар низ назаррас буда, ҳоло шумораи роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ аз ҳисоби занон 35600 нафар ва занони соҳибкор 77400 нафарро ташкил медиҳад.

Чудо намудани қарз яке аз василаҳои бештар намудани шароити иқтисодии занон ва оилаҳо мебошад. Соли 2020 ба занону бонувони соҳибкор ба маблағи 2 миллиарду 100 миллион сомонӣ қарз дода шудааст.

Ҳукумати мамлакат ташаббусҳои занону бонувони кишварро минбаъд низ дастгирӣ карда, ба хоҳири ҷалби бештари онҳо ба вазифаҳои роҳбарикунанда тадбирҳои иловагиро амалӣ мегардонад.

Бо ин мақсад, ба Кумитаи кор бо занон ва оила супориш дода мешавад, ки лоиҳаи қарори Ҳукумати мамлакатро дар бораи «Стратегияи миллии фаъолгардонии нақши занон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021 – 2030» ва нақшаи амалисозии онро барои солҳои 2021 – 2025 таҳия ва пешниҳод намояд.

Имрӯзҳо бонувони кишварамон баробари мардон номуси ватандориро ба дӯши худ гирифта, дар соҳаҳои муҳталифи ҳаёти ҷомеа ва давлат ғайратмандона фаъолият доранд ва бо ташаббусҳои созандаи худ Тоҷикистони маҳбубамонро боз ҳам ободу зебо гардонида истодаанд.

Нақши модарону занон дар таҳким ва рушди ҷомеа, бунёди оилаи хушбахт, таълиму тарбияи фарзандон ва афзоиши эътибори хонадон ниҳоят муҳимму арзишманд мебошад.

Адабиёт:

1. Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон. – Душанбе: Шарқи Озод аз 26.01.2021.

2. Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо тағйироту иловаҳои 22 май соли 2016. – Душанбе: Ганҷ, 2016 – 45 с.

3. Эъломияи умумии ҳуқуқи башар. 10.12.1948 <http://www.mmk.tj> Сомонаи расмӣи Маркази миллии қонунгузори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

4. Конвенсия “Дар бораи барҳам додани ҳама гуна шаклҳои таъбиз нисбати занон” аз 18 декабри соли 1979 <http://www.mmk.tj> Сомонаи расмӣи Маркази миллии қонунгузори назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

5. Ахбори ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон. № 4 (12) 2014.

6. Вагизов Р.Г. Внутригосударственный механизм осуществления международных стандартов и норм в сфере гражданских и политических прав человека: Автореф. дис. канд. юрид. наук. – Казань: Зеркало, 1998. – 12 с.

7. Азимов Ш. Государства и права Саманидов. – Душанбе, –1999. –168с.

Ба матбаа _____ супорида шуд. Чопаш _____ ба имзо расид.
Андозаи 62x84 1/16. Коғазӣ офсетӣ. Чопи офсетӣ.
Хуруфи Times New Roman Tj. Адади нашр 100 нусха.